

รายงานการวิจัย

รูปแบบการสร้างเครือข่ายพุทธศาสนศึกษาเพื่อการพัฒนาชุมชนในสังคมไทย

พระมหาบุญศรี ภาณวุฒโฒ และคณะ

รายงานการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
บัณฑิตวิทยาลัย ภายใต้แผนการใช้จ่ายเงินงบรายจ่าย “เงินรายได้”
สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ประจำปีงบประมาณ 2563
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

รายงานการวิจัย

รูปแบบการสร้างเครือข่ายพุทธศาสนศึกษาเพื่อการพัฒนาชุมชนในสังคมไทย

MODEL OF BUDDHIST STUDIES' NETWORK BUILDING FOR
COMMUNITY DEVELOPMENT IN THAI SOCIETY

พระมหาบุญศรี ญาณวฑฺฒโธ

สุมานพ ศิวรัตน์

วนิชญา ชัยยา

รายงานการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
บัณฑิตวิทยาลัย ภายใต้แผนการใช้จ่ายเงินงบประมาณ “เงินรายได้”
สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ประจำปีงบประมาณ 2563

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวคิดและรูปแบบการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ 2) เพื่อศึกษาระบบการจัดการศึกษา การดำเนินงานและโครงสร้างหลักสูตรพุทธศาสนา 3) เพื่อแสวงหาแนวทางการสร้างรูปแบบเครือข่ายการศึกษาพุทธศาสนาเพื่อการพัฒนาชุมชนในสังคมไทย และ 4) เพื่อนำเสนอรูปแบบการสร้างเครือข่ายพุทธศาสนศึกษาเพื่อการพัฒนาชุมชนในสังคมไทย ปัจจุบัน เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ มีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 12 รูป/คน มีผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา ผู้นำชุมชน เครือข่ายชุมชนและประชาชนในเขตพื้นที่

ผลการวิจัยพบว่า

การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ มีจุดเริ่มต้นคือการมีเวทีที่จะเชื่อมโยงคนเข้าสู่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เครือข่ายการเรียนรู้มีบทบาทสำคัญเพื่อพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืน มีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และแก้ปัญหาร่วมกัน ทำให้คนในชุมชนคิด วิเคราะห์หาสาเหตุและแนวทางแก้ไข ทดลองปฏิบัติ และสรุปบทเรียนร่วมกัน

หลักสูตรพุทธศาสนศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้สำหรับการจัดการศึกษา เป็นกระบวนการอบรมสั่งสอน โดยเน้นให้ผู้ศึกษาเป็นผู้ที่มีความรู้ดีและมีความประพฤติดีคือเป็นคนดีและเก่ง การศึกษาตามนัยของพุทธศาสน์จึงมีจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนาการด้านร่างกายและจิตใจ

รูปแบบเครือข่ายพุทธศาสนศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชนในสังคมไทย เน้นรูปแบบของการมีส่วนร่วม เพื่อให้ชุมชนเกิดความเข้าใจในทิศทางเดียวกัน และยอมรับในกิจกรรมที่ร่วมทำด้วยกัน ควรสร้างศูนย์การเรียนรู้ และทำความเข้าใจกับชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีความเข้าใจในพุทธศาสนา และสามารถนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในชีวิตเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข

รูปแบบการสร้างเครือข่ายพุทธศาสนศึกษาเพื่อการพัฒนาชุมชนในสังคมไทยปัจจุบัน เกิดองค์ความรู้ ได้แก่ FKCMN Model

F = Faith หมายถึง มีความเชื่อ ความมุ่งมั่นในการทำงานเพื่อพัฒนาสังคมชุมชนให้ดีขึ้น

K = Knowledge หมายถึง มีความสนใจ มุ่งมั่นพัฒนาตนเอง แสวงหาความรู้ตลอดเวลา

C = Cooperation หมายถึง ความร่วมมือ ร่วมใจของคนในสังคม ชุมชน เครือข่าย

M = Management หมายถึง การบริหารจัดการ ให้เครือข่าย หรือชุมชน สังคมให้มีความก้าวหน้า

N = Network หมายถึง การพัฒนาเครือข่ายให้บรรลุเป้าหมายและก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งต่อตนเอง ชุมชน สังคมและประเทศชาติ

คำสำคัญ : 1.รูปแบบ 2.การสร้างเครือข่าย 3.พุทธศาสนศึกษา 4.การพัฒนาชุมชนในสังคมไทย

ABSTRACT

The objectives of this research are as follows: 1) to study the concept and a model of learning; 2) to investigate the management, operation, and administration of the education system's curriculum structure of Buddhist Studies; 3) to find a guideline for building a network in Buddhist Studies for Thai society's development, and 4) to propose a model of building a network in Buddhist Studies for Thai society's development. The data for this qualitative study came from collecting documents and in-depth interviews with twelve experts, who are Buddhist academicians, community leaders, or members of the community network.

The result of the study showed that

Building a learning network begins with a public speaking area or stage where people can exchange ideas and learn continuously. The learning network plays a significant role in the sustainable development of the community in the aspects of the learning process: problem-solving, thinking, analyzing, improving, trying, practicing, and concluding. The curriculum of Buddhist Studies can be the management of the learning process that contributes to the learners' accomplished knowledge and good discipline. Moreover, the aim of Buddhist education is self-development in terms of physical, mental, and spiritual well-being. It is suggested that a model of Buddhist Studies' network for community development in Thai society should emphasize and focus on cooperation and participation of people, which leads the community into understanding and participating in the same goal and its community activities. A learning center should be established to effectively communicate and integrate Buddhism and its principles and teachings into the lives of the members of the community, leading to wellness, happiness, and peacefulness.

The knowledge obtained from the current could be demonstrated as FKCMN, or "The Model of Buddhist Studies." Faith, Knowledge, Cooperation, Management, and Network are represented by the letters F, K, C, M, and N, respectively.

Keywords : 1.Model 2.Network Building 3.Buddhist Studies 4.Community Development in Thai Society

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเล่มนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดีเพราะได้รับความร่วมมือจากคณะผู้วิจัยและกำลังใจจากหลายฝ่ายที่ได้กรุณาให้กำลังใจ คำปรึกษา คำแนะนำและความช่วยเหลือในการปรับปรุงแก้ไขงานจนสำเร็จลุล่วงลงได้ด้วยดี ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในน้ำใจของกัลยาณมิตรทุกท่านเป็นอย่างยิ่งจึงขออนุโมทนาขอบคุณไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบคุณบัณฑิตวิทยาลัยและสถาบันวิจัยญาณสังวร ที่จัดสรรทุนสนับสนุนการทำวิจัยในครั้งนี้แก่ผู้วิจัยและคณะ และอนุโมทนาขอบคุณเจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัยและสถาบันวิจัยญาณสังวร ทุกๆท่านที่ได้กรุณาให้ความช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการทำวิจัยครั้งนี้

ขอขอบคุณและอนุโมทนาขอบคุณผู้เชี่ยวชาญทุกท่านที่ได้กรุณาตรวจสอบเครื่องมือการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ พระมหาบุญไทย ปุณณมโน, ดร., พระศรีวินยาภรณ์, ดร., รศ.(พิเศษ) ดร.สุกิจ ชัยมุสิก, รศ.ดร.สุวิญ รักสัตย์, ดร.กฤตสุขิน พลเสน และขออนุโมทนาขอบคุณท่านผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้สัมภาษณ์ทุกๆ ท่านที่ทำให้งานวิจัยนี้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ขออนุโมทนาขอบคุณ ศาสตราจารย์ ดร. สิริชัย อติศักดิ์วัฒนา และ ดร. สุพจน์ เจริญภูมิ ผู้เชี่ยวชาญที่ได้เมตตาตรวจแก้ไขงานวิจัยและให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ยิ่งต่องานวิจัยครั้งนี้

หากคุณค่าและสารประโยชน์ใดที่เกิดจากงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยและคณะ ขอโน้มบัพุชาคุณของคณาจารย์ทุก ๆ ท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทสรรพวิทยาการต่าง ๆ ให้แก่ผู้วิจัยและคณะ จนทำให้งานวิจัยนี้สำเร็จได้ด้วยดี

พระมหาบุญศรี ภาณวุฑฺโฒ, ผศ.ดร.

หัวหน้าโครงการวิจัย

20 ธันวาคม 2564

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ข
กิตติกรรมประกาศ.....	ค
สารบัญ.....	ง
สารบัญตาราง.....	ช
สารบัญภาพ.....	ฌ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 คำถามเพื่อการวิจัย.....	5
1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย.....	5
1.4 ขอบเขตเนื้อหา.....	5
1.5 ประชากรที่ศึกษา.....	6
1.6 ขอบเขตพื้นที่การศึกษา.....	6
1.7 วิธีการดำเนินการวิจัย.....	7
1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	8
1.9 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	9
1.10 กรอบแนวคิดของโครงการวิจัย.....	10
1.11 คำนิยามศัพท์เฉพาะ.....	13
บทที่ 2 แนวคิดและรูปแบบการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน.....	15
2.1 แนวคิดและรูปแบบการพัฒนาชุมชน.....	16
2.1.1 รูปแบบและลักษณะของชุมชน.....	16
2.1.2 องค์กรชุมชน.....	17
2.1.3 หลักการ วิธีการพัฒนาชุมชน และกระบวนการพัฒนาชุมชน.....	18
2.1.4 ลักษณะของการพัฒนา.....	19
2.1.5 ทฤษฎีศักยภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย.....	20
2.1.6 เป้าหมายของการพัฒนาชุมชน.....	21
2.1.7 ชุมชนปฏิบัติการด้านเรียนรู้ร่วมกัน.....	22

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
2.2 แนวคิดและรูปแบบเครือข่าย.....	24
2.2.1 ขั้นตอนการสร้างเครือข่าย.....	26
2.2.2 รูปแบบเครือข่ายชุมชน.....	28
2.2.3 การส่งเสริมเครือข่ายชุมชนเพื่อการพัฒนาชุมชน.....	30
2.2.4 การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกัน.....	32
2.2.5 แนวคิดการคงอยู่และพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้.....	35
2.2.6 ปัญหา อุปสรรคและข้อจำกัดของเครือข่าย.....	36
2.3 แนวคิดและรูปแบบการเรียนรู้ในชุมชน.....	38
2.3.1 กระบวนการเข้าถึงชุมชน.....	39
2.3.2 การวิเคราะห์ระดับความต้องการของชุมชน.....	39
2.3.3 แนวทางการจัดการเรียนรู้เครือข่ายชุมชน.....	41
2.3.4 กระบวนการจัดการเครือข่ายความร่วมมือ.....	43
2.3.5 มิติทางอำนาจที่ปรากฏอยู่ในเครือข่าย.....	46
2.3.6 วิธีการส่งเสริมการเรียนรู้ของเครือข่ายในชุมชน.....	47
2.4 บทสรุป.....	50
บทที่ 3 การเรียนรู้พุทธศาสนศึกษา.....	54
3.1 ความเข้าใจเกี่ยวกับการเรียนรู้พุทธศาสนศึกษา.....	55
3.2 หลักการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสนศึกษา.....	57
3.3 กระบวนการเรียนรู้พุทธศาสนศึกษา.....	60
3.4 การเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสนศึกษา.....	64
3.5 นวัตกรรมการเรียนรู้พุทธศาสนศึกษาสู่การเปลี่ยนแปลงในการพัฒนาชุมชน.....	66
3.6 การสร้างพลังชุมชนเพื่อการเรียนรู้พุทธศาสนศึกษาร่วมกัน.....	71
3.7 บทบาทของการเรียนรู้พุทธศาสนศึกษากับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน.....	76
3.8 การเรียนรู้พุทธศาสนศึกษาจากชุมชนสู่ความเป็นปัญญาชน.....	79
3.9 บทสรุป.....	85

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

บทที่ 4 แนวทางการสร้างรูปแบบเครือข่ายการศึกษาพุทธศาสตร์	
เพื่อการพัฒนาชุมชนในสังคมไทย.....	88
4.1 การศึกษาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาชุมชนในสังคมไทย.....	89
4.2 บทวิเคราะห์คำให้สัมภาษณ์ของผู้ทรงคุณวุฒิ.....	96
4.2.1 คุณสมบัติของผู้ทรงคุณวุฒิ.....	96
4.2.2 คำถามเพื่อการสัมภาษณ์.....	97
4.2.3 เครือข่ายและการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกัน.....	98
4.3 การสร้างรูปแบบเครือข่ายการศึกษาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาชุมชนในสังคมไทย.....	109
4.4 บทสรุป.....	112
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ.....	113
5.1 สรุปผลการวิจัย.....	113
5.1.1 แนวคิดและรูปแบบการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้.....	113
5.1.2 ระบบการจัดการศึกษาการดำเนินงานและโครงสร้าง	
หลักสูตรพุทธศาสนศึกษา.....	114
5.1.3 แนวทางการสร้างรูปแบบเครือข่ายการศึกษาพุทธศาสน์	
เพื่อการพัฒนาชุมชน.....	117
5.2 องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย.....	118
5.3 ข้อเสนอแนะ.....	121
5.3.1 ข้อเสนอแนะในการปฏิบัติ.....	121
5.3.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย.....	121
บรรณานุกรม.....	122
ภาคผนวก.....	125
ภาคผนวก ก รายนามผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัย.....	126
ภาคผนวก ข หนังสือขอความอนุเคราะห์ตรวจเครื่องมือ.....	128
ภาคผนวก ค รายนามผู้ทรงคุณวุฒิให้สัมภาษณ์.....	134
ภาคผนวก ง หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิให้สัมภาษณ์.....	136

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ภาคผนวก จ แบบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ	148
ภาคผนวก ฉ รูปภาพผู้ทรงคุณวุฒิให้สัมภาษณ์.....	153
ภาคผนวก ช ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์.....	157
ภาคผนวก ซ ใบรับรองการตีพิมพ์.....	159
ประวัตินักวิจัย.....	161

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 3.1	กายภาวนาจำแนกเป็นสิ่งแวดล้อม ปัจจัย 4 อุปกรณ์และเทคโนโลยี (การเสพ บริโภค ใช้สอย) การใช้อินเทอร์เน็ตและสุขภาพร่างกาย.....	72
ตารางที่ 3.2	ศีลภาวนา จำแนกเป็น ปฏิสัมพันธ์ อาชีพและวินัย.....	73
ตารางที่ 3.3	จิตตภาวนา จำแนกคุณภาพ สมรรถภาพ สุขภาพจิต.....	74
ตารางที่ 3.4	ปัญญาภาวนา จำแนกเป็น การปฏิบัติต่อความรู้และระดับความรู้.....	75

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	13
ภาพที่ 2.1 แนวทางการจัดการเรียนรู้เครือข่ายชุมชน.....	42
ภาพที่ 2.2 การเชื่อมโยงของเครือข่ายพันธมิตรแห่งดวงดาว.....	45
ภาพที่ 3.1 การสร้างพลังชุมชนเพื่อการเรียนรู้พุทธศาสนศึกษาาร่วมกัน.....	75
ภาพที่ 3.2 แสดงผลการดำเนินงานกิจกรรมเครือข่ายของชุมชน.....	79
ภาพที่ 4.1 ความสัมพันธ์ของคำสอนทางพระพุทธศาสนากับเป้าหมายในชีวิต.....	90
ภาพที่ 4.2 คำสอนในการพัฒนาจิตใจสำหรับเป้าหมายระยะยาว.....	91
ภาพที่ 4.3 คำสอนในการพัฒนาจิตใจสำหรับเป้าหมายสูงสุด.....	91
ภาพที่ 4.4 การศึกษาพุทธศาสตร์เพื่อสร้างเครือข่ายทางปัญญา.....	96
ภาพที่ 4.5 รูปแบบเครือข่ายศึกษาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาชุมชนในสังคมไทย.....	112
ภาพที่ 5.1 FKCMN Model.....	119

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในปัจจุบันการดำเนินชีวิตของบุคคลจะเปิดโอกาสให้ทุกคนเป็นผู้แสวงหาความรู้ด้วยตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ บุคคลนั้น ๆ จะต้องเป็นผู้สะสมความรู้และทักษะในการเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กับการดำเนินชีวิตของตน โดยเริ่มตั้งแต่ การรับรู้ การคิด การเรียนรู้ การประเมิน จนถึงขั้นการนำไปใช้จริงในชีวิตประจำวัน การเปลี่ยนแปลงความคิดและพฤติกรรมของบุคคล เป็นกระบวนการพัฒนาการเรียนรู้ การพัฒนาการเรียนรู้ของบุคคล จะเริ่มจากการเรียนรู้แล้วทำตามสิ่งที่ผ่านหรือรับถ่ายทอดมา (Transmission) แล้วเลือกนำความรู้ที่ได้รับมาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับบริบทของตนจนเกิดการเรียนรู้อีกแล้วจึงปรับเปลี่ยนระบบความคิดและพฤติกรรมของตน ส่วนการที่บุคคลจะปรับเปลี่ยนระบบความคิดและพฤติกรรมมากน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบภายในของแต่ละบุคคล เช่น ความต้องการ แรงจูงใจ แรงขับ ความพร้อม วุฒิภาวะ เป็นต้น และองค์ประกอบภายนอกตัวของแต่ละบุคคล เช่น สภาพแวดล้อมต่าง ๆ เป็นต้น และไม่ว่าผลของการเรียนรู้จะทำให้บุคคลเปลี่ยนแปลงมากน้อยเพียงใดก็ตาม สิ่งหนึ่งที่เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปก็คือ การเรียนรู้เป็นเรื่องของปัจเจกบุคคล (Individual) การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นก็จะเกิดขึ้นเฉพาะบุคคลนั้นเท่านั้น นั่นหมายถึง เป็นประสบการณ์เฉพาะบุคคลที่ไม่มีใครเรียนรู้หรือทำแทนกันได้ แต่สามารถเรียนรู้ร่วมกันได้

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับการสถาปนาขึ้นโดยพระบรมราชานุญาตในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พุทธศักราช 2436 (ร.ศ.112) ซึ่งเป็นวันคล้ายกับวันสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 และได้พระราชทานพระนามว่า “มหามกุฏราชวิทยาลัย” (ประวัติมหาวิทยาลัย [https://www.mbu.ac.th/about/post-416/\(15/03/2563\)](https://www.mbu.ac.th/about/post-416/(15/03/2563))) เพื่อถวายเป็นพระบรมราชานุสรณ์เฉลิมพระเกียรติแด่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและทรงตั้งวัตถุประสงค์ของการสถาปนาไว้ตอนหนึ่งว่า “เพื่อเป็นที่เล่าเรียนศึกษาพระปริยัติธรรมของภิกษุสามเณร”

ต่อมาในปีพุทธศักราช 2488 กรรมการมหามกุฏราชวิทยาลัยซึ่งมีสมเด็จพระสังฆราชเจ้ากรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ขณะทรงดำรงสมณศักดิ์เป็นสมเด็จพระวชิรญาณวงศ์และทรงเป็นนายกรัฐมนตรี ได้มีมติให้จัดตั้งมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาขึ้นเรียกว่า “สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย” และได้เปิดทำการสอนในรูปแบบของมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา เมื่อวันที่ 16 กันยายน พุทธศักราช 2489 และมีวัตถุประสงค์ตามที่

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงดำริไว้เมื่อครั้งพระองค์ยังทรงพระชนม์อยู่ ทรงตั้งไว้ 3 ประการ คือ

1. เพื่อเป็นสถานที่ศึกษาพระปริยัติธรรมของพระสงฆ์
2. เพื่อเป็นสถานที่ศึกษาวิชา ซึ่งเป็นของชาติภูมิและต่างประเทศแห่งกุลบุตรทั้งหลาย
3. เพื่อเป็นสถานที่จัดสั่งสอนพระพุทธศาสนา

ต่อมาในปีพุทธศักราช 2530 มหาวิทยาลัยได้ตระหนักว่าวิชาการทางพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งจำเป็นและมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา จำเป็นต้องมีความรู้ความสามารถในการสอนธรรมะที่ทันสมัยและทันต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกและวิทยาการด้านต่าง ๆ จึงอนุมัติให้เปิดดำเนินการจัดตั้งโครงการบัณฑิตศึกษาขึ้นเพื่อเปิดสอนในระดับปริญญาโทและปริญญาเอกเรียกว่า “ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ” เมื่อวันที่ 25 ธันวาคม พุทธศักราช 2530 โดยได้เปิดสอนในระดับปริญญาโทครั้งแรกเมื่อวันที่ 3 มิถุนายน พุทธศักราช 2531

ในปีพุทธศักราช 2540 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ทรงมีพระราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยและให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นเรียกว่า “พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ.2540” และเป็นมหาวิทยาลัยของรัฐ โดยมีวัตถุประสงค์ในการให้การศึกษาที่กว้างกว่าเดิมคือ ให้การศึกษา วิจัย ส่งเสริมและให้บริการทางวิชาการพระพุทธศาสนาแก่พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์รวมทั้งบำรุงศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยได้เปิดการสอนในระดับปริญญาเอก หลักสูตรศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษาเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พุทธศักราช 2548ปัจจุบัน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้เปิดสอนหลักสูตรระดับปริญญาโทและปริญญาเอก 3 คณะ 4 สาขาวิชา คือ

1. คณะศาสนาและปรัชญา (สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา ทั้งระดับปริญญาโท และระดับปริญญาเอก สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ทั้งระดับปริญญาโท และระดับปริญญาเอก)
2. คณะสังคมศาสตร์ (สาขาวิชา การปกครอง ทั้งระดับปริญญาโท และปริญญาเอก)
3. คณะศึกษาศาสตร์ (สาขาวิชาการบริหารการศึกษาทั้งระดับปริญญาโท และระดับปริญญาเอก) ภายใต้ ปรัชญามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย คือ “ความเป็นเลิศทางวิชาการตามแนวพระพุทธศาสนา” (Academic Excellence Based on Buddhism)

สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา ในระดับบัณฑิตศึกษาเปิดสอนทั้งระดับปริญญาโท และปริญญาเอก ภายใต้ปรัชญาของหลักสูตร คือ พระพุทธศาสนามีความเป็นสากล มีความลุ่มลึกทางหลักธรรมและหลักปฏิบัติที่สามารถศึกษาได้อย่างกว้างขวางโดยผ่านกระบวนการศึกษาเชิงเหตุผลในแง่มุมต่าง ๆ อย่างเป็นระบบในรูปแบบของการวิจัยเชิงประจักษ์ ประยุกต์ เผยแผ่ และเชิงอนุรักษ์ เป็นต้น ซึ่งเป็นการศึกษา

ควบคู่กันไปทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติที่สามารถบูรณาการเข้ากับวิชาการอื่น ๆ ที่มีการศึกษาอยู่ในปัจจุบันได้อย่างสมดุล

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ตระหนักถึงวิวัฒนาการทางสังคมโลกที่ก้าวหน้าไปอย่างไม่หยุดยั้งจึงให้ความสำคัญต่อการผลิตบัณฑิตที่ทรงความรู้ความสามารถทางพระพุทธศาสนาที่สร้างสรรค์องค์ความรู้ใหม่ เพื่อวิถีชีวิตที่ดีงาม สามารถชี้นำสังคมสู่วิถีทางที่ถูกต้องและเสริมสร้างสันติสุขแก่สังคมโลก โดยอาศัยพุทธธรรมเป็นสารัตถะแห่งการดำรงชีวิต ดังนั้นเป็นการเห็นสมควรอย่างยิ่งที่จะต้องขยายการศึกษาให้สูงขึ้นจึงได้กำหนดปรัชญาของหลักสูตร ดังนี้ “มุ่งพัฒนาศักยภาพ ประสิทธิภาพและคุณค่าภายในตามหลักพระพุทธศาสนา บูรณาการเข้ากับวิชาการต่าง ๆ ในสังคมเน้นการใช้องค์ความรู้คู่คุณธรรม”

ปรัชญาของหลักสูตรนี้มีความสำคัญต่อการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษาทั้งระบบเพราะต้องการเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพ ประสิทธิภาพ และคุณค่าภายในตน เพื่อให้บัณฑิตมีความรู้คู่คุณธรรม นอกจากนี้ก็เพื่อให้หลักสูตรได้บูรณาการองค์ความรู้ในพระพุทธศาสนาเข้ากับศาสตร์อื่น ๆ โดยมุ่งเน้นให้นักศึกษาได้ใช้องค์ความรู้เพื่อสร้างสังคมที่ตั้งอยู่บนฐานปัญญาที่เป็นสัมมาทิฐิที่สอดคล้องกับปรัชญาของมหาวิทยาลัยคือ ความเป็นเลิศทางวิชาการตามแนวพระพุทธศาสนาและเป็นไปตามแนวทางปรัชญาของบัณฑิตวิทยาลัยคือ ส่งเสริมศึกษา ค้นคว้าวิจัย เพื่อสร้างองค์ความรู้คู่คุณธรรม ส่งเสริมให้นักศึกษามีระเบียบ สามัคคีและรู้จักบำเพ็ญประโยชน์ มีจิตอาสาโดยมีวัตถุประสงค์ของหลักสูตร คือ

1. เพื่อผลิตบัณฑิตให้มีคุณภาพ ประสิทธิภาพ ความรู้และความเชี่ยวชาญทางพระพุทธศาสนาสามารถถ่ายทอดและบูรณาการกับวิชาการต่าง ๆ ในสังคมได้อย่างเป็นระบบ
2. เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่อันเกิดจากการวิจัย ค้นคว้าระดับสูงทางพระพุทธศาสนาโดยคำนึงถึงความเป็นเลิศทางปริยัติและปฏิบัติ
3. เพื่อผลิตบัณฑิตที่มีความสมบูรณ์ด้วยความรู้และการปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มุ่งพัฒนาคุณค่าภายในตามหลักพระพุทธศาสนา
4. เพื่อผลิตบัณฑิตให้บริการและชี้นำแก่สถาบันและองค์กรต่าง ๆ ในสังคมโดยการใช้องค์ความรู้คู่คุณธรรม

ระบบการจัดการกระบวนการเรียนการสอนของหลักสูตรเปิดการเรียนการสอน มี 2 ระบบ คือ

- 1) ระบบการศึกษาที่ทำวิทยานิพนธ์อย่างเดียว โดยไม่ต้องเข้าเรียนในรายวิชา แต่ต้องเข้าร่วมสัมมนาทางวิชาการตามที่บัณฑิตวิทยาลัยประกาศให้ทราบ ทั้งนี้จะต้องอยู่ภายใต้การดูแลของคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เป็นแผนการศึกษาที่เน้นการวิจัยโดยมีการทำวิทยานิพนธ์ ไม่น้อยกว่า 66 หน่วยกิต และอาจมีการเรียนรายวิชาเพิ่มเติมก็ได้ โดยไม่นับหน่วยกิต

2) ระบบการเรียนรายวิชาและทำวิทยานิพนธ์ นักศึกษาจะต้องเรียนในรายวิชาที่กำหนดไว้ในหลักสูตรเป็นแผนการศึกษาที่เน้นการวิจัย และมีการศึกษารายวิชาเพิ่มเติม โดยต้องทำวิทยานิพนธ์ไม่น้อยกว่า 3 หน่วยกิต และศึกษารายวิชาไม่น้อยกว่า 30 หน่วยกิต

สังคมปัจจุบันเป็นสังคมความรู้ และเป็นสังคมการเรียนรู้ เป็นสังคมที่มนุษย์จะต้องมีการพัฒนาตนเองให้เข้าถึงองค์ความรู้ใหม่ ๆ แนวความคิดใหม่ ๆ ที่สามารถดำรงชีวิตอยู่อย่างสงบสุข สำหรับการเรียนรู้ตามนัยแห่งพุทธธรรมนั้นได้เน้นความสำคัญขององค์ประกอบ 2 ประการในการพัฒนามนุษย์ คือ ปรโตโฆสะ การเรียนรู้จากผู้อื่นและสิ่งแวดล้อมภายนอก กับ โยนิโสมนสิการ การเรียนรู้ที่เกิดจากการตรិตรองพิจารณาโดยถูกต้องแยบคาย ชีวิตมนุษย์ยังมีการปรุงแต่งให้เรียนรู้ที่เกิดจากผัสสะโดยอายตนะทั้ง 6 ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส และธรรมารมณ์ เมื่ออินทรีย์ 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ได้สัมผัสและสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและสิ่งเร้าต่าง ๆ ก็เกิดความรู้สู่ความรู้ชัด รู้แจ้งตามที่ได้สัมผัสจริงการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งแสวงหาความจริงต่าง ๆ ที่เป็นอยู่ตามสภาพความเป็นตามธรรมชาติ อันเป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากการหยั่งรู้ด้วยปัญญาเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีจนเกิด สัมมาทิฐิ แหล่งที่มาของสัมมาทิฐิตามข้อความในพระไตรปิฎกที่แสดงไว้ว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปัจจัยเพื่อความเกิดขึ้นแห่งสัมมาทิฐิ 2 อย่างนี้ 2 อย่างเป็นไฉน คือ การโฆษณาแต่บุคคลอื่น 1 โยนิโสมนสิการ 1 ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปัจจัยเพื่อความเกิดขึ้นแห่งสัมมาทิฐิ 2 อย่างนี้แล ฯ” (อง ทุกก 20/371/98) ส่วนความสำคัญของสัมมาทิฐินั้นมีพุทธพจน์แสดงไว้ว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราไม่เล็งเห็นธรรมอย่างอื่นแม้ข้อหนึ่ง ซึ่งจะเป็เหตุให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ให้เกิดขึ้น หรือกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่งเหมือนกับสัมมาทิฐินี้เลย ดูกรภิกษุทั้งหลายเมื่อบุคคลเป็นผู้มีความเห็นชอบกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญ ไพบูลย์ยิ่ง ฯ” (อง เอก. 20/182/39-40)

สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา ได้ตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นเร่งด่วนต่อการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการเปลี่ยนแปลงทางสถานการณ์ของโลกและสอดคล้องกับสังคม เพื่อให้คนในสังคมมีคุณธรรมจริยธรรมพร้อมทั้งต้องการให้บริการวิชาการตามแนวพระพุทธศาสนาแก่สังคม ชุมชนและท้องถิ่น เน้นการเผยแผ่พุทธธรรม การแก้ปัญหาสังคม การนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันให้เกิดสันติสุข การชี้นำสังคมในทางสร้างสรรค์และการยุติความขัดแย้งด้วยหลักวิชาการทางพระพุทธศาสนา

เพื่อเป็นการสร้างเครือข่ายกระบวนการเรียนการสอนของการศึกษาพุทธศาสตร์ โดยการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ศึกษาและค้นคว้าและทำงานร่วมกันกับพหุภาคี ทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชน หรือสมาชิกในสังคม มีการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนมีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างผู้เรียนด้วยกัน และผู้เรียนกับอาจารย์ เปิดโอกาสให้พหุภาคีและผู้เรียนได้มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น สามารถคิด วิเคราะห์ ตัดสิน และแก้ปัญหาาร่วมกันอย่างมีระบบโดยการกระตุ้นการคิด การวิเคราะห์และการ

แก้ปัญหา ด้วยกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจในด้านพระพุทธศาสนา และปรัชญามีวิสัยทัศน์สามารถนำหลักธรรมมาประยุกต์ให้เหมาะสมกับชีวิตในสถานภาพสังคมปัจจุบัน

ด้วยเหตุนี้ คณะผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษา รูปแบบการสร้างเครือข่ายพุทธศาสนศึกษาเพื่อการพัฒนาชุมชนในสังคมไทยซึ่งเป็นการนำหลักสูตรพุทธศาสนศึกษามาสรางเครือข่ายเป็นพหุภาคีเข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันจากหลาย ๆ ฝ่ายทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชนหรือสมาชิกในสังคม โดยประยุกต์การศึกษาพุทธศาสตร์ที่ตอบสนองและเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน คณะผู้วิจัยคาดว่าผลการศึกษานี้จะเป็นประโยชน์ต่อพุทธศาสนศึกษาในชุมชนสังคมไทย

1.2 คำถามเพื่อการวิจัย

- 1.2.1 แนวคิดและรูปแบบเครือข่ายการเรียนรู้เป็นอย่างไร
- 1.2.2 ระบบการจัดการศึกษา การดำเนินงานและโครงสร้างหลักสูตรพุทธศาสนศึกษาเป็นอย่างไร
- 1.2.3 รูปแบบเครือข่ายการศึกษาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาชุมชนในสังคมไทยมีรูปแบบอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1.3.1 เพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวคิดและรูปแบบการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้
- 1.3.2 เพื่อศึกษาระบบการจัดการศึกษา การดำเนินงานและโครงสร้างหลักสูตรพุทธศาสนศึกษา
- 1.3.3 เพื่อแสวงหาแนวทางการสร้างรูปแบบเครือข่ายการศึกษาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาชุมชนในสังคมไทย
- 1.3.4 เพื่อนำเสนอรูปแบบการสร้างเครือข่ายพุทธศาสนศึกษาเพื่อการพัฒนาชุมชนในสังคมไทยปัจจุบัน

1.4 ขอบเขตเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้เป็นรูปแบบการสร้างเครือข่ายพุทธศาสนศึกษาเพื่อการพัฒนาชุมชนในสังคมไทย ดังนั้นคณะผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการศึกษาไว้ดังนี้ คือ

- 1.4.1. รูปแบบเครือข่าย
 - 1.4.1.1 แนวคิดและรูปแบบเครือข่าย
 - 1.4.1.2 ขั้นตอนการสร้างเครือข่าย
 - 1.4.1.3 รูปแบบเครือข่ายชุมชน
 - 1.4.1.4 เครือข่ายที่ทำงานร่วมกับชุมชน
 - 1.4.1.5 การสร้างพลังความคิดการสร้างเครือข่ายเรียนรู้ร่วมกัน
 - 1.4.1.6 แนวคิดชุมชนปฏิบัติการมีส่วนร่วมด้านพุทธศาสนศึกษา
 - 1.4.1.7 ปัญหา อุปสรรคและข้อจำกัดของเครือข่าย

- 1.4.2. รูปแบบกระบวนการเรียนรู้ของพุทธศาสนศึกษา
 - 1.4.2.1 แนวคิด ความหมาย ความสำคัญพุทธศาสนศึกษา
 - 1.4.2.2 หลักการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสนศึกษา
 - 1.4.2.3 กระบวนการเรียนรู้พุทธศาสนศึกษา
 - 1.4.2.4 นวัตกรรมการเรียนรู้พุทธศาสนศึกษาสู่การเปลี่ยนแปลงในการพัฒนาชุมชน
 - 1.4.2.5 แนวคิดการสร้างพลังชุมชนเพื่อการเรียนรู้พุทธศาสนศึกษาาร่วมกัน
 - 1.4.2.6 บทบาทของการเรียนรู้พุทธศาสนศึกษากับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน
 - 1.4.2.7 การเรียนรู้พุทธศาสนศึกษาจากชุมชนสู่ความเป็นปัญญาชน

1.5 ประชากรที่ศึกษา

ขอบเขตประชากรและผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาได้แก่ ผู้บริหารชุมชนท้องถิ่นประชากรที่อาศัยอยู่ในชุมชน โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยไม่อาศัยความน่าจะเป็น (Nonprobability) และเป็น การเลือกแบบเจาะจงจำนวน 12 รูป/คน ประกอบด้วย

1.5.1) ผู้ทรงวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ	5 รูป/คน
1.5.2) ผู้บริหาร อบต. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน	2 คน
1.5.3) ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มกิจกรรมในชุมชน	3 คน
1.5.4) ประชาชนทั่วไปที่อาศัยอยู่ในชุมชน	2 คน

1.6 ขอบเขตพื้นที่การศึกษา

ขอบเขตพื้นที่การศึกษา ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตพื้นที่ของการศึกษาเพื่อให้ได้ความหลากหลายของข้อมูลจากประชากรที่จะนำมาวิเคราะห์ ให้สอดคล้องตรงตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาทั้งขอบเขตที่เป็นการศึกษาเนื้อหาในเอกสารและขอบเขตพื้นที่ภาคสนามที่เป็นการศึกษา การวิเคราะห์ชุมชน ทู่นทางสังคม แนวคิด ทศนคติและความคิดเห็นของประชากรในพื้นที่ ศึกษา ได้แก่

1.6.1) สำนักงานหอสมุดสังกัดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1.6.2) สถานศึกษาที่มีการเรียนการสอน และการปฏิบัติตามหลักคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา ได้แก่ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร และองค์กรหรือสำนักปฏิบัติธรรม

1.6.3) ชุมชนเครือข่ายการเรียนรู้พุทธศาสนศึกษาต้นแบบ ศูนย์เรียนรู้พุทธศาสนเพื่อพัฒนาชุมชน บ้านไร่สุขุทธธรรมา ตำบลตะขบ อำเภอบึงกุ่ม จังหวัดนครราชสีมา

1.7 วิธีการดำเนินการวิจัย

เรื่องรูปแบบการสร้างเครือข่ายพุทธศาสนศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชนในสังคมไทย เป็นการศึกษาวิจัยเชิงบูรณาการทางคุณภาพและภาคสนามนำสู่การพัฒนาหลักสูตรพุทธศาสนศึกษามุ่งนำผลการวิจัยที่เป็นความรู้ใหม่ที่ได้จากความรู้ดั้งเดิมเป็นพื้นฐาน ให้เกิดประโยชน์ในการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกันของพหุภาคีให้สอดคล้องกับปรากฏการณ์ทางสังคม จึงจำเป็นต้องศึกษาวิจัยในเรื่องของปัจจัยต่าง ๆ ทั้งปัจจัยเหตุ ปัจจัยที่เป็นผล และเงื่อนไขที่มีอิทธิพลต่อเรื่องที่ศึกษา เพื่อจัดระบบการศึกษาให้ถูกต้องสมจริงมีเหตุผลและน่าเชื่อถือ ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นวิธีการวิจัยแบบตะวันตกเรียกว่า Participatory Action Research. (PAR.) คือวิธีการดำเนินงานเพื่อให้เกิดการสร้างเครือข่าย คือ

P ; Participatory คือ การมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายแบบพหุภาคี

A : Action คือ การกระทำหรือความร่วมมือในการเข้าร่วมเวทีประชาคม

R : Research คือ การวิจัย การค้นหาข้อมูล โจทย์ปัญหาและคำตอบจากกระบวนการทั้งสองอย่างข้างต้น เพื่อนำข้อมูลมาสนับสนุนอ้างอิงผลการวิจัย ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สอดคล้องสัมพันธ์กันอย่างถูกต้องแบบบูรณาการที่สามารถตรวจสอบและประเมินความน่าเชื่อถือได้ โดยมีกระบวนการศึกษา ดังนี้

1.7.1 การออกแบบการวิจัย

การวิจัยเรื่องรูปแบบการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้พุทธศาสนศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชนในสังคมไทย การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งอาศัยจำนวนกลุ่มตัวอย่างไม่มากนัก เหตุผลในการใช้รูปแบบดังกล่าวเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกและมีรายละเอียดของข้อมูลในทุกด้านในประเด็นที่ศึกษา จึงเหมาะสมที่จะทำการศึกษาด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งจะนำไปสู่ข้อค้นพบและข้อสรุปเป็นข้อเสนอแนะให้เป็นแนวทางหรือรูปแบบที่เหมาะสมต่อไป คณะผู้วิจัยได้อาศัยคุณลักษณะสำคัญของการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีคุณภาพและตรงกับวัตถุประสงค์ในการวิจัยมากที่สุดดังนี้

1.7.2 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

1.7.2.1) ความรู้ที่ได้จากการทบทวนเอกสารต่าง ๆ (Review Literature) ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการการศึกษาพุทธศาสตร์ แนวคิด ทฤษฎีการสร้างเครือข่าย และรูปแบบแนวทางการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการสร้างเครือข่ายพุทธศาสนการศึกษา

1.7.2.2) ข้อมูลที่ได้จาก

- (1) แบบสัมภาษณ์ด้วยแบบสอบถาม
- (2) แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก
- (3) การมีส่วนร่วมทั้งผู้วิจัยและประชากรที่ศึกษา
- (4) การสนทนากลุ่มทั้งกลุ่มใหญ่และกลุ่มเล็ก

(5) การสังเกตการณ์

(6) การจัดประชุมสัมมนาย่อย เพื่อรับฟังข้อคิดเห็นของผู้รู้ฝ่ายต่าง ๆ ที่

เกี่ยวข้อง

1.7.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

เนื่องจากการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ จึงต้องมีการจัดระเบียบโครงสร้างและหาความหมายของข้อมูลที่รวบรวมมาเป็นการค้นหาข้อความทั่วไปที่จะบอกความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ แล้วนำผลมาวิเคราะห์ร่วมกับแนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ และใช้วิธีวิเคราะห์ข้อมูลส่วนแรกเชิงบรรยาย (Descriptive) ส่วนที่สองคือการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงบรรยายเช่นกัน ดังนั้น เมื่อเก็บรวบรวมข้อมูลตามวิธีการและเครื่องมือการเก็บรวบรวมข้อมูลตามที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น คณะผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้อามาเรียบเรียงเพื่อบูรณาการและหาความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ต่าง ๆ จากข้อมูลการสัมภาษณ์เจาะลึกและเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบ โดยในส่วนของเตรียมการวิเคราะห์ข้อมูลได้ทำการจัดระเบียบของข้อมูล เพื่อให้เกิดความสะดวกในการนำมาวิเคราะห์ จากนั้นนำข้อมูลมานำเสนอเป็นข้อค้นพบ เพื่อนำไปสู่การหาข้อสรุป การตีความ และการตรวจสอบความถูกต้องแม่นยำของผลการวิจัยต่อไป

1.7.4 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

คณะผู้วิจัยใช้วิธีวิเคราะห์ข้อมูลแบบการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ซึ่งเป็นเทคนิคที่สามารถใช้วิเคราะห์ข้อมูล ทั้งในรูปของเอกสารหรือข้อเขียนและคำพูดที่ได้จากการสัมภาษณ์หรือสนทนา เป็นการวิเคราะห์ที่ทั้งความหมายทางภาษาโดยตรงจากเอกสารหรือตัวบทและความหมายทางความรู้สึกหรือวิเคราะห์นัยที่แอบแฝงอยู่ รวมถึงการตีความทางบริบทหรือสภาพแวดล้อมประกอบข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์ด้วย เป็นการวางเค้าโครงของข้อมูลเพื่อทำการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1.7.4.1. นำเสนอข้อมูลที่ได้รับจากการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามเพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์และอภิปรายผลโดยเริ่มจากการนำเสนอข้อมูลทั่วไปและข้อค้นพบจากการสัมภาษณ์ และการวิเคราะห์เอกสาร

1.7.4.2. อภิปรายผลจากข้อมูลที่นำเสนอ โดยวิเคราะห์ทั้งในส่วนที่เป็นคำพูดจากการสัมภาษณ์เอกสารไปพร้อม ๆ กัน โดยให้ความสำคัญทั้งความหมายในทางภาษาและตีความจากความรู้สึกที่แฝงอยู่ในข้อมูลนั้น ๆ ภายใต้กรอบแนวคิดในการวิจัย

1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.8.1 ได้ทราบแนวคิดและรูปแบบการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้

1.8.2 ได้ทราบการดำเนินการตามหลักสูตรพุทธศาสนศึกษา

1.8.3 ได้ทราบรูปแบบการสร้างเครือข่ายพุทธศาสนศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชนไทยในปัจจุบัน

1.9 หน่วยงานที่นำผลการวิจัยไปใช้

- 1.9.1 กระทรวงวัฒนธรรม
- 1.9.2 กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
- 1.9.3 กระทรวงศึกษาธิการ
- 1.9.4 กรมการศาสนา
- 1.9.5 สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
- 1.9.6 มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
- 1.9.7 หน่วยภาครัฐ และเอกชน
- 1.9.8 ประชาชนหรือสมาชิกในสังคม

1.10. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่องรูปแบบการสร้างเครือข่ายการศึกษาพุทธศาสตร์ตลอดชีวิตในสังคมไทย โดยได้ศึกษารวบรวมแนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูล ดังต่อไปนี้

- 1.10.1 แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบเครือข่ายการเรียนรู้
- 1.10.2 แนวคิดการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้พุทธศาสนศึกษา
- 1.10.3 รูปแบบระบบการจัดการ การดำเนินการและโครงสร้างหลักสูตรพุทธศาสนศึกษา
- 1.10.4 รูปแบบของเครือข่ายการเรียนรู้พุทธศาสนศึกษาเพื่อการพัฒนาชุมชนในสังคมไทย
- 1.10.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.10.5.1 เอกสารที่เกี่ยวข้อง

อรพินท์ สมโชคชัย (2550) ได้กล่าวกระบวนการพัฒนาว่า การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่ประชาชน และผู้ที่เกี่ยวข้องมีโอกาสได้เข้าร่วมในการรับรู้ เรียนรู้ ทำความเข้าใจ ร่วมแสดงทัศนะ ร่วมเสนอปัญหา/ประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้อง ร่วมคิดแนวทาง ร่วมแก้ไขปัญหา ร่วมในกระบวนการตัดสินใจ และร่วมกระบวนการพัฒนาในฐานะหุ้นส่วนการพัฒนา

กรมวิชาการ (2547) ได้กำหนดให้สถานศึกษาได้พัฒนาหลักสูตรของตนเองให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา ศักยภาพ และภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงนับได้ว่าทิศทางของการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นและให้ชุมชนมาส่วนร่วม ได้แก่

1. ให้สถานศึกษาได้วิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น
2. เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนและวิเคราะห์หลักสูตรสถานศึกษา
3. ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักสูตรสถานศึกษา

4. มีส่วนร่วมในการประเมินหลักสูตร
5. ได้รับทราบผลของการประเมินหลักสูตรโดยการประชาสัมพันธ์หลักสูตรสถานศึกษาสู่ชุมชน
6. ร่วมกันได้รับผลประโยชน์ในการพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้
7. ร่วมกันปรับปรุงการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพของบุคลากรของชุมชน
8. อื่น ๆ อีกหลากหลาย

สมจิต สวธนไพบูลย์ และคณะ (2550) ได้ศึกษาวิจัย นำร่องพัฒนารูปแบบการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาแบบเครือข่ายสถานศึกษา (School Cluster) ให้สถานศึกษามีความเชี่ยวชาญในการพัฒนาหลักสูตรได้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น พบว่า ด้้องค์ความรู้รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาแบบเครือข่ายสถานศึกษา ได้รู้รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาแบบเครือข่ายสถานศึกษาโดยการบูรณาการกระบวนการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาและกระบวนการปฏิสัมพันธ์มี 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การร่วมแบ่งปันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 2) การร่วมวิเคราะห์ 3) การร่วมปฏิบัติการ 4) การร่วมประเมินผล และได้คู่มือการใช้รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาแบบเครือข่ายสถานศึกษา ประกอบด้วย 1) ชุดปฏิบัติการการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาแบบเครือข่ายสถานศึกษา 2) ชุดปฏิบัติการจัดการเรียนรู้ตามแนววิถีไทยที่สัมพันธ์กับภูมิปัญญาท้องถิ่น 3) ชุดปฏิบัติการส่งเสริมศักยภาพทรัพยากรบุคคลทางการศึกษาด้านการประเมินหลักสูตรสถานศึกษา 4) ชุดปฏิบัติการวิจัยเพื่อพัฒนาสถานศึกษาและหลักสูตรสถานศึกษา

1.10.5.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เกษมศานต์ ชัยศิลป์ (2548, บทคัดย่อ) ได้ศึกษา เรื่อง การพัฒนาเครือข่ายการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชน พบว่า การพัฒนาเครือข่ายมีองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ ได้แก่ (1) การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก (2) การปฏิบัติกิจกรรมร่วมกัน (3) การถ่ายทอดข้อมูลของเครือข่ายให้ผู้อื่นรับรู้ (4) การสรรหาบุคคลเข้าร่วม และ (5) การจัดหาทรัพยากรในการดำเนินงาน

พจนา เอื้องไพบูลย์ (2546) วิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อวิเคราะห์กระบวนการและรูปแบบการเรียนรู้ในชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน พบว่า กระบวนการเรียนรู้ทำให้ชุมชนมีศักยภาพในการคิดและปฏิบัติเพื่อการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาด้านนิเวศ เศรษฐกิจ และสังคมชุมชนให้ดีขึ้นและมีความสมดุล ประกอบด้วย 8 ขั้นตอน คือ การทบทวนความยากลำบากในชีวิต การตรวจสอบถึงสาเหตุวิกฤตของกลุ่มแกนนำชุมชน การกระตุ้นคนในชุมชนได้ตระหนักในสถานการณ์ที่เป็นปัญหาของชุมชน การหาทางออกในการแก้ไขปัญหา การปฏิบัติตามทางเลือก การประเมินผลย้อนกลับ การพัฒนาความเชื่อมั่นให้เกิดขึ้น และการบูรณาการเข้าสู่ชีวิต ผลจากการคิดและปฏิบัติของชุมชนทำให้ระบบนิเวศของชุมชนมีความสมบูรณ์ขึ้น เศรษฐกิจชุมชนดีขึ้นและมีความมั่นคงขึ้น มีการผลิตทางการเกษตรมากขึ้นคิดเป็นเกษตรแบบผสมผสานโดยใช้ปุ๋ยอินทรีย์เนื้อหาของการเรียนรู้ครอบคลุมถึงกิจกรรมการเรียนรู้หลายลักษณะร่วม

กันที่ทำให้ศักยภาพของชุมชนเพิ่มขึ้น ได้แก่ การเรียนรู้จากการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน การสนทนา พบปะหารือและประชุม การสังเกตผลของกิจกรรม การถ่ายทอดภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวบ้าน การฝึกอบรมและดูงานในพื้นที่จริง การเรียนรู้ผ่านสื่อต่าง ๆ การเป็นแหล่งถ่ายทอดความรู้ของชุมชน การเรียนรู้ผ่านประเพณีและพิธีกรรม

ประชาสรรค์ แสนภักดี (2549, บทคัดย่อ) ได้ศึกษา เรื่อง การจัดการความรู้ของเครือข่ายทางสังคมเพื่อการคุ้มครองผู้บริโภคด้านสุขภาพ พบว่า รูปแบบการจัดการความรู้ ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนคือ (1) การสร้างผังเครือข่าย (2) การจัดทำแผนที่ความรู้ (3) การบริหารความรู้และ (4) การสรุปบทเรียนร่วมกันของเครือข่าย

เอกกมล อ่อนศรี (2544) ได้ศึกษา เรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์การชุมชน ผลการศึกษา พบว่า มีกลุ่ม หรือองค์การชุมชนที่มีความร่วมมือแบบเครือข่ายประมาณ 1 ใน 4 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด โดยมีแบบแผนของความร่วมมือแบบเครือข่าย เริ่มจากกลุ่ม หรือองค์การชุมชนมีการติดต่อแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างกัน และจะพัฒนาไปเป็นความร่วมมือแบบเครือข่ายได้เมื่อมีวัตถุประสงค์ติดต่อที่ชัดเจนขึ้น เช่น ร่วมมือเพื่อแก้ปัญหา ร่วมมือเพื่อการต่อรองกับภาครัฐหรือเอกชน มีการจัดการประชุมร่วมกัน โดยลักษณะของเครือข่ายที่เข้มแข็งนั้น จะต้องเป็นเครือข่ายที่มีความสัมพันธ์ในหมู่สมาชิกเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถตอบสนองต่อปัญหาได้รวมทั้งได้รับการยอมรับจากองค์การภายนอกด้วย

ส่วนปัญหา และอุปสรรคในการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายนั้นเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับหลายส่วนไม่ว่าจะเป็นปัญหาเกี่ยวกับผู้นำเครือข่าย ระบบการจัดการภายในเครือข่ายกิจกรรมของเครือข่าย การพบปะสัมพันธ์ของสมาชิกในเครือข่าย การกระจายข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ ภายในเครือข่าย รวมถึงเงินทุนที่นำมาใช้ในเครือข่าย การพัฒนาขีดความสามารถของเครือข่ายจำเป็นจะต้องปรับปรุง และพัฒนาในส่วนเหล่านี้โดยเฉพาะการพัฒนาผู้นำเครือข่ายซึ่งในนี้รวมทั้งผู้ที่เป็นแม่ข่ายแกนนำ กรรมการบริหารเครือข่ายไปจนถึงผู้นำแต่ละกลุ่มนอกจากนี้ยังพบว่า การที่ทำให้กลุ่ม หรือองค์การชุมชนมีความเข้มแข็งได้ต่อเมื่อได้ร่วมกับเครือข่ายที่มีความเข้มแข็ง ด้วยเหตุที่ว่าเครือข่ายที่เข้มแข็งนั้นจะสามารถตอบสนองต่อความต้องการของสมาชิกเครือข่าย อันจะนำไปสู่การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่ม หรือองค์การชุมชนได้

วารุณี ชินวินิจกุล (2549) วิจัยเรื่องกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาชุมชนไม้เรียง พบว่ากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนไม้เรียงเริ่มจากการรวมตัวของผู้นำชุมชนที่มีการใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) อย่างง่าย เพื่อหาข้อสรุปที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและความเห็นรวมของชุมชน และพบว่า การขับเคลื่อนใช้ผลของการค้นคว้าวิจัยจากช่วงของการริเริ่มก่อเกิดมาผลักดันให้ไปสู่การปฏิบัติ โดยใช้ภาวะผู้นำและกระบวนการกลุ่ม ส่วนกระบวนการถ่ายทอดความรู้ของชุมชน เป็นการสร้างโอกาสให้คนเกิดการ

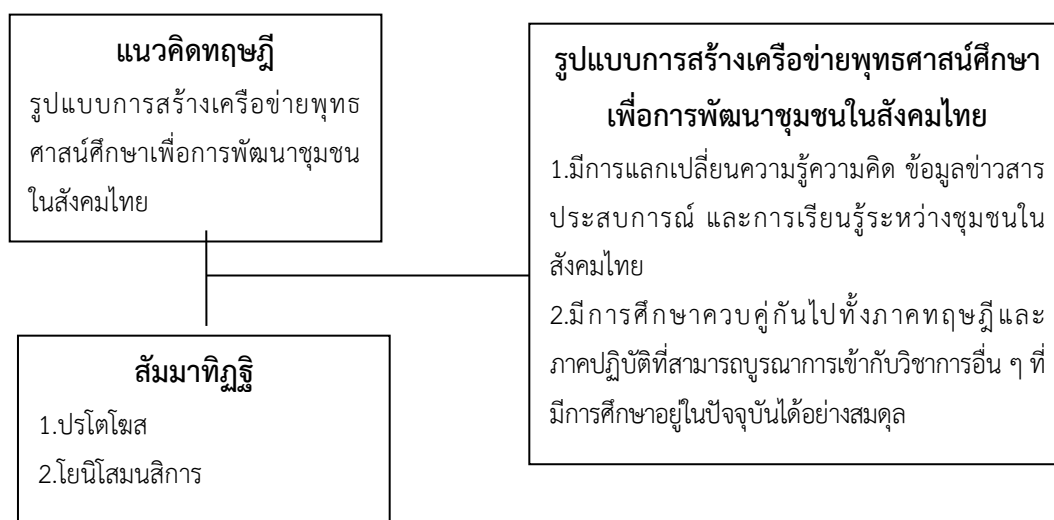
เรียนรู้ร่วมกัน หรือเป็นการยกระดับความสามารถในการคิดวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา ค้นหาและตัดสินใจกำหนดแผนหรือกิจกรรมทางเลือกใหม่ๆ ในการแก้ไขปัญหาที่สามารถดำเนินการได้จริงและเท่าทันการเปลี่ยนแปลง โดยการสร้างจิตสำนึกให้ชุมชนมุ่งเน้นการแก้ปัญหาด้วยการพึ่งตนเอง

นิภาพร รัตนปริยานุช (2556, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ความต้องการในการพัฒนาชุมชนของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลเสม็ด อำเภอเมืองชลบุรี ผลการวิจัย พบว่า ความต้องการในการพัฒนาชุมชนของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลเสม็ดอำเภอเมืองชลบุรี โดยรวมอยู่ในระดับมาก พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูงสุด ได้แก่ ด้านการพัฒนาสาธารณสุขและส่งเสริมคุณภาพชีวิต รองลงมา คือ ด้านการพัฒนาการศึกษา ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมและด้านการพัฒนาทางเศรษฐกิจตามลำดับ และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการเมืองและการบริหารผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของความต้องการในการพัฒนาชุมชนของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลเสม็ด อำเภอเมืองชลบุรี พบว่า ประชาชนที่มีการศึกษาต่างกัน มีความต้องการในการพัฒนาชุมชนของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลเสม็ด อำเภอเมืองชลบุรี ไม่แตกต่างกัน แต่ในขณะที่ประชาชนที่มีเพศ รายได้ อายุ และระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ต่างกัน มีความต้องการในการพัฒนาชุมชนของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลเสม็ด อำเภอเมืองชลบุรี แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

กล่าวโดยสรุป การสร้างรูปแบบเครือข่ายพุทธศาสนศึกษาเพื่อการพัฒนาชุมชนในสังคมไทย นั้น ต้องร่วมมือเพื่อช่วยกันแก้ปัญหา ร่วมมือเพื่อการต่อรองกับภาครัฐหรือเอกชน มีการจัดการประชุมร่วมกัน โดยลักษณะของเครือข่ายที่เข้มแข็งนั้นจะต้องเป็นเครือข่ายที่มีความสัมพันธ์ในหมู่สมาชิกเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถตอบสนองต่อปัญหาได้รวมทั้งได้รับการยอมรับจากองค์การภายนอกด้วย

1.1.1. กรอบแนวคิดของโครงการวิจัย

จากการศึกษาเอกสารและทบทวนวรรณกรรมต่าง ๆ ผู้วิจัยสามารถสรุปกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย รูปแบบการสร้างเครือข่ายพุทธศาสนศึกษาเพื่อการพัฒนาชุมชนในสังคมไทยปัจจุบัน ดังนี้

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

1.1.2 คำนิยามศัพท์เฉพาะ

พุทธศาสนศึกษา หมายถึง หลักสูตรพุทธศาสนศึกษาที่บัณฑิตวิทยาลัยเปิดสอนทั้งระดับปริญญาโท และปริญญาเอกภายใต้ปรัชญาของหลักสูตร คือ พระพุทธศาสนามีความเป็นสากล มีความลุ่มลึกทางหลักธรรมและหลักปฏิบัติที่สามารถศึกษาได้อย่างกว้างขวางโดยผ่านกระบวนการศึกษาเชิงเหตุผล ในแง่มุมต่าง ๆ อย่างเป็นระบบในรูปแบบของการวิจัยเชิงประจักษ์ ประยุกต์ เผยแผ่ และเชิงอนุรักษ์ เป็นต้น ซึ่งเป็นการศึกษาควบคู่กันไปทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติที่สามารถบูรณาการเข้ากับวิชาการอื่น ๆ ที่มีการศึกษาอยู่ในปัจจุบันได้อย่างสมดุล

การสร้างเครือข่าย หมายถึง การสร้างความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงระหว่างสมาชิกที่เป็นบุคคลต่อบุคคล บุคคลต่อกลุ่ม กลุ่มต่อกลุ่ม เครือข่ายต่อเครือข่าย เครือข่ายย่อยภายใต้เครือข่ายใหญ่ มีเป้าหมายในการทำกิจกรรมร่วมกันทั้งที่เป็นครั้งคราวหรือเป็นกิจกรรมที่ต่อเนื่อง เป็นการเชื่อมโยงบุคคล กลุ่มบุคคล องค์กรที่มีความสนใจร่วมกัน พบปะสังสรรค์และพัฒนาไปสู่การลงมือร่วมกันทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยเป้าหมายและจุดประสงค์เดียวกัน โดยความสัมพันธ์ของสมาชิกในเครือข่ายต้องเป็นไปโดยสมัครใจ กิจกรรมที่ทำในเครือข่ายต้องมีลักษณะเท่าเทียมหรือแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน และการเป็นสมาชิกเครือข่ายไม่มีผลกระทบต่อความเป็นอิสระหรือความเป็นตัวของตัวเองของบุคคล กลุ่มบุคคล หรือองค์กรนั้น ๆ

รูปแบบเครือข่ายการเรียนรู้การพัฒนาชุมชนในสังคมไทย หมายถึง รูปแบบหรือแนวทางการแลกเปลี่ยนความรู้ความคิด ข้อมูลข่าวสาร ประสบการณ์ และการเรียนรู้ระหว่างชุมชนในสังคมไทย ที่มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง จนเป็นระบบที่เชื่อมโยงกัน ส่งผลให้เกิดการเผยแพร่และการประยุกต์ความรู้ใหม่ ๆ เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนการพัฒนาชุมชนในสังคมไทย

บทที่ 2

แนวคิดและรูปแบบการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน

การศึกษาวิจัย เรื่อง “รูปแบบการสร้างเครือข่ายพุทธศาสนศึกษาเพื่อการพัฒนาชุมชนในสังคมไทย” เพื่อให้มีการเรียนรู้พุทธศาสนศึกษาได้อย่างกว้างขวางต่อเนื่องตลอดชีวิตได้ง่าย สะดวก และศึกษาได้ทุกวัย ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และเอกสารต่างๆ รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามประเด็นการวิจัย ดังนี้

2.1 แนวคิดและรูปแบบการพัฒนาชุมชน

2.1.1 รูปแบบและลักษณะของชุมชน

2.1.2 องค์กรชุมชน

2.1.3 หลักการวิธีการพัฒนาชุมชน และกระบวนการพัฒนาชุมชน

2.1.4 ลักษณะของการพัฒนา

2.1.5 ทฤษฎีศักยภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย

2.1.6 เป้าหมายของการพัฒนาชุมชน

2.1.7 ชุมชนปฏิบัติการด้านเรียนรู้ร่วมกัน

2.2 แนวคิดและรูปแบบเครือข่ายชุมชน

2.2.1 ขั้นตอนการสร้างเครือข่าย

2.2.2 รูปแบบเครือข่ายชุมชน

2.2.3 การส่งเสริมเครือข่ายชุมชนที่ทำงานร่วมกับชุมชน

2.2.4 การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกัน

2.2.5 แนวคิดชุมชนปฏิบัติการเรียนรู้ร่วมกัน

2.2.6 ปัญหาอุปสรรคและข้อจำกัดของเครือข่าย

2.3 แนวคิดและรูปแบบการเรียนรู้ในชุมชน

2.3.1 กระบวนการเข้าถึงชุมชน

2.3.2 การวิเคราะห์ระดับความต้องการของชุมชน

2.3.3 แนวทางการจัดการเรียนรู้เครือข่ายชุมชน

2.3.4 กระบวนการจัดการเครือข่ายความร่วมมือ

2.3.5 มิติทางอำนาจที่ปรากฏอยู่ในเครือข่าย

2.3.6 วิธีการส่งเสริมการเรียนรู้ของเครือข่ายในชุมชน

2.4 บทสรุปแนวคิดและรูปแบบการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน

2.1 แนวคิดและรูปแบบการพัฒนาชุมชน

ความหมายของการพัฒนาชุมชน สนธยา พลศรี (2545) ได้กล่าวถึงการพัฒนา คือ “การเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้มีคุณภาพดีขึ้นกว่าเดิม” สุเทพ เชาวลิต (2524) ได้กล่าวว่า การพัฒนาชุมชนคือ “การพัฒนาความคิดและความสามารถของประชาชนในการทำงานร่วมมือกันภาครัฐและภาคประชาชนและระหว่างประชาชนด้วยกันเอง” อภิชัย พันธเสน (2539) ได้กล่าวว่า การพัฒนาชุมชน คือ “ลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและการเมืองที่ตั้งใจกระทำขึ้น เพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้นจากสภาพก่อนการพัฒนา มีการกินดีอยู่ดี มีการส่งเสริมให้ประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้ มีการปรับปรุงตัดแปลงมีอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง กับสังคมภายนอกท้องถิ่นของตน ตลอดจนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของชุมชนเป็นสิ่งสำคัญ” กล่าวได้ว่าการพัฒนาชุมชน คือ การทำให้ชุมชนหรือสังคมใช้เป็นพื้นที่ที่มนุษย์อยู่ร่วมกันทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ทำให้เจริญงอกงามโดยมีการวางแผนหรือไตร่ตรองที่ดี พุทธาสภิกขุ (2537, หน้า 33) ได้ให้ความหมายของการพัฒนา คือ การทำให้เจริญก้าวหน้า ในสภาพที่เป็นกลาง ไม่มีด้านดีหรือด้านชั่วในด้านใดด้านหนึ่งและไม่ทำให้เกิดความทุกข์บนการพัฒนาของสังคมแต่ต้องเป็นการดับทุกข์ ในส่วนของสัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2526, หน้า 5) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทางหรือการวางแผนไว้ล่วงหน้าดังนั้นการพัฒนาชุมชนเป็นการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ให้เจริญงอกงามขึ้นตามที่ได้กำหนดทิศทางหรือการวางแผนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในชุมชนในด้านต่าง ๆ ทั้งทางด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสังคม และด้านปัญญา สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขการพัฒนาชุมชนเป็นการที่ทำให้ชุมชนหรือสังคมเกิดความเจริญก้าวหน้าในทิศทางที่ดี ไม่นำพาความทุกข์ที่ทำให้เกิดความวุ่นวายและไร้ความควบคุมจากการกระทำของมนุษย์ที่อยู่ร่วมกัน

2.1.1 รูปแบบและลักษณะของชุมชน

ชุมชนคือ กลุ่มทางสังคมหรือองค์กรทางสังคม ที่มีความสัมพันธ์กันตามบรรทัดฐานทางสังคม มีความผูกพันกันและมีความเป็นปึกแผ่นมั่นคง มีพื้นที่หรือบริเวณทางภูมิศาสตร์ ซึ่งเป็นที่อยู่ของกลุ่มคน เช่น ละแวกบ้าน หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด เป็นต้นและอาจหมายถึงกลุ่มบุคคลที่มีสายสัมพันธ์เดียวกัน เช่น ครอบครัว ชนเผ่าต่าง ๆ มีวัตถุประสงค์แนชัด และรวมกันในระยะเวลานานพอสมควร จนเกิดระบบความสัมพันธ์กันขึ้น เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบล พรรคการเมือง กลุ่มอาชีพต่าง ๆ เป็นต้น

ลักษณะของชุมชนท้องถิ่นเป็นการอยู่ร่วมกันของกลุ่มคน ในรูปแบบของกลุ่มสังคม สมาชิกของชุมชนมีลักษณะทางประชากรศาสตร์ เช่น เกิด ตาย การอพยพ เป็นต้น มีอาณาบริเวณ สำหรับเป็นที่อยู่อาศัย และที่ประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ของสมาชิกมีการจัดระเบียบทางสังคม มีระเบียบบรรทัดฐาน ประเพณีวัฒนธรรมสมาชิกมีความสัมพันธ์กันทางสังคม ในการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคม

สมาชิกมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายในการดำเนินชีวิตร่วมกันสมาชิกได้รับผลกระทบที่เกิดขึ้นในชุมชนร่วมกันสมาชิกมีระบบการติดต่อสื่อสารและเรียนรู้ร่วมกันในแต่ละชุมชนจะมีทุนสังคมเดิมหรือที่เรียกว่าทุนทางสังคมของชุมชน ประกอบด้วย

2.1.1.1) ชุมชนมีทุนคน ผู้นำ

2.1.1.2) ชุมชนมีทุนภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาชาวบ้าน/วัฒนธรรม ที่เกี่ยวกับปัจจัยสี่ คือที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ยารักษาโรค หัตถกรรม จารีต ประเพณี พิธีกรรม เป็นต้น

2.1.1.3) ชุมชนมีทุนทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ป่า ภูเขา แม่น้ำ ห้วยหนอง คลองบึง ทะเล เกาะ ชายหาด เป็นต้น

2.1.1.4) ชุมชนมีทุนทางสังคม เช่น การมีน้ำใจต่อกัน การศรัทธา การเชื่อ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การเอื้อเฟื้อ เสียสละ ร่วมแรงร่วมใจกัน เป็นต้น

2.1.1.5) ชุมชนมีทุน องค์การชุมชนและเครือข่ายสังคมแห่งการเรียนรู้

สรุป ความหมายของชุมชน คือ กลุ่มคนหรือกลุ่มทางสังคม ที่อยู่อาศัยร่วมกันในอาณาบริเวณเดียวกัน เช่น ละแวกบ้าน คุ่มบ้าน หมู่บ้าน ตำบล หรือเรียกอย่างอื่นที่มีความหมายอันเกี่ยวข้องกับกัน มีการติดต่อสื่อสารและเรียนรู้ร่วมกัน มีความผูกพันเอื้ออาทร กันภายใต้บรรทัดฐานและวัฒนธรรมเดียวกัน มีความร่วมมือและพึ่งพาอาศัยกัน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกัน

2.1.2 องค์การชุมชน

ชุมชนเป็นองค์กรระดับล่างหรือระดับรากหญ้าที่มีการรวมตัวกันทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ส่วนใหญ่ดำเนินการโดยชาวบ้าน มุ่งเน้นเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน ชุมชนพึ่งตนเอง โดยมีกระบวนการเรียนรู้การพัฒนาแบบมีส่วนร่วม ดำเนินกิจกรรมการพัฒนาหลากหลายรูปแบบตามสภาพปัญหา ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและความต้องการของชุมชนเป็นสำคัญ เช่น การจัดกองทุนเพื่อสวัสดิการ การพัฒนาอาชีพหลักและอาชีพรอง การพัฒนาเด็กและเยาวชน จัดการสิ่งแวดล้อม การพัฒนาการศึกษา การพัฒนากลุ่มสตรีและผู้สูงอายุ การอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น เป็นต้น

2.1.2.1.องค์ประกอบของชุมชนประกอบด้วย

2.1.2.1.1 คนหรือสมาชิก ที่มีความสนใจในเรื่องเดียวกันหรือคล้ายคลึงกันมารวมตัวดำเนินการกิจกรรมร่วมกัน

2.1.2.1.2 กิจกรรม มีการดำเนินการกิจกรรมร่วมกันภายในองค์กรเพื่อตอบสนองความต้องการของสมาชิกภายในกลุ่มที่มีลักษณะหลายรูปแบบ เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มปุ๋ยชีวภาพ กลุ่มผู้เลี้ยงไหม เป็นต้น

2.1.2.1.3 ทรัพยากรและผลผลิต ซึ่งเป็นทุนของชุมชน เช่น พืช สัตว์ ดิน น้ำ ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม รวมทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.1.2.2. การปฏิบัติการบริหารจัดการองค์กรชุมชนและเครือข่ายชุมชน

2.1.2.2.1 การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมจะช่วยให้ผู้ศึกษามีเวลาและโอกาสในการเก็บข้อมูล ทำความเข้าใจปรากฏการณ์ที่ศึกษาในฐานะหรือจุดยืนขององค์กรและเครือข่ายชุมชน ไม่ใช่จุดยืนของคนนอก

2.1.2.2.2 การสร้างกระบวนการเรียนรู้ ผู้ศึกษาต้องนำข้อมูลหรือความรู้ที่ได้จากวิธีการข้างต้นมาเป็นจุดเริ่มต้นในการพูดคุย แลกเปลี่ยน ถกเถียงเพื่อแสวงหาคำตอบร่วมกัน การสร้างกระบวนการเรียนรู้ทำได้หลายวิธี อาจจะทำอย่างไม่เป็นทางการหรือเป็นทางการก็ได้ ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนากระบวนการบริหารจัดการองค์กรและเครือข่ายชุมชนในโอกาสต่อไป

2.1.3 หลักการ วิธีการพัฒนาชุมชน และกระบวนการพัฒนาชุมชน

ไพศาล สรรสรวิสุทธิ (2550) ได้กล่าว หลักการ วิธีการพัฒนาชุมชนและกระบวนการพัฒนาชุมชนไว้ว่า ทุกคนในชุมชนต้องให้ความร่วมมือให้เกิดประโยชน์ได้มากที่สุด ในการสร้างความเจริญให้ท้องถิ่นนั้นดีขึ้นทุกคนในชุมชนควรจะได้รับ การส่งเสริม ให้ได้เข้าร่วมในการปฏิบัติงานตามแผนการปฏิบัติต่างๆตามโครงการพัฒนาชุมชนจะต้องเปิดโอกาสให้ทุกคนได้แสดงความคิดเห็นของตนโดยเสรี เพื่อจะได้รับความคิดเห็นต่าง ๆ ตลอดจนความต้องการของผู้คนในท้องถิ่นผู้นำชุมชนควรที่จะได้รับการเปลี่ยนตัวกันบ้างตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปและจะต้องมีการเตรียมบุคคลที่จะทำหน้าที่เป็นผู้นำชุมชนไว้หลาย ๆ คนพึงให้การศึกษแก่คนในชุมชนอยู่เสมอเพื่อให้ทันต่อสถานการณ์ต่างๆที่เปลี่ยนแปลงไปหากจะต้องมีการจัดตั้งหน่วยงานหรือองค์การนั้นจะต้องสามารถทำหน้าที่ได้อย่างดี ไม่ใช่จัดตั้งหน่วยงานนั้นขึ้นเพื่อแสดงผลงานของการพัฒนาชุมชนการปฏิบัติตามแผนการปฏิบัติต่าง ๆ ควรให้เป็นไปตามหลักประชาธิปไตย เพื่อให้ผู้คนในท้องถิ่นได้รับรู้และเข้าใจวิธีการต่าง ๆ ของระบบนี้ได้ถูกต้อง

วิธีการพัฒนาชุมชน เกี่ยวข้องด้านต่าง ๆ ได้แก่ 1) เกี่ยวกับด้านเสนอคำแนะนำของชาวบ้านในการพัฒนา หมายถึงการแก้ไขปรับปรุงปัญหา หากชุมชนท้องถิ่นนั้นมีจารีตประเพณีที่กีดกัน การพัฒนาก็ดำเนินไปไม่ได้ ต้องให้การศึกษาคให้คนในท้องถิ่นรู้เข้าใจและยอมรับว่ามีปัญหาอะไรบ้าง มีวิธีการแก้ไขอย่างไร จากนั้นจะได้วางโครงการปฏิบัติงานต่อไป 2) เกี่ยวกับด้านผู้มีอาชีพที่จะเป็นผู้นำของชุมชน ช่วยเหลืออย่างมีส่วนร่วมในทางการพัฒนาชุมชนให้สามารถดำเนินไปได้ ผู้นำต้องให้ประสบการณ์เป็นการเรียนรู้แก่คนในชุมชนมากกว่าเป็นผู้วางแผน ไม่เพ่งเล็งหนักไปทางสร้างสะพาน ชุดบ่อ จัดระเบียบสังคม แต่ต้องให้คนในชุมชนรู้ตัวหรือเกิดความเข้าใจว่าเขามีหน้าที่และความสำคัญที่จะต้องเข้าร่วมมืออย่างจริงจังในการพัฒนาชุมชนของตนเอง 3) เกี่ยวกับด้านสำรวจนักวิจัย ค้นหาวิธีการต่าง ๆ ที่จะให้เข้าใจกระบวนการในการศึกษาแก่ผู้นำชุมชนสำหรับกระบวนการพัฒนาชุมชนมีขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 ประชุม ปรีกษาหรือหารือร่วมกันตามแนวทางที่ได้จัดวางไว้ เป็นการปรึกษาเกี่ยวกับความจำเป็นของสมาชิกในชุมชนจะรู้ว่ามียะไรที่มีความต้องการบ้าง คนในชุมชนมาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันจัดขึ้นเพื่อช่วยเหลือตนเอง

ขั้นที่ 2 วางแผนไว้อย่างเป็นระเบียบสำหรับงานที่คนในชุมชนตกลงเลือก สิ่งสำคัญต้องรู้งานนั้นต้องอยู่ในลักษณะที่ช่วยตัวเองได้

ขั้นที่ 3 การสนับสนุนให้คนในชุมชนทำประโยชน์ ให้ได้มากที่สุดตามที่แต่ละคนจะสามารถทำได้

ขั้นที่ 4 สร้างความปรารถนาและความตกลงในสิ่งที่จะดำเนินการ เพื่อปรับปรุงของชุมชนต่อไป ให้เกิดขึ้นในจิตใจของคนในชุมชนแห่งนั้น ผู้คนที่เข้ามาร่วมพัฒนาท้องถิ่นของตนโดยแท้จริงนั้นจะเข้าใจและรู้ดีว่ามีการปรับปรุงอย่างอื่นจะต้องทำอีก ผู้ที่มีส่วนช่วยย้อมภาคภูมิใจในผลสำเร็จของงาน ถ้าไม่มีกระบวนการพัฒนานี้ขั้นการพัฒนาที่ไม่มีผล

2.1.4 ลักษณะของการพัฒนา

ลักษณะของการพัฒนา (สนธยา พลศรี, 2547, หน้า 5-6) เป็นการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ เช่นด้านคุณภาพชีวิต ปริมาณ และสิ่งแวดล้อมของสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ดีขึ้นหรือให้มีความเหมาะสม อันเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างรอบด้าน ไม่ใช่เปลี่ยนแปลงในด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียวเท่านั้น หรืออาจจะเรียกได้ว่าต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบ มีลักษณะเป็นกระบวนการ คือ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตามลำดับ ไม่สามารถข้ามขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งได้มีลักษณะเป็นพลวัต คือเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลา ไม่หยุดนิ่ง แต่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น โดยไม่มีการเตรียมการไว้ล่วงหน้า เป็นแผนและโครงการ คือ เกิดขึ้นจากการเตรียมการไว้ล่วงหน้าว่าจะเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยไม่มีการเตรียมการไว้ล่วงหน้า เป็นวิธีการพัฒนาเป็นมรรควิธี หรือกลวิธีที่นำมาใช้ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ เช่น การพัฒนาสังคม การพัฒนาชนบท การพัฒนาเมือง การพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาชุมชน ต่างก็เป็นวิธีการพัฒนาแบบหนึ่งที่มีลักษณะเฉพาะเป็นของตัวเองเป็นปฏิบัติการ คือเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ไม่เป็นเพียงแนวความคิด หรือเป็นเพียงรายละเอียดของแผนและโครงการเท่านั้น เพราะการพัฒนาเป็นวิธีการที่ต้องนำมาใช้ปฏิบัติจริงจะเกิดผลตามที่ต้องการเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์ เพื่อประโยชน์ของมนุษย์ เพราะมนุษย์เป็นสัตว์โลกประเภทเดียวที่สามารถจัดทำแผนโครงการ และคิดค้นวิธีการพัฒนาตนเองและสิ่งต่าง ๆ ได้การเปลี่ยนแปลงใดก็ตามถ้าไม่ได้เกิดจากการกระทำของมนุษย์แล้วจะไม่ใช่การพัฒนา แม้ว่าจะมีลักษณะอื่นๆ เหมือนกับการพัฒนาก็ตามหากผลที่เกิดขึ้นมีความเหมาะสมหรือพึงพอใจ ทำให้มนุษย์และสังคมมีความสุข เพราะการพัฒนาเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ และการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมของมนุษย์นั่นเอง มีเกณฑ์หรือเครื่องชี้วัด คือสามารถบอกได้ว่าลักษณะที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นการพัฒนาหรือไม่ ซึ่งอาจดำเนินการได้หลายวิธี เช่นเปรียบเทียบกับสภาพเดิมก่อนที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลง กำหนดเกณฑ์มาตรฐานในการชี้วัดในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านคุณภาพ ปริมาณ สิ่งแวดล้อม ความ

คงทนถาวร การประเมินผลจากผู้ที่เกี่ยวข้องว่ามีความเหมาะสมหรือพึงพอใจหรือไม่ และระดับใด เป็นต้น สามารถเปลี่ยนแปลงได้ การพัฒนานอกจากจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อมนุษย์สังคม และสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์แล้ว รูปแบบ กระบวนการ และวิธีการพัฒนาเองก็สามารถเปลี่ยนแปลงได้ เนื่องจากมนุษย์และสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และการเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลของการพัฒนา จึงมีความจำเป็นต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกระบวนการพัฒนาให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นด้วยการพัฒนาใหม่ๆ จึงเกิดขึ้นอยู่เสมอ

2.1.5 ทฤษฎีศักยภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย (Development Potential Diffusion Theory)

ทฤษฎีศักยภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2548, หน้า 17-18) ประกอบด้วยปัจจัย 6 ประการ คือ

2.1.5.1. ทรัพยากรธรรมชาติทำให้เกิดการพัฒนา (Natural Resource) เมื่อมีทรัพยากร เช่น น้ำมัน ทองคำ หรือเพชร แล้วสิ่งเหล่านี้จะทำให้เกิดทรัพย์สินเงินทอง สามารถจะนำไปใช้จ่ายยกระดับคุณภาพชีวิตให้สูงขึ้นได้ยังมีทรัพยากรธรรมชาติมีค่าจำนวนมาก ก็ยิ่งทำให้ระดับการพัฒนาสูงมากขึ้นไปอีก

2.1.5.2. ทรัพยากรมนุษย์ทำให้เกิดการพัฒนา (Human Resource) โดยเฉพาะมนุษย์ในวัยแรงงานก่อให้เกิดปัจจัยผล คือ การพัฒนายังมีคนในวัยแรงงานมากเท่าใด ก็ยิ่งทำให้ระดับการพัฒนาสูงขึ้นเพียงนั้น เหตุผลก็คือคนวัยแรงงานที่สามารถใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อคุณภาพชีวิตได้ เช่น เพิ่มการศึกษา ทำให้สุขภาพอนามัยแข็งแรงจิตใจมั่นคงเข้มแข็ง เป็นต้น ปัจจัยนี้จึงเป็นเหตุให้เกิดการพัฒนาได้

2.1.5.3. องค์การสังคมทำให้เกิดการพัฒนา (Social Organization) ในที่นี้หมายถึง องค์การสังคมประเภทสหจรโดยที่องค์การสังคมเหล่านี้จะช่วยทำให้เกิดพลังงานในการทำงาน ได้ใหญ่ขึ้นและมากขึ้น เพราะเป็นการรวมกำลังแรงงานกับงานใหญ่ๆ ที่ทำคนเดียวไม่ได้ องค์การก็สามารถทำได้ ทำได้มาก และทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะได้ร่วมช่วยกันคิด ช่วยกันพิจารณาจึงมีความรอบคอบไม่บกพร่อง จึงเป็นเหตุให้เกิดการพัฒนาได้อีกทางหนึ่ง

2.1.5.4. ภาวะผู้นำทำให้เกิดการพัฒนา (Leadership) หรือจำนวนผู้นำประเภทต่าง ๆ ยิ่งมากเท่าใด ก็ยิ่งทำให้การพัฒนามีระดับสูงมากขึ้นเพียงนั้น ทั้งนี้ก็เพราะผู้นำมักจะเป็นคนที่มีคุณภาพการทำงานของผู้นาจึงพลอยมีคุณภาพหรือประสิทธิภาพไปด้วย หรือไม่ เช่นนั้นผู้นำจะสามารถรวมคนได้เป็นจำนวนมาก กลายเป็นกลุ่มคนเป็นจำนวนมาก จึงทำงานใหญ่หรืองานปริมาณมากได้ นอกจากนั้นด้วยบารมีของผู้นำ ทำให้คนที่มารวมตัวกันทำงาน ทำงานอย่างทุ่มเทเพื่อผู้นำจึงทำให้เกิดผลดีแก่การพัฒนา

2.1.5.5 การติดต่อทำให้เกิดการพัฒนาการติดต่อ(Contact) หมายถึง การติดต่อระหว่างชุมชนระหว่างเมือง หรือระหว่างประเทศ โดยเฉพาะชุมชนเมือง ประเทศที่ด้อยพัฒนาจะได้ประโยชน์จากชุมชนเมือง ประเทศที่พัฒนาแล้ว หรือเจริญกว่า ทั้งนี้เพราะการติดต่อเช่นนั้น ทำให้เกิดการถ่ายทอด เรียนรู้ รับเอาความรู้ ความชำนาญ สินค้า เทคโนโลยีจากสังคมเจริญมาใช้หรือมาผลิตเครื่องมือ เครื่องใช้ สินค้าขึ้นมาในสังคมด้อยพัฒนา ทำให้สังคมด้อยพัฒนามีความเจริญก้าวหน้าตามไปด้วย

2.1.5.6 การฝึกอบรม ทำให้เกิดการพัฒนา(Training) หากมองการฝึกอบรมว่าเป็นการศึกษา(Education)ก็ย่อมจะเห็นความสำคัญได้ชัดเจนในการทำให้เกิดการพัฒนาเพราะทำให้ความรู้ความชำนาญด้านต่างๆของคนสูงขึ้น การพัฒนาก็ย่อมจะสูงตามไปด้วย การศึกษาดีย่อมจะทำให้รู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ ทรัพยากรมนุษย์ที่ดี การศึกษาก็ย่อมเป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพ องค์การสังคมที่มีคนมีคุณภาพเป็นสมาชิกก็ย่อมมีคุณภาพไปด้วย ผู้นำที่มีการศึกษาดีย่อมมีคุณภาพดียิ่งขึ้น การติดต่อที่เฉลี่ยเวลาอดอันเกิดจากการศึกษา ย่อมก่อให้เกิดผลประโยชน์ด้านการศึกษาพัฒนาการ การฝึกอบรมจึงช่วยให้เกิดการพัฒนา

2.1.6 เป้าหมายของการพัฒนาชุมชน

2.1.6.1 เป้าหมายของการพัฒนาคน

2.1.6.1.1 พัฒนาคนให้มีคุณภาพ คือ ทำให้คนมีความรู้ ความสามารถ มีทักษะในการดำรงชีวิตหรือประกอบอาชีพการงานให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.1.6.1.2 พัฒนาคนให้มีคุณธรรม คือ ทำให้คนเป็นคนดีทั้งการคิด การพูด และการประพฤติปฏิบัติอย่างถูกต้องกฎหมาย ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม

2.1.6.1.3 การพัฒนาคนให้มีความสุข คือ การทำให้คนมีความสงบสุข มีจิตใจเยือกเย็นมั่นคง แจ่มใส เข้าใจในความจริงของชีวิต

2.1.6.2 เป้าหมายการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง

2.1.6.2.1 มีจิตสำนึกชุมชนหรือมีจิตวิญญาณชุมชน คือ สมาชิกในชุมชนมีจิตสำนึกว่าตนเองเป็นเจ้าของชุมชนร่วมกัน มีความจงรักภักดี และพร้อมที่จะเสียสละทำงานเพื่อชุมชนพร้อมที่จะรับผิดชอบปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนร่วมกัน ยอมรับในศักยภาพและความแตกต่างของกันและกัน

2.1.6.2.2 มีจิตสำนึกชุมชน มีจิตวิญญาณชุมชนเป็นชุมชนเรียนรู้มีเครือข่ายชุมชน มีองค์กรชุมชนเข้มแข็งและมีการจัดการที่ดีมีภาวะผู้นำชุมชนที่ดีเป็นชุมชนพึ่งตนเองได้ เป็นชุมชนสงบสุข เป็นการพัฒนาชุมชนแบบยั่งยืน

2.1.6.2.3) เป็นชุมชนเรียนรู้และมีเครือข่ายชุมชนร่วมกัน คือ มีความตื่นตัวด้านข้อมูลข่าวสารอยู่ตลอดเวลา มีการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนข้อมูลความคิดเห็นในกลุ่มและองค์กรชุมชนต่าง ๆ ร่วมกัน ด้วยกระบวนการที่มีประสิทธิภาพ

2.1.6.2.4 เป็นองค์กรชุมชนเข้มแข็ง คือ สมาชิกหรือประชาชนในชุมชนมีการรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่นผนึกกำลังกันด้วยจิตสำนึกและจิตวิญญาณชุมชน เพื่อช่วยกันพัฒนา ปรับปรุง และแก้ไขปัญหาของชุมชน อันมีผลมาจากการเรียนรู้ร่วมกันเป็นชุมชนมีการจัดการที่ดี คือ สมาชิกของชุมชนมีความสามารถในการจัดการตนเองและชุมชนได้ สามารถวางแผน จัดกระบวนการ ดำเนินงานและประเมินผลการพัฒนาชุมชนของตนได้

2.1.6.2.5 มีผู้นำที่มีภาวะผู้นำชุมชนอย่างแท้จริงในชุมชน คือ มีผู้นำที่มีความสามารถทั้งเก่งคน เก่งงาน เก่งคิด ไม่ผูกขาดความคิดหรือเป็นเจ้าของชุมชนเพียงผู้เดียว พร้อมที่จะรับฟังข้อมูล และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้อื่นได้

2.1.6.2.6 เป็นชุมชนพึ่งตนเองได้ คือ สมาชิกของชุมชนมีความเข้มแข็งพอที่จะช่วยเหลือหรือพึ่งตนเองได้ทั้งในทางเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง สังคมและวัฒนธรรมทั้งในยามปกติและในภาวะของการเปลี่ยนแปลง

2.1.6.2.7 เป็นชุมชนสงบสุขและพัฒนาแบบที่ยั่งยืน อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ มีคุณธรรม มีความสงบสุข ซึ่งทำให้ชุมชนดำรงอยู่และดำรงต่อไปได้ โดยไม่ล่มสลาย

2.1.7 ชุมชนปฏิบัติการด้านเรียนรู้ร่วมกัน แนวคิดเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อให้ครอบคลุมหลักการจัดการศึกษาที่สำคัญ 4 ประการ คือ

- 1) ความกว้างขวางและเป็นธรรม
- 2) ความสมดุล
- 3) ความสอดคล้อง
- 4) ความหลากหลายโดยเครือข่ายการเรียนรู้เป็นประเด็นทางการศึกษามีนิยาม

ความหมาย ดังนี้

2.1.7.1 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2538) ให้ความหมายว่า “เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิตของคนทุกเพศทุกวัย ในลักษณะที่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน โดยอาศัยองค์ความรู้เดิมหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐาน และมีการประยุกต์ใช้วิทยาการสมัยใหม่ด้วยความเหมาะสม มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เพื่อแก้ปัญหาร่วมกัน”

2.1.7.2 กรมการพัฒนาชุมชน (2547) อธิบายความหมายของเครือข่ายการเรียนรู้ว่า เป็นกลุ่มของคน กลุ่ม หรือองค์กรที่มีความสมัครใจในการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนข่าวสารความรู้ ประสบการณ์ระหว่างกันหรือลงมือทำกิจกรรมร่วมกัน มีความสัมพันธ์ในหลาย ๆ ด้าน ทั้งด้าน

เศรษฐกิจและสังคม โดยมีการจัดรูปแบบที่เป็นกลไกขับเคลื่อนเชื่อมโยงกิจกรรมร่วมกัน กิจกรรมเครือข่ายต้องมีความเท่าเทียมกัน และตระหนักเห็นร่วมกันในด้านเป้าหมายและแผนงาน

2.1.7.3 สนธยา พลศรี (2550) ได้ให้ความหมายของเครือข่ายการเรียนรู้ว่า หมายถึงความเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกซึ่งอาจจะเป็นบุคคลกับบุคคล กลุ่มกับกลุ่ม องค์กรกับองค์กร องค์กรกับชุมชน อื่น ๆ เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ ทรัพยากรสนับสนุน ส่งเสริมและร่วมดำเนินกิจกรรมของสมาชิกให้ประสบความสำเร็จต่อเนื่องบนพื้นฐานของความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกันด้วยความเป็นกัลยาณมิตรและเอื้ออาทรต่อกัน

เครือข่ายการเรียนรู้ แบ่งตามลักษณะของโครงสร้างของเครือข่ายการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นเอกัตบุคคลเป็นหลัก มีลักษณะของการประสานสัมพันธ์การดำเนินงานของหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อขยายการให้บริการทางการศึกษาในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย ไปยังผู้ที่ต้องการอย่างกว้างขวาง และสนองตอบปัญหาความต้องการของแต่ละบุคคล ตลอดจนจิตใต้สำนึกในการมีส่วนร่วมพัฒนาร่วมกัน ส่วนเครือข่ายการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นชุมชนเป็นหลัก เป็นการกระตุ้นให้สมาชิกใช้ศักยภาพของตนเองเพื่อแก้ไขปัญหาชุมชน เพิ่มขีดความสามารถของชุมชนในการพึ่งพาตนเอง บนพื้นฐานของการเข้าใจสภาพปัญหา เจือใจ ข้อจำกัดและความต้องการของตนเอง สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2538) ได้กล่าวถึงการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ตลอดชีวิตควรเริ่มจากการมีส่วนร่วมของบุคคล องค์กรและชุมชนในการตระหนักถึงปัญหาและการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการสร้างเสริมประสบการณ์ การถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารซึ่งกันและกัน จนทำให้เกิดการเรียนรู้ ดังนี้

1. การกระตุ้นความคิด ความใฝ่แสวงหาความรู้ จิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมในการพัฒนา
2. การถ่ายทอด แลกเปลี่ยน การกระจายความรู้ทั้งในส่วนของวิทยากรสากลและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสนับสนุนการสร้างองค์ความรู้ใหม่ ๆ
3. การแลกเปลี่ยนข่าวสารกับหน่วยงานต่าง ๆ ของทั้งในภาครัฐและเอกชน
4. การระดมและประสานการใช้ทรัพยากรร่วมกัน เพื่อการพัฒนาและลดความซ้ำซ้อน สูญเปล่าให้มากที่สุด

จากการศึกษาจะเห็นได้ว่า เครือข่ายการเรียนรู้หมายถึงกลุ่มคน องค์กร ชุมชน หน่วยงานที่มีความสัมพันธ์กันอย่างอิสระเท่าเทียมกัน เป็นการโยงใยเชื่อมกันทำกิจกรรม เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยความเกื้อกูล อาศัยกัน เพื่อภารกิจไปสู่เป้าหมายและแผนงานเดียวกัน ซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของกลุ่มไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) กล่าวได้ว่าเครือข่ายการเรียนรู้ คือ เครือข่ายจากการประสบปัญหา ภาวะวิกฤติหรือเหตุการณ์ที่เป็นจุดพลิกผัน ทำให้เกิดประเด็นการรวมตัวเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ มีความสัมพันธ์กันในลักษณะที่

เท่าเทียมกันและมีอิสระต่อกัน ในรูปโยงใยเชื่อมกัน เพื่อทำกิจการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเปลี่ยนประสบการณ์เฉพาะตน (Personal Experience) ข้อมูลข่าวสาร ประสบการณ์ และการเรียนรู้ระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคล องค์กรตลอดจนแหล่งความรู้ที่มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องส่งผลให้เกิดการเผยแพร่และประยุกต์ความรู้ใหม่ ๆ เพื่อวัตถุประสงค์ ทางสังคมหรือทางวิชาชีพ โดยผลที่ได้สามารถแก้ปัญหาร่วมกันในเครือข่าย อันไปสู่การพัฒนาเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่เป็นระบบที่เชื่อมโยงกันที่สุดในที่สุด

สรุปได้ว่าการพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการซึ่งดำเนินไปด้วยความร่วมมือเพื่อปรับปรุงสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมชุมชนนั้น ๆ ให้เจริญยิ่งขึ้นและผสมผสานชุมชนเพื่อความก้าวหน้าการมีส่วนร่วมเกิดจากแนวความคิดในการพัฒนาชุมชน กล่าวคือ กระบวนการที่มีผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนได้เสียมีโอกาสได้แสดงทัศนะและเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีผลต่อชีวิตของประชาชน รวมทั้งการนำความคิดนั้นไปประกอบการพิจารณา กำหนดนโยบายและการตัดสินใจของรัฐ ประกอบการให้ข้อมูลข่าวสารต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้องการเปิดรับความคิดเห็นจากประชาชน (ประชาพิจารณ์) การวางแผนร่วมกันและการพัฒนาศักยภาพของประชาชนให้สามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้โดยมีหลักการ เป้าหมาย และวิธีการ เป็นขั้นตอนทั้งนี้การพัฒนา เป็นการสร้างความเข้มแข็ง (Empowerment) คือการเพิ่มขีดความสามารถในการเลือกทางและทางเลือกที่มีผลกระทบต่อชีวิต ความร่วมมือ (Co - operation) ผู้คนสัมพันธ์กันช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีความเท่าเทียมกัน(Equity) โอกาสเข้าถึงทรัพยากร การศึกษา การดูแลสุขภาพ การจัดการชีวิต ทรัพยากร ชุมชนของตนเอง มีความยั่งยืน (Sustainability) การสร้างหลักประกันให้คนในอนาคตเป็นอิสระจากความยากจนและได้ใช้ความสามารถขั้นพื้นฐานของตนเอง และมีความมั่นคงปลอดภัย (Security) ในทรัพย์สินการคุกคามจากโรคและภัยอันตราย

2.2 แนวคิดและรูปแบบเครือข่าย

คำว่า เครือข่าย (Network) ในภาษาอังกฤษซึ่งมีคำว่า Net ที่หมายถึงเส้นที่โยงกันมีลักษณะเป็นตาข่าย และคำว่า Work ที่หมายถึง การทำงาน เมื่อนำคำทั้งสองมารวมกันเป็นคำว่า Network ก็จะมี ความหมายในเชิงการปฏิบัติหรือการทำงานที่มีความสัมพันธ์กันระหว่างสิ่งหนึ่งกับอีกหลาย ๆ สิ่ง ที่ความเชื่อมโยงกันเป็นลักษณะตาข่าย จึงกล่าวได้ว่า คำนิยามของเครือข่ายได้ว่า ความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันของมนุษย์ในสังคมที่มีการปฏิสัมพันธ์กันระหว่างมนุษย์กับมนุษย์เป็นไปในลักษณะตาข่ายที่ต่อเนื่องกันโดยไม่คำนึงถึงผลที่เกิดขึ้น (สนธยา พลศรี, 2550, หน้า 205) ซึ่งตามธรรมชาติแล้วมนุษย์ที่อยู่รวมกันเป็นกลุ่มเป็นชุมชน เป็นสังคมจะต้องมีการปฏิสัมพันธ์กันโดยที่มีจุดประสงค์บางอย่าง ความสัมพันธ์ของมนุษย์นั้นไม่ได้มีแค่ความสัมพันธ์เดี่ยวแต่มีความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันสานต่อกันทั้งกลุ่มเครือญาติ กลุ่มชุมชน กลุ่มภูมิภาค กลุ่มภาษาและกลุ่มชนชาติส่วนคำ

นิยามของเครือข่ายในแง่ทางสังคมกล่าวไว้ว่า ความเชื่อมโยงกันของมนุษย์ที่ดำเนินไปบนพื้นที่ในช่องทางเดียวกัน มีกิจกรรมร่วมกัน ในส่วนของการควบคุมเครือข่ายจะมีกฎและบรรทัดฐานที่เป็นสิ่งควบคุมความสัมพันธ์ของสมาชิกในเครือข่าย (ซินส์คค สุวรรณอัจฉริย, 2549, หน้า 12)

เครือข่ายเป็นแนวคิดปฏิบัติที่มีมานานแล้ว เครือข่ายคือหัวใจของวิถีชุมชนในอดีต ซึ่งผู้คนอยู่ร่วมกันแบบพึ่งพาอาศัยกันทั้งในชุมชนและกับชุมชนอื่น ๆ มีความสัมพันธ์แบบเครือข่ายที่แสดงออกทางกิจกรรมที่ทำกันอย่างสม่ำเสมอหรือเป็นครั้งเป็นคราวทั้งนี้เพื่อความอยู่รอดของชุมชน เพราะแม้มีอำนาจรัฐอยู่แต่ก็ไม่ได้ครอบคลุมไปถึงวิถีปฏิบัติของชุมชน เมื่ออำนาจรัฐแผ่ลงไปจนกระทบถึงวิถีชุมชน ก็มีการจัดเครือข่ายส่วนหนึ่งเพื่อจัดการชีวิตของชุมชนเอง (สนธยา พลศรี, 2550, หน้า 197)

ในเรื่องของการควบคุมโดยการจัดการตนเองในเครือข่าย พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ ได้อธิบายให้เห็นถึงความสอดคล้องกับคำนิยามในแง่ของสังคมว่า เนื่องจากธรรมชาติการอยู่ร่วมกันของมนุษย์นั้นไม่อาจอยู่ร่วมกันอย่างไร้ระเบียบได้ จึงต้องมีการตั้งกฎและบรรทัดฐานขึ้นมาเพื่อเป็นการจัดระเบียบเครือข่าย แต่ก่อนที่จะตั้งกฎขึ้นมาขึ้นทุกฝ่ายจะต้องมีการร่วมมือกันเพื่อให้กฎและบรรทัดฐานมีความเท่าเทียมและมีประสิทธิภาพที่ใช้ในการควบคุมเครือข่ายได้ (พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ (อบอุ้น), 2547, หน้า 8-9)

พื้นฐานหรือรากเหง้าของเครือข่ายเกิดมาจากความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนและกลุ่มคนในชุมชนในอดีตและเคยเป็นหัวใจของชีวิตผู้คนในชุมชน ต่อมาผู้คนชุมชนและสังคมในอดีตได้หายไปและเสื่อมคลายลงไป ผู้คนในชุมชนส่วนหนึ่งต่างคนต่างอยู่ต่างไปในทิศทางของตนเอง และต่างดิ้นรนต่อสู้เพื่อการอยู่รอดอย่างโดดเดี่ยว ต่อมาผู้คนในชุมชนเริ่มกลับมาเห็นความสำคัญของความสัมพันธ์ที่มีอยู่ในชีวิตและจิตใจของผู้คน ทำให้เกิดความเห็นใจและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ผู้ที่เคยลำบากมาก่อนมาก่อนและมีพี่น้องช่วยเหลือจึงเข้าใจสถานการณ์ของผู้คนที่อาจประสบปัญหาเช่นเดียวกันและอาจจะต้องการให้คนอื่นช่วยเหลือเช่นเดียวกัน ด้วยความรู้สึกที่เป็นคนเห็นใจและมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่มีอะไรก็แบ่งปันกัน โดยเฉพาะในยามยากลำบากขาดแคลน ความเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่บนฐานของความสัมพันธ์แบบเครือญาติและวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์โดยสายเลือดหรือความสัมพันธ์ในฐานะที่เป็นคนพื้นเพเดียวกันเผ่าพันธุ์เดียวกันหรือมีอะไรที่เป็นจุดร่วมกันอยู่ ซึ่งเป็นเหตุผลที่มาของความสัมพันธ์แบบเครือข่ายให้ผู้คนพึ่งพาและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

ดังนั้น ความหมายของ “เครือข่าย” ในเบื้องต้นจึงกล่าวได้ว่าเป็นขบวนการทางสังคมอันเกิดจากการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่ม องค์กร สถาบัน โดยมีวัตถุประสงค์และความต้องการบางอย่างร่วมกัน ร่วมกันดำเนินกิจกรรมบางอย่างร่วมกัน โดยที่ผู้คนหรือสมาชิกของเครือข่ายยังความเป็นเอกเทศไม่ขึ้นต่อกัน เงื่อนไขสำคัญของเครือข่าย คือ ต้องมีการติดต่อสัมพันธ์กันอย่างสม่ำเสมอ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารประสบการณ์ระหว่างสมาชิก แล้วพัฒนา

ไปสู่การวางแผนร่วมกัน ดำเนินกิจกรรมร่วมกัน ทำให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมและมีบทบาทหน้าที่กันทำซึ่งจะเป็นปัจจัยสำคัญของการส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาเครือข่ายที่ยั่งยืนต่อไป

2.2.1 ขั้นตอนการสร้างเครือข่าย

เครือข่ายมีหลายประเภทขึ้นอยู่กับสมาชิก พื้นที่ กิจกรรมหลัก วัตถุประสงค์ และโครงสร้าง การดำเนินงานในลักษณะองค์กรเครือข่ายเอง ลักษณะของเครือข่ายแนวราบโดยการประสานบุคคลที่อยู่ในระดับเดียวกัน อาชีพเดียวกันให้มาเชื่อมประสานเป็นเครือข่ายกัน เช่น เครือข่ายเกษตรกร เครือข่ายสมัชชาคนจน เป็นต้น ส่วนลักษณะเครือข่ายแนวตั้งโดยการนำผู้คนจากหลากหลายอาชีพที่แตกต่างกันมาเป็นเครือข่ายกัน เช่น เครือข่ายนักพัฒนา เครือข่ายนักธุรกิจ เครือข่ายนักวิชาการ เครือข่ายองค์กรลงทุน เป็นต้น เครือข่ายจำนวนหนึ่งเกิดขึ้นจากความร่วมมือในด้านการวิจัย การศึกษา การฝึกอบรม การจัดการทรัพยากร การจัดการตลาด เป็นต้น บางเครือข่ายก็มีวัตถุประสงค์หลากหลาย นอกจากการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารแล้วยังมีความร่วมมือในทางปฏิบัติ เช่น การวิจัยร่วมกัน การฝึกอบรมร่วมกัน การดำเนินกิจกรรมบางอย่างเพื่อส่วนรวมร่วมกัน แลกเปลี่ยนทรัพยากร เช่น ผลผลิตการเกษตร พันธุ์พืช พันธุ์ไม้ พันธุ์สัตว์ อนุรักษ์ป่า เป็นต้น

ปัจจุบันมีเครือข่ายที่พัฒนารูปแบบมากมายที่มาพร้อมกับการพัฒนาทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี คือ เครือข่ายอิเล็กทรอนิกส์ คือการกระจายข้อมูลข่าวสารผ่านทางอีเมล เพื่อให้สมาชิกได้อภิปรายแสดงความคิดเห็น และเป็นการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ หรือระบบกลไกอิเล็กทรอนิกส์ทำให้อีเมลจากสมาชิกคนหนึ่งถูกส่งไปถึงสมาชิกทุกคนได้ อีกทั้งสมาชิกจะตอบให้ทุกคนได้รับรู้หรือเพื่อการเสวนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน

ส่วนเครือข่ายองค์กรที่ดำเนินงานเพื่อการส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืน สนับสนุนชุมชนเข้มแข็ง สนับสนุนการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชน การดำเนินงานเครือข่ายองค์กรในชุมชนมักเริ่มต้นเป็นเครือข่ายหลวม ๆ แบบธรรมชาติมากกว่า และไม่จำเป็นที่จะต้องมีการกำหนดข้อความเอกสารให้ดูเป็นทางการให้ยุ่งยาก แต่องค์กรที่ต้องทำงานเครือข่ายร่วมกับกลุ่มหรือองค์กรอื่น ๆ เพื่อการทำงานร่วมกันและเพื่อให้การสนับสนุนชุมชน การทำงานเป็นเครือข่ายควรดำเนินการ ดังนี้

1. ร่างเป้าประสงค์ (Purpose) ให้ชัดเจน ให้รู้ว่าสาเหตุความเป็นมาของการก่อตั้งเครือข่ายคืออะไร ทำไมต้องมีเครือข่ายนี้ ตั้งแล้วจะทำอะไร

2. บอกเป้าหมาย (Goals) และวัตถุประสงค์ (Objectives)
3. กำหนดแผนการดำเนินงาน (Action plan)
4. กำหนดกฎระเบียบ กฎเกณฑ์ขั้นพื้นฐาน
5. กำหนดกระบวนการในการตัดสินใจ (Define decision making process)
6. เตรียมแผนการสื่อสารระหว่างสมาชิก
7. เลือกโครงสร้างการจัดการองค์กร
8. จัดหาทุนในการดำเนินงาน (Secure resources)

จากแนวคิดและคำนิยามของเครือข่ายทำให้รู้ได้ว่าการดำเนินการสร้างเครือข่ายคือการมีส่วนร่วมของมนุษย์ที่ได้มีความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันตั้งแต่ระหว่างบุคคลจนสามารถสร้างเครือข่ายเพื่อเป็นพื้นที่ในการแสดงออกทางความคิดในการทำงานที่มีการปฏิบัติกิจกรรมร่วมกัน ทำให้เครือข่ายสามารถขยายได้อย่างอิสระโดยอาศัยองค์ประกอบของแนวคิดเครือข่าย (สนธยา พลศรี, 2550, หน้า 216-217) ดังนี้

1. สมาชิกของเครือข่าย เป็นบุคคลที่มีการเชื่อมโยงกันโดยการรวมกันเป็นกลุ่มเป็นองค์กรหรือชุมชนต่าง ๆ ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการดำเนินกิจกรรมของเครือข่าย ถ้าไม่มีสมาชิกเครือข่ายการเกิดเครือข่ายก็ไม่สามารถเกิดขึ้นได้

2. วัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกัน ในการรวมกลุ่มของสมาชิกในเครือข่ายจะต้องมีวัตถุประสงค์ร่วมกันในการรวมกลุ่ม เพื่อออกแบบการดำเนินกิจกรรมในเครือข่ายและให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้

3. ระบบและความสัมพันธ์ของเครือข่าย การดำเนินชีวิตในเครือข่ายโดยทั่วไปสมาชิกจะเข้ามาอย่างสมัครใจ สมาชิกมีความเป็นอิสระในการดำเนินงานถึงแม้จะมีกฎหรือบรรทัดฐานมากำหนดในความสัมพันธ์แต่ต้องทำให้เกิดความเท่าเทียมในเครือข่าย ซึ่งเป็นผลให้เกิดความสัมพันธ์ที่ยั่งยืน

4. การบริหารจัดการ หากเครือข่ายไม่มีการบริหารจัดการจะทำให้การดำเนินงานนั้นเป็นไปในลักษณะที่ไร้ระเบียบไม่สามารถที่ควบคุมได้ ทั้งนี้ต้องกำหนดระเบียบในการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของเครือข่ายและคำนึงถึงคุณลักษณะของสมาชิกเครือข่ายเป็นหลัก

5. ผู้ประสานเครือข่าย เป็นบุคคลหรือกลุ่มคนที่ทำหน้าที่ในการประสานในการบริหารและจัดการของเครือข่าย โดยได้รับการคัดเลือกจากสมาชิกในเครือข่ายซึ่งมีศูนย์ประสานงานไว้คอยทำหน้าที่บริหารงานการประสานงานเครือข่าย จะมีเพียงศูนย์เดียวหรือหลายศูนย์ขึ้นอยู่กับจำนวนสมาชิก

6. กิจกรรมร่วมกัน ในเครือข่ายต้องมีกิจกรรมให้สมาชิกในเครือข่ายได้ทำร่วมกันเพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกให้มากขึ้น กิจกรรมที่ดำเนินควรเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ดีงามและควรมีการจัดอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ซึ่งจะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมาย

7. การรวมพลังสมาชิก พลังเป็นแรงบันดาลใจให้เกิดผลสำเร็จของการรวมกันของสมาชิกเครือข่าย ดังนั้นถ้าหากสมาชิกมีการรวมพลังกันอย่างเต็มที่ก็จะยิ่งทำให้บรรลุผลสำเร็จได้อย่างมีศักยภาพ

8. การสนับสนุนส่งเสริมซึ่งกันและกัน สมาชิกในเครือข่ายจำเป็นต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกันเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นในเครือข่ายมากขึ้น ในเครือข่ายควรมีการปลูกจิตสำนึกสนับสนุนส่งเสริมซึ่งกันและกันเพื่อให้ตระหนักว่าเครือข่ายนี้สมาชิกทุกคนเป็นเจ้าของ

9. การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง สมาชิกในเครือข่ายควรมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมร่วมกันตั้งแต่ การร่วมกันเรียนรู้ ร่วมสรุปบทเรียน ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผนงาน ร่วมปฏิบัติงาน ร่วมประเมินผล ร่วมรับผลประโยชน์ และจะต้องมีส่วนร่วมให้ทั่วถึงสมาชิกในเครือข่ายด้วย

10. ผลงานของเครือข่าย ผลที่ได้จากการดำเนินงานของเครือข่ายที่สามารถตอบวัตถุประสงค์และเป้าหมายของเครือข่าย ในระหว่างการทำงานสมาชิกในเครือข่ายได้มีการเรียนรู้และดำเนินงานทำให้เกิดผลงานของเครือข่ายออกมา การที่ผลงานของเครือข่ายเป็นผลสำเร็จได้ จำเป็นต้องมีตัวชี้วัด และผลงานของเครือข่ายเป็นองค์ประกอบสำคัญของเครือข่ายและการเรียนรู้

องค์ประกอบของเครือข่ายทั้ง 10 ข้อนี้ มีความสำคัญเป็นหลักในการทำให้เกิดเครือข่ายที่ยั่งยืน แต่ถึงแม้ว่าเครือข่ายจะมีองค์ประกอบครบถ้วนแล้ว ประเด็นสำคัญอยู่ที่ว่า เมื่อเกิดเครือข่ายแล้ว เครือข่ายต่าง ๆ มีความเป็นตัวของตัวเองมากน้อยเพียงใด มีอิสระในการตัดสินใจและการดำเนินงานมากน้อยเพียงใด มีความชัดเจนในเป้าประสงค์ในหลักการทำงานร่วมกัน มีความร่วมมือกัน โดยทุกคนมีบทบาทหน้าที่ที่มีความสำคัญและได้รับการยอมรับ สิ่งที่จะทำให้เครือข่ายอยู่ได้อย่างยั่งยืนนั้น ต้องมีการดำเนินงานที่ทำให้สมาชิกเครือข่ายมีความพอใจ คือ

1. การเรียนรู้ร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นการประชุม การสัมมนา การฝึกอบรมร่วมกัน และทำให้สมาชิกในชุมชนได้มีโอกาสร่วมเรียนรู้ด้วยกัน
2. การแบ่งปันทรัพยากร เครือข่ายที่สามารถแบ่งปันแลกเปลี่ยนทรัพยากรที่ตนเองมีให้ผู้อื่นได้อันเป็นการแสดงออกถึงความเป็นเครือข่ายที่ต้องเอื้ออาทรต่อกัน
3. การทำกิจกรรมร่วม โดยการทำโครงร่วม ซึ่งเป็นก้าวหนึ่งที่ทำให้เครือข่ายได้ทำงานร่วมกัน
4. ความรู้สึกเป็นพี่เป็นน้อง ที่ทำให้อยากทำงานร่วมกัน อยากช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่ใช่เพียงเพราะผลประโยชน์ทางวัตถุสิ่งของ แต่เพราะอยากช่วยกันทำงานให้ได้และบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

2.2.2 รูปแบบเครือข่ายชุมชน

เครือข่ายองค์กรชุมชนถ้าแบ่งตามลักษณะที่เกิดขึ้นของเครือข่ายมีอยู่ 3 แบบ (เสรี พงศ์พิศ, 2548, หน้า 210-211) คือ 1.เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ 2. จัดตั้งตามโครงสร้างและ 3. โดยการเชื่อมประสานของบุคคลหรือองค์กรภายนอกชุมชนรายละเอียด ดังนี้

- 1) รูปแบบเครือข่ายที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ รูปแบบนี้ต้องมีผู้นำจำนวนหนึ่งเป็นแกนนำ นำหรือพูดคุยในเรื่องที่จะทำร่วมกันเพื่อผลประโยชน์ของชุมชน จนเกิดขยายวงกว้างและ

เกิดเป็นเครือข่ายในระดับกว้างในระดับตำบล เลยอดไปเชื่อมโยงกับคนที่มีความสนใจร่วมกัน เช่น เขตป่า เขตลุ่มน้ำ เป็นต้น หรือมีความสนใจการทำอุตสาหกรรมธุรกิจชุมชน อย่างเช่น เครือข่ายกลุ่ม อักเมื่อน่าน เครือข่ายไม้เรียง นครศรีธรรมราช (การแปรรูปยาง) เครือข่ายอินแปง สกลนคร (การ เรียนรู้สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นต้น

เครือข่ายในลักษณะนี้เป็นเครือข่ายที่มีพลังสูงมากทั้งพลังทางภูมิปัญญาและพลังทางสังคม ที่ก่อให้เกิดความร่วมมือหรือร่วมใจกันทำงาน มีเป้าประสงค์ชัดเจนและมีหลักการในการดำเนินงาน แล้ว ค่อย ๆ ขยายออกไปสู่ความร่วมมือในวงกว้างให้ชุมชนทุกส่วนทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วม

2) รูปแบบที่เกิดขึ้นโดยการจัดตั้งตามโครงสร้าง เช่น กลุ่มของบุคคลหรือองค์กรที่มีอาชีพ หรือสถานภาพเดียวกัน เช่น กลุ่มสหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร กลุ่มฌาปนกิจ กลุ่มกำนัน กลุ่มผู้ใหญ่บ้าน กลุ่ม อบต. เป็นต้น โดยลักษณะก็เป็นไปตามระบบโครงสร้าง หากมีการจัดการที่ดี มีแนวคิด สร้างสรรค์ มีแผนงานที่ชัดเจน มีความโปร่งใสในการดำเนินงาน สมาชิกมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ เครือข่ายนั้นงานก็จะเดินไปด้วยดี

3) รูปแบบที่เกิดโดยการสนับสนุนขององค์กรจากภายนอก เป็นเครือข่ายองค์กรชุมชนที่ เห็นกันอยู่ทั่วไป ส่วนใหญ่เป็นองค์กรพัฒนาเอกชนที่ประสานส่งเสริมให้เกิดเครือข่าย เครือข่าย รูปแบบนี้เกิดจากการประสานให้ผู้นำชุมชนได้พบกันและทำงานร่วมกัน อาจจะเป็นเครือข่ายพื้นที่ หรือค่อย ๆ เกิดตามประเด็นความสนใจ ปัญหาและความต้องการของสมาชิกที่ร่วมกันกำหนด

ไม่ว่าจะเป็นเครือข่ายในรูปแบบใดก็ตามก็จะมีลักษณะร่วมของทุกเครือข่าย (เสรี พงศ์พิศ, 2548, หน้า 201) คือ

1. เป็นกลุ่มบุคคลหรือกลุ่มองค์กรที่มาร่วมกันเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์และความสนใจที่ตั้งขึ้นร่วมกัน
2. เป็นเวทีเพื่อกิจกรรมทางสังคมโดยมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน
3. ดำรงตั้งอยู่ได้ยาวนานด้วยการมีกิจกรรมร่วมกันด้วยการสื่อสารอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่ต่อเนื่อง
4. มีความรู้สึกผูกพันกับโครงสร้างที่พัฒนาขึ้นมาด้วยกันและร่วมกันรับผิดชอบ
5. มีฐานอยู่ที่ความเป็นเจ้าของร่วมกันและความมุ่งมั่นที่จะทำตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ร่วมกันรวมทั้งเครื่องมือหรือวิธีการในการดำเนินงานที่คิดไว้ร่วมกัน

อย่างไรก็ตาม รูปแบบของเครือข่ายสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามสถานการณ์ บางเครือข่าย อาจจะมีต้นแบบหลวม ๆ เมื่อนานเข้าก็เริ่มเป็นระบบและเป็นทางการมากขึ้น ส่วนบางเครือข่าย เริ่มต้นอย่างเป็นทางการและเป็นระบบต่อมาก็จะค่อย ๆ ปรับเปลี่ยนเป็นเครือข่ายหลวม ๆ ไม่มีอะไร เคร่งครัดหรือเข้มงวด ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับสมาชิกว่าต้องการแบบไหน

2.2.3 การส่งเสริมเครือข่ายชุมชนเพื่อการพัฒนาชุมชน

การสร้างเครือข่ายเป็นวัฒนธรรมองค์กรแบบใหม่และเป็นการสร้างความสัมพันธ์แบบใหม่ที่ต้องเริ่มจากองค์กรของตนเอง สร้างบรรยากาศสิ่งแวดล้อมและเงื่อนไขการทำงานที่ดี ให้คนทำงานด้วยความสบายใจ ได้รับการยอมรับ ได้โอกาสในการพัฒนาศักยภาพของตนเองและทำงานร่วมกันกับคนอื่น ๆ ได้

เครือข่ายองค์กรชุมชนเป็นเครือข่ายทางสังคม เป็นการร่วมมือระหว่างปัจเจกกลุ่ม องค์กรประเภทเดียวกันหรือการรวมตัวกันของกลุ่มและองค์กรต่าง ๆ ที่มีลักษณะความสัมพันธ์ภายในองค์กร เครือข่ายเป็นแนวราบ มีการเชื่อมประสานการทำงานร่วมกัน ช่วยเหลือกัน เสริมกันแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกันทำกิจกรรมร่วมกันตามลักษณะกิจกรรมที่กำหนดไว้ โดยมีการจัดรูปแบบหรือจัดระเบียบโครงสร้างที่คนหรือสมาชิกในเครือข่ายแต่ละองค์กรยังมีความเป็นอิสระไม่ขึ้นต่อกันต้องเป็นไปตามความสมัครใจ กิจกรรมที่ทำในเครือข่ายไม่มีผลกระทบต่อความเป็นอิสระหรือความเป็นตัวของตัวเองหรือองค์กรนั้น ๆ

แนวคิดการเกิดเครือข่ายชุมชนเครือข่ายที่เกิดโดยธรรมชาติ เกิดจากการมีความคิดตรงกันทำงานคล้ายคลึงกัน หรือประสบการณ์ของปัญหาแบบเดียวกันก่อนที่จะมารวมตัวกันแลกเปลี่ยนความคิดและประสบการณ์รวมถึงร่วมกันแสวงหาทางเลือกใหม่ที่ดีกว่า เครือข่ายประเภทนี้มีเกิดขึ้นในพื้นที่ชุมชนที่มีวัฒนธรรมความเป็นอยู่คล้ายคลึงกัน เครือข่ายที่เกิดจากการจัดตั้ง มักจะมีความเกี่ยวข้องกับนโยบายหรือการดำเนินการและกลไกของภาครัฐเพื่อผลักดันให้เกิดรูปธรรมของการทำงานให้เร็วขึ้น

เครือข่ายที่เกิดจากวิวัฒนาการ เป็นลักษณะของกระบวนการพัฒนาผสมผสานที่เริ่มต้นจากกลุ่มบุคคล องค์กรรวมกันด้วยวัตถุประสงค์กว้าง ๆ ในการสนับสนุนกันและเรียนรู้ไปด้วยกันโดยยังไม่มีวัตถุประสงค์ชัดเจน

องค์ประกอบของเครือข่ายชุมชนประกอบด้วย

- 1) สมาชิก เครือข่ายต้องเริ่มต้นจากการมีสมาชิกประกอบเข้าเป็นเครือข่าย
- 2) กรรมการ/ผู้ประสานงาน เครือข่ายที่มีสมาชิกจำนวนมากจำเป็นจะต้องมีคณะกรรมการ หากมีจำนวนไม่มากก็จำเป็นต้องมีผู้ทำหน้าที่ประสานงาน
- 3) เป้าหมาย/วัตถุประสงค์ ถือเป็นจุดสำคัญของการเป็นเครือข่าย ดังนั้นความชัดเจนของเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์จึงมีความสำคัญต่อการเข้าร่วมและคงอยู่ของสมาชิก
- 4) แผนงาน/กิจกรรม เครือข่ายต้องสามารถจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของเครือข่ายได้ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมดำเนินการ และต้องเป็นกิจกรรมที่เกิดจากความต้องการของสมาชิกและควรมีการสนับสนุนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในกลุ่มสมาชิกด้วยกัน

การบริหารจัดการเครือข่ายชุมชน

1. สำรวจ/ค้นหาผู้รู้/ผู้มีประสบการณ์ตามประเด็น เป็นวิธีการในการเรียนรู้เพื่อจะได้ทราบถึงรูปแบบและการบริหารจัดการองค์กรชุมชน
2. การศึกษาเฉพาะกรณี กรณีศึกษาเป็นการเรียนรู้ในเชิงลึกที่เกี่ยวกับแนวคิด วิธีคิด การทำงาน การบริหารจัดการขององค์กรชุมชนนั้น
3. การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการนำข้อมูลจากกรณีศึกษามาวิเคราะห์ร่วมกัน
4. การจัดเวทีการเรียนรู้ เป็นการนำผลจากการศึกษามานำเสนอในเวทีประชุมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนข้อมูล ประสบการณ์ร่วมกับการปฏิบัติผลที่เกิดจากการเรียนรู้ร่วมกันในเวทีที่ทำให้เกิดประสบการณ์และมุมมองใหม่เกิดขึ้นมีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นการสร้างและพัฒนาเครือข่ายร่วมกัน

แนวทางการบริหารเครือข่ายชุมชน

1. การบริหารจัดการสมาชิก เพื่อให้สมาชิกซึ่งมีภูมิหลังที่มีความแตกต่างกันในด้านต่าง ๆ มีพฤติกรรมเป็นไปตามความคาดหวังขององค์กรและเครือข่าย
2. การบริหารจัดการทุน คือ การเชื่อมโยงทุนทุกประเภทเข้าด้วยกันโดยการแปลงหรือเปลี่ยนทุนประเภทหนึ่งไปสู่อีกประเภทหนึ่ง เช่น การเปลี่ยนทุนเงินตราเป็นทรัพย์สินหรือทรัพย์สินสมบัติ โดยการนำเงินขององค์กรไปซื้อที่ดิน
3. การบริหารจัดการกิจกรรม หลักการสำคัญคือ “การรวมกันคิด แยกกันทำ” ซึ่งเป็นวิธีการที่พัฒนามาจากหลักการเดิม คือ “การรวมกันคิด ร่วมกันทำ”

วิธีการพัฒนาบริหารองค์กรและเครือข่ายชุมชน

1. การปรับและการพัฒนาการดำเนินงานให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ในการดำเนินงานขององค์กรว่ามีประสิทธิภาพเพียงพอที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ ต้องทำการประเมินผล
2. การปรับและพัฒนาวัตถุประสงค์ให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม สิ่งแวดล้อมหรือสถานการณ์อาจเปลี่ยนแปลงได้ภายใต้เงื่อนไขต่าง ๆ ดังนั้นองค์กรจึงต้องปรับและพัฒนาวัตถุประสงค์ให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป
3. การพัฒนาระบบข้อมูล ข่าวสารและความรู้เพื่อการบริหารจัดการ การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหาร จำเป็นต้องใช้ข้อมูลข่าวสารและความรู้ที่พัฒนาขึ้นบนพื้นฐานสังคมวัฒนธรรมในแต่ละพื้นที่

การสนับสนุนการสร้างเครือข่ายใหม่และส่งเสริมความเข้มแข็งให้มีการพัฒนาเป็นเครือข่ายที่มีศักยภาพโดยมีวิธีการดังต่อไปนี้

 1. ให้การสนับสนุนด้านวิชาการ เช่น การฝึกอบรม การสัมมนาเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างเครือข่าย การปรับคณะทำงานต่าง ๆ ที่มีอยู่ให้เป็นผู้ประสานเครือข่าย

2. ให้การสนับสนุนทุนเพื่อสร้างกลไกการประสานเครือข่ายให้มีประสิทธิภาพในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับงานขององค์กรของตน

3. สร้างเครือข่ายโดยไม่ต้องรอคอยความช่วยเหลือจากภายนอก ให้การสนับสนุนองค์กรที่ทำงานในชุมชนเป็นตัวเชื่อมประสานให้เกิดกระบวนการ (facilitator) ตัวเชื่อมประสานให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (catalyst) ตัวเชื่อมประสานให้เกิดเครือข่าย (networker) โดยเฉพาะในพื้นที่ต่าง ๆ โดยประสานองค์กรชุมชนให้เป็นเครือข่าย

4. ให้การสนับสนุนเครือข่าย และการสร้างเครือข่ายระดับชุมชน ให้การสนับสนุนการทำงานที่มีลักษณะการประสานยุทธศาสตร์ ประสานแผน ประสานกิจกรรมต่าง ๆ โดยการหารือหรือหาวิธีการให้คนอื่น ๆ ได้เห็นความสำคัญและให้หาวิธีการในการร่วมมือกันประสานงานแบบเครือข่าย เพื่อให้การประสานตั้งแต่ยุทธศาสตร์ลงไปจนถึงกิจกรรมต่าง ๆ ดำเนินไปได้ในบรรยากาศวัฒนธรรมองค์กรชุมชนในรูปแบบวัฒนธรรมเครือข่าย

ดังนั้น การดำเนินงานเกี่ยวกับเครือข่ายชุมชนจะมีประสิทธิภาพหรือไม่นั้นก็ขึ้นอยู่กับ การส่งเสริมและสนับสนุนในด้านต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว การส่งเสริมและสนับสนุนโดยการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมองค์กรชุมชน เป็นเรื่องที่ต้องตระหนักว่าไม่ใช่เป็นเพียงเรื่องเทคนิคแต่เป็นเรื่องของ กระบวนทัศน์ ที่ทุกคนต้องเรียนรู้และปรับวิถีชีวิตปฏิบัติให้ได้ มีความเข้าใจและปฏิบัติวัฒนธรรม เครือข่ายอย่างน้อยเพียงใดทั้งบรรยากาศการยอมรับ ความไว้วางใจกันและความร่วมมือกันภายใน เครือข่ายของตน

2.2.4 การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกัน

การเรียนรู้คือ องค์ประกอบหนึ่งที่ทำให้มนุษย์ได้สัมผัสกับสิ่งที่ได้รับรู้จากการเห็น การได้ยิน การดม การรู้รส และการสัมผัส ซึ่งจะเก็บมาเป็นประสบการณ์และนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์หรือนำไป ถ่ายทอดออกมาเป็นองค์ความรู้ โดยจะมีกระบวนการการเรียนรู้ที่ผ่านเป็นขั้นตอนตามลำดับ ถ้าหาก มนุษย์มีการรับรู้ที่ดีก็จะนำไปสู่การใช้ประโยชน์จากการรับรู้ในทางที่ดี

การให้คำนิยามการเรียนรู้ของ สนธยา พลศรี (2550, หน้า 2) ได้กล่าวไว้ว่า การที่ได้สัมผัสกับประสบการณ์เกิดเป็นพฤติกรรมของมนุษย์ ซึ่งการเรียนรู้จะทำให้เกิดการถ่ายทอดออกมาเป็น ความรู้ ทักษะ เจตคติและพฤติกรรมของบุคคลที่เป็นผลมาจากกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่ได้รับ ความรู้จากประสบการณ์ของบุคคล ซึ่งการเรียนรู้สามารถเกิดจากสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมที่อยู่รอบตัวของบุคคลได้ ธรรมชาติของมนุษย์ตามสังคมวิทยาได้ จัดว่ามนุษย์เป็นสัตว์สังคม ในแต่ละบุคคลจึงต้องมีความต้องการในการดำรงชีวิตและการสร้าง ความสัมพันธ์ของมนุษย์นั้นก็เป็นความต้องการอย่างหนึ่งที่ต้องการเข้ากับสังคม เนื่องจากมนุษย์ไม่สามารถดำรงชีวิตแบบคนเดียวได้ จึงต้องมีการพึ่งพาอาศัยสังคมในบางสิ่ง เมื่อมนุษย์ได้มีการเรียนรู้ จะก่อให้เกิดความรู้ที่สามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป

ความหมายของการมีส่วนร่วม กิจกรรมของมนุษย์ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมกัน ทั้งนี้คนๆ เดียวไม่สามารถที่จะทำกิจกรรมทุกอย่างได้ด้วยตนเอง มีผู้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

Cohen and Uphoff (1981, p. 6) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของชุมชนว่า สมาชิกของชุมชนต้องเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องใน 4 มิติ ได้แก่

- 1) การมีส่วนร่วมการตัดสินใจว่าควรทำอะไรและทำอย่างไร
- 2) การมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา รวมทั้งลงมือปฏิบัติตามที่ได้ตัดสินใจ
- 3) การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน
- 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ

ศิริเพ็ญ เนื่องจางง (2542, หน้า 10) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง ความร่วมมือของปัจเจกบุคคล หรือกลุ่มที่เห็นพ้องต้องกัน และเข้าร่วมรับผิดชอบ หรือเข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม เพื่อการดำเนินการพัฒนา และเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ต้องการด้วยความสมัครใจ โดยกระทำผ่านกลุ่มหรือองค์การ เพื่อให้บรรลุถึงการเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์

ประยูร ศรีประสารณ์(2542, หน้า 5) ได้นำเสนอปัจจัยของการมีส่วนร่วม ว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม มีด้วยกัน 3 ปัจจัย คือ 1) ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ เพศ 2) ปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ ได้แก่ การศึกษา อาชีพ รายได้ และการเป็นสมาชิกกลุ่ม 3) ปัจจัยด้านการสื่อสาร ได้แก่ การรับข่าวสารจากสื่อมวลชนและสื่อบุคคล

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527, หน้า 117) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเกี่ยวข้องทางสังคม ด้านจิตใจ และอารมณ์ (Mental and Emotional Involvement) ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม(Group Situation)ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการให้ (Contribution) บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น กับทั้งทำให้เกิดความรู้สึกมีส่วนร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย เป็นการเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง (Involvement) ซึ่งมีใช่เป็นเพียงแต่การเป็นส่วนหนึ่ง (Belonging) ของชุมชนนั้นเท่านั้น หรือการมีส่วนร่วมอาจหมายถึง การทำงานดังกล่าวในห้วงเวลาและลำดับเหตุการณ์ที่ทรงประสิทธิภาพ คือ ถูกจังหวะ และเหมาะสม (การประสานงาน) กับทั้งการกระทำการงานดังกล่าวด้วยความรู้สึกผูกพันให้ประจักษ์เชื่อถือได้ (ความรับผิดชอบ) ดังนั้นการมีส่วนร่วมจึงเป็นหัวใจของการเสริมสร้างพลังการทำงานร่วมกันในการปะทะสังสรรค์ทางสังคม ซึ่งรวมทั้งการมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคลและของกลุ่ม

จากความหมายการมีส่วนร่วม สามารถสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึงการร่วมมือของปัจเจกบุคคลหรือของกลุ่มในการทำกิจกรรมของส่วนรวมด้วยความสมัครใจประกอบด้วยความรู้สึกผูกพันและมีความรับผิดชอบ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามที่กลุ่มต้องการ

หลักการการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ นฤมล นิราทร (2543, หน้า 33-37) ได้เสนอหลักการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ไว้ 10 ประการ ดังนี้

1. ความเข้าใจระหว่างสมาชิก ในการที่บุคคลจะมาร่วมมือกันจะต้องเข้าใจถึงอุดมการณ์และเป้าหมายของการทำงานในเครือข่ายให้ดี
2. ความชัดเจนในศักยภาพ จุดแข็ง จุดอ่อนของสมาชิกแต่ละคน เพราะในตัวสมาชิกเครือข่ายแต่ละบุคคลมีศักยภาพไม่เท่ากันและไม่เหมือนกัน จึงต้องทราบถึงศักยภาพของสมาชิกเครือข่ายเพื่อให้การทำงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ
3. คุณสมบัติของสมาชิกที่จะเข้าร่วมเป็นเครือข่าย สังเกตได้จากความคิด ศักยภาพของสมาชิก รวมไปถึงการตัดสินใจเกี่ยวกับแบบรวมอำนาจ หรือกระจายอำนาจ การปฏิบัติต่อสมาชิกคนอื่น
4. การเข้าใจถึงความเสี่ยงที่อาจจะเกิดขึ้นจากการเข้าร่วมเป็นเครือข่าย เป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจเนื่องจากการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นนั้นไม่ว่าจะมีแต่ผลดีควรคำนึงถึงผลไม่ดีที่จะเกิดได้
5. การเป็นทั้งผู้รับและผู้ให้ การที่เข้าร่วมในเครือข่ายได้จะต้องเป็นทั้งผู้ให้สิ่งที่ดีงามและรับในสิ่งที่ดีงามเช่นกันอย่างเหมาะสม ไม่ควรเป็นผู้ให้หรือผู้รับแต่ฝ่ายเดียวอาจจะเกิดผลเสียต่อตนเองและเครือข่ายได้
6. ความเป็นอิสระ การมีส่วนร่วมในเครือข่ายนั้นเป็นสิ่งที่ดีที่ช่วยให้เครือข่ายบรรลุเป้าหมาย
7. ความเท่าเทียมกัน เป็นความเท่าเทียมในการมีส่วนร่วมและแสดงความคิดเห็นของสมาชิกในเครือข่าย สมาชิกในเครือข่ายทุกคนจะมีสิทธิในการร่วมมืออย่างเท่าเทียม โดยไม่มีใครเป็นฝ่ายครอบงำเพียงคนเดียว
8. ความไว้วางใจซึ่งกันและกัน เกิดขึ้นได้ถ้าหากสมาชิกมีการสื่อสารอย่างเปิดเผยและจริงใจ
9. กิจกรรมร่วมกัน เป็นการกระทำงานร่วมกันของสมาชิกในเครือข่ายที่คอยเป็นสานสัมพันธ์กัน
10. เวลาและการสนับสนุนจากฝ่ายต่าง ๆ เป็นความจำเป็นในการสร้างเครือข่าย เนื่องจากการสนับสนุนนั้นเป็นความร่วมมือจากฝ่ายต่าง ๆ ทำให้การปฏิบัติงานของสมาชิกดำเนินการไปได้ดี

สรุปการทำให้เกิดเครือข่ายการเรียนรู้ จะมีขั้นตอนหรือกระบวนการในการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ กระบวนการของการทำงานในเครือข่ายการเรียนรู้เน้นวิธีการปฏิบัติแบบมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การปฏิบัติการ การได้ประโยชน์ การประเมินผลในระหว่างการทำงาน

2.2.5 แนวคิดการคงอยู่และพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้

หลักการเมื่อสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกันแล้ว แนวทางในการดำรงรักษาและพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ก็เป็นสิ่งสำคัญที่ต้องพิจารณาศึกษาแนวทาง เพื่อให้เครือข่ายมีการดำรงไว้และเป็นที่ยึดเหนี่ยวของสมาชิกเครือข่ายในอุดมการณ์เดียวกัน

พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ (อบอุ่น) (2547, หน้า 190-195) ได้เสนอว่า แนวทางการทำให้เครือข่ายยังคงอยู่ คือ การสร้างอัตลักษณ์และการปรับบทบาทระหว่างกัน กล่าวคือ ในสังคมปัจจุบันเป็นสังคมที่มีการเข้ามาของสื่อและสารสนเทศต่าง ๆ ไปจนเกิดองค์กร แต่การที่เทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามามีบทบาทเกี่ยวข้องกับระบบทุนนิยมโดยมีเครื่องมือต่อรองเป็นเทคโนโลยีที่สามารถรอบทางความคิด ทุน และการจัดการก่อให้เกิดเครือข่ายรูปแบบใหม่ เมื่อประยุกต์ให้เข้ากับสังคมเครือข่ายที่เป็นสังคมที่มนุษย์มีการปฏิสัมพันธ์กันและร่วมกันสร้างกิจกรรมทำให้เกิดความผูกพันกันจนมีค่านิยมวัฒนธรรมที่กลมกลืนกันในเครือข่าย ซึ่งแนวทางที่จะทำให้สังคมเครือข่ายยังคงอยู่ คือ การสร้างเครือข่ายให้มีตัวตนบนความเป็นเครือข่ายและการปรับตัวบทบาทสมาชิกในเครือข่ายให้เข้ากับสังคมสมัยใหม่ที่มีพลวัตบนการสานสัมพันธ์โดยการแลกเปลี่ยนความรู้ผ่านช่องทางการสื่อสารที่มีในสังคม ประการที่สำคัญได้แก่ การรับฟังความคิดเห็นของทุกคนและการแสวงหาแหล่งที่สนับสนุนเครือข่ายที่ควรคำนึงเพื่อให้เครือข่ายมีการพัฒนาไปอีกขั้น

การคงอยู่และการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ สุธยา พลศรี (2550, หน้า 357-364) ได้เสนอแนวทางในการรักษาเครือข่าย คือ การที่ไม่ได้ปิดตัวลงของเครือข่าย โดยประการแรกมีการพัฒนาทางด้านความสัมพันธ์ของสมาชิกโดยการจัดกิจกรรมส่งเสริมให้สมาชิกได้ปฏิบัติร่วมกันซึ่งเป็นการสร้างความสัมพันธ์และรักษาความสัมพันธ์อันดีของสมาชิก ทำให้สมาชิกได้คุ้นเคยกันเพื่อการร่วมมือกันอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น นอกจากนี้ยังต้องรู้จักการรักษาความสัมพันธ์ที่ดีของภายในเครือข่ายและเครือข่ายภายนอก ในการปฏิบัติงานควรทำให้สมาชิกมีการพัฒนาทางด้านความคิด การแก้ปัญหา และประสบการณ์ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ ส่วนการทำงานเป็นเครือข่ายนั้นสมาชิกจะต้องมีความเข้าใจในการปฏิบัติงานร่วมกับผู้อื่น และเครือข่ายมีการสร้างแรงจูงใจแก่สมาชิกอย่างสม่ำเสมอและยาวนาน เมื่อปฏิบัติงานเรียบร้อยแล้วต้องมีการประเมินผลและติดตามงาน เพื่อเป็นการร่วมมือกันวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นและนำไปแก้ปัญหาต่อไป จากนั้นมีการจัดระบบในการสนับสนุนให้เครือข่ายมีความคงอยู่ได้และสิ่งที่ขาดไม่ได้คือ การสร้างสมาชิกใหม่อยู่เสมอจะทำให้เครือข่ายมีความคงอยู่ได้

จะเห็นได้ว่าการคงอยู่และการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้นั้นไม่สามารถกระทำได้เพียงบุคคลคนเดียวสมาชิกเครือข่ายในสังคมทุกคนจะต้องมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันเป็นวงจรที่จะมาบรรจบกันเป็นรูปแบบตาข่ายที่ผ่านความสัมพันธ์กันที่แนบแน่นและมีความร่วมมือสนับสนุนกันมีการจัดระบบภายในเครือข่ายที่ดีเป็นแนวทางทำให้สายใยไม่แตกเป็นเส้นและง่ายต่อการควบคุมซึ่งกันและ

กัน อีกประการหนึ่งคือการทำที่เครือข่ายรู้จักการปรับตัวให้เข้ากับสังคมในปัจจุบัน โดยการเรียนรู้และเข้าใจสังคมร่วมกันจะทำให้เครือข่ายนั้นมีความเคลื่อนไหวและมีโอกาสน้อยที่จะทำให้เครือข่ายนั้นสูญหายไป

2.2.6 ปัญหา อุปสรรคและข้อจำกัดของเครือข่าย

Starkey (1997) พบปัญหาของเครือข่าย ดังนี้

1) เครือข่ายที่ไม่มีทิศทางวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน ยากที่จะพัฒนากิจกรรมของเครือข่ายให้ตอบสนองความต้องการของสมาชิกได้อย่างต่อเนื่อง

2) เครือข่ายที่มีสมาชิกหลายประเภท หรือมีความแตกต่างมากระหว่างฐานะ ขนาด ความเข้มแข็ง และสถานภาพอื่น ๆ ของสมาชิก หน่วยงานใหญ่มีทรัพยากรมากและสถาบันที่เจ้าหน้าที่มีการศึกษาสูงเชื่อมั่นในตัวเองมีแนวโน้มที่จะครอบงำองค์กรที่มีขนาดเล็กกว่า

3) การรวมศูนย์เกิดขึ้น เมื่อผู้ประสานงานของเครือข่ายเลขานุการ คณะทำงาน และคณะกรรมการเริ่มควบคุมดำเนินการเครือข่ายในนามของตนเองมากกว่าการประสานและการอำนวยความสะดวกให้กับกิจกรรมของสมาชิก การตัดสินใจถูกรวมศูนย์และการติดต่อสื่อสารภายในเครือข่ายดำเนินการโดยเลขานุการ

4) บ่อยครั้งที่เครือข่ายประสบปัญหาอันเนื่องจากการขาดเงินทุนสำหรับกิจกรรม และการประสานงานภายในเครือข่าย โดยเฉพาะค่าใช้จ่ายในการเดินทาง เพื่อให้สมาชิกมาร่วมในกิจกรรมของเครือข่าย ส่วนเครือข่ายที่มีทุนก็มักเกิดความเครียดเนื่องจากปัญหาในการจัดการและจัดสรรค่าใช้จ่ายกับสมาชิกให้ทั่วถึง

5) เนื่องจากภายในเครือข่ายข้อมูลข่าวสารจะแพร่กระจายไประหว่างคนหนึ่งไปให้กับคนอื่น ๆ ได้อย่างเสรี ทำให้อาจมีการส่งข่าวสารข้อมูลที่ไม่ถูกต้อง เครือข่ายต้องสร้างบรรยากาศที่เอื้ออำนวยให้คนซักถามหรือวิพากษ์วิจารณ์ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลข่าวสารภายในเครือข่ายได้

6) เครือข่ายสามารถถูกระทบจากการแข่งขันของเครือข่าย หรือองค์กรอื่นที่มีงานคาบเกี่ยวกันซึ่งอาจนำไปสู่การร่วมมือกัน แต่ก็อาจนำไปสู่การแข่งขันเพื่อให้ได้รับการยอมรับ การสนับสนุนทรัพยากร และการเพิ่มจำนวนสมาชิกได้เช่นกัน แหล่งทุนสามารถใช้จำนวนเครือข่ายที่มีให้เลือกเป็นข้ออ้างที่จะไม่ให้ทุนสนับสนุนกิจกรรมของเครือข่ายที่คล้ายคลึงกัน

7) การแข่งขันระหว่างเครือข่ายที่มีขอบเขตการดำเนินงานเหลื่อมซ้อนกันอาจนำไปสู่ความร่วมมือกัน และการชั่งชั่งเพื่อให้ได้รับการยอมรับ การสนับสนุน และการเข้าเป็นสมาชิกได้ในขณะเดียวกัน ทั้งนี้พบว่าการแข่งขันเป็นตัวการสำคัญในการทำลายเครือข่ายที่อยู่ลำดับท้าย ๆ และมีทรัพยากรน้อยอีกด้วย

8) การติดตามและการประเมินผลเครือข่ายมีค่อนข้างน้อย เนื่องจากธรรมชาติของเครือข่าย คือ ความไม่เป็นระบบ และมีโครงสร้างหลวมที่มุ่งเน้นความก้าวหน้าในอนาคต ไม่ใช่ประสบการณ์ในอดีต นอกจากนี้ยังพบว่าเป็นการยากที่จะนิยามตัวชี้วัดความสำเร็จของเครือข่ายและคุณลักษณะของผลและประโยชน์ของการสร้างเครือข่ายให้มีความเที่ยง

9) เครือข่ายระดับชาติและเครือข่ายระหว่างประเทศหลายแห่งพบกับปัญหาอุปสรรคทางการเมืองทำให้มีสภาพที่ไม่มั่นคงและถูกควบคุมอย่างเข้มงวด โดยเฉพาะการแลกเปลี่ยนข่าวสารและการวิจารณ์รัฐบาล (พระดาวเหนือ หน้า 42-43)

จะเห็นได้ว่าการสร้างเครือข่ายและการทำงานอย่างเป็นทางการเป็นเครือข่ายไม่ใช่เรื่องง่ายๆ มีเครือข่ายจำนวนมากที่ก่อตั้งขึ้นมาแต่ไม่มีการดำเนินงานอะไร มีแต่ชื่อไม่มีกิจกรรมต่อเนื่องอย่างสม่ำเสมอ บางเครือข่ายตั้งมาแล้วก็เลิกกันไป ที่สำคัญคือความไม่ชัดเจนของวัตถุประสงค์ของเครือข่ายตั้งแต่แรกเริ่ม สมาชิกก็ยังไม่ชัดเจนว่า “ทำเพื่ออะไร” “ทำอย่างไร” จึงกำหนดทิศทางและกิจกรรมของตนเองไม่ได้ ดังนั้น ในการที่จะคิดทำเครือข่ายต้องคำนึงถึงสิ่งต่างๆหรือปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการทำเครือข่ายดังนี้

- 1) มีความรู้ ประสบการณ์เกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายมากน้อยเพียงใด
- 2) สมาชิกของเครือข่ายมีความเข้าใจชัดเจนในเรื่องประโยชน์ ความหมายหรือจุดประสงค์ของเครือข่ายหรือไม่
- 3) มีความพร้อมที่จะใช้เวลาและความทุ่มเทในการทำงานเครือข่ายร่วมกับกลุ่มเครือข่ายอื่น ๆ หรือไม่
- 4) มีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนหรือไม่
- 5) มีบรรยากาศในการทำงานเครือข่ายโปร่งใส เปิดเผยและพร้อมที่จะยอมรับถ้าหากเกิดความผิดพลาดขึ้น

ดังนั้น การกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จหรือความล้มเหลวของเครือข่ายต้องกำหนดให้ชัดเจนควบคู่ไปกับความชัดเจนของวัตถุประสงค์ด้วย

สรุปได้ว่าเครือข่ายเป็นความสัมพันธ์ของมนุษย์ที่อยู่ในสังคมโดยมีการเชื่อมโยงผ่านการสื่อสารและความคิดจากบุคคลหนึ่งไปสู่อีกบุคคลหนึ่งเกิดความสัมพันธ์หนึ่งเกิดขึ้นก่อให้เกิดการก่อตัวเป็นสังคม เมื่อมีจุดยืนเดียวกันก็จะทำให้เกิดเป็นเครือข่ายจากการรวมตัวของบุคคล องค์กร ชุมชน โดยมีรูปแบบการจัดการตนเองผ่านกฎและบรรทัดฐาน เพื่อให้ความสัมพันธ์ของสมาชิกในเครือข่ายนั้นดำเนินได้แบบไม่ไร้ระเบียบที่นำไปสู่กระบวนการต่อไป เครือข่ายไม่ควรเริ่มต้นด้วยกำหนดกฎเกณฑ์ที่เคร่งครัดละเอียดลงไปในทุกเรื่อง ให้มีเพียงกฎเกณฑ์เบื้องต้นร่วมกัน เช่น การกำหนดกฎเกณฑ์คุณสมบัติของสมาชิกเครือข่าย บทบาทและหน้าที่บางอย่างเท่านั้น ให้กฎเกณฑ์อื่น ๆ เกิดขึ้นพร้อมกับวิวัฒนาการของเครือข่ายรูปแบบของเครือข่ายสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตาม

สถานการณ์ บางเครือข่ายอาจจะเริ่มต้นแบบหลวม ๆ เมื่อนานเข้าก็เริ่มเป็นระบบและเป็นทางการมากขึ้น ส่วนบางเครือข่ายเริ่มต้นอย่างเป็นทางการและเป็นระบบต่อมาก็จะค่อย ๆ ปรับเปลี่ยนเป็นเครือข่ายหลวม ๆ ไม่มีอะไรเคร่งครัดหรือเข้มงวด ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับสมาชิกว่าต้องการแบบไหนการก็ให้เกิดเครือข่ายการเรียนรู้ จะมีขั้นตอนหรือกระบวนการในการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ กระบวนการของการทำงานในเครือข่ายการเรียนรู้เน้นวิธีการปฏิบัติแบบมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การปฏิบัติการ การได้ประโยชน์ การประเมินผลในระหว่างการทำงาน

2.3 แนวคิดและรูปแบบการเรียนรู้ในชุมชน

เครือข่ายการเรียนรู้เป็นแนวคิดและกระบวนการในการจัดระบบความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคล ชุมชน องค์กร และหน่วยงานต่าง ๆ ให้เกื้อกูลและเชื่อมโยงกันเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนและแบ่งปันความรู้และประสบการณ์ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ให้ความหมายว่าเครือข่ายการเรียนรู้ หมายถึง การประสานแหล่งความรู้และข้อมูลข่าวสารการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และการปฏิบัติงานอย่างสอดคล้องเชื่อมโยงกันทั้งระหว่างหน่วยงานที่รับผิดชอบการจัดการศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบ และระหว่างหน่วยงานอื่น ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนในระดับต่าง ๆ ตลอดจนระบบการเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการ เพื่อสร้าง แลกเปลี่ยน ถ่ายทอด และกระจายความรู้ อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ประชาชนมีโอกาสได้เรียนรู้อย่างกว้างขวางและต่อเนื่องตลอดชีวิต ตามความต้องการของบุคคลและชุมชนนอกจากนี้สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยได้ให้ความหมายของเครือข่ายการเรียนรู้ไว้ว่า เป็นการเชื่อมโยงประสานสัมพันธ์แหล่งความรู้ต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เพื่อการรับและส่งต่อ หรือถ่ายทอดความรู้ประเภทต่าง ๆ ไปยังประชาชนอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ เสนอว่า ในวิถีการดำรงชีวิตของมนุษย์ มีกระบวนการเรียนรู้เกิดขึ้นตลอดเวลา โดยเรียนรู้จากประสบการณ์ สิ่งแวดล้อม และบุคคลรอบข้าง ในขณะเดียวกัน ก็ได้มีการจัดระบบการเรียนรู้และการถ่ายทอดให้สมาชิกในสังคมด้วยวิธีการต่างกัน ในอดีตที่ผ่านมาชุมชนได้ทำหน้าที่นี้ทำให้สมาชิกของชุมชนมีความรู้ประกอบอาชีพได้สามารถสืบทอดวัฒนธรรมจะเห็นได้ว่าแนวคิดในการจัดการศึกษาให้แก่ชุมชนโดยอาศัยเครือข่ายการเรียนรู้ปรากฏอย่างชัดเจนยิ่งขึ้นเมื่อมีการประกาศปฏิญญาโลกว่าด้วยการศึกษาเพื่อปวงชน เมื่อเดือนมีนาคม 2533 ซึ่งให้ความสำคัญกับเครือข่ายการเรียนรู้ด้วยการกำหนดให้มีการจัดระบบเครือข่าย การเรียนรู้ เพื่อให้ประชาชนมีโอกาสได้เรียนรู้อย่างกว้างขวางและต่อเนื่องตลอดชีวิต รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้เพื่อขยายบริการการศึกษา เพื่อแลกเปลี่ยนและกระจายความรู้ข้อมูลข่าวสารไปสู่วงกว้างได้อย่างรวดเร็ว (เอกสาร : หลักการและแนวคิดประกอบการดำเนินงาน กศน.: คัมภีร์ กศน. หน้า 144 ผู้เรียบเรียง จตุพร สุทธิวิวัฒน์ หน่วยศึกษานิเทศก์)

2.3.1 กระบวนการเข้าถึงชุมชน

กระบวนการเข้าถึงชุมชนมีความสำคัญอย่างมาก ที่นักพัฒนาทั้งหลายต้องทำความเข้าใจในบริบทของชุมชนอย่างใกล้ชิด โดยมีกระบวนการเข้าถึงชุมชนดังนี้

1) ศึกษาและวิเคราะห์สภาพแวดล้อมชุมชนให้ครอบคลุมในทุกมิติ ทั้งสภาพแวดล้อมทางด้านกายภาพ ชีวภาพ รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติ ค่านิยม วัฒนธรรมและประเพณีชุมชน ประวัติความเป็นมาของชุมชน การตั้งถิ่นฐานรวมตลอดจนภูมิหลังและความขัดแย้งที่ชุมชน

2) เข้าถึงผู้นำชุมชนเป็นลำดับแรก โดยเข้าพบไม่เป็นทางการเพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ที่จะเข้าไปดำเนินงานในชุมชน ผู้นำชุมชนได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อบต. ประธานกลุ่มอาชีพ เป็นต้น การหารือกับผู้นำชุมชนจะช่วยให้การรับรู้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานในชุมชนได้เป็นอย่างดี

3) การเตรียมการ อาทิ เอกสาร แผนงาน เพื่อประชาสัมพันธ์ให้ผู้ที่เกี่ยวข้องในชุมชนทราบ โดยสื่อสารผ่านเวทีการประชุมในหลายระดับ

4) กำหนดบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในชุมชนเพื่อสนับสนุนการดำเนินงาน พร้อมทั้งการถ่ายทอดความรู้และแนวคิดในการเข้าร่วมดำเนินงาน กระบวนการถ่ายทอดอาจใช้การประชุมกลุ่มเป้าหมายหลัก เป็นต้น

5) ขั้นตอนการปฏิบัติงานในพื้นที่ โดยเลือกบุคคลที่รู้จักสภาพแวดล้อมของชุมชนเป็นอย่างดี จะช่วยกระจายข่าวสาร ทำความเข้าใจกับปัญหาและการประสานผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้าร่วมดำเนินงาน

6) การรับฟังข้อมูลและสภาพปัญหา รวมทั้งความต้องการของชุมชน ในการนี้จัดเป็นเวทีการสนทนาพูดคุยระหว่างสมาชิกในชุมชนกับเจ้าหน้าที่พัฒนา เป็นการจัดเวทีชาวบ้าน โดยมีวิทยากรกระบวนการเปิดประเด็นการสนทนาและสรุปผลการสนทนาในแต่ละประเด็น

2.3.2 การวิเคราะห์ระดับความต้องการของชุมชน

ในแต่ละชุมชนย่อมมีบริบทที่แตกต่างกัน ซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านวัฒนธรรม ค่านิยม จารีต ประเพณีของแต่ละชุมชน ด้วยเหตุนี้การวิเคราะห์ระดับความต้องการที่แท้จริงของชุมชน จึงต้องเริ่มต้นจากการสำรวจสภาพแวดล้อมของชุมชนในด้านต่าง ๆ ให้ครอบคลุมทุกมิติ เพื่อประเมินสถานภาพ ปัญหาที่แต่ละชุมชนประสบอยู่ เพื่อเป็นฐานในการพิจารณาให้เห็นถึงความต้องการที่ชุมชนมีต่อการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น การวัดระดับความต้องการของชุมชนเป็นการประเมินเพื่อบ่งชี้ความต้องการรับการพัฒนา เพื่อตอบสนองต่อการแก้ไขปัญหา โดยมีปัจจัย ดังนี้

1) ความวิกฤตของปัญหา การตรวจสอบวิกฤต อาทิ ข้อเท็จจริงจากภาคสนาม ปฏิบัติการของชุมชนที่มีต่อปัญหา การเก็บตัวอย่างจากพื้นที่ที่เกิดปัญหา เพื่อนำไปวิเคราะห์ การพิจารณาจากความเสียหายของผู้รับผลกระทบโดยรวม

2) ความพร้อมและความร่วมมือของชุมชนในการแก้ไขปัญหา ในระยะสั้นและระยะยาว เป็นการตรวจสอบว่าชุมชนให้ความร่วมมือหรือมีความพยายามในการแก้ปัญหาซึ่งพิจารณาได้จาก ความกระตือรือร้นของชุมชน บทบาทของผู้นำชุมชน การสนับสนุนขององค์กรในชุมชน ความสามารถของชุมชนในการแก้ปัญหาด้วยตนเอง

3) การสนับสนุนขององค์กรและเครือข่ายภายนอก เป็นการพิจารณาถึงศักยภาพขององค์กร ภายนอกที่จะสนับสนุนให้เกิดการแก้ไขปัญหาด้วยของชุมชน อาทิการสนับสนุนในรูปแบบด้านการเงิน ด้านทรัพยากรมนุษย์ ด้านเทคโนโลยีและเครื่องมือ ด้านการติดต่อประสานงาน และการสนับสนุนด้านเทคนิควิชาการ

4) ขอบเขตของการบริหารจัดการกับปัญหา เป็นการศึกษาขอบเขตของปัญหา บทบาทภารกิจ ที่ชุมชนสามารถดำเนินการได้ด้วยตนเอง หากสภาพปัญหาที่มีความจำเป็นต้องใช้เครือข่ายความร่วมมือหลากหลาย ก็อาจมีผลต่อความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาได้ โดยพิจารณาจากขอบเขตของปัญหาครอบคลุมเฉพาะชุมชนใดชุมชนหนึ่ง หรือจุดใดจุดหนึ่ง คาบเกี่ยวหลายชุมชน ปัญหาโยงใย ปัญหาขยายกว้าง

เมื่อได้วิเคราะห์ระดับความต้องการของชุมชนในการแก้ปัญหาแล้ว ขั้นตอนต่อไปเป็นการประเมินศักยภาพของชุมชนในการแก้ไขปัญหา โดยมุ่งเน้นให้ชุมชนเรียนรู้กับปัญหาและแสวงหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาเป็นลำดับแรก เพื่อให้เกิดการพึ่งพาตนเองจึงจำเป็นที่จะต้องบริหารจัดการกับปัจจัยแวดล้อมที่จะคุกคามให้เกิดปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผลที่จะเกิดขึ้นต่อองค์กรพัฒนาจากภายนอก คือสามารถจัดหาทรัพยากรต่าง ๆ ที่จะสนับสนุนให้ชุมชนนำไปใช้ในการแก้ปัญหาได้ตรงตามความต้องการในหลายชุมชน สามารถจัดการปัญหาโดยไม่จำเป็นต้องใช้ทรัพยากรการบริหารจัดการจากภายนอก หากแต่ต้องการความร่วมมือจากสมาชิกในชุมชนเพื่อให้เข้ามามีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา และแสวงหาทางเลือกทางออกในการแก้ไขปัญหาที่เหมาะสมเท่านั้น ในทางกลับกัน บางชุมชนขาดความพร้อมและความร่วมมือจึงเป็นเหตุให้เกิดความขัดแย้งเกิดขึ้น ผลของความขัดแย้งจะส่งผลกระทบต่อศักยภาพชุมชน ดังนั้นในกระบวนการแก้ปัญหา องค์กรภายนอกอาจเริ่มต้นจากการทบทวนสถานการณ์ของความร่วมมือในชุมชน เพื่อขจัดปัญหาให้หมดไป แล้วค่อยสนับสนุนปัจจัยเพื่อการบริหารจัดการในลำดับต่อไป (ผศ.ดร.กิตติชัย รัตนะ , กลวิธีการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้และกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม, หน้า 3-5)

2.3.3 แนวทางการจัดการเรียนรู้เครือข่ายชุมชน

กระบวนการจัดการ Fayol (1949) ได้สรุปสาระสำคัญเกี่ยวกับกระบวนการจัดการ (Management Processes) ว่าประกอบด้วย หน้าที่ทางการจัดการ 5 ประการ เรียกว่า POCCC ได้แก่ 1) การวางแผน (Planning) 2) การจัดองค์การ (Organizing) 3) การบังคับบัญชาหรือการสั่งการ (Commanding) 4) การประสานงาน (Coordinating) 5) การควบคุม (Controlling) สิ่งสำคัญต้องทราบถึงโครงสร้างเครือข่ายชุมชน การจัดโครงสร้างเครือข่าย มีส่วนสำคัญต่อการจัดวางตำแหน่งหน้าที่ความรับผิดชอบงานบุคคลและกลุ่มในแต่ละชุมชนเป็นอย่างมาก ซึ่งการจัดโครงสร้างเครือข่ายมีหลากหลายรูปแบบ ดังนี้

1) รูปแบบตามแนวตั้ง เป็นโครงสร้างเครือข่ายตามอำนาจหน้าที่ที่มีการจัดลำดับชั้นลดหลั่นกันลงไปตามโครงสร้างบังคับบัญชาแบบลำดับชั้น โดยมีแกนนำซึ่งเป็นผู้นำเครือข่ายและผู้มีอำนาจในการสั่งการ หรือระดมมวลชนสมาชิกในเครือข่ายให้มาร่วมดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของเครือข่าย โดยสมาชิกมีหน้าที่รับการถ่ายทอดคำสั่งเท่านั้น

2) รูปแบบตามแนวราบ เป็นโครงสร้างเครือข่ายที่เน้นการประสานงาน/การมอบหมายงานและความร่วมมือในแนวราบเป็นหลัก อาศัยความสัมพันธ์ระหว่างแกนนำที่เป็นจุดเชื่อมต่อ (Node) ของแต่ละเครือข่าย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นลักษณะกลไกบริหารเครือข่ายของกลุ่ม/เครือข่ายประชาคมเพื่อสุขภาพ โครงสร้างเครือข่ายแบบนี้จึงให้ความสำคัญมากในการผลักดันไปสู่ความสำเร็จของผลงาน ทั้งนี้การใช้ภาวะผู้นำในการขับเคลื่อน เป็นการอาศัยทุนทางสังคมที่มีอยู่เดิมในรูปของความสัมพันธ์เชิงเครือญาติและความสัมพันธ์ฉันท์มิตร ในการประสานงานและขอความร่วมมือในการดำเนินงาน

สิ่งสำคัญของการทำงานแบบเครือข่ายยึดถืออุดมการณ์ หรือเป้าหมายร่วมกัน แต่แตกต่างที่วิธีการทำงานเป็นอิสระต่อกัน แต่ให้เกียรติซึ่งกันและกันพร้อมทั้งยึดถือสิ่งที่เรียกว่า “ผลประโยชน์ส่วนรวมสำคัญกว่าผลประโยชน์ของเครือข่าย” โครงสร้างของเครือข่ายประกอบด้วยดังนี้

- 1) ขนาดของเครือข่าย
- 2) ความหนาแน่นภายในเครือข่าย
- 3) ตำแหน่งและสถานภาพของบุคคลในเครือข่าย
- 4) กลุ่มของความสัมพันธ์ของบุคคลในเครือข่าย

องค์ประกอบของเครือข่าย ประกอบด้วย ดังนี้

- 1) การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน
- 2) การมีผลประโยชน์และความสนใจร่วมกัน
- 3) การมีส่วนร่วมของสมาชิก
- 4) กระบวนการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน
- 5) การปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน

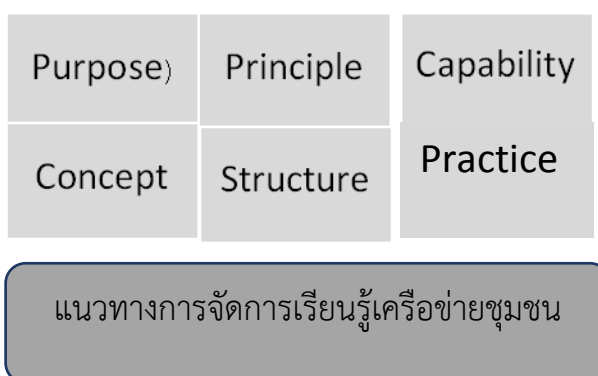
ผลสัมฤทธิ์ของความเป็นเครือข่าย มีดังนี้

- 1) เกิดความสามัคคี
- 2) เกิดกระบวนการเรียนรู้
- 3) มีการเพิ่มโอกาสในการแก้ไขปัญหา
- 4) เกิดการพึ่งพาตนเอง
- 5) เกิดการจัดการทรัพยากรท้องถิ่น
- 6) เกิดกระบวนการผลักดันเชิงนโยบาย
- 7) เกิดอำนาจหรือพลัง

สรุปว่าแนวทางการจัดการเรียนรู้เครือข่ายชุมชน ดังนี้

- 1) การแสวงหาจุดมุ่งหมายร่วมกัน (Purpose)
- 2) การกำหนดความเชื่อพื้นฐานร่วมกัน (Principle)
- 3) การกำหนดความสามารถที่ต้องมีร่วมกัน (Capability)
- 4) การกำหนดบทบาทของแต่ละฝ่ายและความสัมพันธ์ที่มีต่อกัน ความรับผิดชอบต่อกัน (Concept)
- 5) การกำหนดกฎ ระเบียบที่ยึดโยงความสัมพันธ์ที่มีต่อกัน (Structure)
- 6) การกำหนดโครงการ กิจกรรมที่ควรทำร่วมกัน (Practice) สรุปได้ตามภาพที่

2.1 ดังนี้

ภาพที่ 2.1 แนวทางการจัดการเรียนรู้เครือข่ายชุมชน

2.3.4 กระบวนการจัดการเครือข่ายความร่วมมือมี 8 ขั้นตอน ดังนี้

1) ทำให้รู้สึกถึงความเร่งด่วนที่ต้องมีเครือข่าย ประเมินสถานการณ์ด้านต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของเครือข่ายความร่วมมือ ซึ่งให้เห็นวิกฤตและโอกาสทางเลือกของความสำเร็จ

2) ก่อรูปกลุ่มแกนนำเครือข่ายความร่วมมือรวมตัวกันของคนและกลุ่มที่มีพลังพอที่จะขับเคลื่อนความร่วมมือทำกิจกรรมร่วมกันของแกนนำในลักษณะทีม

3) สร้างจิตภาพ/วิสัยทัศน์ความร่วมมือ กำหนดกลยุทธ์ไปสู่ความสำเร็จ

4) แผ่ขยายการรับรู้และยอมรับในวิสัยทัศน์ใหม่ ใช้ทุกช่องทางในการสื่อสารวิสัยทัศน์ใหม่และกลยุทธ์กลุ่มแกนนำทำเป็นตัวอย่าง

5) ขับเคลื่อนการกระทำระหว่างหน่วยงาน ลดอุปสรรค เปลี่ยนระบบและโครงสร้างที่บั่นทอนการเปลี่ยนแปลง ส่งเสริม “ความคิดใหม่ การกระทำใหม่ที่ดี”

6) ชื่นชมความสำเร็จที่ละเล็กละน้อย กำหนดและชื่นชมการปรับปรุง ผลงานที่เกิดขึ้น ชื่นชมสรรเสริญคนที่ปรับปรุงตนเองสร้างกระแสความเชื่อในความสำเร็จแม้จะเป็นเรื่องเล็ก

7) ผนึกกำลังผลความสำเร็จก่อตัวเป็นคลื่นของการเปลี่ยนแปลง เมื่อความคิดเริ่มเคลื่อนเปลี่ยน รีบปรับระบบโครงสร้างและนโยบายให้คล้อยตาม ตอกย้ำความเชื่อมั่นด้วยโครงการใหม่และแกนนำการเปลี่ยนแปลงหน้าใหม่

8) ปลุกฝังแนวทางแบบเครือข่ายให้เป็นวัฒนธรรม ผลงานที่ดีมาจากความร่วมมือและการยึดจุดมุ่งหมายร่วมกัน ผนวกกับการมีภาวะผู้นำที่ดีและการจัดการที่ดี เชื่อมโยงให้เห็นว่าพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน นำไปสู่ความสำเร็จของวัตถุประสงค์ ร่วมกันคิดค้นกลไกและหนทางที่พัฒนาภาวะผู้นำ และการสร้างผู้นำเครือข่ายความร่วมมือรุ่นใหม่

กุญแจในการทำให้การมีส่วนร่วมของเครือข่ายมีความยั่งยืน คือ ผลการปฏิบัติงานและกุญแจของผลการปฏิบัติงาน คือ การเพิ่มคุณค่าแก่สาธารณะโดยการทำงานร่วมกันมากกว่าการทำงานแบบแยกกันทำ คุณค่าสาธารณะจากการทำงานแบบเครือข่ายมี 4 ประการคือ

1) ผลประโยชน์คือมูลค่าเพิ่มต่อผู้บริหารหรือผู้ประกอบการวิชาชีพ เช่น การเรียนรู้วิธีการใหม่ในการร่วมมือ แลกเปลี่ยนทักษะระหว่างองค์กร และวิธีการในการจัดตั้งและบริหารเครือข่าย ควบคู่ไปกับการขยายทักษะในสื่อสาร การใช้เทคนิควิธีการทำงาน และการใช้เทคโนโลยี

2) ผลประโยชน์ที่เกิดต่อองค์กรเจ้าภาพ เช่น การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร แผนงาน และทรัพยากรขององค์กรอื่น การเข้าถึงเทคโนโลยีการสื่อสาร การร่วมกันอบรมบุคคลากรและที่สำคัญคือการขยายปัจจัยนำเข้าภายนอกไปสู่ฐานความรู้ภายใน

3) ทักษะกระบวนการรับผิดชอบร่วมกัน ที่เกิดจากการทำงานร่วมกันเป็นระยะเวลา ยาวนาน เช่น การพัฒนาแผนร่วมกันระหว่างองค์กร การทดลองนำเทคโนโลยีใหม่ไปใช้ การพัฒนา วัฒนธรรมองค์การร่วมกันซึ่งนำไปสู่การแก้ปัญหาาร่วมกัน

4) มีผลการปฏิบัติงานอย่างเป็นรูปธรรมเกิดขึ้น เช่น แผนปฏิบัติงานการสร้างศักยภาพ ยุทธศาสตร์ใหม่ระหว่างองค์กร และการเปลี่ยนแปลงนโยบายและแผนงานมูลค่าเพิ่มของการ ปฏิบัติงานเหล่านี้เป็นผลมาจากการทุ่มเทในการปฏิบัติงานของผู้บริหารอย่างต่อเนื่องของการ ปฏิบัติงานเหล่านี้เป็นผลมาจากการทุ่มเทในการปฏิบัติงานของผู้บริหารอย่างต่อเนื่องในการประสาน ความร่วมมือระหว่างองค์กร (พระดาเวหนือ, หน้า 58 -59)

การใช้ประโยชน์เครือข่าย (Network Utilizing) เพื่อเป็นเวทีกลางประสานงานร่วมกันเป็น ช่องทางในการประสานความเข้าใจระหว่างกันในด้านวัตถุประสงค์ ขอบข่าย แผนการทำงาน วิธีการ ทำงาน ตลอดจนแนวทางปฏิบัติให้ไปในทิศทางเดียวกัน การใช้เครือข่ายเป็นเวทีแลกเปลี่ยน การออก เอกสารรับรองเครือข่ายเพื่อสามารถไปขอทุนจากธุรกิจโดยตรงได้ การใช้เครือข่ายสามารถสรุปเป็น ประเด็น ดังนี้

1) ตัดสินใจได้เร็ว แก้ปัญหาได้เร็วท่ามกลางความไม่แน่นอนและความ สลับซับซ้อน

2) ลดค่าใช้จ่ายการบริหารราชการและผู้ใช้บริการ

3) ให้บริการแก่กลุ่มเป้าหมายได้ตรงความต้องการ

4) เป็นการสร้างทุนทางสังคม ให้แก่หน่วยงานและประเทศ

5) ทำให้มีแหล่งข้อมูลเพิ่มขึ้น

6) ทำให้มีแหล่งข้อมูลแลกเปลี่ยนเรียนรู้มากขึ้น

7) ทำให้ทำงานได้ยืดหยุ่นอาศัยความชำนาญหลายฝ่ายช่วยเสนอ

8) ทำให้ได้ความรู้ที่ลึกซึ้งมาจากผู้เชี่ยวชาญงานนั้นโดยตรง

ยุทธศาสตร์การจัดการเครือข่าย 6 ประการ โดยมีการประสานสอดคล้องกันอย่าง เหมาะสมเพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงเป็นแสงสว่างแห่งดวงดาว คือ

1) จุดมุ่งหมายร่วมกัน การทำงานเครือข่ายจะเกิดประสิทธิภาพสูง หากทุกฝ่าย สามารถกำหนดจุดหมายร่วมกันได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจุดหมายที่ทุกฝ่ายเห็นและต้องการให้เกิดขึ้น

2) บุคคลในการทำงานของเครือข่ายนั้น บุคคลในเครือข่ายจะต้องมีจิตสำนึกร่วม มีความถนัดในงานที่ทำ และมีส่วนร่วมในกระบวนการทำงาน รวมทั้งได้รับผลประโยชน์จากความเป็น สมาชิกในเครือข่าย

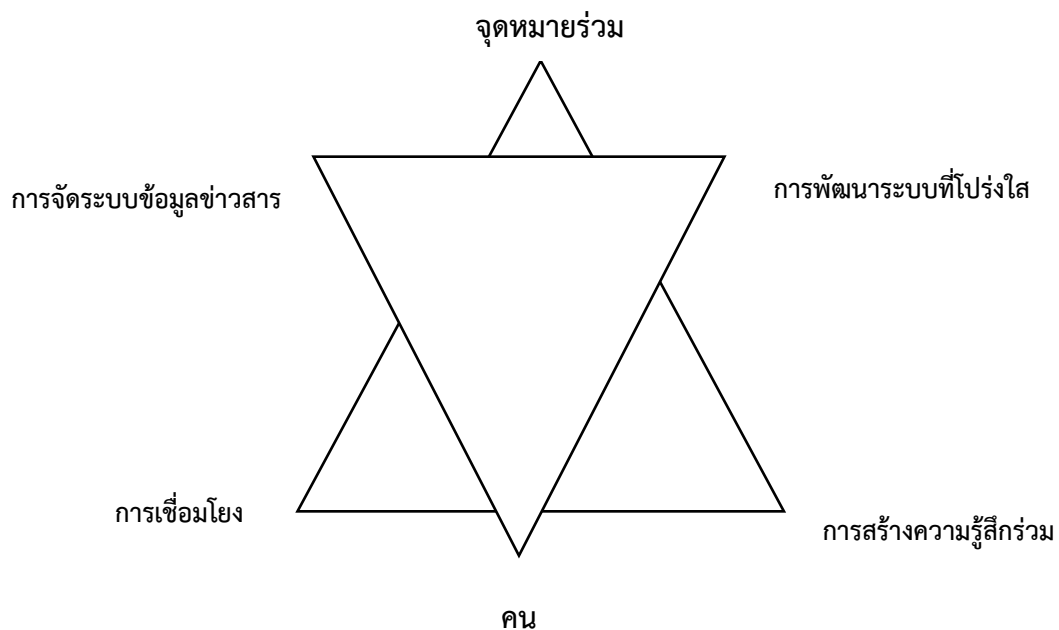
3) การเชื่อมโยง การทำงานของเครือข่ายจำเป็นต้องมียุทธศาสตร์ในการเชื่อมโยงที่เหมาะสม โดยอาจเชื่อมต่อผ่านการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ การเชื่อมต่อโดยมีศูนย์ประสานงานและการเชื่อมต่อโดยเทคโนโลยี

4) การสร้างความรู้สึกร่วม หลังจากการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายและทุกฝ่ายจะต้องมีความรู้สึกร่วมกันกับกระบวนการทำงานของเครือข่าย เพื่อให้เกิดพลังในการผลักดันเป้าหมาย

5) การพัฒนาระบบที่โปร่งใส ตรวจสอบได้จากทุกฝ่าย ซึ่งจะเป็นการสร้างความรู้สึที่ดีต่อทุกฝ่ายและผู้ที่จะเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่าย

6) การจัดระบบข้อมูลข่าวสาร ระบบการติดต่อสื่อสารสารสนเทศเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อความยั่งยืนของเครือข่าย เพราะจะช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และทราบถึงกิจกรรมความเคลื่อนไหวของเครือข่าย

แนวทางการจัดการเครือข่ายทั้ง 6 ประการ สามารถนำมาเป็นเป้าหมายของการทำงานในเชิงรุกของเครือข่ายได้ ดังแสดงตามแสดงภาพที่ 2.2 การเชื่อมโยงของเครือข่าย “พันธมิตรแห่งดวงดาว” แหล่งที่มา: พระมหาสุทิตย์ อาภากร, 2547, หน้า 13

ภาพที่ 2.2 การเชื่อมโยงของเครือข่าย “พันธมิตรแห่งดวงดาว”

2.3.5 มิติทางอำนาจที่ปรากฏอยู่ในเครือข่าย

มิติทางอำนาจที่ปรากฏอยู่ในเครือข่าย (พระดาบเหนื่อ บุตรสีทา, 2557, หน้า 62) มีลักษณะ ดังนี้

1) ทุกเครือข่ายจะมีแกนหลัก (Champion)ซึ่งจะเป็นผู้นำองค์กรที่มีชื่อเสียง และมีพลังอำนาจอย่างชัดเจนหรือเป็นผู้บริหารขององค์การพัฒนาเอกชนที่เป็นผู้จัดการและดูแลเครือข่ายให้ยั่งยืน การปรากฏของแกนหลักในเครือข่ายเป็นสัญญาณให้องค์กรอื่นที่เป็นสมาชิกให้ปฏิบัติงานอยู่ภายในกรอบและให้ความร่วมมือ

2) ในเครือข่ายมีกลุ่มแกนหลักเชิงการเมือง (Political Core) ประกอบด้วยกลุ่มหัวหน้าผู้บริหารองค์การภาครัฐหรือผู้บริหารขององค์การพัฒนาเอกชน กลุ่มผู้บริหารเหล่านี้มีแนวโน้มเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างการบริหารเครือข่าย พวกเขาส่งสัญญาณให้ผู้มีส่วนร่วมอื่นๆเครือข่ายมีความสำคัญจำเป็นต้องเข้าร่วม เป็นกลุ่มที่มีความเกี่ยวพันอย่างสูงในการเจรจาต่อรองระหว่างองค์การและการประสานการใช้ทรัพยากร

3) ในเครือข่ายมีแกนทางเทคนิค (Technical Core) ซึ่งเป็นกลุ่มงานหรือคณะทำงานที่มีความรู้เกี่ยวกับประเด็นสำคัญ เช่น การจัดการลุ่มน้ำ การวางแผน ระบบข้อมูล ช่างสารภูมิศาสตร์ การเงิน ระเบียบ และเทคโนโลยีการสื่อสาร ด้วยเหตุที่งานที่สำคัญของเครือข่ายจำนวนมากเกี่ยวข้องกับการสำรวจตรวจสอบปัญหา การสร้างความรู้ และการแสวงหาแนวทางแก้ปัญหาที่เป็นไปได้ งานของกลุ่มเหล่านี้จึงเป็นแก่นแกนของกิจกรรมเครือข่ายเป็นอย่างสูง

4) มีบุคลากรที่ทำงานประจำในเครือข่าย บุคคลเหล่านี้เป็นผู้ดำเนินงานเครือข่ายและปรากฏตัวอยู่ในทุกระยะของการปฏิบัติการ จึงเป็นผู้มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานของเครือข่ายอีกกลุ่มหนึ่ง

นอกจากมิติทางอำนาจที่ปรากฏอยู่ในเครือข่ายแล้วสิ่งสำคัญเรื่องอุปสรรคของการจัดการเครือข่าย มีดังนี้

1) ผู้คนรู้สึกเป็นเรื่องยาก ไม่มีแรงพลังพอที่จะทำให้เครือข่ายความร่วมมือเป็นไปอย่างต่อเนื่อง

2) ไม่ได้กำหนดการทำงานและความสำเร็จที่ละชั้น

3) ขาดความวิริยะในการผลักดันให้มีความร่วมมืออย่างต่อเนื่อง

4) ไม่ได้ปลูกฝัง “ความร่วมมือกัน” ให้เป็นวัฒนธรรมของหน่วยงาน

5) แย่งผลงานกัน หรือรู้สึกถูกขู่มือเปิบ

6) ผู้คนนิ่งนอนใจ เห็นว่าเครือข่ายความร่วมมือเป็นเรื่องที่ไม่จำเป็นเร่งด่วน

7) ขาดแรงผลักดันที่มากพอกจากกลุ่มผู้บริหาร ระดับสูง

8) ขาดวิสัยทัศน์ที่มีพลังชี้้นำการเปลี่ยนแปลง

9) ไม่สามารถสื่อสารวิสัยทัศน์ให้รู้และยอมรับร่วมกันระหว่างหน่วยงาน

การบริหารจัดการเครือข่ายที่ดีเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่สนับสนุนความสำเร็จของเครือข่าย เครือข่ายจะเติบโตได้นั้นต้องมีการขยายเครือข่ายออกไป ด้วยการหาพันธมิตร หรือสมาชิกเพิ่มเพราะไม่เช่นนั้นแล้วเครือข่ายจะไม่เติบโตในเชิงปริมาณ แต่อาจจะถดถอย หรือลดจำนวนของสมาชิกลง และมีผลต่อการดำรงอยู่ของเครือข่าย ซึ่งเครือข่ายอาจดำเนินการได้ดังนี้ (พระดาเวหนือ หน้า 74-75)

- 1) พยายามดำรงรักษาสมาชิกเครือข่ายที่มีอยู่ไว้ไม่ให้ละทิ้งเครือข่าย หรือไม่เลิกเป็นสมาชิกของเครือข่าย
- 2) สร้างความสัมพันธ์อันดีกับบุคคล กลุ่ม องค์กรอื่น ๆ ทั้งที่มีอยู่ในชุมชนและภายนอกชุมชน
- 3) ดำเนินงานในลักษณะของการเป็นเครือข่ายความร่วมมือ ด้วยการเป็นพันธมิตร หรือภาคีกับบุคคล กลุ่ม องค์กรอื่น ๆ ไม่ใช่เป็นคู่แข่งชั้นที่ต้องการแพ้ชนะ
- 4) การประชาสัมพันธ์เพื่อเผยแพร่บทบาทของเครือข่ายเพื่อสร้างการยอมรับในเครือข่าย
- 5) ผู้นำ กลุ่มแกนนำ และสมาชิกของเครือข่ายต้องช่วยกันขยายไปสู่สมาชิกใหม่ ๆ ทั้งโดยการใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัว ความสัมพันธ์ทางสังคม และวัฒนธรรม
- 6) กฎ ระเบียบต่าง ๆ ของเครือข่าย เปิดโอกาสให้สมาชิกใหม่เข้าร่วมกับเครือข่ายได้ และมีขั้นตอนไม่ยุ่งยาก
- 7) ใช้การประชุมการสัมมนา การฝึกอบรมร่วมกันเป็นเครื่องมือในการหาสมาชิกใหม่ของเครือข่าย เพาะกิจกรรมข้างต้นจะนำไปสู่การร่วมมือกันในลักษณะเครือข่ายได้ง่าย
- 8) เปลี่ยนวิกฤตให้เป็นโอกาส กล่าวคือ เมื่อบุคคล กลุ่ม องค์กร หรือชุมชนประสบปัญหา หรือเกิดวิกฤตการณ์ขึ้น เครือข่ายต้องเข้าไปสนับสนุน ช่วยเหลือซึ่งจะนำไปสู่การเป็นสมาชิกใหม่ของเครือข่ายได้
- 9) ให้บุคคล กลุ่ม หรือองค์กรที่เป็นเป้าหมายได้รู้และเข้าใจว่า ถ้าหากมาร่วมเป็นสมาชิกใหม่ของเครือข่ายแล้วจะมีสถานภาพ และบทบาทในเครือข่ายอย่างไร มีโอกาสที่จะพบความสำเร็จในการดำเนินงานอย่างไร
- 10) แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการหาสมาชิกใหม่โดยตรง เพื่อให้การขยายเครือข่ายเป็นไปอย่างเป็นรูปธรรม มีเป้าหมาย มีแผนงาน และดำเนินงานอย่างจริงจัง

2.3.6 วิธีการส่งเสริมการเรียนรู้ของเครือข่ายในชุมชน

หลักพื้นฐานของกระบวนการร่วมมือกันอย่างสร้างสรรค์ทุกคนที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้น ทำให้ “เห็น” ข้อมูลข่าวสาร รับรู้ข้อมูลข่าวสารที่เคลื่อนย้ายได้ เพลิดเพลินและสนุกกับการคิดและทำร่วมกัน ส่วนปัจจัยในการจัดการกระบวนการร่วมมือกันอย่างสร้างสรรค์ ได้แก่ มีจุดหมาย

ร่วมกัน สมาชิกเครือข่ายมีอิสระ เชื่อมโยงกันตามความสมัครใจ มีผู้นำหลายคนและมีความสัมพันธ์ติดต่อกันทุกระดับแนวทางการจัดการแบบเครือข่าย อรพินท์ สมโชคชัย (2550) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่ประชาชน และผู้ที่เกี่ยวข้องมีโอกาสได้เข้าร่วมในการรับรู้ เรียนรู้ ทำความเข้าใจ ร่วมแสดงทัศนะ ร่วมเสนอปัญหา/ประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องร่วมคิดแนวทาง ร่วมแก้ไขปัญหา ร่วมในกระบวนการตัดสินใจ และร่วมกระบวนการพัฒนาในฐานะหุ้นส่วนการพัฒนา

หัวใจของการดำเนินงานที่ทำให้ประสบความสำเร็จด้วยวิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม คือ การมีภาคีเครือข่ายที่เข้มแข็ง การมีส่วนร่วมของประชาชน ภาครัฐและเอกชนจะเป็นส่วนที่ช่วยสนับสนุน การที่จะให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการประชุม การประชาคมและการประชาสัมพันธ์ก็เป็นสิ่งสำคัญ ถ้าประชาชนไม่เข้าใจหรือมองไม่เห็นประโยชน์ที่จะได้นั้น การดำเนินงานปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้ประสบความสำเร็จก็จะดำเนินการได้ยากมาก ดังนั้นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของชุมชน มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการขับเคลื่อนการพัฒนาคนเพื่อนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม วิธีการส่งเสริม ดังนี้

- 1) ส่งเสริมเครือข่ายให้เป็นแกนเชื่อมประสานกับภาคีเครือข่ายหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เพื่อให้เกิดกระบวนการพัฒนา
- 2) มีการส่งเสริมการวางแผนดำเนินงาน ผู้ทำงานระดับพื้นที่และเครือข่ายมีศักยภาพในการดำเนินงานร่วมกัน
- 3) ส่งเสริมให้มีกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย มีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งเป็นการสร้างพื้นที่การเรียนรู้ให้แกนนำและคนในชุมชนที่ไม่เพียงเปิดการเรียนรู้ในชุมชน หากต้องไปปฏิสัมพันธ์กับองค์กร หน่วยงานและชุมชนภายนอกที่หลากหลาย ทำให้เกิดการเรียนรู้และนำมาพัฒนาต่อยอดสิ่งที่ชุมชนมีอยู่แล้วและขยายงานออกไปจากเดิมมากขึ้น
- 4) ส่งเสริมให้มีแหล่งการเรียนรู้เพื่อเป็นศูนย์รวมของข้อมูล ความรู้ในการเรียนรู้ด้านต่าง ๆ ในชุมชน
- 5) สร้างความร่วมมือของชุมชน ผู้นำท้องถิ่นและภาคีเครือข่ายอย่างจริงจัง
- 6) ส่งเสริมให้มีการหนุนเสริมจากภายนอก หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน ด้านงบประมาณ การจัดการวิชาการ และการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ ทำให้เกิดการขับเคลื่อนงานของชุมชนเป็นไปอย่างต่อเนื่อง
- 7) การให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมและให้การยอมรับต่อบทบาทของหน่วยงานภาคีเครือข่ายภาครัฐ เอกชน องค์กรชุมชน สมาคม อาสาสมัคร สาธารณสุข กลุ่ม/ชมรม ผู้นำชุมชน/เยาวชน ที่มีอยู่หลากหลายในพื้นที่ต่อการให้การสนับสนุนการดำเนินงาน

8) ส่งเสริมให้ภาคีเครือข่ายมีการค้นพบสิ่งดีดีในชุมชน แล้วนำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้แก่กัน

9) ประชาชนรับรู้ ตระหนักและเห็นความสำคัญในการปรับเปลี่ยนตนเอง

10) ส่งเสริมให้มีการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากผู้รู้หรือปราชญ์ในพื้นที่ นับว่ามีต้นทุนทางสังคมที่เป็นโอกาสดี (การสร้างเครือข่ายและการมีส่วนร่วมในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพของชุมชน, กองสุขศึกษา , กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ, กระทรวงสาธารณสุข, หน้า25-26)

วิธีการส่งเสริมการเรียนรู้ของเครือข่ายในชุมชน อาจใช้ปรัชญาของความร่วมมือมาใช้ ซึ่งปรัชญาของความร่วมมือ มีดังนี้

- 1) ส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติงานมีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดและข้อมูลข่าวสารให้มากที่สุด
- 2) ลดเงื่อนไขและปัจจัยปิดกั้นการมีส่วนร่วมของทุกคน
- 3) ให้ข้อมูลข่าวสารแก่ผู้ปฏิบัติงานให้มากที่สุด
- 4) ส่งเสริมจิตใจให้ผู้ปฏิบัติงานคิดค้นสิ่งใหม่ๆ
- 5) กระตุ้นให้ผู้ปฏิบัติงานรู้สึกเป็นเจ้าของผลลัพธ์ของงานที่ดี แม้ไม่ใช่เป็นเจ้าของต้น

ความคิด

สรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชนต้องเริ่มด้วยกระบวนการเรียนรู้ สิ่งที่เป็นพื้นฐานของการเรียนรู้ของชุมชน คือ วิธีการพัฒนาชุมชนซึ่งเป็นการผสมผสานกันในหลายศาสตร์ดังที่ Peter M.S. อธิบายไว้ว่า การเรียนรู้เป็นความรู้ที่กว้างกว่าการเรียนรู้ในระดับตนเองและครอบครัว การเรียนรู้ยังเป็นการเสียสละที่จะทำงานให้กับส่วนรวมเพื่อปรับปรุงเงื่อนไขสภาพแวดล้อมที่จะยกระดับของการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนให้ก้าวหน้าโดยการอาสาร่วมงาน การร่วมคิดริเริ่มสร้างสรรค์ให้กับชุมชน ความรู้ที่ควรรู้ได้แก่หลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตย กระบวนการทางประชาธิปไตย การทำงานร่วมกันอย่างจริงจัง (Voluntary Cooperation) การพึ่งตนเอง การช่วยเหลือตนเอง (Self Help) การนำทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ กับการพัฒนาตนเอง ให้สามารถอยู่รอดและพึ่งตนเองได้ โดยการศึกษาที่ตนเองพัฒนาตนเองโดยพึ่งพาทรัพยากรท้องถิ่น การใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่าและให้ประโยชน์สูงสุด สอดคล้องกับสมรรถนะของชุมชน คือ การปฏิบัติได้จริงความสำเร็จจึงเกิดขึ้นอย่างยั่งยืน

องค์ประกอบการเรียนรู้ในชุมชนเริ่มจากการรวบรวมคนเพื่อเรียนรู้เกี่ยวกับตนเองและสังคม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรวมพลังใจเป็นการเสริมใจซึ่งกันและกันทำให้เกิดจิตสำนึกร่วมในการแก้ปัญหา ร่วมกันโดยการร่วมคิด สร้างความเข้าใจร่วมกัน ร่วมวิเคราะห์ปัญหา จัดลำดับความสำคัญของปัญหา กำหนดแนวทาง วิธีการและแผนงานโครงการแก้ปัญหา สรุปบทเรียนเพื่อสร้างพลังปัญญาเกิดความเชื่อมต่อและนำไปสู่การพัฒนา ดังนั้นเครือข่ายการเรียนรู้ คือ เครือข่ายที่เกิดจากการประสบปัญหา

ภาวะวิกฤตหรือเหตุการณ์ที่เป็นจุดพลิกผันรุนแรงจนเกิดเป็นประเด็นที่ทุกคนในเครือข่ายเห็นความสำคัญและรวมตัวกันขึ้นเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ มีความสัมพันธ์กันในลักษณะที่เท่าเทียมและมีอิสระต่อกันในรูปแบบโยงโยย เชื่อมโยงกัน เพื่อกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แลกเปลี่ยนความคิดประสบการณ์เฉพาะตน (Personal Experience) ตลอดจนแหล่งความรู้ที่มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและส่งผลให้เกิดการเผยแพร่และการประยุกต์ความรู้ใหม่ๆ อันนำไปสู่การพัฒนาเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่เป็นระบบที่เชื่อมโยงกันมากที่สุด

2.4 บทสรุปแนวคิดและรูปแบบการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน

พระราชกฤษฎีกาจัดตั้งสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) มาตรา 3 ได้ให้ความหมายที่เกี่ยวข้องกับองค์กรชุมชนและเครือข่ายชุมชนไว้ว่า “ชุมชน” หมายความว่า กลุ่มคนที่มีวิถีชีวิตเกี่ยวกัน และมีการติดต่อสื่อสารระหว่างกันอย่างปกติและต่อเนื่อง โดยเหตุที่อยู่ในอาณาบริเวณเดียวกันหรือมีอาชีพเดียวกัน หรือประกอบกิจกรรมที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกันหรือมีวัฒนธรรมความเชื่อหรือความสนใจร่วมกัน “องค์กรชุมชน” หมายความว่า กลุ่มคนที่มีระบบการจัดการที่สมาชิกของชุมชนจัดตั้งขึ้นเพื่อดำเนินการร่วมกัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ประโยชน์ในการประกอบอาชีพ เพิ่มรายได้ พัฒนาที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม หรือพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในกลุ่ม ดังนั้น “เครือข่ายองค์กรชุมชน” หมายความว่า กลุ่มองค์กรชุมชนที่มีการรวมตัวกันโดยมีวัตถุประสงค์ที่จะกระทำกิจการอย่างหนึ่งอย่างใด เพื่อประโยชน์ขององค์กรชุมชนในกลุ่มนั้น ทั้งนี้คุณสมบัติองค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชนที่จะได้รับการรับรองสถานภาพ ดังนี้

1. เป็นองค์กรที่มีการก่อตั้งโดยการมีส่วนร่วมของสมาชิกที่ชัดเจน
2. มีวัตถุประสงค์ เป้าหมายของการรวมตัวกันเพื่อการพัฒนา
3. เป็นองค์กรที่มีกติกาและระบบการบริหารจัดการองค์กรที่เปิดเผย โปร่งใส
4. มีคณะกรรมการที่มาจากทางเลือกของสมาชิก ทำหน้าที่ในการกำกับดูแลองค์กร
5. มีแผนงาน การดำเนินกิจกรรมเพื่อการพัฒนาและการติดตาม ตรวจสอบการดำเนินงานขององค์กรที่ต่อเนื่อง

ดำเนินการขององค์กรที่ต่อเนื่อง

ผลของการรับรองสถานภาพมีผล คือ 1) ทำให้เกิดการตื่นตัวขององค์กรชุมชนที่จะร่วมปรึกษาหารือวางแผนทางเชื่อมโยงการทำงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการทำให้เกิดการรับรองสถานภาพร่วมกัน 2) เกิดการยอมรับตัวตน สถานะ ที่มีอยู่ขององค์กรชุมชนในท้องถิ่น รู้ว่าองค์กรไหนทำกิจกรรมอะไร นำไปสู่การประสานการทำงานร่วมกัน 3) ทำให้มีข้อมูลองค์กรชุมชนที่ชัดเจนเป็นปัจจุบัน ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ 4) องค์กรชุมชนสามารถนำสถานภาพที่ได้รับการรับรองไปใช้ประโยชน์ในการติดต่อประสานการทำงานกับหน่วยงานต่าง ๆ และ 5) องค์กรชุมชนได้เห็นสถานะที่

เป็นอยู่ขององค์กร ว่ามีจุดแข็งจุดอ่อนในเรื่องอะไร นำไปสู่การกำหนดตัวชี้วัดวางแผนเป้าหมายการพัฒนา คุณภาพองค์กรร่วมกัน ร่วมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนอย่างเป็นขบวนการต่อไป ดังคำที่กล่าวว่า “การรับรองสถานภาพองค์กรชุมชนเป็นเครื่องมือสำคัญในระดับพื้นฐาน เพื่อการพัฒนา ชุมชน และท้องถิ่นได้อย่างหลากหลาย กว้างขวางและต่อเนื่อง”

การสร้างเครือข่ายเพื่อการพัฒนา คำว่า “เครือข่าย” มีความสำคัญมากไม่ว่าจะระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับนานาชาติ ในปัจจุบันมีองค์กรจำนวนมากตระหนักว่า “เครือข่าย” เป็นเครื่องมือที่มีคุณค่าในการแบ่งปันข้อมูลข่าวสารระหว่างกันขององค์กรที่มีวัตถุประสงค์คล้ายคลึงกันหรือเกี่ยวข้องกันให้ได้ประโยชน์สูงสุดภายใต้ทรัพยากรที่จำกัด สำคัญคือความสัมพันธ์ของสมาชิกในเครือข่าย ต้องเป็นไปโดยสมัครใจ กิจกรรมที่ทำในเครือข่ายต้องเป็นไปโดยสมัครใจ กิจกรรมที่ทำในเครือข่ายต้องมีลักษณะเท่าเทียมหรือแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน และการเป็นสมาชิกเครือข่ายไม่มีผลกระทบต่อความเป็นอิสระหรือความเป็นตัวของตัวเองของคนหรือองค์กรนั้น ๆ จะเห็นได้ว่าการสร้างเครือข่าย หมายถึง การทำให้มีการติดต่อและการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และการร่วมมือกันด้วยความสมัครใจ ความจำเป็นที่ต้องมีเครือข่ายเพราะเครือข่ายจะช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ อาทิ การทำงานใช้กรอบความคิดหรือหลักการเฉพาะที่เคยใช้อย่างใดอย่างหนึ่งพัฒนาในสาขาแคบ ๆ และเป็นไปตามนโยบายขององค์กร หรือแม้แต่องค์กรชุมชนในหมู่บ้านเดียวกันก็ต่างกลุ่มต่างทำงานของตนไปไม่เคยให้คำปรึกษาหารือซึ่งกันและกันก็มีอยู่มากมาย เป็นต้น เครือข่ายจะช่วยแก้ปัญหาได้ด้วยการเปิดโอกาสให้บุคคลและองค์กรได้แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารรวมทั้งบทเรียนและประสบการณ์กับบุคคลหรือองค์กรที่อยู่นอกหน่วยงานหรือองค์กรของตน และให้ความร่วมมือซึ่งกันและกัน

รูปแบบของเครือข่ายมีมากมาย อาจจำแนกโดยใช้คุณลักษณะของสมาชิก พื้นที่ทางภูมิศาสตร์ กิจกรรมหลัก วัตถุประสงค์ และโครงสร้างของเครือข่ายเป็นเกณฑ์ ส่วนคุณลักษณะของสมาชิกเครือข่ายอาจจำแนกตามประเภทของสมาชิก เช่น ชาวนา นักวิจัย หรือวิศวกร คนทำงานระดับเดียวกัน ประเภทเดียวกัน เช่น เครือข่ายแนวตั้งเช่นชาวนา นักวิจัยด้านเกษตร หน่วยงานกำหนดนโยบายเกษตร และระหว่างประเทศที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการเกษตร หรือเครือข่ายแนวราบ เช่นเครือข่ายชาวนาประกอบด้วยบุคคลที่ประกอบอาชีพชาวนาเท่านั้น เป็นต้น

วัตถุประสงค์ของเครือข่ายส่วนมากตั้งขึ้นเพื่อปรับปรุงการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารเป็นวัตถุประสงค์หลักของเครือข่าย บางวัตถุประสงค์ตั้งขึ้นเพื่อความร่วมมือในการวิจัยศึกษา ฝึกอบรมหรือตลาด บางวัตถุประสงค์เพื่อแลกเปลี่ยนเครื่องมือในการประกอบอาชีพ บางวัตถุประสงค์เป็นพลังกระตุ้นความตระหนักของสังคม และเข้าไปมีอิทธิพลเพื่อพิทักษ์ผลประโยชน์ของสมาชิก เครือข่ายไม่เป็นทางการมักเกิดขึ้นจากระดับรากหญ้า หรือในองค์กรที่ให้ความสำคัญกับการตัดสินใจขององค์กรระดับล่าง แต่มีแนวโน้มที่จะพัฒนาเป็นเครือข่ายที่รวมศูนย์มากขึ้น

ประโยชน์ของเครือข่าย สำหรับประโยชน์เฉพาะหน้าของเครือข่ายเห็นได้จากผลงานที่สมาชิกดำเนินการ ส่วนประโยชน์ระยะยาวจะบังเกิดในรูปของควมมีประสิทธิภาพของการวิจัยและพัฒนา การถ่ายทอดวิธีการทำงานและระบบที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้เครือข่ายในการพัฒนามีประโยชน์หลายประการ ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ สมาชิกและกิจกรรมของเครือข่ายสามารถสรุปได้ดังนี้

1. เครือข่ายช่วยให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ทักษะ ความรู้ ประสบการณ์ เครื่องมือ และสื่อผ่านการประชุม การทดลองปฏิบัติการ การประชาสัมพันธ์ และการใช้ความร่วมมือกันในการดำเนินโครงการ การแบ่งปันทักษะและประสบการณ์ให้แก่กันเป็นการเสริมความสมบูรณ์ให้กับสมาชิกเครือข่ายทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นบุคคลหรือองค์กร

2. การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและการประสานงานในเครือข่ายช่วยลดการทำงานและการใช้ทรัพยากรซ้ำซ้อน ทำให้การพัฒนาสามารถดำเนินไปได้ก้าวหน้า รวดเร็ว และส่งผลต่อสังคมในวงกว้างยิ่งขึ้น

3. เครือข่ายสามารถเชื่อมโยงคนที่อยู่ในระดับต่างกัน มีวิธีการทำงาน การจัดองค์กร และมีภูมิหลังต่างกันที่ไม่มีโอกาสติดต่อกัน เข้าด้วยกัน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งส่งผลให้เกิดความเข้าใจกันมากขึ้น นำไปสู่การทำงานร่วมกัน เพื่อประโยชน์ของทุกฝ่าย

4. เครือข่ายสามารถทำให้คนและองค์กรที่ไม่มีความสัมพันธ์กันได้ทราบว่ายังมีบุคคลหรือหน่วยงานอื่นอีกมากที่สนใจทำงานในเรื่องเดียวกัน และเผชิญปัญหาเหมือนกัน

5. เครือข่ายสามารถทำให้ความต้องการของประชาชนได้รับการสนองตอบจากรัฐ

6. เครือข่ายชี้ให้เห็นปัญหาและประเด็นการพัฒนาที่ซับซ้อนและท่วมท้นในหมู่บ้าน

7. เครือข่ายช่วยเชื่อมหน่วยงานวิชาการและแหล่งทุนกับผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือ

8. เครือข่ายทำให้คนและองค์กรได้รับความช่วยเหลือจากเพื่อน ได้รับกำลังใจ การจูงใจ และการยอมรับ ซึ่งมีความสำคัญต่อหน่วยเล็กนอกระบบราชการ

ปัญหาทั่วไปของเครือข่าย มักเผชิญกับปัญหาในการจัดระเบียบองค์กร บางแห่งมีปัญหาของโครงสร้างและการเงิน บางแห่งมีปัญหาด้านบุคคลที่เกี่ยวข้องในเครือข่าย สิ่งที่เป็นประเด็นสำคัญคือ การขาดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน โดยทั่วไปเครือข่ายจะเกิดขึ้นมาจากความต้องการจำเป็นบางอย่างของกลุ่มบุคคลหรือจำนวนองค์กรจำนวนหนึ่ง ซึ่งความต้องการนั้นจะถูกนำมากำหนดเป็นวัตถุประสงค์ของเครือข่าย หากวัตถุประสงค์ไม่ชัดเจนทำให้ทิศทางของเครือข่ายเขาไปทำให้บุคคลหรือองค์กรที่เข้มแข็งเข้ามาครอบงำชักจูงเพื่อประโยชน์บุคคลหรือองค์กรที่มีอำนาจมากกว่า การไม่มีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนทำให้การติดตามประเมินผลเครือข่ายเป็นไปได้ยากเพราะไม่ทราบว่าจะวัดผลสัมฤทธิ์ของเครือข่ายที่ตรงไหน อีกทั้งเป็นการยากที่จะคงไว้ซึ่งประโยชน์ของมวลชน อีกประเด็นเครือข่ายที่มีสมาชิกหลากหลายประเภทหรือมีความแตกต่างมากระหว่างฐานะ ขนาด ความเข้มแข็ง และสถานภาพอื่น ๆ ของสมาชิก ยากที่จะทำให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในเครือข่ายโดยเท่าเทียมกัน

โดยเฉพาะประเด็นอำนาจเหนือกันตามองค์กรใหญ่ที่มีทุนมาก และมีผู้นำองค์กรที่มีความรู้สูง มีความเชื่อมั่นในตัวเอง มีแนวโน้มที่จะครอบงำองค์กรที่มีขนาดเล็กกว่า

การมีความคิดและอุดมการณ์ในระดับต่างกันอาจเป็นประโยชน์ต่อเครือข่าย และกระตุ้นให้เกิดความกดดันในทางที่สร้างสรรค์และเกิดการถกเถียงกันอย่างมีชีวิตชีวาระหว่างสมาชิกเครือข่าย ปัญหาอีกประการคือการครอบงำจากองค์กร กลุ่มผลประโยชน์ หัวคะแนนนักการเมือง กลุ่มชาติพันธุ์ นักวิชาการหรือผู้มีอิทธิพลอื่นๆ ปัญหาการขาดทรัพยากร การขาดเงินทุนสำหรับกิจกรรมและการประสานงานภายในเครือข่ายการแข่งขันเครือข่ายสามารถถูกกระทบจากการแข่งขันของเครือข่ายที่มีงานคาบเกี่ยวกันซึ่งอาจนำไปสู่การร่วมมือกันแต่อาจนำไปสู่การแข่งขันเพื่อให้ได้รับการยอมรับ การสนับสนุนด้านทรัพยากร ด้านเงินทุน เป็นต้น

ดังนั้น พัฒนาการสามารถสร้างและพัฒนาเครือข่ายองค์กรโดยกระตุ้นหรือจัดการให้องค์กรมีโอกาสพบกันในลักษณะการประชุม การสัมมนาหรือการดำเนินงาน โครงการร่วมกันเพื่อให้เกิดบรรยากาศที่แลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสาร ประสบการณ์ บทเรียน ซึ่งกันและกัน อันเป็นพื้นฐานที่จะจัดระเบียบการติดต่อกันเป็นเครือข่ายที่ยั่งยืน เพื่อประโยชน์ต่อสมาชิกทั้งหมด เพื่อไม่ให้งานเกี่ยวกับเครือข่ายเป็นเพียงการสร้างผลงานในเชิงปริมาณ แต่เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรอย่างแท้จริง ควรมีการให้ความรู้แก่เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องให้เข้าใจถึงคุณลักษณะของเครือข่าย ปัญหาและแนวทางในการสร้างและพัฒนาเครือข่ายเพื่อให้กำหนดนโยบายและสั่งการได้อย่างถูกต้อง

บทที่ 3

การเรียนรู้พุทธศาสนศึกษา

การศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการสร้างเครือข่ายพุทธศาสนศึกษาเพื่อการพัฒนาชุมชนในสังคมไทยซึ่งเป็นการนำหลักสูตรพุทธศาสนศึกษามาสร้างเครือข่ายเป็นพหุภาคีเข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันจากหลาย ๆ ฝ่ายทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชนหรือสมาชิกในสังคม โดยประยุกต์การศึกษาพุทธศาสตร์ที่ตอบสนองและเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน เป็นการศึกษาวิจัยเชิงบูรณาการทางคุณภาพและภาคสนามนำสู่การประยุกต์ มุ่งนำผลการวิจัยที่เป็นความรู้ใหม่ที่ได้จากความรู้ดั้งเดิมเป็นพื้นฐานให้เกิดประโยชน์ในการปฏิบัติหลักธรรมให้สอดคล้องกับปรากฏการณ์ทางสังคม การเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งแสวงหาความจริงต่าง ๆ ที่เป็นอยู่ตามสภาพความมีความเป็นตามธรรมชาติ อันเป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากการหยั่งรู้ด้วยปัญญาเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีจนเกิด สัมมาทิฐิสุขาวิชาชาพุทธศาสนศึกษา ได้ตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นเร่งด่วนต่อการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางสถานการณ์ของโลก และสอดคล้องกับสังคมเพื่อให้คนในสังคมมีคุณธรรมจริยธรรมพร้อมทั้งต้องการให้บริการวิชาการตามแนวพระพุทธศาสนาแก่สังคม ชุมชนและท้องถิ่น เน้นการเผยแผ่พุทธธรรม การแก้ปัญหาสังคม การนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันให้เกิดสันติสุข การชี้นำสังคมในทางสร้างสรรค์และการยุติความขัดแย้งด้วยหลักวิชาการทางพระพุทธศาสนา ดังนั้น คณะผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการศึกษารูปแบบกระบวนการเรียนรู้ของพุทธศาสนศึกษาไว้ดังนี้

- 3.1 ความเข้าใจเกี่ยวกับการเรียนรู้พุทธศาสนศึกษา
- 3.2 หลักการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสนศึกษา
- 3.3 กระบวนการเรียนรู้พุทธศาสนศึกษา
- 3.4 การเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสนศึกษา
- 3.5 นวัตกรรมการเรียนรู้พุทธศาสนศึกษาสู่การเปลี่ยนแปลงในการพัฒนาชุมชน
- 3.6 การสร้างพลังชุมชนเพื่อการเรียนรู้พุทธศาสนศึกษา
- 3.7 บทบาทของการเรียนรู้พุทธศาสนศึกษากับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน
- 3.8 การเรียนรู้พุทธศาสนศึกษาจากชุมชนสู่ความเป็นปัญญาชน
- 3.9 บทสรุป

3.1 ความเข้าใจเกี่ยวกับการเรียนรู้พุทธศาสนศึกษา

มนุษย์ทุกยุคทุกสมัยในสังคมต่าง ๆ ได้พยายามดิ้นรนแสวงหาวิธีการต่าง ๆ เพื่อการแก้ปัญหาชีวิตตนเอง ปัญหาสังคมและปัญหาของธรรมชาติสิ่งแวดล้อม โดยการจัดระบบการเรียนรู้ เพื่อให้ตนเองเกิดองค์ความรู้ที่สมบูรณ์ที่สุดเหมาะสมที่สุดสำหรับเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาเหล่านั้น กระบวนการเรียนรู้ที่ได้มาจากการศึกษาค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ จากประสบการณ์ และจากการวิเคราะห์เปรียบเทียบจะเป็นองค์ความรู้ที่เป็นแนวทางการปฏิบัติในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งในปัจจุบันและในอนาคตของตนเองและสังคมได้

การเรียนรู้ของมนุษย์เริ่มขึ้นตั้งแต่วินาทีแรกของการเป็นมนุษย์ มนุษย์จะเริ่มเรียนรู้จากกระบวนการสัมผัสเมื่ออยู่ในครรภ์ และความเอื้ออาทรที่สะท้อนมาจากจิตใจของมารดา มนุษย์พยายามเรียนรู้จากสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบ ๆ ตัว แล้วนำสิ่งรอบตัวเหล่านั้นมาตีความหมายเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตามศักยภาพของตนที่จะพึงรู้ได้ มนุษย์ทุกคนต่างก็พยายามที่จะเรียนรู้ทั้งในเรื่องของตนเองและเรื่องภายนอกที่รอบตัว ทุกคนต่างก็ประพฤติปฏิบัติในวิถีทางที่จะสนองความพอใจของตนเองให้มากที่สุด ประเด็นสำคัญอยู่ที่ว่า มนุษย์อาจจะตีความหมายสิ่งที่เกี่ยวข้องกับตนเองและสิ่งที่เกี่ยวข้องกับโลกภายนอกรอบตัวผิดพลาดไป จึงทำให้การดำเนินชีวิตของตนเกิดปัญหาขึ้นอย่างต่อเนื่อง

การเรียนรู้เป็นการพัฒนาการรอบด้านของมนุษย์ ที่ต้องอาศัยปัจจัยองค์ประกอบ และกระบวนการที่หลากหลายเป็นพลังขับเคลื่อน และเชื่อมโยงสัมพันธ์กันอย่างมีสัดส่วนสมดุลกัน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขและความสมบูรณ์ของชีวิตตนเองและสังคมส่วนรวม การเรียนรู้ของมนุษย์ถึงแม้จะมีเวลาเท่ากัน แต่เมื่ออยู่ในสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันก็จะทำให้เกิดการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน วิธีการเรียนรู้ของมนุษย์นั้นมีความสำคัญต่อการพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ และเจตคติของแต่ละคน การเรียนรู้ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งทางด้านสมอง การกระทำ และประสบการณ์ โดยเกี่ยวข้องกับการจำ ความเข้าใจ การนึกคิด การรับรู้ การวิเคราะห์ และการแก้ปัญหา การเรียนรู้ในเรื่องใดสามารถเข้าใจถึงความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกันกับเรื่องนั้น ๆ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การกระทำที่มีกระบวนการทางความคิดมาเกี่ยวข้องพร้อมกับการปฏิบัติ เพื่อเกิดข้อสรุปที่เป็นการเรียนรู้ ความเข้าใจ และสามารถทำได้

แนวคิดเรื่องหลักการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสนศึกษา เป็นการทำให้เกิดความสงบสว่างในจิตใจและจิตอธิษฐานตักขณินที่เพิ่มขึ้นกว่าเดิม การศึกษาและการฝึกหัดด้วยสติปัญญาที่เป็นแก่นของการเรียนรู้ เป็นการพัฒนาการความสามารถในการเรียนรู้หาเหตุผลหรือความงอกงามทางสติปัญญา ที่มีองค์ประกอบของการเรียนรู้ คือ ต้องมีฉันทะในการเรียนรู้ มีความสามารถเพียรพยายามในการแสวงหาความรู้ มีการใช้ความรู้ที่ให้เกิดประโยชน์ในการดำรงชีวิตและการทำงาน สุดท้าย คือต้องมีความสุขจากการแสวงหา การใช้ และได้ประโยชน์จากความรู้ที่ตนเองและพึงพาซึ่งกันและกันในการบรรลุถึงความจริง คือ เกิดปัญญาที่แจ่มแจ้งเห็นจริงในสรรพสิ่งตามความเป็นจริงของมัน

บุคคลต้องอาศัยความพยายามและปัญญาของตนเอง ปัญญาจึงเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญที่สุดของการเรียนรู้ในพุทธศาสนาเถรวาท ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ภิกษุทั้งหลาย กลิ่นหอมที่เกิดจากแก่นชนิดใดชนิดหนึ่ง จันทน์แดงขาวโลกกล่าวว่ามีกลิ่นหอมที่มากกว่ากลิ่นหอมที่เกิดจากแก่นเหล่านั้น แม้ฉันท โปธิปักขิยธรรม เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ปัญญาที่ประณีตกว่ากลิ่นหอมที่มากกว่าโปธิปักขิยธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อตรัสรู้ ก็ฉันทนั้นเหมือนกัน” (ส.ม.19/525/339) พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา มีความมุ่งหมายที่จะให้เกิดความสงบสุขและเข้าใจถึงหลักความจริงของชีวิตโดยมีมนุษย์เป็นตัวตั้งของการเรียนรู้ เพราะในการดำรงชีวิตของมนุษย์นั้น ย่อมเกิดความขัดข้องแปรปรวน มีความเดือดร้อนลำบาก มีความสูญเสีย มีการพลัดพราก มีความเจ็บปวด และมีปัญหาชีวิตมาก เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ทางพุทธศาสนาเถรวาทเรียกว่า “ความทุกข์” ความทุกข์ต่าง ๆ ของมนุษย์นั้น เกิดจากตัณหา คือ ความอยาก ความต้องการ ความหลงผิดยึดตัวยึดตน จึงทำให้มนุษย์มองเห็นสิ่งต่าง ๆ คลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริง จึงเกิดความขัดแย้งขึ้นภายในตนเอง และเกิดความขัดแย้งระหว่างตนกับผู้อื่น แล้วปฏิบัติตนหรือจัดการกับสิ่งนั้น ๆ ด้วยอำนาจความอยาก ความต้องการ และความหลงของตน จึงทำให้เกิดปัญหาหรือเกิดความทุกข์ขึ้นทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น

พุทธศาสนาสอนเกี่ยวกับสัจจะคือความจริง ตามเหตุและผล หรือรู้ทั่วถึงเหตุผลตามความเป็นจริง กล่าวคือ ปัญญาต้องรวมกับสัจจะ คือ ความจริง เป็นความรู้จริง รู้ถูกต้อง จับเหตุจับผลได้จริงได้ถูกต้องในสิ่งอันใด สิ่งอันนั้นเป็นปัญญา เพราะฉะนั้น ปัญญาที่สัจจะจึงต้องประกอบกันเป็นความรู้ทั่วถึงจริงหรือเป็นความรู้จริงจึงจะเกิดตัวปัญญา นอกจากนี้คนเราจึงได้มีความฉลาดที่รู้จักใช้ความรู้พัฒนาให้เป็นความรู้ที่เข้าถึงความจริงขึ้นได้โดยลำดับ พระพุทธเจ้าทรงพัฒนาความรู้เหล่านั้นมาเป็นบารมี คือเป็นความรู้ที่ถูกต้องขึ้นโดยลำดับ จนถึงได้ตรัสรู้ร้อยสี่ 4 ทำทุกข์ให้สิ้นไป เป็นการพัฒนาความรู้ทางจิตใจขึ้นมาจนถึงที่สุด

พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ถึงความรู้ในทางโลกนั้นจะมากเท่าไรก็ตาม แต่ก็ยังเป็นไปในด้านก่อทุกข์อยู่ร่ำไป เพราะยังดับตัณหา คือ ความดิ้นรนทะยานอยากไม่ได้ พระองค์จึงสอนทั้งด้านทุกข์และด้านดับทุกข์ คนเราจึงจำเป็นต้องมีการศึกษาพุทธศาสนา คำว่า “สิกขา” แปลว่า บทของการศึกษา ทางแห่งการศึกษา การให้ถึงด้วยการเดินไปตามทางที่ละก้าว ๆ สิกขาบทหรือบทของสิกขาก็คือ ทางเดินหรือว่าการเดินเพื่อให้ถึงไปที่ละก้าวๆของการศึกษา อันแสดงว่าสิกขาหรือศึกษานี้เป็นสิ่งที่จะต้องเดินไปปฏิบัติไปที่ละก้าว ๆ โดยลำดับ การศึกษาพุทธศาสนาจะต้องเดินไปเรื่อย ๆ ทีละก้าว เป็นลำดับ จุดมุ่งหมายของการศึกษาคือ วิมุตติ ความหลุดพ้นหรือนิพพานตามจุดหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนาเมื่อยังไม่บรรลุวิมุตติก็ต้องปฏิบัติเดินกันเรื่อยไป จะหยุดไม่ได้การปฏิบัติตามสิกขาจำแนกเป็นศีล สมาธิและปัญญา

สรุปว่าความเข้าใจเกี่ยวกับการเรียนรู้พุทธศาสนศึกษาจึงเป็นการเข้าใจเรื่องสิกขาได้แก่

- 1) การรักษาศีลเหมือนเป็นการสร้างรั้วล้อมตนเอง ล้อมมิให้ความชั่วเข้ามา ผู้ที่เว้นจากข้อห้าม ทำในข้อที่ท่านไม่ห้าม เรียกว่า เป็นคนปกติ อันหมายถึงปกติกาย ปกติวาจา ปกติใจ ศีลให้อานิสงส์ในปัจจุบันคือมีความสุขปราศจากเวร ไม่ถูกทำร้ายร่างกายและชีวิต
- 2) สมาธิ พุทธศาสน์สอนไว้เป็นอันมาก จิตตสิกขาหมายถึงสมาธิ คือ การปฏิบัติอบรมจิต อาทิ สมาธิภาวนาเพื่ออยู่เป็นสุขในปัจจุบัน คือ ทำจิตให้มีอารมณ์เป็นอันเดียว สมาธิภาวนาเพื่อญาณทัสสนะ คือ ความรู้ความเห็น ความสำคัญ หมายถึงความสว่าง อธิษฐานคือตั้งใจกำหนด ทำจิตภาวนาให้สว่างด้วยใจที่ว่าง ไม่มีอะไรรัดตึงสมาธิภาวนาเพื่อสติสัมปชัญญะ และสมาธิภาวนาเพื่อสิ้นอาสวะ และ
- 3) ปัญญา แปลว่า ความรู้ทั่วถึงเหตุและผล ตามสัจจะคือความจริง ปัญญานี้เป็นธรรมข้อสำคัญ เพราะฉะนั้นปริยญาในพุทธศาสน์มี 3 คือ ญาณปริยญา กำหนดรู้ด้วยความรู้ ตีรถปริยญา กำหนดรู้ด้วยการพิจารณา และปหานปริยญา กำหนดรู้ด้วยการละ ดังนั้นพึงเข้าใจเกี่ยวกับการเรียนรู้พุทธศาสน์ว่าเป็นเครื่องสั่งสอน อบรม และปัญญา เมื่อได้ปัญญารู้เหตุผลใช้เหตุใช้ผลก็ย่อมจะเป็นไปในทางที่ดี เป็นไปในทางที่เจริญ

3.2 หลักการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสนศึกษา

การเรียนรู้ เป็นกระบวนการที่เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวผู้เรียนอันเกิดจากการมีปฏิกริยาทั้งทางด้านแนวคิด ทักษะคติ และพฤติกรรม อันเนื่องมาจากสิ่งเร้าหรือตัวกระตุ้น เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นเฉพาะของแต่ละบุคคลขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมและวิธีการแสวงหาความรู้การเรียนรู้ คือ การเกิดประสบการณ์จากการเกิดผัสสะทางทวารทั้ง 6 กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นอธิบายได้ด้วยกระบวนการเกิดผัสสะและวิถีจิต ผลของการเรียนรู้โดยตรง คือ การเปลี่ยนแปลงภายในจิตใจ พุทธศาสตร์มีบทบาทเด่นชัดในการเรียนการสอนและการส่งเสริมกระบวนการในการสร้างเสริมและพัฒนาสัมมาทิฐิเป็นอย่างมาก หลักพุทธศาสนศึกษา มีผลต่อการพัฒนาการเรียนรู้และการพัฒนาชีวิตในทุกๆระดับ การเรียนรู้ในระดับสูงสุด คือ การมีปัญญารู้สิ่งต่าง ๆ ได้ถูกต้องตามความเป็นจริง (เกิดวิชชา) ทำให้สามารถจัดการแก้ปัญหาใด ๆ ได้ โดยมีเครื่องมือที่ช่วยต่อกระบวนการเรียนรู้ นั้น ๆ คือ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ และปัญญา

การเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์ครอบคลุมถึงความเข้าใจในเนื้อหาสาระที่เรียกว่า “ปริยัติ” ตลอดไปจนถึงกระบวนการปฏิบัติฝึกฝนอบรมด้วยตนเองและโดยกัลยาณมิตรที่เรียกว่า “ปฏิบัติ” จนถึงขั้นทำให้เกิดความเจริญ เกิดความรู้ ความคิดที่ดีงามและถูกต้องตามความเป็นจริงที่เรียกว่า “ปฏิเวธ” การเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์เน้นคนเป็นศูนย์กลาง ดังนั้น กระบวนการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสน์จึงเป็นการพัฒนา “คน” ทั้งในลักษณะที่เป็นปัจเจกบุคคลและการพัฒนากลุ่มบุคคลเพื่อให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

มีคำที่มีความหมายใกล้เคียงกับการเรียนรู้ คือ คำว่า “การรับรู้” (Perception) ซึ่งเป็นสภาวะการรับรู้จากการสัมผัสและสัมพันธ์กับสิ่งต่าง ๆ โดยมีสิ่งเร้าเป็นตัวกระตุ้นเพื่อให้เกิดการรับรู้ อันเป็นการเริ่มต้นของการเรียนรู้ ส่วนการรับรู้ได้มาน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับปัจจัยและสภาพแวดล้อม เช่นเดียวกันกับการเรียนรู้ อย่างไรก็ตาม กระบวนการเรียนรู้ที่ส่งผลให้เกิดองค์ความรู้นั้นมีกระบวนการเริ่มต้นที่การรับรู้ การเรียนรู้ ความรู้หรือผลของการเรียนรู้ คือ ปัญญา

การรับรู้ (Perception) เป็นสภาวะที่เกิดจากการสัมผัสและการสัมพันธ์กับสิ่งต่าง ๆ รวมถึงการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง เป็นขั้นต้นก่อนที่จะเข้าสู่การเรียนรู้ โดยสามารถรับรู้จากประสาทสัมผัส (sensation) ทั้งหก คือ การได้มองเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การได้ลิ้มรส การได้สัมผัส และการได้รับความรู้สึก จากสิ่งเร้าหรือตัวกระตุ้นที่อยู่รอบ ๆ ตัว ทั้งที่เป็นบุคคล วัตถุ หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ส่วนการจะรับรู้มากน้อยแค่ไหนขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ คือ 1) คุณสมบัติของสิ่งเร้าหรือตัวกระตุ้นว่าสร้างแรงจูงใจได้มากน้อยเพียงใด 2) ศักยภาพของผู้ถ่ายทอด 3) ประสบการณ์หรือศักยภาพของผู้เรียนที่มีความพร้อมและพื้นฐานที่แตกต่างกัน และ 4) ลักษณะของแต่ละบุคคลที่มีสรีระของร่างกายแตกต่างกัน การรับรู้เป็นลักษณะของความรู้ระดับปัญญา และระดับสัญญา เรียกว่า “การรู้จำ”

การเรียนรู้ (Learning) คือ การปรับเปลี่ยนแนวคิด ทักษะคติ และพฤติกรรมอันเป็นผลเนื่องมาจากสิ่งเร้าหรือตัวกระตุ้น ประสบการณ์ที่บุคคลนั้น ๆ มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม และการดำเนินการหรือการใช้วิธีการต่าง ๆ อย่างเป็นขั้นตอนที่ช่วยให้บุคคลนั้น ๆ เกิดการเรียนรู้ คือ รู้จักคิด รู้จักหาเหตุผล รู้จักไตร่ตรองพิจารณา รู้จักเชื่อมโยง และทบทวนอยู่เสมอเหมาะสมอันเป็นลักษณะความรู้ระดับทฤษฎีหรือระดับความเห็นเรียกว่า “การรู้จัก”

ความรู้ (Knowledge) หรือผลการเรียนรู้ (Learning Outcome) คือ ความรู้ ความเข้าใจ และประสบการณ์ที่สั่งสมมาจากการรับรู้ การเรียนรู้ การค้นคว้า การปฏิบัติด้วยตนเองที่พัฒนาขึ้นมา จากความรู้ระดับทฤษฎีจนเกิดความเข้าใจชัดเจนและเกิดความรู้แจ้ง เป็นลักษณะความรู้ระดับญาณหรือความรู้ระดับสัมผัสโพธิญาณ เรียกว่า “การรู้แจ้ง”

การศึกษาจะช่วยจัดความขัดแย้งให้หมดไป หรือบรรเทาเบาบางลง การศึกษาจะทำให้มนุษยต่างวัฒนธรรมสามารถคบค้าสมาคมกันได้หลักการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสนศึกษา(ผศ.พิเศษ ดร.สุกิจ ชัยมุสิก, พุทธศาสนากับรัฐ:มิติความสัมพันธ์, หน้า 123-130) ได้แก่

1) การศึกษาในฐานะพัฒนาอินทรีย์ หมายถึง การศึกษาที่ซึมซับอยู่ในความสำนึกทางอินทรีย์ ขณะที่ได้สัมผัสสิ่งแวดล้อมรอบตัวเรา จากตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ สำหรับผู้ที่มีการศึกษาเมื่อ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ไปกระทบหรือสัมผัสกับสิ่งแวดล้อมทางภายนอก อันได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส อารมณ์ ผู้นั้นจะสามารถใช้ประโยชน์จากประสบการณ์ทางประสาทสัมผัสได้ เรียกว่า

การศึกษาเรียนรู้ทำให้อินทรีย์พัฒนา การศึกษาที่พัฒนาอินทรีย์ได้ครบวงจรจะสามารถนำไปเป็นเครื่องมือสร้างสรรค์สังคมได้อเนกประการ ได้แก่

- รู้จักพิจารณาเลือกเฟ้นสิ่งที่จะดู จะฟัง เป็นต้น แยกแยะได้อย่างรู้เท่าทันว่า สิ่งใด ดีงาม หรือไม่ ทำให้เกิดคุณประโยชน์หรือโทษเมื่อเรียนรู้แล้วเลือกเฉพาะสิ่งที่ดีงาม หลีกเลี่ยงสิ่งที่เป็นโทษ
- การฟัง รู้จักแยกแยะอย่างมีสติคอยควบคุมอย่างรู้เท่าทัน ไม่ตกเป็นทาสของสิ่งที่ฟังอยู่จนทำให้เกิดความสูญเสียทรัพย์สินเงินทอง เสียเวลา เสียสุขภาพ เสียการงาน เสียการศึกษา เป็นต้น
- รู้จักพิจารณาแยกแยะสิ่งที่มีกระทบจุมกว่า หยาบ ละเอียด ไม่ติดอยู่กับความเพลิดเพลิด ความชอบใจ ไม่ชอบใจ มองเห็นคุณค่าที่ดีงามเป็นประโยชน์ด้วยการใช้สติปัญญานำไปสู่การพัฒนาอินทรีย์
- เข้าใจพิจารณาแยกแยะประสบการณ์ที่ได้รับจากชีวหาสัมผัส ไม่ติดกับดักของสุนทรียธรรมมองเห็นโทษและประโยชน์ของสิ่งนั้น และเลือกเฟ้นเฉพาะประสบการณ์ในเชิงบวกแบบบูรณาการในพฤติกรรมประจำวัน
- การดำเนินชีวิตด้วยการประกอบอาชีพที่สุจริตจำเป็นจะต้องส่งเสริมผู้ได้รับการศึกษาเพื่อพัฒนาอินทรีย์ เพราะผู้ที่มีอินทรีย์พัฒนาแล้วจะหาเลี้ยงชีพในทางที่ชอบและไม่ทำผิดกฎหมาย ทำให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข
- การเสพบริโภคด้วยการใช้ปัญญา หมายถึง พฤติกรรมในการบริโภคปัจจัย 4 ของมนุษย์ ถ้ามนุษย์ไม่พัฒนาพฤติกรรมในการเสพบริโภคก็จะก่อให้เกิดปัญหาอย่างมากกับชีวิต สังคม และโลกเพราะทำให้เกิดปัญหาอย่างมากกับชีวิต สังคมและโลก เป็นต้น

สิ่งเหล่านี้จะมีผลกระทบอย่างรุนแรงจากผู้ที่ได้รับการศึกษาแต่อินทรีย์พัฒนาอยู่ในระดับที่ไม่น่าพอใจ

2) การศึกษาในฐานะพัฒนาขั้น การศึกษาของมนุษย์จะต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาขั้น หรือพัฒนาเบญจขั้นเท่านั้น จึงจะทำให้การพัฒนาในด้านต่าง ๆ ดำเนินไปได้อย่างสร้างสรรค์ การศึกษาพุทธศาสตร์ หมายถึง การฝึกฝน อบรมบ่มเพราะความรู้ให้มีในตน เอาตนเอง คือ ผู้เรียนเข้าไปสัมผัสเกี่ยวข้องกับทบทวนสิ่งที่มาจากการเรียนรู้ การเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์นั้นจะต้องเป็นการเรียนรู้ด้วยตนเอง คือให้ฝึกฝนตนเองเป็นหลัก การศึกษาของมนุษย์ต้องเป็นไปเพื่อการพัฒนาขั้น 5 หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เบญจขั้น คล้าย ๆ กับแนวคิดเอาผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในวงการศึกษปัจจุบัน คือให้ผู้เรียนเข้าสู่กระบวนการสัมผัสทั้ง 4 ส่วน จึงจะเกิดการเรียนรู้ที่แท้จริง เช่น

2.1 รูป หมายถึงร่างกาย อันประกอบด้วยส่วนต่างๆมีศีรษะ ลำตัว แขน ขา กระดูก สมอ หัวใจ เลือด เป็นต้น อันเกิดจากธาตุ 4 คือ ปฐวีธาตุ อาโปธาตุ เตโชธาตุ วาโยธาตุ ประกอบกันเข้า ขั้นนี้ต้องฝึกฝนพัฒนาทางกาย มีมือ เท้า เป็นต้น ให้มีระเบียบมีคุณภาพ

2.2 เวทนา หมายถึง ความรู้สึกอันเกิดจากการที่ประสาทสัมผัสไปกระทบกับ อารมณ์ภายนอก ทำให้เกิดความรู้สึก สุข ทุกข์ ไม่ทุกข์ไม่สุข เช่น ความร้อน ความหนาว ความเจ็บปวด ส่งผลให้เกิดสุข ทุกข์ เป็นต้น บางครั้งเมื่อสัมผัส เราารู้สึกเฉยๆ ไม่สุข ไม่ทุกข์ ขั้นนี้เป็นการฝึกฝนให้มั่นคง ไม่หวั่นไหวไปตามกระแส สะท้อนจากภายนอก ไม่ฟูเมื่อพอใจ ไม่ฟูบเมื่อไม่สบอารมณ์

2.3 สัญญา หมายถึง ความจำได้ หมายถึงอันเกิดจากผลการศึกษาเรียนรู้ที่ผ่านมา ทำให้เกิดความคุ้นเคยระลึกได้ ขั้นนี้เป็นการพัฒนาความจำให้มีคุณภาพสูงขึ้นๆไม่เป็นคนลมง่าย

2.4 สังขาร หมายถึงสภาพปรุงแต่งทางจิต ให้คิดดีบ้าง ชั่วบ้าง ไม่เป็นระบบ ไม่มีมาตรฐาน หรือมาตรฐานต่ำ โดยปกติมักจะคิดอยากได้ คิดพยาบาท คิดเบียดเบียนผู้อื่น การศึกษาขั้นนี้จึงหมายถึง กระบวนการพัฒนาทางความคิด วิธีคิดให้ถูกต้องและเหมาะสม ไม่คิดอย่างฟุ้งเฟ้อ

2.5 วิญญาน หมายถึง การศึกษาเรียนรู้เพื่อเพิ่มประสบการณ์ เลือกรูปภาพ การเรียนรู้อันเกิดขึ้นทางประสาทสัมผัส จนสามารถเลือกเอาความรู้ที่เป็นสาระทั้งสามารถแยกแยะความรู้ได้ว่า เป็นความรู้เช่นไรเป็นคุณ และความรู้เช่นไรเป็นโทษ

จะเห็นได้ว่าการศึกษาด้านพระพุทธศาสนเป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนเป็นผู้แสวงหาความรู้ด้วยตนเองจากแหล่งหรือสถานที่ต่าง ๆ ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะในห้องเรียนสี่เหลี่ยมเท่านั้นครูทำหน้าที่เป็นเพียงพี่เลี้ยงคอยให้คำแนะนำสั่งสอนเพิ่มเติม ในสมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้าเน้นการเรียนรู้เป็นรายบุคคล หรือกลุ่มบุคคล การศึกษาลักษณะนี้ ครูผู้สอนจะต้องให้ผู้เรียนรู้พิจารณาจากตนเองก่อน แล้วจึงมองโลกและชีวิตตามสภาวะความเป็นจริง สามารถแสดงความจริงหรือชี้แนะความจริงให้ปรากฏออกมาแก่ผู้ศึกษาได้ตามความจริง ทำให้ผู้ศึกษาเข้าใจวิธีแสวงหาความจริงด้วยตนเอง และทรงแสดงวิธีดับทุกข์ด้วยตนเอง ฉะนั้นเมื่อบุคคลผู้ศึกษารู้จักกลไกและวิธีการแก้ปัญหาอาศัยเหตุและปัจจัย ตลอดทั้งกระบวนการที่ดีแล้ว สามารถนำความรู้ที่นั่นมาพัฒนาชีวิตด้วยอาศัยกระบวนการที่ดีแล้ว สามารถนำความรู้ที่นั่นมาพัฒนาชีวิตด้วยอาศัยกระบวนการกำจัดความเขลาให้หมดไป

3.3 กระบวนการเรียนรู้พุทธศาสนศึกษา

พระราชวรมณี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (ในโครงการปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา กรุงเทพฯ : กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ 2543) กระบวนการเรียนรู้ในโรงเรียนต้องสามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดปัญญา 3 ประการ คือ สุตมยปัญญา จินตามยปัญญาและภาวนามยปัญญา ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงใช้กระบวนการเรียนการสอนที่เรียกว่า ปัญญาจุฑา คือ วิธีพัฒนาปัญญา 4 ขั้นตอน คือ 1. สปัริสสังเสวะ 2. สัทธัมมัสสวนะ 3. โยนิโสมนสิการ 4. อัมมานุฉิม

ปฏิบัติ โดยจำแนกเป็น 4 ระดับ เหมือนดิกบัว 4 เหล่า และจำแนกความแตกต่างระหว่างบุคคลตาม จริตทั้ง 6 ซึ่งพระพุทธองค์ทรงใช้หลักการสอนที่ดี 4 ประการ คือ สันตัสสนา (แจ่มแจ้ง) สมาทปนา (จูงใจ) สมุตเตชนา(แก้วักล้า) สัมปหังสนา(ร่าเริง)

สุมน อมรวิวัฒน์ (หลักบูรณาการทางการศึกษาตามแนวพุทธธรรม โครงการกิตติเมธี สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มสธ, 2544) สารบูรณาการตามนัยแห่งพุทธธรรม ประกอบด้วย อริยสัจ 4 ปฏิจสมุปบาท ไตรสิกขา โอวาทปาติโมกข์โดยมองการศึกษา คือ ชีวิต ชีวิตคือการศึกษา การศึกษา เพื่อชีวิต ชีวิตที่ดีงาม มีการบูรณาการกระบวนการเรียนรู้ที่เป็นทั้งกระบวนการไตรสิกขา กระบวนการ กัลยาณมิตร กระบวนการธรรมสภาัจฉา เป็นต้น

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานรัฐมนตรี รายงานการอภิปรายเรื่อง พุทธธรรมนำการศึกษาได้อย่างไร กรุงเทพฯ :โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2544 การนำพุทธ ธรรมมาปฏิรูปการศึกษาเพื่อพัฒนาทั้งกายและใจ ควรต้องใช้หลักไตรสิกขา ทั้งหลักอริยสัจ 4 และปฏิจสมุปบาท เพื่อจะได้รับรู้ปัญหาต่าง ๆ ทางการศึกษาถูกต้องตามความเป็นจริงและฝึกปฏิบัติ ตามแนวสติปัญญาสี่

จะเห็นได้ว่ากระบวนการเรียนรู้พุทธศาสนศึกษานั้นในมุมมองของนักวิชาการสามารถ ดำเนินการด้วยหลักการมากมาย ประเด็นสำคัญกระบวนการเรียนรู้พุทธศาสนศึกษาเป็นกระบวนการ เรียนรู้ของมนุษย์ของนามที่เกิดขึ้นกับจิตใจทำปฏิกิริยาต่อสิ่งเร้าภายนอก เป็นกระบวนการที่มี ต่อเนื่องตลอดชีวิต เป็นเรื่องของการเรียนรู้ได้ไม่มีจบสิ้น และเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นเฉพาะของแต่ละบุคคล โดยเน้นที่ผู้เรียนเป็นผู้รู้จักคิดพิจารณาและแสวงหาความรู้ความเข้าใจด้วยตนเอง การ เรียนรู้จะอยู่ในรูปแบบของความเชื่อ หลักการ กฎ ข้อเท็จจริง เจตคติ และทักษะการปฏิบัติการ การ เรียนรู้ในบางเรื่องอาจเรียนรู้ได้เร็ว บางเรื่องอาจเรียนรู้ได้ช้า ต้องใช้เวลาและประสบการณ์ในการ จัดการความรู้ของผู้เรียนเอง กระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) เป็นการดำเนินการจัดการ เรียนรู้หรือการใช้วิธีการต่าง ๆ อย่างเป็นขั้นตอน เพื่อช่วยให้บุคคลเกิดการเรียนรู้และผลของการ เรียนรู้ (Learning Outcome) ตลอดจนถึงความรู้สึกและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ดีอันเกิดขึ้น จากกระบวนการเรียนรู้ พฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปจะต้องเกิดจากการฝึกฝนหรือเคยมีประสบการณ์ นั้น ๆ มาก่อน ลักษณะของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอาจเป็นการเปลี่ยนแปลงทางการกระทำ การรับรู้ การหยั่งเห็น การจูงใจ ฯลฯ เพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างในเวลาเดียวกัน การ เปลี่ยนแปลงดังกล่าวอาจเป็นทั้งในด้านบวกและด้านลบ และการเรียนรู้ก็ไม่จำเป็นต้องให้เกิด ความก้าวหน้าเสมอไป

กระบวนการของการเรียนรู้และการสอนตามแนวพุทธศาสนศึกษานั้น สามารถจัดสรุปใน องค์ธรรม “อริยสัจ 4” ได้ ไม่ว่าจะเป็นส่วนของจุดมุ่งหมาย เนื้อหา กระบวนการเรียนการสอน วิธีการปฏิบัติ และการตรวจสอบประเมินผล สภาพของกระบวนการเรียนรู้และการสอนตามแนวพุทธ

ศาสตร์ให้ความสำคัญกับทั้งเหตุและปัจจัยภายนอกและภายใน เพราะต่างมีผลต่อลักษณะและทิศทางของการเรียนรู้และการรู้ได้มาก คือ เหตุนั้นเป็นการปรุงแต่งให้แต่ละชีวิตของมนุษย์มีรายละเอียดที่แตกต่างกันไปหลากหลาย และมีปัจจัยภายในที่แตกต่างกัน เช่น มีศรัทธาที่แตกต่างกัน มีศักยภาพของความเพียร สติ สมาธิ และปัญญา แตกต่างกัน ปัจจัยภายนอกที่ดีที่สำคัญ คือ ปัจจัยทางสังคม เช่น พ่อแม่ พี่น้อง ครูอาจารย์ และผู้คนรอบข้างในสังคม ควรมีลักษณะเป็นกัลยาณมิตร เพราะกัลยาณมิตรมีความสำคัญต่อการชี้แนะและส่งเสริมการเรียนรู้ที่ดีและถูกต้อง

ส่วนกระบวนการเรียนการสอนตามแนวพุทธศาสนศึกษาชั้นนั้น เป็นการจัดกิจกรรมอย่างมีขั้นตอนเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้ถูกต้องตามความเป็นจริง เพื่อให้มีพฤติกรรมทางกาย วาจา ได้เหมาะสม องค์ประกอบการสอนที่สำคัญกำหนดได้ 7 อย่าง คือ

1. ผู้สอนซึ่งมีบทบาทชี้แนะผู้เรียน ผู้สอนที่ดีควรมีพื้นฐานความรู้ที่ดี มีศรัทธาต่อการสอน มีเมตตามุ่งให้ประโยชน์ผู้เรียน สอนตามลำดับ สอนอย่างมีเหตุผล
2. ผู้เรียนที่ดีควรมีความเพียร ศรัทธา และตั้งใจเรียน อย่างไรก็ตามผู้เรียนแต่ละคนจะแตกต่างกัน
3. ความมุ่งหมายการสอนเพื่อให้เกิดประโยชน์ทั้งในปัจจุบัน ภายหน้า และประโยชน์สูงสุด ทั้งส่วนด้านร่างกาย ศิล จิตใจ และด้านปัญญา
4. เนื้อหาจำเป็นต้องมีการคัดเลือกและจัดให้สอดคล้องกับความมุ่งหมาย พุทธศาสตร์สามารถสรุปขอบเขตเนื้อหาทั้งหมดลงในอริยสัจ 4 ได้
5. บริบทแวดล้อมต้องการความเป็นกัลยาณมิตร และส่วนที่เป็นสิ่งแวดล้อมทางวัตถุจำเป็นต้องจัดการด้วยหลักสันโดษและการรู้ประมาณในการบริโภค
6. กระบวนการสอนควรจัดเป็นไปโดยลำดับ มีเหตุมีผล ยืดหยุ่นหลากหลาย โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง
7. การประเมินผลยึดความมุ่งหมายเป็นเกณฑ์ โดยควรจะสนับสนุนให้ผู้เรียนประเมินผลตนเอง

นอกจากหลักการเรียนการสอนทั่วไปตามองค์ประกอบแล้ว ยังสามารถกำหนดหลักการเรียนการสอนอื่นได้อีก คือ หลักการสอนวินัย ที่เน้นสอนแนววิธีการอยู่ร่วมกัน และหลักการสอนปฏิบัติภาวนา ที่เน้นสอนแนวการฝึกปฏิบัติพัฒนาสมาธิและปัญญา

กระบวนการเรียนรู้พุทธศาสนเป็นขั้นตอนการจัดกิจกรรมของครูที่มุ่งเน้นกระตุ้นให้ผู้เรียนได้สัมผัส รับรู้ และลงมือปฏิบัติสู่ความเป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข เต็มตามศักยภาพของผู้เรียนยุคใหม่ทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา สอดคล้องกับหลักการภาวนา 4 (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2547, หน้า 33) อันประกอบด้วย พัฒนาการทางด้านร่างกาย (กายภาวนา) พัฒนาการทางจิต (จิตตภาวนา) พัฒนาการทางปัญญา (ปัญญาภาวนา) พัฒนาการ

ทางด้านสังคม (ศีลภาวนา) อันเป็นพื้นฐานของการพัฒนาตามวิถีทางที่ดี สอดคล้องกับความเป็นจริง ในการดำเนินชีวิตของผู้เรียนในอนาคต โดยที่กระบวนการเรียนรู้พุทธศาสนา มีนักวิชาการได้เสนอไว้ มากมาย ตามที่กล่าวแล้วในข้างต้นนั้นดังรายละเอียดต่อไปนี้

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (2550, หน้า 6-7) ได้เสนอกระบวนการพัฒนาผู้เรียน ตามหลักไตรสิกขานั้นจึงมีหลักการใหญ่ ๆ 3 ประการ ดังนี้

ขั้นที่ 1 การฝึกอบรมในด้านความประพฤติระเบียบวินัย ความสุจริตทางกาย วาจา และ อาริย เรียกว่าอริยศีลสิกขา (ศีล)

ขั้นที่ 2 การฝึกอบรมทางจิตใจ การปลูกฝังคุณธรรม สร้างเสริมคุณภาพ สมรรถภาพและ สุขภาพของจิต เรียกว่าอริยจิตตสิกขา(สมาธิ)

ขั้นที่ 3 การฝึกฝนอบรมทางปัญญา ให้เกิดความรู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้ความเป็นไปตามเหตุปัจจัยที่ทำให้แก้ไขปัญหาไปตามแนวทางเหตุผล รู้เท่าทันโลกและชีวิต จนสามารถทำ จิตใจให้บริสุทธิ์หลุดพ้นจากความยึดติดถือมั่นในสิ่งต่าง ๆ ดับกิเลส ดับทุกข์ได้ เป็นอยู่ด้วยจิตใจอิสระ ผ่องใสเบิกบาน เรียกว่า อริยปัญญาสิกขา (ปัญญา)

สมุน อมรวิวัฒน์ (2513, หน้า 47-48) ได้ให้แนวของกระบวนการเรียนรู้แบบไตรสิกขาว่า เป็นการสอนที่ประกอบด้วยขั้นตอนในการศึกษา 3 ขั้น ได้แก่

ขั้นที่ 1 ศีล เป็นการควบคุมให้ผู้เรียนอยู่ในระเบียบวินัยทั้งทางกาย วาจา ให้อยู่ในสภาพ เรียบร้อยเป็นปกติ พร้อมทั้งจะเรียน

ขั้นที่ 2 สมาธิ เป็นการให้ผู้เรียนรวบรวมจิตใจ ความคิดให้แน่วแน่เป็นจุดเดียว ผู้เรียนตัด สิ่งรบกวนอื่น ๆ ออกจากความคิดและจิตใจ

ขั้นที่ 3 ปัญญา เป็นขั้นที่ผู้เรียนใช้สมาธิ การมีจิตแน่วแน่ทำความเข้าใจปัญหาแก้ไขปัญหามาจนเกิดความรู้ เข้าใจ แก้ปัญหาได้ เกิดการเรียนรู้ เกิดปัญญาญาณขึ้นในตนเอง มีมโนทัศน์ในเรื่องนั้น ได้ถูกต้องตามเป็นจริง

สรุปได้ว่า กระบวนการเรียนรู้พุทธศาสนามีจุดมุ่งหมายโดยนำการจัดการแบบไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญามาเป็นแนวทางเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้ครบ 4 ด้าน ตามภาวนา 4 เป็นการเน้นผู้เรียน ให้ทำงานเป็นกลุ่ม ร่วมมือพึ่งพาเกื้อกูลกันมีการปรึกษาหารือร่วมกันและปฏิสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด สิ่งเหล่านี้ทำให้ผู้เรียนเกิดความสามัคคี เมตตากรุณาต่อกัน มีความรับผิดชอบร่วมกันอันเป็นพื้นฐาน ของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข นอกจากนี้สถาบันการศึกษาควรร่วมมือกับครอบครัว วัด สื่อมวลชน ในการหล่อหลอม โดยอบรมจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมผู้เรียนให้เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติสืบ ต่อไป

3.4 การเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสนศึกษา

พุทธศาสนศึกษา เป็นหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา ที่เห็นควรให้คงไว้ซึ่งพระธรรมวินัยดั้งเดิมตามแบบอย่างที่ว่าพระพุทธรูปได้ทำสังคายนาไว้ตั้งแต่ครั้งที่ 1 ยึดหลักอริยสัจ 4 เน้นให้พึ่งตนเองและเชื่อในกฎแห่งกรรม แผ่กระจายอยู่ทางตะวันออกเฉียงใต้ของทวีปเอเชีย ในกลุ่มของประเทศศรีลังกา พม่า กัมพูชา ลาว และประเทศไทย

การเรียนรู้พุทธศาสนศึกษา เป็นวิธีการเรียนรู้มุ่งแสวงหาความจริงที่เกิดจากการหยั่งรู้หรือญาณปัญญา องค์ความรู้ที่เกิดจากการเรียนรู้ตามหลักธรรมคำสั่งสอนจะเกิดขึ้นกับบุคคลใดบุคคลหนึ่งได้นั้น จะต้องมืองค์ประกอบหรือปัจจัยที่เสริมกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งเป็นวิธีการแห่งศรัทธาและปัญญา “ศรัทธา” คือ ความเชื่อในพระรัตนตรัย ความเชื่อในกฎแห่งกรรม ความเชื่อมั่นที่เกิดจากปัญญา ทั้งศรัทธาและปัญญาจะสอดคล้องสัมพันธ์กันตลอดเวลา ความเชื่อที่เกิดก่อนการรู้แจ้งเรียกว่า “ศรัทธา” ความเชื่อที่เกิดภายหลังการรู้แจ้งเรียกว่า “ปัญญา” เมื่อเรามีความเชื่อที่เป็นปัญญาก็เป็นเครื่องมือนำไปสู่ความสำเร็จในชีวิตได้อย่างสมบูรณ์ส่งผลให้บุคคลถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ ทำให้บุคคลที่เป็นปุถุชนได้พัฒนาขึ้นเป็นกัลยาณปุถุชนและเป็นอริยชนตามลำดับ

หลักธรรมคำสั่งสอนในพุทธศาสนศึกษา สอนอย่างพอเหมาะแก่กาลเทศะ สอนเฉพาะเรื่อง ที่จริงและเป็นประโยชน์ โดยเฉพาะเรื่องทุกข์และการดับทุกข์ของชีวิต สอนให้คนเกิดปัญญารู้จักใช้เหตุผลเพื่อการแก้ทุกข์ของชีวิต ให้ความสำคัญแก่ชีวิตทั้งในด้านร่างกายและจิตใจ เพราะถือว่าทั้งสองอย่างเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของชีวิต ดังนั้น ชีวิตมนุษย์จะดีหรือสมบูรณ์แบบทั้งร่างกายและจิตใจ มนุษย์จะต้องพัฒนาตนเองทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจให้สมดุลกัน จึงจะส่งผลเป็นความสมบูรณ์ของชีวิต การพัฒนาให้เกิดความสมดุลของชีวิตตามแนวการเรียนรู้เรียกว่า “การปฏิบัติเดินทางสายกลาง” ซึ่งเป็นแนวทางในการปฏิบัติที่ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 8 ประการ เรียกว่า มรรคมืองค์ 8 ที่สรุปลงในหลักการสำคัญ 3 ประการเรียกว่า ไตรสิกขา คือ สีสสิกขา จิตตสิกขา และปัญญาสิกขา หรือ ศิล สมาธิ และปัญญา

โดยทั่วไปการที่จะนำหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ามาประยุกต์ใช้ในการเรียนรู้ในส่วนใหญ่มักจะเรียงลำดับการเรียนรู้ที่เริ่มต้นจากการแสวงหาความรู้ด้วยการฟัง แล้วจึงนำมาคตินำมาปฏิบัติเพื่อให้เกิดการเรียนรู้หรือเกิดองค์ความรู้ขึ้น แต่โดยแท้จริงแล้ว กระบวนการพัฒนาการเรียนรู้หรือกระบวนการพัฒนาปัญญา อาจเกิดขึ้นตามลำดับที่กล่าวมาแล้วก็ได้หรืออาจเกิดขึ้นจากจินตมยปัญญา หรือการคิดก่อนก็ได้ คือ การคิดด้วยตนเองแล้วจึงแสวงหาความรู้เพิ่มเติมนำมาไตร่ตรองปฏิบัติจนเกิดปัญญาขึ้น หรือจะเริ่มต้นด้วยการปฏิบัติ ภาวนามยปัญญา โดยคิดค้นหาเหตุผลด้วยตนเองแล้วแสวงหาความรู้เพิ่มเติมจนเกิดปัญญารู้แจ้งก็สามารถเป็นไปได้ แต่ทุกวิธีการต้องดำเนินไปภายใต้หลักการสำคัญ 3 ประการ คือ

- 1) สอนเพื่อให้ผู้ฟังรู้อย่างเห็นจริงในสิ่งที่ควรรู้

2) สอนอย่างมีเหตุผล เพื่อให้ผู้ฟังไตร่ตรองเห็นตามได้

3) สอนในสิ่งที่ผู้ฟังสามารถนำไปปฏิบัติและได้รับผลจริงตามควรแก่การปฏิบัติ

เห็นได้ว่าหลักคำสั่งสอนเน้นเรื่องความเข้าใจ เน้นเรื่องเหตุผล และเน้นเรื่องการปฏิบัติ คือ สอนให้รู้ สอนให้คิด และสอนให้ทำ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง แนะนำให้ผู้เรียนใช้ปัญญา ผู้ถึงพร้อมด้วย ปัญญาอันชอบ และได้ประโยชน์จากปัญญานั้น ถือว่าเป็นมงคลอันสูงสุดประการหนึ่ง ดังที่ปรากฏใน มงคลสูตร 38 ประการ หลักธรรมนำมาซึ่งความสุขความเจริญ คาถาที่ 3 ซึ่งประกอบด้วยมงคล 4 ประการ มีใจความอธิบาย ว่า

1) พาหุสัจจนฺจ	ความเป็นพหุสูตร คือ เป็นผู้ได้สดับเล่าเรียนมามาก
2) สิปปญฺจ	ความเป็นผู้ชำนาญในศิลปะวิชาชีพ
3) วินโย จ สุสิกฺขิตฺ	ความเป็นผู้มีวินัยอันได้ศึกษาดีแล้ว
4) สุภาสิตา จ ยา วาจา	ความเป็นผู้กล่าวแต่วาจาดีงาม
เอตมมงคลมุตตมนฺติ	ธรรมทั้ง 4 ประการนี้ล้วนเป็นมงคลอันสูงสุด

การเรียนรู้หลักธรรมคำสั่งสอนเป็นลักษณะของการถ่ายทอดการเรียนรู้จากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนรุ่นต่อไป เป็นวัฒนธรรมการเรียนรู้ ดังที่ สุชีพ ปุญญานุภาพ เสนอไว้ว่า “การถ่ายทอดวัฒนธรรม คือ กระบวนการที่วัฒนธรรมได้มีการผ่านไปยังคนรุ่นต่อไปทุกรุ่นทางการเรียนรู้ คนทุกรุ่นต้องเรียนรู้ วัฒนธรรมและก็สอนวัฒนธรรมนั้น” ดังนั้นการเรียนรู้พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่งก็นับได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมการเรียนรู้ด้วยประสบการณ์ตรงนั่นเอง

สรุปได้ว่า พุทธศาสนศึกษา เป็นการเรียนรู้หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริง คือ ธรรมชาติมีมนุษย์หรือคนเป็นพื้นฐานของการศึกษาให้ความสำคัญกับองค์ความรู้ที่เป็นปัญญา พลังของปัญญาที่เป็นสัมมาทิฐิจะเป็นคุณค่าที่ดีที่ส่งเสริมการพัฒนาและความก้าวหน้าของชีวิต การที่จะให้ปัญญาเกิดจะต้องศึกษาเรียนรู้ที่ทำให้เกิดการรู้แจ้ง การรู้จริง เพื่อนำไปสู่ความเห็นที่ถูกต้องและได้ประโยชน์จากปัญญานั้น จึงกล่าวได้ว่า ชีวิตที่ประเสริฐตามแนวพระพุทธศาสนา คือ ชีวิตที่เป็นอยู่ด้วยปัญญา อันเป็นคุณลักษณะพิเศษประการหนึ่งของพุทธศาสนศึกษา

ผลของการเรียนรู้ที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ไม่วาระดับใด เมื่อเกิดขึ้นกับบุคคลใดบุคคลหนึ่งแล้วย่อมก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวบุคคลนั้น ๆ ตามหลักการที่ว่า “การเรียนรู้คือการเปลี่ยนแปลง” (To learn to change) ซึ่งการเปลี่ยนแปลงสามารถแบ่งออกได้เป็น 5 ด้าน คือ

- 1) ด้านของปัญญา เปลี่ยนจากความไม่รู้ ไม่เข้าใจ เป็นมีความรู้ มีความเข้าใจ
- 2) ด้านของจิตใจ เปลี่ยนจิตที่วุ่นหมกมุ่นด้วยกิเลสตัณหา ของความโลภ โกรธ หลง มาเป็นจิตที่ได้ฝึกอบรมดีแล้ว เป็นจิตที่เพียงพอ และสะอาดบริสุทธิ์
- 3) ด้านของอารมณ์ เปลี่ยนจากอารมณ์ขุ่นมัว อารมณ์หงุดหงิด อารมณ์ร้อน บริหารอารมณ์ไม่ได้ เป็นผู้ที่สามารถบริหารอารมณ์ของตนเองได้อย่างเหมาะสม

4) ด้านทัศนคติที่มีต่อโลก และเพื่อนมนุษย์ เปลี่ยนจากการมองแต่ในด้านลบ เพียงอย่างเดียวจ้องจับผิดแต่ฝ่ายเดียว เป็นการหันมามองโลกและผู้อื่นในด้านบวก ยอมรับและปรับตัวคิดแต่ในสิ่งที่สร้างสรรค์และเป็นประโยชน์

5) ด้านของพฤติกรรม เปลี่ยนจากพฤติกรรมที่สังคมไม่ต้องการ ได้แก่ พฤติกรรมชอบเบียดเบียนและชอบทำลาย เป็นพฤติกรรมที่สังคมยอมรับ เป็นพฤติกรรมที่สร้างสรรค์ มีเมตตา ชอบช่วยเหลือผู้อื่น

ความเปลี่ยนแปลงทั้ง 5 ด้าน จะมีลักษณะของการอาศัยซึ่งกันและกัน เพราะมีการเปลี่ยนแปลงทางปัญญาความสว่างจึงเกิดขึ้น จึงเกิดการเปลี่ยนแปลงทางคุณภาพจิต ทำให้จิตสะอาด เมื่อจิตสะอาด จึงมีการเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์ทำให้อารมณ์สงบ เมื่ออารมณ์สงบจึงเกิดการเปลี่ยนแปลงทางทัศนคติทำให้เกิดความยอมรับมีเมตตาและสงสาร เมื่อเกิดการยอมรับมีความเมตตาสงสาร จึงเกิดการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรม นั่นคือ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ส่วนความเปลี่ยนแปลงจะมีมากหรือน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับระดับขององค์ความรู้ว่าบุคคลนั้น ๆ สามารถพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของตนได้อย่างไร ถ้ามีการพัฒนาน้อยก็เปลี่ยนได้น้อย ถ้ามีการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ได้มากก็จะมีเปลี่ยนแปลงได้มาก นั่นหมายถึง ระดับความรู้สูงสุดที่เรียกว่า “สัมโพธิญาณ” ซึ่งจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างสิ้นเชิงจากปุถุชนเป็นอริยบุคคล

3.5 นวัตกรรมการเรียนรู้พุทธศาสนศึกษาสู่การเปลี่ยนแปลงในการพัฒนาชุมชน

รูปแบบการเรียนการสอนหมายถึงระบบการจัดการเรียนการสอนจัดขึ้นตามหลักปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิด หรือความเชื่อ โดยนำเทคนิควิธีสอนเข้ามาใช้ให้การจัดการเรียนการสอนเป็นไปตามหลักการที่กำหนด ซึ่งรูปแบบการสอนจะต้องมีรายละเอียดในการจัดการเพื่อให้บรรลุ จุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ ได้แก่ การเตรียมการสอน การดำเนินการสอน และการวัดและประเมินผล จอยซ์และเวล (Joyce and Weil, 2009, pp. 25-34 อ้างในนายนรา ตรีธัญญา, 2558, หน้า 62-63) จัดกลุ่มรูปแบบการเรียนการสอนเป็น 4 กลุ่มดังนี้

1) รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านพุทธิพิสัย ส่งเสริมแรงขับ ภายในของบุคลากรในการได้รับข้อมูล และการจัดการข้อมูล (Information Processing Models) การรู้ปัญหา การหาข้อสรุป การสร้างมโนทัศน์และภาษา รูปแบบการเรียนการสอนแบบนี้ ได้แก่ รูปแบบการเรียนการสอนการคิดเชิงอนุมานของทาบ (Taba's Inductive Thinking Model) รูปแบบการเรียนการสอนมทัศน์ของบรูเนอร์ (Bruner's Concept Attainment Model) และรูปแบบการสอนการฝึกการคิดสืบค้นของซัซแมน (Suchman's Inquiry Training Model) เป็นต้น

2) รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาสังคม (The Social Model) เป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการทำงานร่วมกัน ใช้พลังในการร่วมมือสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ใน

การจัดการชั้นเรียน มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างการทำงานร่วมกัน และสร้างความสัมพันธ์ในชั้นเรียน รูปแบบการเรียนการสอนนี้ ได้แก่ รูปแบบการเรียนการสอนแบบบทบาทสมมติของซาฟเทล (Shafiel's Role Playing Model) เป็นต้น

3) รูปแบบการสอนที่เน้นการเสริมสร้างบุคลิกภาพ (Personal Model) รูปแบบนี้เริ่มจากจิตทัศน์ของแต่ละคน ที่จะพยายามให้การศึกษาเพื่อให้เข้าใจตนเองดีขึ้น มีความรับผิดชอบต่อการศึกษา และการเรียนเพื่อพัฒนาตนเองให้แกร่งขึ้น มีการรับรู้มากขึ้น มีความคิดสร้างสรรค์ ทำให้คุณภาพของชีวิตดีขึ้น รูปแบบการเรียนการสอนดังกล่าวให้ความสำคัญกับจิตทัศน์ของแต่ละบุคคล ที่ส่งเสริมความเป็นอิสระซึ่งทำให้บุคคลเพิ่มความตระหนักในตนเองและรับผิดชอบในโชคชะตาของตน เช่น การสอนแบบไม่ชี้นำของโรเจอร์ส (Roger's Nondirective Self-esteem Model) และการสอนแบบส่งเสริมให้รู้คุณค่าของมาสโลว์ (Maslow's Enhancing Self-esteem Model)

4) รูปแบบการสอนที่เน้นพฤติกรรม (Behavioral Model) เป็นรูปแบบที่เน้นความรู้เกี่ยวกับวิธีการที่บุคคลตอบสนองต่อภาระงานและการป้อนกลับ รูปแบบนี้มุ่งสังเกตพฤติกรรม กำหนดภาระงานและวิธีการที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดความก้าวหน้า เช่นการเรียนแบบรอบรู้ของบลูม (Bloom's Mastery Learning Model) และรูปแบบการสอน โดยตรงของกู๊ดและคณะ (Good's Direct Instruction Model)

ทัศนา แคมมณี (2545, อังนายนรา ตรีธัญญา, 2558, หน้า 63 - 65) ได้ศึกษาและประมวลรูปแบบการสอนต่าง ๆ ที่ได้รับการยอมรับว่ามีประสิทธิภาพ และนำมาจัดแบ่งเป็น 5 กลุ่ม ดังนี้

1) รูปแบบที่เน้นการพัฒนาความรู้ความเข้าใจ (Cognitive Domain) ซึ่งมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจเนื้อหาสาระต่าง ๆ ที่อาจอยู่ในรูปของข้อเท็จจริง มโนทัศน์ หรือความคิดรวบยอด เช่น รูปแบบการเรียนการสอนมโนทัศน์ (Concept Attainment Model) รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นความจำ (Memmonics) เป็นต้น

2) รูปแบบที่เน้นการพัฒนาด้านอารมณ์ (Affective Domain) เป็นรูปแบบที่มุ่งพัฒนาการเรียนผู้เรียนให้เกิดความรู้สึก เจตนาดี ค่านิยม คุณธรรม และจริยธรรมที่พึงประสงค์ เช่น รูปแบบการเรียนการสอนโดยเน้นการชกค่าน (Jurisprudential Model)

3) รูปแบบนี้เน้นการพัฒนาด้านทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) เป็นรูปแบบมุ่งในการพัฒนาความสามารถของผู้เรียนในด้านการปฏิบัติ การกระทำ หรือการแสดงออกต่างๆ เช่นรูปแบบการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติของแฮร์โรว์ (Harrow's Instruction Model for Psychomotor) รูปแบบการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติของเดวิส (Devies' Instruction Model) เป็นต้น

4) รูปแบบที่เน้นการพัฒนาทักษะกระบวนการ (Process Skills) เป็นรูปแบบที่มุ่งเน้นการพัฒนาทักษะที่เกี่ยวข้องกับวิธีการดำเนินต่าง ๆ ซึ่งอาจจะเป็นกระบวนการทางสติปัญญา

กระบวนการทางสังคม หรือกระบวนการทำงานร่วมกัน เช่น รูปแบบการเรียนการสอนกระบวนการสืบสวนและแสวงหาความรู้เป็นกลุ่ม (Group Investigation Instruction Model) รูปแบบการเรียนการสอนกระบวนการคิดอุปนัย (Inductive Thinking Instruction Model) เป็นต้น

5) รูปแบบการสอนที่เน้นบูรณาการ (Integration) เป็นรูปแบบที่เน้นการพัฒนาการเรียนรู้ด้านต่าง ๆ ของผู้เรียนไปพร้อม ๆ กัน โดยใช้การบูรณาการทั้งด้านเนื้อหาสาระและวิธีการ เช่น รูปแบบการเรียนการสอนทางตรง (Direct Instruction Model) รูปแบบการเรียนการสอนตามวัฏจักรการเรียนรู้ 4MAT เป็นต้น

จากแนวคิดดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า การจัดรูปแบบการเรียนการสอนขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของคุณลักษณะของเนื้อหาวิชา คุณลักษณะของผู้เรียน ความต้องการของผู้เรียนและสังคม คือ เป้าหมายของการจัดการเรียนการสอน สำหรับรูปแบบการเรียนรู้พุทธศาสนศึกษาจะได้นำเสนอต่อไป

สังคมไทยปัจจุบันยังมีปัญหาทางการเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้ยังไม่ค่อย การรับรู้และการเรียนรู้ของคนไทยส่วนใหญ่เป็นผลมาจากการเรียนการสอนในระบบโรงเรียน หรือการเรียนรู้ที่ได้จากผู้สอนในระบบการเรียนการสอนในชั้นเรียนเท่านั้น การแสวงหาความรู้จากการอ่านหรือการค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลหรือห้องสมุดยังมีน้อย ดังนั้นในยุคปัจจุบันกระบวนการที่คนใหม่ของการเรียนรู้จึงเปลี่ยนแหล่งการเรียนรู้จากครูผู้สอนเป็นการเรียนรู้จากเครือข่าย สื่อข้อมูลข่าวสาร และสภาพความเป็นจริงของสังคม ในปัจจุบันการดำเนินชีวิตของบุคคลจะเปิดโอกาสให้ทุกคนเป็นผู้แสวงหาความรู้ด้วยตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ บุคคลนั้น ๆ จะต้องเป็นผู้สะสมความรู้และทักษะในการเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กับการดำเนินชีวิตของตน โดยเริ่มตั้งแต่ การรับรู้ การคิด การเรียนรู้ การประเมิน จนถึงขั้นการนำไปใช้จริงในชีวิตประจำวัน ซึ่งผู้เรียนจะต้องเรียนด้วยตนเองมากขึ้น

การเปลี่ยนแปลงความคิดและพฤติกรรมของบุคคล เป็นกระบวนการพัฒนาการเรียนรู้ การพัฒนาการเรียนรู้ของบุคคล จะเริ่มจากการเรียนรู้แล้วทำตามสิ่งที่ผ่านหรือรับถ่ายทอดมา (Transmission) แล้วเลือกนำความรู้ที่ได้รับมาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับบริบทของตนจนเกิดการเรียนรู้แล้วจึงปรับเปลี่ยนระบบความคิดและพฤติกรรมของตน ส่วนการที่บุคคลจะปรับเปลี่ยนระบบความคิดและพฤติกรรมมาน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบภายในของแต่ละบุคคล เช่น ความต้องการ แรงจูงใจ แรงขับ ความพร้อม วุฒิภาวะ เป็นต้น และองค์ประกอบภายนอกตัวของแต่ละบุคคล เช่น สภาพแวดล้อมต่าง ๆ เป็นต้น และไม่ว่าผลของการเรียนรู้จะทำให้บุคคลเปลี่ยนแปลงมาน้อยเพียงใดก็ตาม สิ่งหนึ่งที่เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปก็คือ การเรียนรู้เป็นเรื่องของปัจเจกบุคคล (Individual) การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นก็จะเกิดขึ้นเฉพาะบุคคลนั้นเท่านั้น นั่นหมายถึง เป็นประสบการณ์เฉพาะบุคคลที่ไม่มีใครเรียนรู้หรือทำแทนกันได้ แต่สามารถเรียนรู้ร่วมกันได้

กระบวนการเสริมสร้างการจัดการความรู้คนเป็นปฐมเหตุของการรับรู้ สิ่งเร้าหรือสิ่งกระตุ้น จากปัจจัยภายนอกที่ทำให้คนเกิดการรับรู้และการเรียนรู้ก็เกิดขึ้นตามมา ซึ่งความรู้ที่เกิดขึ้นนั้น เกี่ยวข้องกับจิตใจ ปัญญาและพฤติกรรมของคน ดังนั้น สิ่งที่คนควรจัดการกับการเรียนรู้ คือ

- 1) การเรียนรู้เพื่อตัวเองหรือสิ่งที่มีอยู่ในตัวของเรา ให้รู้จักคิดเป็น พุดเป็น ทำเป็น
- 2) การเรียนรู้เพื่อสิ่งภายนอกหรือสิ่งที่มีอยู่ภายนอกตัวเรา ให้รู้จัก เข้าใจ และยอมรับในสิ่งที่อยู่นอกเหนือความคิดและความเชื่อของตน เข้าใจบริบทและสถานการณ์ที่เกิดขึ้นของสังคม
- 3) การเรียนรู้เพื่อการสร้างสัมพันธ์ระหว่างตัวเรากับสิ่งแวดล้อมหรือปัจจัยภายนอก ให้สามารถนำความรู้ไปสู่การจัดการสร้างความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกัน อนุเคราะห์กัน และเกิดประโยชน์สุขร่วมกันในสังคม การเสริมสร้างและการจัดการความรู้ นั้น มีความเกี่ยวข้องกับ การเรียนรู้ และกระบวนการเรียนรู้ เป็นกระบวนการค้นหา การพัฒนาและการประยุกต์ใช้ความรู้อันเป็นเรื่องของการปรับเปลี่ยนแนวคิด ทักษะ และพฤติกรรมของคนทั้งในด้านบวกและลบ ด้วยเหตุนี้ ในการเสริมสร้างและการจัดการความรู้ต้องนำความรู้ที่มีอยู่ในตัวคนมาจัดการให้เป็นความรู้แจ้งเห็นจริง และสามารถนำไปสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีและมีประโยชน์ต่อตนเองและสังคม

จากองค์ประกอบในการเรียนรู้และการเสริมสร้างจัดการความรู้ดังกล่าวจะเห็นว่า ความรู้ และการจัดการความรู้ที่ได้จากวิธีการเรียนรู้นั้นมีหลายรูปแบบที่แตกต่างหลากหลายวิธีการด้วยกัน แต่อย่างไรก็ตาม การเรียนรู้และการจัดการความรู้ของมนุษย์ตามที่กล่าวมานั้น มีจุดมุ่งหมายของการเรียนรู้และจัดการความรู้สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ระดับ คือ

- 1) เป็นการเรียนรู้เพื่อการอยู่รอด ตามความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์
- 2) เป็นการเรียนรู้เพื่อการอยู่รอดอย่างสร้างสรรค์ด้วยสติปัญญา สามารถที่จะดำรงชีวิต ของตนได้อย่างมีความสุขตามสภาพสิ่งแวดล้อม คือ สิ่งแวดล้อมที่เป็นมนุษย์ด้วยกัน หรือ สิ่งแวดล้อมทางสังคม และสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติทั้งหลายทั้งหมด
- 3) เป็นการเรียนรู้ที่รู้แจ้ง เข้าใจในสภาวะของความเป็นจริงตามธรรมชาติบนพื้นฐานของการเรียนรู้ด้วยปัญญาและปฏิบัติตนด้วยปัญญา

กล่าวได้ว่า การพัฒนาการเรียนรู้และการจัดการความรู้ เป็นกระบวนการเพื่อการพัฒนาตนเอง คือ “เป็นกระบวนการที่ผู้เรียนต้องเป็นผู้จัดกระทำต่อสิ่งเร้าหรือสาระการเรียนรู้ มิใช่เพียงรับ สิ่งเร้าหรือสาระเข้ามาเท่านั้น ผู้เรียนต้องเป็นผู้สร้างความหมายของสิ่งเร้าหรือความรู้ที่รับเข้ามาด้วยตนเอง ดังนั้น การเรียนรู้ของบุคคลจึงเป็นกระบวนการที่แต่ละคนต้องเป็นผู้ดำเนินการเองให้ผู้อื่นทำแทนไม่ได้” อีกทั้งต้องมีขั้นตอนของการพัฒนาการเรียนรู้ที่สอดคล้องสัมพันธ์กัน ดังนี้

ขั้นที่ตอนที่ 1 “การรับรู้ และการเรียนรู้” คือ กระบวนการเปลี่ยนแปลงในตัวบุคคลเองที่เกิดจากผัสสะ อันเกิดจากสิ่งเร้าหรือตัวกระตุ้นทั้งจากภายนอกและภายในที่ส่งผลให้เกิดพฤติกรรมต่าง ๆ ตามสภาวะการณ์นั้น ๆ

ขั้นตอนที่ 2 “กระบวนการเรียนรู้” คือ ขั้นตอนและการดำเนินการเรียนรู้หรือการใช้วิธีการต่าง ๆ อย่างเป็นขั้นตอนในการปฏิบัติ เพื่อช่วยให้บุคคลเกิดการเรียนรู้และเกิดผลของการเรียนรู้ อันได้แก่ ความรู้ ความเข้าใจ เจตคติที่ดี และทักษะต่าง ๆ ซึ่งเป็นผลที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้นั้น

ขั้นตอนที่ 3 “การพัฒนากระบวนการเรียนรู้” คือ กระบวนการดำเนินการเพื่อการพัฒนาองค์ความรู้ที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ ให้บุคคลได้ใช้ปัญญาจากการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพและสามารถพัฒนาการกระบวนการเรียนรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตแก่ตนเองและประโยชน์ต่อส่วนรวมได้อย่างเหมาะสม

กระบวนการสร้างความรู้จะดำเนินไปเรื่อย ๆ ตลอดเวลา เนื่องจากบุคคลรับสิ่งเร้าเข้ามาทางประสาทสัมผัสตลอดเวลา ทุกครั้งที่มีกระบวนการสร้างความรู้เกิดขึ้น โครงสร้างทางสติปัญญาของบุคคลจะปรับเปลี่ยนไปเรื่อย ๆ ไม่มีที่สิ้นสุด ดังนั้น กระบวนการเรียนรู้จึงเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องไปตลอดชีวิต และเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่

สำหรับนวัตกรรมแห่งการเรียนรู้พุทธศาสน์ถือเป็นวิธีการเรียนการสอนแนวใหม่ที่เป็นเลิศซึ่งพระพุทธเจ้าทรงตรัสสอนหลักความจริงของชีวิตเริ่มต้นจากตัวเองก่อน เพื่อให้รู้จักวิธีการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยเริ่มจากทุกข์ สาเหตุให้เกิดทุกข์ วิธีการดับทุกข์ และแนวทางปฏิบัติให้พ้นทุกข์ ด้วยการตระหนักรู้คุณค่าของการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติ มีธรรมชาติเป็นสื่อ สอนให้เข้าใจง่าย ชวนให้อยากเรียนรู้และปฏิบัติตามด้วยตนเอง สร้างศรัทธาในการเรียนรู้ต่อพุทธศาสน์

พระพุทธองค์ทรงใช้ศิลปะการสอนที่ดีและทันสมัยเสมอและวิธีการสอนรูปแบบต่างๆที่จัดว่าเป็นนวัตกรรมแบบใหม่ ๆ เสมอเพื่อให้เหมาะสมบุคคลแต่ละคน เช่น รูปแบบสากัจฉา หรือสนทนาแบบบรรยาย จะเห็นได้ในการประชุมใหญ่ในการแสดงธรรมประจำวัน และแบบตอบปัญหา อย่างตรงไปตรงมา แบบย่นถาม บ้างก็แยกความตอบบ้าง ไม่ตอบบ้าง และทรงสอนแบบเปรียบเทียบ เป็นต้น หลักการดังกล่าวที่พระองค์ทรงสอนนั้น พระองค์ทรงให้ผู้เรียนลงมือทำด้วยตนเอง (Learning by Doing) จะได้เกิดการเรียนรู้เข้าใจจากการปฏิบัติด้วยตนเองหรือจากประสบการณ์ จนผู้ปฏิบัติเข้าถึงหลักความจริงด้วยปัญญาของตน

กล่าวสรุปได้ว่า หากนำหลักการที่พระพุทธองค์ทรงสอนมาเป็นนวัตกรรมการสอนเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้พุทธศาสน์ย่อมเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีถือเป็นการพัฒนาชุมชน ดังนั้นนวัตกรรมการเรียนรู้พุทธศาสน์ศึกษาสู่การเปลี่ยนแปลงในการพัฒนาชุมชนควรมีหลักนวัตกรรมเรียนรู้เชิงพุทธ ซึ่งคำสอนที่พระองค์กล่าวไว้คือ

1) สันตัสสนา คืออธิบายให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้งเหมือนจูงมือไปดูเห็นกับตา

2) สมาทปนา คือ จูงใจให้เห็นจริงด้วย ชวนให้คล้อยตาม จนต้องยอมรับและ

นำไปปฏิบัติ

3) สมุตเตชชา คือเราใจให้แกล้าวกล้าบังเกิดกำลังใจ ปลูกให้มีอุตสาหะแข็งขัน มั่นใจว่าจะทำให้สำเร็จได้ไม่หวั่นระย่อต่อความเหนื่อยยาก

4) สัมปหังสนา คือขโลมใจให้เข้มขึ้น ไร่เรียง เบิกบาน ฟังไม่เบื่อและเปี่ยมด้วยความหวังเพราะมองเห็นคุณประโยชน์ที่จะได้รับการปฏิบัติ

พระพุทธเจ้าทรงใช้นวัตกรรมการสอนการเรียนรู้ให้พุทธบริษัทได้เป็นแนวทางในการปฏิบัติ ตามคำสอนของพระองค์เพื่อเรียนรู้พระธรรมวินัย ได้ถูกต้องและต้องเรียนรู้ตลอดชีวิต トラบใดเรายังเป็นปุถุชน ซึ่งชุมชนน่านวัตกรรมการเรียนรู้พุทธศาสน์ไปใช้เมื่อชุมชนได้ศึกษาเรียนรู้แล้วยอมสู่การเปลี่ยนแปลงในพัฒนาชุมชน

3.6 การสร้างพลังชุมชนเพื่อการเรียนรู้พุทธศาสนศึกษาาร่วมกัน

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีหลักการสำคัญคือหลักของเหตุและผล สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดมาในโลกนี้ล้วนเป็นผลอันมีเหตุทั้งสิ้น หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาตั้งอยู่หลักของเหตุผล การดำเนินชีวิตต่าง ๆ ได้แก่ การเรียนการสอน การแก้ปัญหาต่าง ๆ จะต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้แบบพุทธหรือกระบวนการแห่งปัญญา (พระไพศาลวิสาโล, 2544, หน้า 13) ฉะนั้นการสร้างแผนพัฒนาชุมชนพึ่งตนเอง หมายถึง การพัฒนาชีวิตของบุคคลที่สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างเหมาะสม ไม่เป็นภาระและไม่ก่อให้เกิดปัญหาให้แก่สังคม เป็นชีวิตที่มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสามารถดำเนินชีวิตที่ขอบธรรมสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ค่านิยมของสังคม สามารถแก้ไขปัญหา ตลอดจนการแสวงหาสิ่งที่ดีตนปรารถนาให้ได้มาอย่างถูกต้อง ภายใต้เครื่องมือและทรัพยากรที่มีอยู่จุดเน้นของคุณภาพชีวิตเป็น 3 ประเด็นได้แก่ 1) ด้านร่างกาย 2) ด้านจิตใจ 3) ด้านสังคม(ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์, 2537, หน้า 7-9) ซึ่งสอดคล้องกับคำสอนในพระพุทธศาสนาตามหลักภาวนา4 (อง ปลูก 22/79/104), อ่างใน พัลลภ หารุคำจาและคณะ, หน้า 319) ดังนี้

1) ภาวนา พัฒนากาย การฝึกอบรมกาย ให้รู้จักติดต่อกันเกี่ยวข้องกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้ง5และปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณ มิให้เกิดโทษ ให้กุศลธรรมงอกงาม ให้กุศลธรรมเสื่อม การพัฒนาสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ

2) สีสภาวนา การเจริญศีล พัฒนาความประพฤติ การฝึกอบรมศีล ให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัยไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดี เกื้อกูลแก่กัน

3) จิตตภาวนา การเจริญจิต พัฒนาจิต การฝึกอบรมจิตใจให้เข้มแข็งมั่นคงเจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตากรุณา ขยันหมั่นเพียร อดทนมีสมาธิ และสดชื่น เบิกบาน เป็นสุขผ่องใส

4) ปัญญาภวณา การเจริญปัญญา พัฒนาปัญญา การฝึกอบรมปัญญา ให้รู้เข้าใจ
 สิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้เท่าทันเห็นโลกและชีวิตตามสภาวะ สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ ทำตนให้
 บริสุทธิ์จากกิเลสและปลอดพ้นจากความทุกข์แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา

การสร้างพลังชุมชนเพื่อการเรียนรู้พุทธศาสนศึกษาาร่วมกัน พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุต
 โต, สุธงษาวะองค์รวมแนวพุทธ, หน้า 126-129) ได้ให้รายละเอียดดังตารางต่อไปนี้

**ตารางที่ 3.1 กายภวณาจำแนกเป็นสิ่งแวดล้อม ปัจจัย4 อุปกรณ์และเทคโนโลยี (การเสพ
 บริโภค ใช้สอย) การใช้อินทรีย์และสุขภาพร่างกาย**

สิ่งแวดล้อม	ปัจจัย4 อุปกรณ์และ เทคโนโลยี (การเสพ บริโภค ใช้สอย)	การใช้อินทรีย์	สุขภาพร่างกาย
1. อยู่ใกล้ชิด ประสาน สอดคล้อง ไม่ เบียดเบียนธรรมชาติ	1. เสพบริโภคใช้สอยอย่างไม่ ลุ่มหลงมัวเมา ไม่ติดอยู่ใน คุณค่าเทียม	1. ใช้ตา หู เป็นต้น อย่างมีสติ มุ่งให้ได้ ความรู้และคุณค่าที่ดี	1. สุขภาพทั่วไป ความ แข็งแรง ความสามารถ ในการทำงาน
2. เห็นคุณค่าดูแลรักษา มีความสุข ซาบซึ้ง กับ การอยู่กับธรรมชาติ	2. เสพ บริโภค ใช้สอยด้วย ปัญญา เพื่อคุณค่าแท้	งาม	2. การดูแล เอาใจใส่ สุขภาพร่างกาย ความ สะอาด
3. มีทัศนคติที่ดีต่อ ธรรมชาติ อยากรักษา ไว้ให้อนุชนรุ่นหลัง	3. เสพ บริโภค ใช้สอยอย่าง เป็นปัจจัย เพิ่มการพัฒนา และสร้างสรรค์	2. ไม่เห็นแก่สนุกสนาน บันเทิง ลุ่มหลงมัวเมา เอาแต่ความ เพลิดเพลิน 3. รู้จักเลือกเฟ้น	3. ทัศนคติต่อการมี สุขภาพร่างกายแข็งแรง เพื่อเป็นเครื่องเกื้อหนุน ชีวิตที่ดีงาม

ตารางที่ 3.2 ศิลภาวณา จำแนกเป็น ปฏิสัมพันธ์ อาชีพและวินัย

ปฏิสัมพันธ์	อาชีพ	วินัย
1.ไม่เบียดเบียน ก่อ ความเดือดร้อนต่อ ผู้อื่น	1.ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ก่อความเสียหายแก่ สังคม ไม่ทุจริตผิดกฎหมาย /สุจริต สร้างสรรค์ เกื้อกูล แก้ไขปัญหา พัฒนาตนเอง สังคม	1.ความเคารพ รักษา กฎหมาย กติกา สิกขาบท ระเบียบ จรรยาบรรณ กฎหมาย
2.รู้จักสงเคราะห์ เกื้อหนุน เอาใจใส่ ทำ ให้เกิดไมตรี และ ความสามัคคี	สิ่งแวดล้อม 2.ทรัพย์สิน : การใช้ เลี้ยงตนเองและคนที่เกี่ยวข้องให้เป็น สุข/ สงเคราะห์ เพื่อแม่แบ่งปัน/ ทำสิ่งที่ดีงาม	2.รู้จักใช้ วินัย ใน การ ดำรงชีวิต - การจัดวัตถุประสงค์ของ - การจัดแบ่งเวลา - การจัดสภาพแวดล้อม - การจัดระเบียบในการ อยู่ร่วมกัน
3.รู้จักสื่อสาร เพื่อชัก จูง และชักนำในการ พัฒนาและสร้างสรรค์ ยิ่งขึ้นไป	เป็นบุญ : การเก็บออมเป็นทุน : คุณค่าทางจิตปัญญา ไม่ลุ่มหลงมัวเมา รู้เท่าทัน เป็นอิสระ ใช้พัฒนาจิตปัญญายิ่งขึ้นไป 3.ทัศนคติต่ออาชีพ เพื่อได้ผลตอบแทนเป็นปัจจัย ยังชีพ/เป็นเครื่องมือฝึกฝนพัฒนาตนเอง/ใช้แก้ไข ปัญหา พัฒนาสังคม สิ่งแวดล้อม	

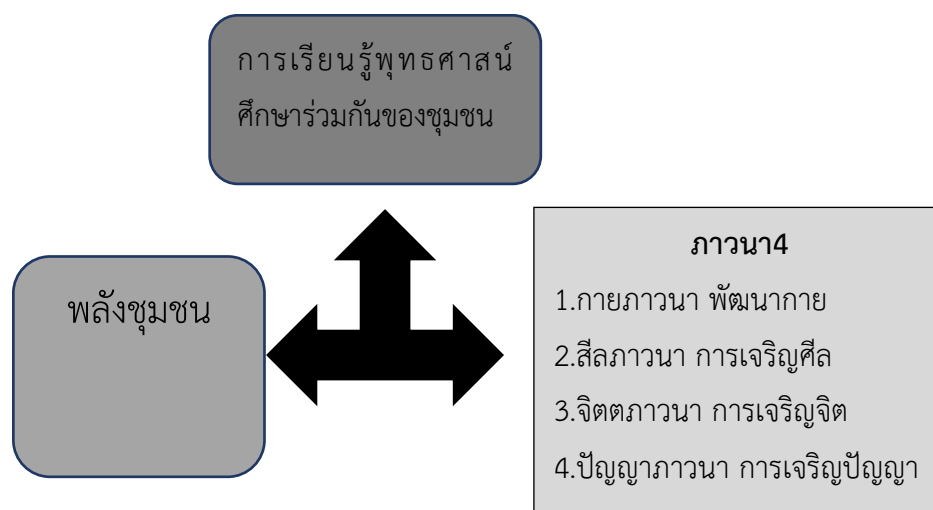
ตารางที่ 3.3 จิตตภาวนา จำแนกคุณภาพ สมรรถภาพ สุขภาพจิต

คุณภาพ	สมรรถภาพ	สุขภาพจิต
1.ศรัทธา ความเชื่อที่ประกอบด้วยปัญญา เชื่อมั่นในการทำคุณความดี	1.มีฉันทะ เพียรพยายาม บากบั่น อุตทน (ตั้งรับ/ เดินหน้า) รับผิดชอบ เข้มแข็ง มีกำลังใจ เด็ดเดี่ยว	1.ร่าเริง เบิกบาน สดชื่น แจ่มใส อิ่มใจ ผ่อนคลาย ตั้งมั่น โปร่งใส ไร้พรมแดน 2.ระดับความสุข - สุขจากการได้และเสพวัตถุ - สุขจากธรรมชาติ
2.พรหมวิหาร4	2.มีสติคุมไม่ให้เลื่อนลอย ไม่	- สุขจากการได้ทำสิ่งสร้างสรรค์
3.ความเคารพ อ่อนน้อม สุภาพ อ่อนโยน	เถลไถล คุมให้อยู่ในทาง ไม่ถล่ำไปในทางเสื่อม ไม่ทิ้ง	- สุขจากจิตใจเป็นบุญกุศล
4.กตัญญูทเวที	โอกาสที่จะสร้างสรรค์	-สุขจากจิตที่สงบเป็นสมาธิจนถึงระดับฌาน
5.จิตใจกว้างขวาง เสียสละ โอบอ้อมอารี	3.มีสมาธิ สงบ ตั้งมั่น ไม่	- สุขจากการมีปัญญารู้เท่าทันตามเป็นจริงและมีจิตใจเป็นอิสระ
6.หิริโอตตัมปะ	วอกแวกหวั่นไหว ไส้กระຈ้าง ราบเรียบ มีพลัง นุ่มนวลควร	3.ทำที่ต่อความสุข - ไม่เอาทุกข์ทับถมตน - ไม่ละทิ้งสุขที่ชอบธรรม - ไม่สงบมัวเมาในความสุขแม้ที่ประณีต - พัฒนาความสุขที่ประณีตแลพสูง ยิ่งๆขึ้นไป
	แก่งาน	

ตารางที่ 3.4 ปัญญาภาวณา จำแนกเป็น การปฏิบัติต่อความรู้และระดับความรู้

การปฏิบัติต่อความรู้	ระดับความรู้
1.การมี/ทรงความรู้ (เช่น วิชาชีพการงานที่เป็นหน้าที่ของตน) 2.การแสวงหาความรู้เพิ่มเติม 3.การใช้ความรู้(การเอาความรู้นั้นมาใช้ได้) คิดเป็น – แก้ปัญหาเป็น - ดับทุกข์เป็น	1.สุตะ (รู้ข้อมูลข่าวสาร - รู้อาการปรากฏอย่างผิวเผิน หรือรู้อะไร)ความรู้ที่เกี่ยวข้องต้องใช้ในการดำเนินชีวิตและกิจการงานทั้งหลาย 2. ทิฎฐิ(รู้หยั่ง - หยั่งเข้าไปในความจริงหรือรู้อย่างไร)ความรู้เข้าใจที่หยั่งลงไปในการเป็นจริงของสิ่งทั้งหลายด้วยท่าทีของการมองตามเหตุปัจจัย 3.ญาณทัสสนะ (รู้แจ้ง- รู้อย่างถึงความจริง) ความรู้เข้าใจความจริงของสิ่งทั้งหลายที่ส่งผลทำให้จิตใจหลุดพ้นเป็นอิสระ

การสร้างพลังชุมชนเพื่อการเรียนรู้พุทธศาสนศึกษาาร่วมกันสามารถสรุปเป็นแผนภาพได้ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 3.1 การสร้างพลังชุมชนเพื่อการเรียนรู้พุทธศาสนศึกษา

3.7 บทบาทของการเรียนรู้พุทธศาสนศึกษาต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

จากการวิจัยรูปแบบเครือข่ายองค์กรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมไทย (พระมหาไพฑูริย์ ปภสสร(ไชยกุล)) ได้สรุปผลการวิจัยว่า เครือข่ายองค์กรเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมไทยพบว่า โดยรวมด้านการสร้างความรู้สึกร่วมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับสูงสุดและรองลงมาด้านจุดมุ่งหมายร่วมกัน และมีความคิดเห็นอันดับต่ำ คือ ด้านพัฒนาระบบโปร่งใสตรวจสอบได้ และเครือข่ายในการเผยแผ่ถือว่ายังน้อยมากเป็นลักษณะต่างคนต่างทำ ให้ความสำคัญต่อบุคคลมากกว่าหลักธรรมะ และรูปแบบเครือข่ายองค์กรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในลักษณะมุ่งเน้นเป้าหมายคือ ประโยชน์ 3 ได้แก่ ประโยชน์โลกนี้ ประโยชน์โลกหน้า และประโยชน์อย่างยิ่ง โดยยึดหลักโอวาทปาติโมกข์ ได้แก่ หลักการ 3 อุดมการณ์ 4 วิธีการ 3 และหลักการบริหารเครือข่าย 5 ด้าน คือ

- 1) จุดหมายร่วมกัน คือ การแบ่งหน้าที่การรับผิดชอบของงานตามความรู้ความสามารถแต่ละบุคคลให้เข้ากับงานนั้นๆ
- 2) บุคคลมีการวางแผนในการทำแต่ละครั้ง เพื่อให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย
- 3) การเชื่อมโยง ความร่วมมือติดต่อเพื่อนร่วมงานแต่ละวัดที่รู้จักสนิทคุ้นเคยกัน ชักชวนมาร่วมงานกันเพื่อให้เกิดทักษะความรู้ ความสามารถมากขึ้น
- 4) การสร้างความรู้สึกร่วม โดยการปฏิบัติตามแผนงานที่ประชุมกันตามหลักพุทธศาสนา สติ สมาธิ ปัญญา
- 5) การพัฒนาระบบที่โปร่งใสตรวจสอบได้โดยมีการจัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายเป็นต้น

จะกล่าวได้ว่า การศึกษานี้แสดงให้เห็นถึงบทบาทของการเรียนรู้พุทธศาสนศึกษาต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนดังที่หลวงพ่พุทธทาสภิกขุ (พุทธทาสภิกขุ, 2548, หน้า 15- 25) ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักธรรมไว้ 3 ประการ คือ

- 1) หลักพุทธธรรมจะช่วยให้บุคคลและสังคมมีความรัก ความเมตตา และมีความสามัคคีสามารถร่วมสุขร่วมทุกข์ด้วยกันได้ หากขาดหลักธรรมผู้คนก็จะขาดความรัก ความเมตตาต่อกัน
- 2) หลักพุทธธรรมจะช่วยให้ผู้คนที่มีความเห็นต่างกัน มีความรู้ มีความเข้าใจ มีความเชื่อ และมีอุดมคติเสมอกัน ดังนั้น ถ้าบุคคลมีความรู้ มีความเห็นร่วมกันปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นก็จะหมดไป เพราะการที่บุคคลและสังคมจะทะเลาะวิวาทกันได้ ก็เพราะมีความเห็นไม่ตรงกัน เมื่อมีความเห็นไม่ตรงกันก็เกิดปัญหาทุ่มเถียงทะเลาะวิวาทกัน แก่งแย่งหรือเกลียดชังกัน
- 3) กัมมสามัญญตา คือ การกระทำที่เสมอกัน ถ้ามีหลักธรรมอยู่ในโลกหรือเป็นหลักยึดถือปฏิบัติมนุษย์ทุกคนก็จะมีภาระกระทำเสมอกัน ทั้งในเรื่องศีล คือพื้นฐานขั้นต้นเกี่ยวกับการดำรงอยู่ร่วมกัน จากนั้นก็จะมีภาระปฏิบัติที่เป็นไปในแนวเดียวกันอย่างกลมกลืนกัน คือ เสมอกันด้วยสมาธิและปัญญา ซึ่งเป็นแนวทางที่จะดับทุกข์ของบุคคลและสังคมได้

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงหลักพุทธธรรม (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ,2546, หน้า 1) ว่าเป็นสิ่งที่สอนให้คนทุกประเภททั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ได้ศึกษาเรียนรู้และปฏิบัติ ตามเพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนาทั้งในทางวัตถุและเพื่อประโยชน์ซึ่งทางจิตใจ นอกจากนี้ หลักพุทธ ธรรมยังถูกนำไปประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจและการดำเนินกิจกรรมของบุคคลและ สังคมทั้งในฐานะแนวคิดและหลักการปฏิบัติในศาสตร์สาขาต่างๆ อาทิ สังคมวิทยา วิทยาศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ และนิติศาสตร์ เป็นต้น

ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมมากมายในปัจจุบันที่ถือว่าเป็นการพัฒนาทางเลือกที่นำ หลักการทางพุทธศาสนาประยุกต์ใช้ อาทิ หลักเศรษฐกิจพอเพียง และหลักธรรมาภิบาล เป็นต้น ซึ่งการพัฒนาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าหลักการทางพระพุทธศาสนานั้นสามารถนำไปสู่การปฏิบัติใน การพัฒนามนุษย์ และการพัฒนาสังคมได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยที่ปัจเจกบุคคลและสังคมสามารถ เลือกสรรหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ตามความเหมาะสมกับกิจการที่ตนเองและองค์กรดำเนินการ

ด้วยเหตุผลข้างต้นเครือข่ายพระพุทธศาสนาหรือบทบาทของการเรียนรู้พุทธศาสนศึกษา ย่อมเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้เครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาใน สังคมไทย จะนำพระพุทธศาสนาประยุกต์ใช้กับสภาพสังคมปัจจุบันเพื่อให้ชุมชนเข้าถึงแก่นแท้ของ พระพุทธศาสนาทำให้หลักธรรมคำสั่งสอนเป็นสิ่งที่ร่วมสมัย เป็นสิ่งที่นำมาใช้ได้จริง สามารถแก้ปัญหา สังคมจริงไม่ว่าในด้านใดก็ตาม ไม่ใช่สิ่งล้าสมัยกล่าวได้ว่าบทบาทของการเรียนรู้พุทธศาสนศึกษา ย่อม เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน อาทิ การสร้างความรู้สึกร่วมมีความคิดเห็น ด้านจุดหมายร่วมกัน ด้านเป้าหมายยึดหลักประโยชน์ 3 และการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้กับสภาพชุมชนให้มีการพัฒนา ที่ยั่งยืน

ผลที่เกิดจากสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (พระดาวเหนือ, หน้า 156)
จำแนกเป็น 2 ประเด็นหลัก คือ

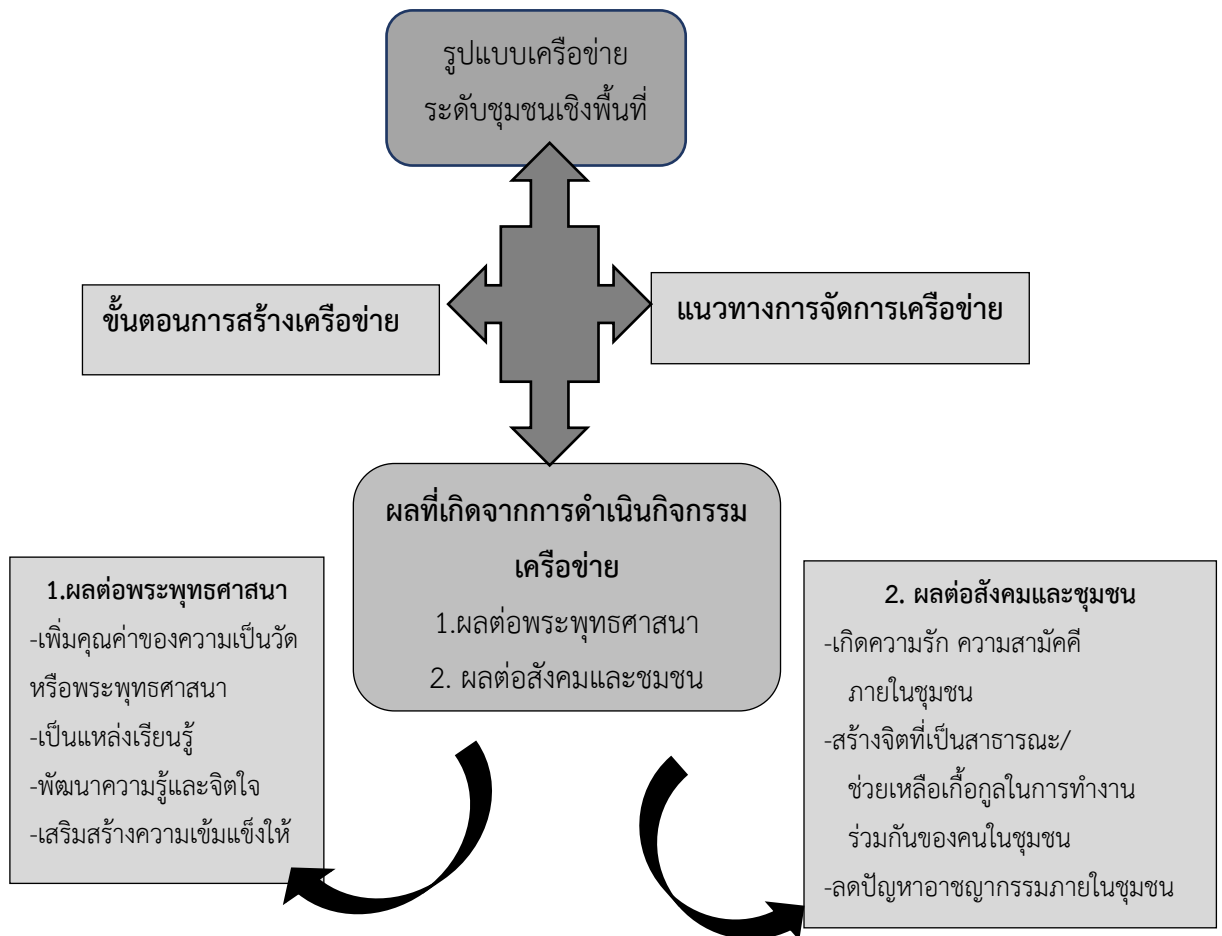
1) ผลที่เกิดต่อพระพุทธศาสนา คือ เป็นแหล่งเรียนรู้และเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจให้ คนในชุมชนมีแหล่งเรียนรู้ธรรมะที่สอดแทรกผ่านโครงการกิจกรรมต่าง ๆ และเป็นศูนย์รวมในการทำ กิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชน เสริมสร้างพระพุทธศาสนามีความเข้มแข็งมากขึ้น ทำให้ชาวบ้านและ ประชาชนทั่วไปมองเห็นค่าของพระพุทธศาสนา และพระสงฆ์มากขึ้นและทำให้บทบาทในการ ทำงานของพระสงฆ์ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

2) ผลที่เกิดต่อชุมชนและสังคม คือทำให้ชุมชนมีสถานที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจเป็น สถานที่รวมตัวในการทำกิจกรรมร่วมกัน ทำให้คนในชุมชนปฏิสัมพันธ์ต่อกัน มีความสามัคคี รักใคร่ ปองดองกัน พึ่งอาศัยกัน มีจิตที่เป็นสาธารณะรู้จักคำว่าเสียสละหรือการให้ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ระหว่างคนในชุมชน เป็นชุมชนที่เข้มแข็ง อยู่กันอย่างสงบสุข และลดปัญหาสังคมต่างๆภายในชุมชน

(ปัญหาอาชญากรรม,ปัญหาการทะเลาะวิวาท,ปัญหายาเสพติด เป็นต้น) อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนรุ่นใหม่เข้าวัดมากขึ้น

ผลที่เกิดจากดำเนินกิจกรรมเครือข่าย (พระดาวเหนือ, หน้า 126) มีประโยชน์ต่อด้านพระพุทธศาสนาคือเป็นการเสริมสร้างให้พระพุทธศาสนามีความเข้มแข็งขึ้นเพราะบางโครงการเป็นโครงการที่ช่วยสืบต่ออายุของพระพุทธศาสนา เช่น โครงการสร้างศาสนทายาทหรือโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน บางรูปไม่ศึกษาสิกขาถือเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนา เป็นต้น ถือเป็นผลจากการทำงานของเครือข่าย ประโยชน์ที่มีต่อชุมชนหรือต่อชาวบ้าน คือทำให้ชาวบ้านเห็นคุณค่าของวัดมากขึ้น เห็นคุณค่าของพระสงฆ์มากขึ้น เห็นวัดเป็นสถานที่รวมจิตใจของคนในชุมชนเสริมสร้างความรักความสามัคคีของคนในชุมชน

การจัดการเครือข่ายในการทำงานร่วมกันของชุมชนจะไม่มีโครงสร้างการทำงานที่ชัดเจน เป็นเพียงการรวมตัวกันทำงานเพื่อส่วนรวม เพื่อวัด เพื่อชุมชนเท่านั้น เวลามีนงานหรือมีกิจกรรมก็แบ่งหน้าที่ทำงานต่างๆ แต่การสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระศาสนาของพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์ทรงกำหนดจุดมุ่งหมายในการสอนแต่ละครั้งว่าเพื่ออะไร แล้วก็ทรงเตรียมหลักธรรมที่จะทรงสอนไปตามลำดับความยากง่ายโดยทรงคำนึงถึงผู้สดับพระธรรมคำสอน ทั้งนี้เทคนิคและวิธีการเผยแผ่พระศาสนาก็ทรงหลากหลายรูปแบบและวิธีการตั้งได้กล่าวแล้ว ดังนั้นลักษณะการสร้างเครือข่ายการเผยแผ่คือ การเข้าถึงบุคคล กลุ่มคน ทั้งนักปราชญ์ทางศาสนาที่มีความสำคัญ การเข้าถึงบุคคลทรงพิจารณาด้วยญาณ ทำให้ลดทิฏฐิและเห็นคล้อยตามไปด้วย ดังนั้น บทบาทของการเรียนรู้พุทธศาสนศึกษากับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนแสดงโดยภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 3.2 แสดงผลการดำเนินงานกิจกรรมเครือข่ายของชุมชน

3.8 การเรียนรู้พุทธศาสนศึกษาจากชุมชนสู่ความเป็นปัญญาชน

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงมีหลักการสอนที่หลากหลายและเหมาะสมแก่ผู้ฟังและผู้สนทนา โดยหลักการสอนมีจุดมุ่งหมาย 3 ประการ คือ

1) ทรงสอนเพื่อให้รู้จริงเห็นแจ้ง ในสิ่งที่ควรรู้เห็นนั้น หมายถึง สิ่งใดที่ทรงรู้เห็นแล้ว แต่ทรงเห็นว่าไม่จำเป็นสำหรับผู้ฟัง ก็ไม่ทรงสอนในสิ่งนั้น ทรงสอนให้รู้จริงเห็นแจ้งเฉพาะเท่าที่จำเป็น

2) ทรงสอนเพื่อให้ผู้ฟังตรงตามแล้วเห็นจริงได้ ผู้ฟังพอตรงตามแล้วเห็นด้วยตนเอง คือสอนให้ใช้ปัญญาพิจารณาด้วยตนเอง

3) พระองค์ทรงสอนเพื่อให้ผู้ฟังรับผลแห่งการปฏิบัติคือทำให้ปฏิบัติตามได้รับผลตามสมควรแก่กำลังแห่งการปฏิบัติของตน

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและพุทธวิธีในการสอนของพระพุทธองค์เมื่อพิจารณาโยนิโสมนสิการแล้ว เป็นสิ่งที่มีคุณค่าอันประเสริฐควรนำไปเป็นกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนอันจะทำให้เกิดการพัฒนาก้าวหน้าทั้งผู้เรียนรู้และชุมชน ทั้งนี้ หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาทำให้เกิดการพัฒนาองค์กรรวมสอดคล้องกลมกลืนกับรากฐานทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน

หลักธรรมที่สนับสนุนการพัฒนาแผนชุมชนดังที่ตรัสไว้ในพระไตรปิฎก ได้แก่ ติฎฐธัมมิกัตถะประโยชน์ 4 (อง สตต 23/144/256) พละ 4 (อง สตต 23/209/333) อิทธิบาท 4 (ที.ปา. 11/231/204) รายละเอียดจะได้เสนอต่อไปคือ

3.8.1 ติฎฐธัมมิกัตถะประโยชน์ 4 ประโยชน์ในปัจจุบัน ได้แก่

3.8.1.1) อุภูฐานสัมปทา การมีความขยันหมั่นเพียร เช่น ขยันหมั่นเพียร เลี้ยงชีพด้วยการหมั่นประกอบกิจการงาน ไม่เกียจคร้าน ประกอบด้วยปัญญาเครื่องสอดส่อง อันเป็นอุปายในการงานนั้น ให้สามารถทำได้สำเร็จ

3.8.1.2) อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษาโภคทรัพย์ ที่หามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียรโดยชอบธรรม

3.8.1.3) กัลยาณมิตร คบคนดี ไม่คบคนชั่ว อยู่อาศัยในบ้านหรือนิคมใด ย่อมดำรงตน เจริญสาสนากับบุคคลในบ้านหรือนิคมนั้น ซึ่งเป็นผู้มีสมาจารบริสุทธิ์ ผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธาศีล จาคะ ปัญญา

3.8.1.4) สมชีวิตา อยู่อย่างพอเพียง รู้ทางเจริญทรัพย์ และทางเสื่อมแห่งโภคทรัพย์ แล้วเลี้ยงชีพพอเหมาะ รายได้มากกว่ารายจ่าย

3.8.2 พละ 4 หลักธรรมอันเป็นกำลัง ธรรมอันเป็นพลังทำให้ดำเนินชีวิตด้วยความมั่นใจต่อภัยทุกอย่าง ได้แก่ ปัญญาพละ กำลัง คือ ปัญญา วิริยะพละกำลังคือความเพียร อดวิชชพละ กำลัง คือ การกระทำอันไม่มีโทษ สังคหพละ กำลัง คือ การสงเคราะห์ ได้แก่ ทาน การแบ่งปัน เปยยวิชชนะ พุดจับใจ หรือ ปิยวาจา อตถจริยา บำเพ็ญประโยชน์และสมานัตตา คือเสมอภาค ไม่เอาเปรียบ ร่วมทุกข์ ร่วมสุข

3.8.3 อิทธิบาท 4 ฐานหรือหนทางสู่ความสำเร็จ หรือคุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ ทางแห่งความสำเร็จ ได้แก่

3.8.3.1) ฉันทะ ความพอใจ คือความต้องการที่จะทำ ใฝ่ใจรักจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ และปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่งๆขึ้นไป

3.8.3.2) วิริยะ ความเพียร คือขยันหมั่นเพียรประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็งอดทน เอาธุระ

3.8.3.3) จิตตะ ความคิด คือตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาจิตฝึกใฝ่ ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลือนลอบไป

3.8.3.4) วิมังสา ความไตร่ตรองหรือทบทวน คือหมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญ ตรวจสอบหาเหตุผลและตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน วัตถุประสงค์ คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง การพัฒนาเป็นไปตามหลักภวาวนา4หมายถึง กายภวาวนา พัฒนากาย สีลภวาวนา พัฒนาความประพฤติ จิตตภวาวนา พัฒนาจิต ปัญญาภวาวนา พัฒนาปัญญาซึ่งชุมชนจะได้นำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้การพัฒนาแผนชุมชน เพื่อความยั่งยืน มั่นคง คนในชุมชนมีความขยันขันแข็งหมั่นเพียรในการทำงาน ร่วมแรงร่วมใจสร้างพลังในการรวมกลุ่มกันทำงาน มีความตั้งใจในการทำงานทุกอย่างให้ประสบผลสำเร็จโดยยึดหลักภวาวนา 4 (พัลลภ หารุคำจาและคณะ,หน้า 324)

การพัฒนาชีวิตโดยสาระก็คือการศึกษา เรียกว่า “สิกขา”ไตรสิกขา(สิกขา3)เนื่องจากมีองค์ร่วม3แดน พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตโต,สุขภาวะองค์กรรวมแนวพุทธ, 108 - 109) คือ

1.การพัฒนาแดนความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ทั้งสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (ธรรมชาติ วัตถุสิ่งของ เทคโนโลยี) และสิ่งแวดล้อมทางสังคม คือมวลเพื่อนมนุษย์ เรียกรวมว่า สีล อินทรีย์สังวร คือรู้จักใช้อินทรีย์ เช่น ตา หู ใจดูฟังเป็น เป็นต้น เพื่อให้ได้ประโยชน์ โดยเน้นให้มุ่งเพื่อการศึกษา ไม่ติดหลงในการเสพ ปัจจัยปฏิเสวนา คือกินใช้เสพบริโภคด้วยปัญญา โดยรู้จักประมาณ ให้เป็นการกินเสพพอดี ที่จะปัจจัยเกื้อหนุนการพัฒนาชีวิต สัมมาอาชีวะ คือประกอบอาชีพที่สุจริต ซึ่งไม่เบียดเบียนใคร แต่เป็นงานสร้างสรรค์เกื้อกูล ทำโดยชื่อตรงตามจุดหมายกับทั้งได้เป็นโอกาสในการพัฒนาชีวิตของตน และวินัยบัญญัติ คือรักษากติกาของชุมชนหรือสังคม โดยถือเป็นข้อปฏิบัติในการฝึกตน เพื่อให้วิถีชีวิตร่วมกันนั้นเป็นเครื่องเอื้อโอกาสในการก้าวจุดหมายของการพัฒนาชีวิตโดยมีตนเองเป็นส่วนร่วมในการสร้างสภาพเอื้อโอกาสนั้น

2.การพัฒนาภาวะจิต ทั้งด้านคุณภาพ สมรรถภาพ และสุขภาพให้เป็นจิตใจที่ดีงาม เข้มแข็ง มีความสุข โดยมีเจตจำนงที่เป็นกุศล และมีสภาพเอื้อพร้อมต่อการใช้งานทางปัญญา เรียกว่า “สมาธิ”

3.การพัฒนาปัญญา ให้รู้เข้าใจมองเห็นตามเป็นจริง ที่จะทำให้ปฏิบัติจัดการแก้ไขปรับปรุงทุกอย่างทุกด้านอย่างถูกต้องได้ผล จนหลุดพ้นจากปัญหา ดับทุกข์ได้ ทำให้เป็นอิสระ สดใสเบิกบาน สุขสงบอย่างแท้จริงเรียกว่า “ปัญญา”

ในระบบพัฒนาการดำเนินชีวิตของไตรสิกขาที่มีองค์ร่วมทั้ง 3 แดนทำงานประสานเป็นอันเดียวกัน (แดนจิตใจ และแดนปัญญาก็ทำงานพร้อมไปด้วย ในขณะที่กำลังสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมหนึ่งๆ) สีลไม่ว่าจะสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมด้านไหน จึงต้องรวมอยู่ด้วยกันเป็นข้อเดียว ทำให้สิกขามีเพียง 3 คือ สีล สมาธิ ปัญญา

เมื่อศึกษาฝึกฝนพัฒนาการดำเนินชีวิต 3 แแดน ถือเป็นการดำเนินชีวิตที่ดี เรียกว่า “มรรค ” ปัจจัยชักนำเกื้อหนุนเข้าสู่องค์รวมการดำเนินชีวิตที่ดี เพื่อให้ระบบการพัฒนาชีวิตเดินหน้าได้ เรียกว่า ปัจจัยแห่งสัมมาทิฎฐิ 2 อย่าง คือ

1. ปัจจัยภายนอก หรือองค์ประกอบภายนอก ได้แก่ โปรโตไซส (เสียงจากผู้อื่น หรืออิทธิพลจากภายนอก) เฉพาะอย่างยิ่ง กัลยาณมิตร

2. ปัจจัยภายใน หรือองค์ประกอบภายใน ได้แก่ โยนิโสมนสิการ คือ การรู้จักมอง รู้จักคิด รู้จักพิจารณา ให้หาประโยชน์ได้ และให้เห็นความจริง

สองอย่างนี้ ถือว่าเป็นปัจจัยพื้นฐานของการศึกษา หรือเป็นปัจจัยพื้นฐานของการพัฒนา มนุษย์ในวงการศึกษา นั้น ถ้าถือตามหลักพระพุทธศาสนาจะมองเห็นตรงนี้เป็นจุดสำคัญ เราจะเห็นว่า พระพุทธศาสนาแสดงหลักการอะไรบ้าง ประการหนึ่งต้องมีตถาคตโพธิสัทธาเชื่อในปัญญาตรัสรู้ของ มนุษย์ ที่ว่ามนุษย์พัฒนาตนเป็นพุทธะได้ เชื่อในศักยภาพของมนุษย์ก่อน ในการศึกษา ก็เหมือนกัน ต้องมีความเชื่อนี้แล้วก็ต้องดูว่าพระพุทธศาสนาเสนออะไร แต่ปัจจัยสำคัญจะทำให้มรรคที่ยังไม่เกิดก็ เกิดขึ้น มรรคที่เกิดขึ้นแล้วก็จะเจริญเต็มบริบูรณ์ด้วย ตัวนำและตัวช่วยที่เรียกว่าบุพนิมิตของมรรค หรือบุพภาคของการศึกษา 7 ประการ (พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตฺโต, สุขภาวะองค์กรรวมแนวพุทธ, 78 - 92) คือ

1) กัลยาณมิตตตา ความมีกัลยาณมิตร คือ สภาพแวดล้อมทางสังคมที่ดี เช่น พ่อ แม่ ครู อาจารย์ การแนะนำ ช่วยเหลือ ชี้แจงให้เข้าสู่ทางที่ถูกต้องชักนำเข้าสู่การศึกษาครุมีหน้าที่ใน แ่งนี้จึงเป็นบุพนิมิตของการศึกษา การศึกษาจะเริ่มต้นจริง เมื่อคนนั้นเริ่มรู้จักหากัลยาณมิตร อาทิ รู้จักเลือกอ่านหนังสือที่มีประโยชน์ รู้จักคบหาหรือเลือกปรึกษาคน ช่องทางแห่งชีวิตที่ติงามหรือมรรค ได้เปิดขึ้นแล้วถ้าเป็นผู้ปฏิบัติธรรมลงลึกในด้านจิตตภาวนาเช่น ไปทำกรรมฐาน รู้จักเลือกกัลยาณมิตร รู้จักสอบถามปรึกษา ก็เป็นเครื่องหมายแสดงถึงความหวัง ในการที่จะก้าวหน้าต่อไปสู่ความสำเร็จ ในการปฏิบัติธรรมนั้น

2) สีสัมปทา การทำศีลให้ถึงพร้อม มีความสัมพันธ์กับผู้อื่นดี เกื้อกูลแก่สังคม จัดระเบียบการดำเนินชีวิตของตนให้ดี เมื่อจัดระเบียบชีวิตและการอยู่ร่วมสังคมให้เรียบร้อยดีแล้ว สภาพชีวิตและความสัมพันธ์ทางสังคมนั้น ก็เอื้อโอกาสแก่การที่จะทำความดีงาม ทำสิ่งที่เป็น ประโยชน์ หรือทำกิจกรรมอย่างอื่น ๆ ในทางที่จะพัฒนาชีวิตและพัฒนาชีวิตและพัฒนาสังคมนั้นให้มาก และให้ได้ผลดีต่อไป

3) ฉันทสัมปทา การทำฉันทะให้สมบูรณ์ คือ การสร้างสรรค์แรงจูงใจเป็นสิ่ง สำคัญมากในการศึกษา แต่ต้องเป็นแรงจูงใจที่ถูกต้อง ความใฝ่ดี ใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษา เลือกสิ่งที่ดีงาม มี คุณค่าส่งเสริมคุณภาพชีวิต

4) อุตตสัมปทา การทำตนให้สมบูรณ์หรือพัฒนาตนให้เต็มที่ การสร้างสรรค์ ตนเองให้สมบูรณ์ ต้องทำศักยภาพของตนให้เต็มที่ จบกระบวนการศึกษา

5) ทิฐีสัมปทา การทำทิฐิให้ถึงพร้อมหรือการสร้างสรรค์ทิฐิให้สมบูรณ์ ทิฐิ คือ ทศนคติ ค่านิยม ความคิดเห็น ท่าทีของบุคคลต่อสิ่งต่างๆ เจตคติ หรือทัศนคติ และค่านิยมมี

ความสำคัญมากในการศึกษา พระพุทธเจ้าทรงสอนว่า จะต้องมียุทธวิธีที่ศนคติมีค่านิยมที่ถูกต้อง ใน การศึกษานั้น สิ่งหนึ่งที่จะต้องทำก็คือการพัฒนาในเรื่องทัศนคติและค่านิยม ที่เรียกว่า ยุทธวิธีสัมปทา

6) อับปรมาทสัมปทา การสร้างสรรค์ความไม่ประมาทให้สมบูรณ์ ความไม่ ประมาทคือการมีจิตสำนึกในเรื่องกาลเวลาและความเปลี่ยนแปลง พระพุทธเจ้าตรัสสอนให้ไม่ ประมาท เพราะสิ่งทั้งหลายไม่เที่ยง ควรให้จิตสำนึกในความเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นตัวกระตุ้นเร้าให้มี ความไม่ประมาท เพราะฉะนั้น สิ่งหนึ่งที่เป็นบุพนิมิตของการศึกษา หรือเป็นเครื่องนำเข้าสู่การเดิน ตามมรรคหรือการปฏิบัติธรรม ก็คือ ความกระตือรือร้น ความเร่งขวนขวายไม่ประมาท

7) โยนิโสมนสิการสัมปทา การทำโยนิโสมนสิการให้ถึงพร้อม หรือสร้างสรรค์ โยนิโสมนสิการให้สมบูรณ์ โยนิโสมนสิการ แปลว่า การทำในใจโดยแยบคาย คือการรู้จักพิจารณาโดย แยบคาย รู้จักคิด หรือคิดเป็นโดยโดยเฉพาะการพิจารณาสิ่งทั้งหลายตามแนวทางของเหตุปัจจัย

ในการศึกษาจะต้องเน้นบุพนิมิต 7 ประการนี้ เมื่อเกิดขึ้นแล้วตัวการศึกษาก็จะเกิดขึ้น ตามมาแน่นอน ตัวการศึกษานั้นเริ่มที่สัมมาทิฐิ ซึ่งเป็นแสงสว่างเริ่มต้นของดวงปัญญา คืออย่างเข้าสู่ มรรคหรือตัวมรรค เมื่อเดินตามมรรคก็คือศึกษา การศึกษามี 3 ส่วนคือศีล สมาธิ ปัญญา แล้วแยก ออกไปเป็นสัมมาทิฐิถึงสัมมาสมาธิ การศึกษาในฐานะเป็นเครื่องมือพัฒนามนุษย์ เป้าหมาย การศึกษาย่อมแตกต่างกันไปตามกลุ่มชนและเวลาที่แตกต่างกัน การศึกษานั้นเป็นทั้งตัวการพัฒนา และเป็นทั้งเครื่องมือพัฒนาคนและชีวิต ปัจจัยหลักในการพัฒนา คือ การศึกษา เมื่อผู้เรียนมีการศึกษา อย่างนี้แล้ว ก็จะเอาคุณสมบัติที่ตัวมี ซึ่งเกิดจากการศึกษานี้ไปใช้เป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิตและ สร้างสรรค์สิ่งต่างๆ การศึกษาก็เลยกลายเป็นเครื่องมือของการพัฒนา

การพัฒนามนุษย์หรือพัฒนาชีวิตจะเป็นไปได้ด้วยดี ต้องอิงอาศัยความเชื่อความมั่นใจและ ความรู้ความเข้าใจที่เป็นพื้นฐานสำคัญ 2 ประการ(ผศ.พิเศษ ดร.สุกิจ ชัยมุสิก, พุทธศาสนากับริฐ:มิติ ความสัมพันธ์, หน้า 122-123) คือ

1) ความเชื่อ หมายถึง ความมั่นใจในธรรมชาติของมนุษย์ว่าเป็นสัตว์ที่ฝึกฝน พัฒนาได้และมีวิสัยแห่งการพัฒนาได้อย่างสูงสุด การพัฒนามีลักษณะเด่นอย่างหนึ่ง คือ การดึงเอา ศักยภาพที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ แต่ละคนออกมาพัฒนาให้งอกงามเต็มที่และใช้ให้ได้ผลดีที่สุด อันนี้ก็เป็น เรื่องที่อยู่ในแนวคิดของการศึกษาในปัจจุบัน พระพุทธศาสนามีความเชื่อพื้นฐานว่ามนุษย์เป็นสัตว์ที่ ฝึกได้ในพุทธคุณมีข้อความบทหนึ่งว่า “ปริสทมสารถิ แปลว่า พระพุทธเจ้าเป็นสารถิฝึกบุรุษที่ฝึกได้ ท่านถือว่ามนุษย์เป็นทัมมะ คือเป็นสัตว์ที่ฝึกฝนเป็นสิ่งสำคัญ การศึกษาเท่านั้นที่จะทำให้มนุษย์จะ กลายเป็นสัตว์ประเสริฐ” ดังพุทธพจน์ว่า “ในบรรดามนุษย์ทั้งหลาย มนุษย์ที่ฝึกแล้วประเสริฐสุด (ทนต์ เสฏโฐมนุสเสสุ)” ยิ่งไปกว่านั้น มนุษย์ที่มีการศึกษา ฝึกฝนพัฒนาดี เป็น “ภาวิตตตะ” เป็นผู้ ที่แม้แต่เทวดา พระอินทร์ พระพรหม ก็เคารพบูชา คือ เราถือว่ามนุษย์ที่มีการศึกษาดีหรือสัตว์ที่ฝึกดี แล้ว ประเสริฐแม้ยิ่งกว่าเทวดา และพระพรหม ฉะนั้นพระพุทธศาสนาจึงให้ความสำคัญแก่มนุษย์และ

คตินี้ก็เข้ากับหลักศกยภาพที่ว่า เราจะต้องดึงเอาศกยภาพของคนออกมาพัฒนาให้เต็มที่จนถึงขั้นสูงสุด ซึ่งการจะพัฒนาศกยภาพได้ก็ต้องมีความเชื่อหรือยอมรับว่ามนุษย์เป็นสัตว์ที่ฝึกได้

2) การทำให้บุคคลแต่ละคนรู้จักตัวเองและเสริมความพร้อมในด้านความสามารถในการที่จะตอบรับต่อสิ่งภายนอก ก่อนที่จะก้าวไปในการพัฒนาตนเอง บุคคลนั้นก็ควรรู้จักตัวของเขาเองตามเป็นจริงว่า มีรากฐานเป็นอย่างไร ตนมีความถนัดมีศกยภาพในด้านไหนควรจะลด เสริม ชัดเกลา หรือฝึกปรือเป็นพิเศษในด้านใดบ้าง เมื่อมีความเข้าใจรู้จักตนเองและทำให้เกิดความมั่นใจในตนเองแล้ว แต่จะต้องเข้าใจว่า ความมั่นใจในตนเองนี้ไม่ใช่ความหลงตนเองแต่เป็นความมั่นใจว่าจะต้องฝึกฝนพัฒนาให้สมบูรณ์เพื่อเป็นเครื่องมือพัฒนาสังคม ประเทศและโลกตามลำดับ

สรุปได้ว่าการเรียนรู้พุทธศาสนศึกษาจากชุมชนสู่ความเป็นปัญญาชนมีจุดมุ่งหมาย ดังนี้

1) เพื่อให้ผู้เรียนเกิดศรัทธาซาบซึ้ง และสำนึกในความสำคัญของพระพุทธศาสนา และคุณค่าของพระรัตนตรัย

2) เพื่อให้ผู้เรียนสามารถพิจารณาแนวความคิดที่หลากหลาย และวินิจฉัยความถูกต้องโดยยึดหลักเหตุผลทางพระพุทธศาสนา

3) เพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะในการคิดและปฏิบัติตนอย่างถูกต้อง ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และสามารถนำหลักธรรมมาพัฒนาตนเองและสังคม

4) เพื่อให้ผู้เรียนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี และปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างถูกต้อง

เป้าหมายทางการศึกษาเรียนรู้พุทธศาสนศึกษาคือการดำรงชีพเป็นเรื่องพื้นฐานสำคัญของอริยมรรคมีองค์ 8 อันเป็นทางดำเนินชีวิตของอารยชน อาทิสัมมาชีพ เป็นการส่งเสริมอาชีพที่ถูกต้องและเป็นการปฏิเสธอาชีพทุจริตทุกอย่าง การพัฒนาบุคลิกภาพเป็นการครองชีวิตทั้งส่วนตัวและในสังคมได้อย่างดี โดยปฏิบัติตามหลักสัปปุริสธรรม 7 และเวสาลีธรรม 5 ประการ เป็นต้น ด้านสติปัญญา คือ มนุษย์มีความแตกต่างจากสัตว์อื่น ในด้านสติปัญญา พุทธศาสนามีคำสอนเพื่อส่งเสริมสติปัญญาในทุกด้าน ในด้านการพัฒนาด้านร่างกาย ในการพยายามเพื่อความอยู่รอด บุคคลต้องมีร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง ในพุทธศาสนกล่าวถึงสัปปายะ 4 อันเป็นเหตุเบื้องต้นของความสุข ผู้ที่ได้รับการศึกษาแบบพุทธศาสนจะมีลักษณะ คือ มีปัญญา ซึ่งเกิดพร้อมกับการสิ้นอวิชชา มีกรุณา ซึ่งเป็นแรงเร้า ในการกระทำในการดำรงชีวิต จะมีอัตตละ การบรรลุถึงประโยชน์ตน ฝึกตนเองได้ดี (ปัญญา) ปรัดละ การบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่น สามารถช่วยผู้อื่นได้ดี (กรุณา) ทั้งนี้พุทธธรรมที่เป็นสาระในการศึกษาได้แก่ ปฏิจจสมุพบาท แสดงกฎเหตุผลและปัจจัยสนับสนุน อริยสังแสดงปัญหาและการแก้ปัญหาของมนุษย์ ชั้น 5 ไตรลักษณ์แสดงภาพที่เป็นจริงที่เราจะพึงเกี่ยวข้องให้ถูกต้อง กรรมแสดงความเป็นไปของมนุษย์และเหตุผล ที่จะแก้ไขปรับปรุงได้เป็นผลสำเร็จและจุดมุ่งหมายที่จะเข้าถึงได้ด้วยการกระทำ ที่มีใจการอ่อนน้อม ไตรสิกขาแสดงความหมายของการศึกษา การฝึกตน การพัฒนาตนเองเพื่อชีวิตที่ดีงาม(มรรค) และนิพพานแสดงถึงสภาวะที่เข้าถึงเมื่อแก้ปัญหามนุษย์ได้แล้ว และประโยชน์สูงสุดที่จะพึงได้จากชีวิตและการมีสุขภาพจิตที่สมบูรณ์จะเห็นได้ว่า การเรียนรู้พุทธศาสนศึกษาจากชุมชน สู่ความเป็นปัญญาชนสามารถที่จะทำได้

3.9 บทสรุป

เครือข่ายทางการศึกษาสถานศึกษาแต่ละแห่งมีอิสระและได้รับอำนาจในการจัดมากขึ้นเพื่อปรับปรุงคุณภาพการศึกษาให้พัฒนาอย่างยั่งยืน มีเสียงเรียกร้องให้สถานศึกษาร่วมมือสร้างชุมชน ดึงชุมชนมาเป็นเครือข่าย การสร้างเครือข่ายทำให้ร่วมมือกว้างและลึก มีการทำงานในรูปแบบประชาธิปไตย ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมเสนอแนะแรงจูงใจมากกว่าจะเป็นฝ่ายรับนโยบายที่สั่งลงมา หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับสถานศึกษาที่ควรเชิญเข้ามาเป็นเครือข่าย ได้แก่ ครูที่สอนดีมีผลงานดีเด่นและผู้บริหารสถานศึกษา คณาจารย์ มหาวิทยาลัย นักวิจัยหน่วยราชการและมูลนิธิการกุศล ผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้คำแนะนำในเชิงการบริหารจัดการหรือการสร้างทีมมืออาชีพ วิทยากรที่มีประสบการณ์ นักวิจัยที่ช่วยสำรวจจัดทำฐานข้อมูล และผู้บริหารระดับนโยบายที่จะช่วยให้เครือข่ายเข้มแข็งสถานศึกษากับการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ให้ครูทุกคนมีบทบาทร่วมวางแผนและตัดสินใจการเปลี่ยนแปลงแผนการสั่งลงมา ขอการสนับสนุนจากทุกฝ่าย มีการปรับวัฒนธรรมการทำงานขององค์กร มีโครงสร้างและกลไกการทำงาน กำหนดด้วยทัศนคติและภารกิจให้ชัดเจน มีการกระตุ้นให้ทำงานตามบทบาทที่คาดหวัง และรายงานความก้าวหน้า

การศึกษาจะมาช่วยให้การดำเนินชีวิตเป็นไปด้วยดี และได้รับผลดีที่สุดจากสภาพปัจจุบัน โดยมีสภาพจิตที่อยู่ใต้อิทธิพลของสภาพแวดล้อม คือเมื่อมีเทคโนโลยีอำนวยความสะดวกสบาย จิตใจก็มีความโน้มเอียงที่จะเห็นแก่ความง่าย และความสะดวกสบาย มนุษย์ที่ถูกหล่อหลอมด้วยความอุดมสมบูรณ์ของเทคโนโลยีจะเป็นอย่างนี้ คือความอ่อนแอ ใจเสาะ เปราะบาง ไม่สู้ความยากลำบาก แต่ถ้าชีวิตมนุษย์เป็นชีวิตแห่งการศึกษา คือเรียนรู้ฝึกฝน พัฒนาจึงต้องสู้ เพราะฉะนั้นเมื่อรู้แล้วว่าการศึกษาคือชีวิตของมนุษย์หรือชีวิตที่ดีคือชีวิตแห่งการศึกษา มนุษย์จะต้องรับเป็นหลักการเลยว่า การศึกษาเป็นเนื้อหาแห่งชีวิตของตน ชีวิตต้องมีการศึกษา คือต้องสร้างจิตสำนึกในการศึกษาขึ้นมา เมื่อสร้างจิตสำนึกในการศึกษาแล้วย่อมมีทั้งภูมิคุ้มกันและความสามารถที่จะก้าวไป คือ

- 1) จะอยู่ได้ด้วยดี มีชีวิตที่ดีงามในสภาพแวดล้อมนั้น
- 2) สามารถเอาประโยชน์ได้สูงสุดจากสภาพแวดล้อมที่ตัวอยู่ร่วม
- 3) สามารถปรับปรุงแก้ไขสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ให้ดียิ่งขึ้นด้วย

อย่างไรก็ตามเป็นธรรมดาของมนุษย์ที่จะต้องฝึกอินทรีย์ของตัวเอง ให้ใช้งานเพื่อจะทำงานได้ดี มนุษย์ต้องพัฒนาควบคู่กันไปกับการพัฒนาเทคโนโลยีและพัฒนาวัตถุทั้งหลาย มนุษย์ก็จะสูญเสียความสามารถของอินทรีย์ไป มนุษย์ต้องรักษาอิสรภาพและฝึกความสามารถจะต้องพัฒนาศักยภาพของตัวเองตลอดเวลา ดังนั้นไตรสิกขา เรียนรู้ ฝึกหัด พัฒนาตลอดเวลา จึงจะได้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมที่เจริญและพัฒนา การพัฒนาคนด้วยการศึกษาตามหลักพระพุทธศาสนาเป็นระบบการดำเนินชีวิตดีงาม ที่เกิดจากการศึกษาพัฒนาคนแบบองค์รวม โดยพัฒนาพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา

อย่างประสานเกี่ยวพันกันและสอดคล้องกัน การศึกษาพระพุทธศาสนาจึงเป็นจริยธรรมที่ยั่งยืน ที่ทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน และนำไปสู่อารยธรรมที่ยั่งยืน

ฉะนั้นกระบวนการทางการศึกษาจึงควรมุ่งตรงต่อเป้าหมายที่สำคัญที่สุดของสังคมนั้นก็คือ “ความคงอยู่นิจนิรันดรของความก้าวหน้า สวัสดิภาพสังคมที่ปัจเจกชนแต่ละคนเป็นสมาชิกอยู่” ก็ต้องอาศัยกระบวนการศึกษาวัฒนธรรมของสังคมที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพชนสู่อนุชน อันเป็นเอกลักษณ์ของสังคมก็ได้รับการอนุรักษ์เอาไว้ชั่วกาลนิรันดร จากกระบวนการศึกษานี้เองเด็กหนุ่มสาวจะกลายเป็นมนุษย์พันธุ์ใหม่ คือ มีประสิทธิภาพยอดเยี่ยมในกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคม เด็กหนุ่มสาวสามารถได้รับการฝึกอบรมให้กลายเป็นทายาทของสังคมประเภทดีเยี่ยมเพื่อพิทักษ์และดำรงวัฒนธรรมแห่งเผ่าพันธุ์ (ผศ. (พิเศษ) ดร.สุกิจ ชัยมุสิก, พุทธศาสนากับรัฐ: มิติความสัมพันธ์, หน้า 104)

ได้กล่าวแล้วว่าการศึกษาพุทธศาสนา ตรงกับคำว่า “สิกขา” แปลว่า เครื่องมือในการมองเห็นตน ได้แก่ การพยายามตรวจสอบตนเองจนเข้าใจตนเอง แล้วปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตนเองด้วยวิธีการอันชอบ จนกระทั่งสามารถควบคุมมาตรฐานตนเองได้ มีความมั่นใจในตนเอง เกิดความภูมิใจในตนเองและเคารพตนเองตามลำดับ อีกนัยหนึ่งว่าเครื่องมือทำให้เห็นความจริง อันได้แก่ ความจริงที่เกี่ยวข้องกับตนเอง สังคมชีวิตและโลก ผู้ที่มีการศึกษา คือผู้ที่มีความเข้าใจตนเอง เข้าใจสังคมและโลกอย่างชัดเจนสามารถวางความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับสิ่งที่เกี่ยวข้องในสังคมได้อย่างสอดคล้องเหมาะสมและกลมกลืน ตลอดถึงมีที่ท่าที่ถูกต้องต่อความเป็นไปของโลกที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา กล่าวโดยสรุปว่า การศึกษาพุทธศาสนาหมายถึงกระบวนการฝึกอบรม กาย วาจา ใจ เพื่อก่อให้เกิดปัญญา เข้าใจตนเองและเข้าใจผู้อื่น หรือรู้เขารู้เราได้ครบวงจร

การศึกษาพุทธศาสนาหมายถึงกระบวนการอบรมสั่งสอน โดยเน้นให้ผู้ศึกษาเป็นผู้ที่มีความรู้ดีและมีความประพฤติดี คือ เป็นคนดีและเก่ง การศึกษาตามนัยของพุทธศาสนาจึงมีจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนาการด้านร่างกายและจิตใจ ฉะนั้นผลผลิตจากการศึกษาจะต้องพัฒนาคนให้มีคุณสมบัติสมบูรณ์ทั้ง 2 ด้าน เพื่อเป็นเครื่องมือในการจัดระเบียบสังคมให้เข้มแข็งเสริมสร้างประเทศชาติให้มั่นคงและส่งเสริมโลกให้เกิดสันติภาพ การที่ทุกฝ่ายให้ความสนับสนุนการศึกษาอย่างจริงจังและต่อเนื่องเท่ากับทุกฝ่ายได้ช่วยกันส่งเสริมการลงทุนบ่มเพาะปัญญาให้กับสังคมและเยาวชนไทยได้เรียนรู้และแสดงศักยภาพทางสติปัญญาได้อย่างเต็มที่ นับเป็นการเพาะปลูกสมาชิกคุณภาพทั้งร่างกายและจิตใจให้กับสังคมไทยอย่างแท้จริง จึงสามารถกล่าวได้ว่า “ให้เป็นคนมีความรู้ คู่คุณธรรม” หรือ “เป็นคนเก่ง คนดี” นั่นเอง

สรุปได้ว่าการจัดการศึกษาทุกรูปแบบในประเทศไทยไม่ว่าจะเป็นการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย และการศึกษาทางเลือกอื่น ๆ มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา สามารถนำไปใช้ในการเสริมสร้างความมั่นคงในชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขเพื่อให้สอดคล้องกับสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่าง

รวดเร็ว หลักสูตรพุทธศาสนศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้สำหรับการจัดการศึกษาโดยชุมชน มีหลักการพื้นฐานคือมุ่งรู้จักตนเป็นหลัก ภายใต้บริบทการเรียนรู้คือการเรียนรู้เพื่อรู้ เพื่อปฏิบัติ เพื่ออยู่ร่วมกับผู้อื่น และเพื่อชีวิต พุทธวิถีการจัดการโดยเครือข่ายชุมชนเพื่อการเรียนรู้อยู่ในสังคมอย่างมีความสุข จุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อพัฒนาให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ สามารถช่วยเหลือและดูแลตัวเองได้ โดยผ่านกระบวนการตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เช่น กระบวนการตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ศีลเป็นเครื่องมือทำหน้าที่กรองของเสียออกไปจากกร่างกาย ศีลเป็นเครื่องขัดเกลาให้มีวินัยในการดำเนินชีวิตที่ติงามต่อตนเองและผู้อื่น สมาธิเป็นเครื่องช่วยให้จิตใจมีความมุ่งมั่นเข้มแข็งอย่างมีคุณภาพ และปัญญาเป็นเครื่องใช้ที่จะปรับปรุงพัฒนาให้ได้ความรู้ที่ถูกต้อง คิดหาเหตุผล มีศักยภาพในการคิดและแก้ปัญหา สามารถเรียนรู้ที่จะดำรงชีวิตอย่างเหมาะสม รู้เท่าทันโลกที่เปลี่ยนแปลง และการอยู่ร่วมกันในครอบครัว ชุมชน สังคมได้อย่างมีความสุขและมีคุณภาพ สามารถพัฒนาตามศักยภาพ เป็นคนดี คนเก่งของสังคม และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขสมบูรณ์

บทที่ 4

การสร้างรูปแบบเครือข่ายการศึกษาพุทธศาสนา เพื่อการพัฒนาชุมชนในสังคมไทย

งานวิจัยเรื่องรูปแบบการสร้างเครือข่ายพุทธศาสนศึกษาเพื่อการพัฒนาชุมชนในสังคมไทยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวคิดและรูปแบบการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ เพื่อศึกษาระบบการจัดการ การดำเนินงานและโครงสร้างหลักสูตรพุทธศาสนศึกษา เพื่อแสวงหาแนวทางการสร้างรูปแบบเครือข่ายศึกษาพุทธศาสนาเพื่อการพัฒนาชุมชนในสังคมไทย และเพื่อนำเสนอรูปแบบการสร้างเครือข่ายพุทธศาสนศึกษาเพื่อการพัฒนาชุมชนในสังคมไทยปัจจุบัน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งอาศัยจำนวนกลุ่มตัวอย่างไม่มากนัก เหตุผลในการใช้รูปแบบดังกล่าว เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกและมีรายละเอียดของข้อมูลในทุกด้านในประเด็นที่ศึกษา จึงเหมาะสมที่จะทำการศึกษาดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งจะนำไปสู่ข้อค้นพบและข้อสรุปเป็นข้อเสนอแนะให้เป็นแนวทางหรือรูปแบบที่เหมาะสมต่อไป โดยมีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ พระไตรปิฎก อรรถกถา เอกสารต่าง ๆ และบทสัมภาษณ์เชิงลึก

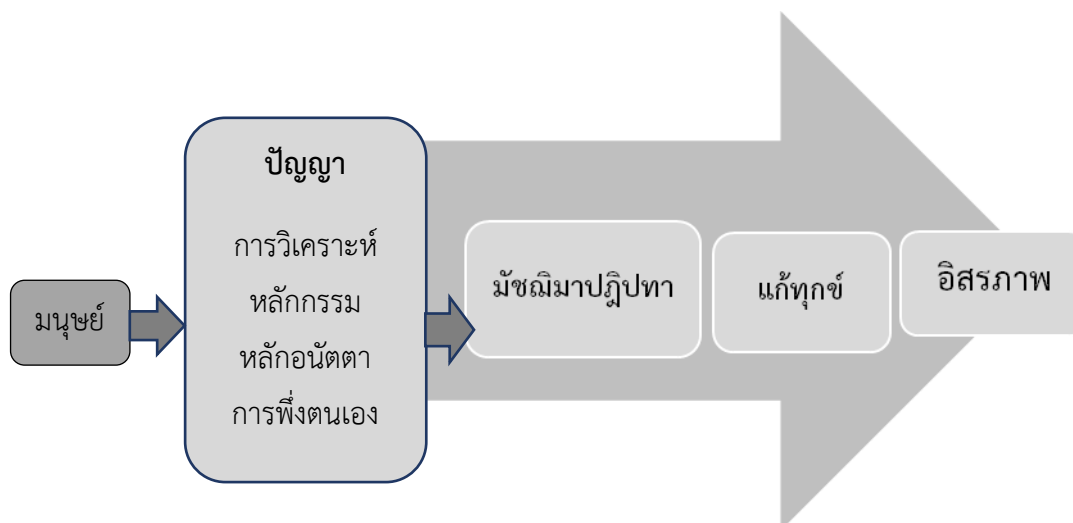
สำหรับบทนี้จะทำการศึกษารูปแบบการสร้างเครือข่ายพุทธศาสนาเพื่อการพัฒนาชุมชนในสังคมไทย โดยเบื้องต้นจะสรุปประเด็นต่างๆที่ศึกษามาแล้วในบทที่ 2 ที่ว่าด้วยแนวคิดการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และเอกสารต่าง ๆ รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามประเด็นการวิจัยและบทที่ 3 ที่ว่าด้วยการเรียนรู้พุทธศาสนศึกษา ซึ่งเป็นการนำหลักสูตรพุทธศาสนศึกษาสร้างเครือข่ายเป็นพหุภาคีเข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันจากหลายๆฝ่ายทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชนหรือสมาชิกในสังคม โดยประยุกต์การศึกษาพุทธศาสนาที่ตอบสนองและเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน เป็นต้นและในที่สุดจะทำการอภิปรายเพื่อแสวงหาแนวทางการสร้างรูปแบบเครือข่ายศึกษาพุทธศาสนาเพื่อการพัฒนาชุมชนในสังคมต่อไป

จากการศึกษาสามารถสรุปโดยรวมว่า การเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งแสวงหาความจริงต่าง ๆ ที่เป็นอยู่ตามสภาพความเป็นตามธรรมชาติ อันเป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากการหยั่งรู้ด้วยปัญญาเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีจนเกิด สัมมาทิฐิ สาขาพุทธศาสนศึกษา ได้ตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นเร่งด่วนต่อการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางสถานการณ์ของโลกและสอดคล้องกับสังคมเพื่อให้คนในสังคมมีคุณธรรม จริยธรรมพร้อมทั้งต้องการให้บริการวิชาการตามแนวพระพุทธศาสนาแก่สังคม ชุมชน และท้องถิ่น เน้นการเผยแผ่พุทธธรรม การแก้ปัญหาสังคม การนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันให้เกิดสันติสุข การชี้นำสังคมในทางสร้างสรรค์และการยุติความขัดแย้งด้วยหลักวิชาการทางพระพุทธศาสนา

สภาพทั่วไปของเครือข่ายองค์กรเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมไทยพบว่าเครือข่ายในการเผยแผ่ถือว่ายั่งยืนน้อยมาก เป็นลักษณะต่างคนต่างทำ รูปแบบเผยแผ่พระพุทธศาสนาในลักษณะเครือข่าย เริ่มด้วยการกำหนดเป้าหมาย เพื่อความสุขสงบของครอบครัวและชุมชน สังคม โดยมีการบริหารจัดการสถานที่ บุคลากร โดยความร่วมมือของทุกฝ่าย การบริหารเครือข่ายมุ่งเน้น 5 ด้าน คือ 1) จุดมุ่งหมายร่วมกัน 2) บุคคล 3) การเชื่อมโยง 4) การสร้างความรู้สึกร่วมกัน และ 5) การพัฒนาระบบที่โปร่งใสตรวจสอบได้ ทั้งนี้ปัญหาและอุปสรรคสำคัญในการจัดการเครือข่าย ประกอบด้วย การขาดแคลนบุคลากรในการทำงาน สิ่งที่ช่วยการทำงานให้มีประสิทธิผลประกอบด้วย องค์การของเครือข่าย การจัดการเครือข่าย การใช้ประโยชน์จากเครือข่าย และการธำรงรักษาเครือข่าย

4.1 การศึกษาพุทธศาสน์เพื่อการพัฒนาชุมชนในสังคมไทย

การศึกษาเครือข่ายศึกษาพุทธศาสน์เพื่อการพัฒนาชุมชนในสังคมไทยนั้น สิ่งที่ผู้วิจัยได้พบก็คือ พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาของมนุษย์ ที่สั่งสอนมนุษย์ให้เกิดปัญญาเรียกว่าสังขธรรม คือ ความจริง ที่ปัญญามนุษย์ธรรมดาสามัญพึงรู้เห็นได้ด้วยตนเอง และอาจนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์แก่ตนได้ โดยไม่ต้องพึ่งใครอื่น พระพุทธศาสนาเป็นผลของการตรัสรู้ หรือค้นพบความจริงตามที่ปรากฏหรือมีอยู่ตามธรรมชาติ คำสอนของพระพุทธศาสนา จึงเป็นการเปิดเผยหรือแสดงความจริงของธรรมชาติ ทั้งฝ่ายวัตถุ (รูปธรรม) และฝ่ายจิตใจ (นามธรรม) มีคำสอนของพระพุทธศาสนาอีกส่วนหนึ่งที่พระพุทธเจ้าทรงกำหนด หรือบัญญัติขึ้นสำหรับเป็นแนวทางในการปฏิบัติ เพื่อผลดีแก่ชีวิตและสังคม คำสอนส่วนนี้เรียกว่า วินัย ซึ่งทรงบัญญัติขึ้นบนพื้นฐานของความเป็นจริง เป็นแนวทางที่จะช่วยให้ผู้ปฏิบัติดำเนินไปสู่เป้าหมาย คือ การบรรลุหรือพบความจริง เมื่อรวมคำสอนเข้าด้วยกัน เรียกว่า พระธรรมวินัย กล่าวโดยรวม คำสอนของพระพุทธศาสนามีลักษณะที่เด่นในเรื่อง การสร้างปัญญา มองทุกสิ่งอย่างวิเคราะห์ เชื่อหลักกรรม ยึดหลักอนัตตา พึ่งตนเอง ยึดหลักมัชฌิมาปฏิปทา แก่ทุกข์ของมนุษย์ อิศรภาพของชีวิต มีมนุษย์เป็นศูนย์กลาง โดยหลักการเหล่านี้สัมพันธ์โยงใยกัน เพื่อวัตถุประสงค์และเป้าหมายอันเดียวกัน (กิตติศักดิ์ ตีระพิมลจันทร์, หน้า 137) ซึ่งแสดงได้ดังภาพต่อไปนี้

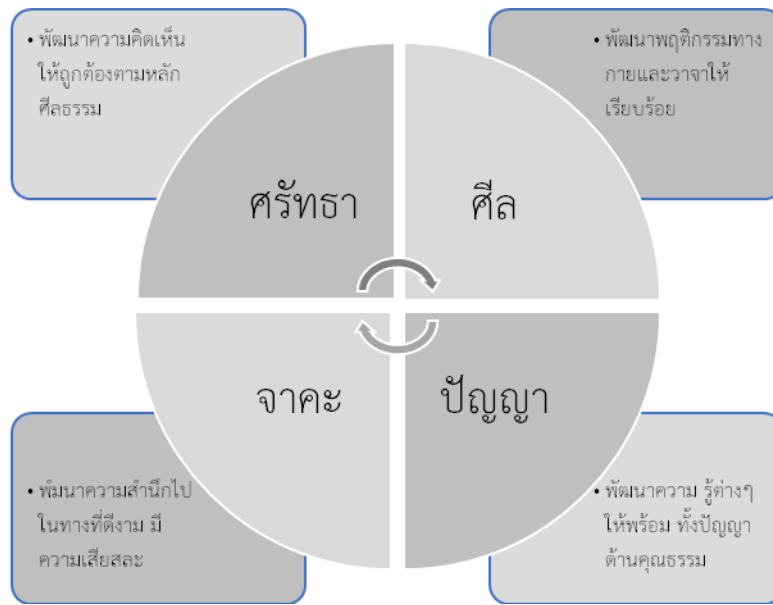

ภาพที่ 4.1 ความสัมพันธ์ของคำสอนทางพระพุทธศาสนากับเป้าหมายในชีวิต

พระพุทธศาสนาสอนให้แก้ปัญหาคือแก้ที่จิตใจด้วยการสร้างศีลธรรม คุณธรรมขึ้นที่จิตใจของตนเอง เพราะต้นเหตุที่สำคัญของปัญหาทั้งปวงคือจิตใจ ปัญหาภายนอกไม่มีหากจิตใจไม่มีปัญหา คำสอนที่มุ่งปรับสภาพหรือพัฒนาจิตใจให้สูงขึ้น ละเอียดขึ้นในทุกแง่ทุกมุม ซึ่งสรุปลงใน 4 หลักการสำคัญ (กิตติศักดิ์ ตีระพิมลจันทร์, หน้า 140) คือ

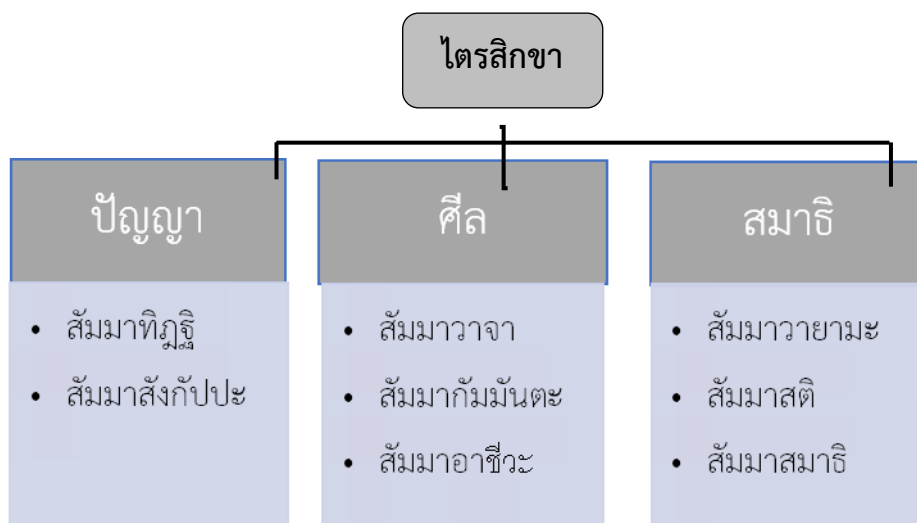
- 1) ปรับหรือพัฒนาความคิดเห็นให้ถูกต้องตามหลักศีลธรรม คุณธรรม รวมอยู่ในหลักศรัทธา
- 2) ปรับหรือพัฒนาพฤติกรรมทางกายให้เรียบร้อยงดงาม ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายเดือดร้อนทั้งต่อตนเองและผู้อื่น รวมอยู่ในหลักศีล
- 3) ปรับหรือพัฒนาความสำนึกให้เป็นไปในทางที่ดีงาม เพื่อการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นได้อย่างผาสุก คือ ให้รู้จักละเว้นสิ่งที่ชั่วร้ายและเสียสละเพื่อผู้อื่นบ้าง รวมอยู่ในหลักจาคะ
- 4) พัฒนาปัญญา ความรู้ความสามารถในด้านต่าง ๆ ให้พร้อม ทั้งปัญญาในด้านศีลธรรม คุณธรรม อันจะทำให้รู้จักผิดชอบชั่วดี และปัญญาทางศิลปะวิทยาการต่าง ๆ เพื่อการอาชีพที่ดีถูกต้อง รวมอยู่ในหลักปัญญา

ผู้ที่สามารถแก้ปัญหา หรือพัฒนาชีวิตขึ้นมาได้ถึงระดับนี้ ก็จะประสบความสุขที่ละเอียดขึ้น ประณีตขึ้นกว่าความสุขที่ได้รับจากวัตถุ เป็นความสุขที่มีระยะเวลายาวนาน หรือมีความถาวรมากยิ่งขึ้นดังแสดงในภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 4.2 คำสอนในการพัฒนาจิตใจสำหรับเป้าหมายระยะยาว

พระพุทธศาสนาสอนวิธีแก้ทุกข์ หรือแก้ปัญหาในระดับนี้ไว้ ซึ่งสรุปลงในหลักการสำคัญ 3 ประการ เรียกว่า ไตรสิกขา คือ 1) พัฒนาศีลให้สมบูรณ์ (ศีล) 2) พัฒนาจิตใจให้มีความสงบมั่นคง (สมาธิ) และ 3) พัฒนาปัญญาให้สมบูรณ์ อันจะนำไปสู่ความรู้จริงที่ทำให้สิ้นกิเลส (ปัญญา) หลักการทั้ง 3 ประการนี้ เมื่อกระจายออกเป็นรายละเอียด คือ มรรคมีองค์ 8 ซึ่งเรียกว่า ทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) ที่จะนำผู้ปฏิบัติมุ่งตรงไปยังความรู้จริงและความสิ้นกิเลส ดังแสดงภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 4.3 คำสอนในการพัฒนาจิตใจสำหรับเป้าหมายสูงสุด

สรุปได้ว่าพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการแก้ทุกข์หรือแก้ปัญหาตั้งแต่ระดับต้นไปจนถึงปัญหาในระดับที่ละเอียดลึกซึ้ง ซึ่งรูปแบบเครือข่ายศึกษาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาชุมชนในสังคมไทยสามารถสรุปต่อไปได้ว่าปัญญาเป็นเป้าหมายสำคัญที่จะได้กล่าวต่อไปในสัมมาทิฐิ

4.1.1 สัมมาทิฐิคือ ปัญญาสัมมาทิฐิเป็นตัวปัญญา ธรรมที่เป็นเครื่องเจริญแห่งปัญญา สัมมา แปลว่า ชอบตรงกับคำว่าภาษาอังกฤษ “Right” พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ได้ให้นิยามความหมายของคำว่า “สัมมา” คือ โดยชอบ ดี ถูกต้อง ถูกถ้วน สมบูรณ์ จริงและแท้พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตโต) ในองค์ประกอบของมรรคมืองค์ 8 จะมีคำว่า สัมมา กำกับไว้ข้างหน้าเสมอ เป็นการชี้ให้เห็นว่าทางสายกลางของพระพุทธศาสนา คือ ความเป็นกลางที่ หมายถึง ความสมดุล ไม่สุดโต่งไปด้านใดด้านหนึ่ง เช่น ไม่ยึดมั่นถืออย่างงมงาย และไม่ปล่อยตัว ปล่อยใจจนกลายเป็นคนไม่มีจุดยืนเหตุแห่งการเกิดสัมมาทิฐิ ความกลัว 4 อย่างเป็นเหตุแห่งสัมมาทิฐิ(โลกิยะ) ความกลัวต่อการตีเตียนตนด้วยตน ความกลัวต่อการตีเตียนจากผู้อื่น ความกลัวต่ออาชญา ความกลัวต่อทุกติ “ภิกษุทั้งหลาย ปัจจัยเพื่อความเกิดขึ้นแห่งสัมมาทิฐิ 2 อย่างนี้ คือ ปรโตโฆสะ (การโฆษณาแต่บุคคลอื่น) และโยนิโสมนสิการ(ทำไว้ในใจโดยแยบคาย) ภิกษุทั้งหลาย ปัจจัยเพื่อความเกิดขึ้นแห่งสัมมาทิฐิ 2 อย่างนี้แล (อง.ทุก.33/371/431)

4.1.1.1 ปรโตโฆสะ การสร้างสัมมาทิฐิด้วยปัจจัยภายนอก แปลตามศัพท์ว่า เสียงจากผู้อื่นหรือเสียงจากภายนอก มีความหมายครอบคลุมถึงสภาพแวดล้อมภายนอกทุกประเภทที่มีอิทธิพลต่อการหล่อหลอมชีวิตของบุคคลไม่ว่าจะเป็นคำแนะนำสั่งสอน การโฆษณาประชาสัมพันธ์ ข้อมูลข่าวสารคำอธิบายชี้แจง ตลอดจนการเรียนรู้ และการเลียนแบบจากแหล่งภายนอกต่างๆอาจจะเรียกว่า ปัจจัยทางสังคม หรือกระบวนการหล่อหลอมทางสังคมได้ โดยแหล่งสำคัญของการเรียนรู้ประเภทนี้ เช่น พ่อ แม่ ครู อาจารย์ มิตรสหายคนมีชื่อเสียงในสังคมสื่อมวลชน ทุกแขนงตลอดถึงสถาบันศาสนาและวัฒนธรรม เป็นต้น

ในที่นี้หมายถึงเฉพาะปรโตโฆสะที่เป็นความรู้เกี่ยวกับโลกและชีวิตในทางถูกต้องดีงามเท่านั้น โดยเฉพาะปรโตโฆสะที่เป็นบุคคลหรือที่เรียกว่า “กัลยาณมิตร” ได้แก่ บุคคลผู้เพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติที่ดีงาม พร้อมทั้งจะแนะนำสั่งสอนชี้แจงชักจูง ช่วยบอกช่องทางหรือเป็นแบบอย่างที่ดีให้ผู้อื่นได้ดำเนินตามอย่างถูกต้อง บางครั้งเรียกว่าบัณฑิต หรือ สัตบุรุษ การเสวนาหรือได้สมาคมกับกัลยาณมิตร นับว่าเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลสูงมากต่อการพัฒนาชีวิตของบุคคล ดังจะเห็นได้จากข้อความในมงคลสูตรและยังมีพุทธพจน์ที่ยกย่องการมีกัลยาณมิตรว่ามีประโยชน์ เหนือกว่าปัจจัยภายนอกด้านอื่น ๆ ใดๆก็ตามเมื่อมองในแง่คุณสมบัติของผู้ที่เป็นกัลยาณมิตร อาจแยกพิจารณาได้ 2 ด้าน คือ

4.1.1.1.1) คุณสมบัติภายใน คือคุณสมบัติที่พัฒนาขึ้นภายในตัวของกัลยาณมิตร ซึ่งทำให้สามารถทำหน้าที่ต่อบุคคลอื่นได้อย่างสมบูรณ์ เรียกว่า สัปปริสสธรรม ธรรมของสัตบุรุษหรือธรรมของคนดีได้แก่

- อัมมัญญตา รู้จักเหตุ คือ รู้หลักความจริงของธรรมชาติ รู้หลักการกฎเกณฑ์แบบแผนหน้าที่ ซึ่งจะเป็นเหตุให้กระทำการได้สำเร็จผลตามความมุ่งหมาย
- อตถัญญตา รู้จักผล คือรู้ความหมายและความมุ่งหมายของหลักธรรมหรือหลักการกฎเกณฑ์ หน้าที่ และรู้ผลที่ประสงค์ของกิจที่จะทำนั้น
- อตตัญญตา รู้จักตน คือ รู้จักฐานะ ภาวะ เพศ กำลัง ความรู้ ความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น ของตนตามเป็นจริง เพื่อประพฤติปฏิบัติให้เหมาะสมและให้เกิดผล
- มัตตัญญตา รู้จักประมาณ คือ รู้จักความพอเหมาะพอดี เช่น รู้จักประมาณในการบริโภคอาหาร ในการใช้จ่ายทรัพย์ หรือการที่ภิกษุรู้จักประมาณในการรับปัจจัย 4 เป็นต้น
- กาลัญญตา รู้จักกาล เช่น รู้ว่าเวลาไหน ควรทำอะไร รู้จักเวลาเรียนเวลาทำงาน เวลาพักผ่อน เป็นต้น
- ปริสสัญญตา รู้จักชุมชน คือ รู้จักถิ่นฐาน รู้จักที่ชุมชน รู้จักมารยาทระเบียบวินัย ขนบธรรมเนียมประเพณี และข้อควรรู้ควรปฏิบัติอื่น ๆ ต่อชุมชนนั้น ๆ
- ปุคคลัญญตา รู้จักบุคคล คือ รู้จักความแตกต่างระหว่างบุคคล ทั้งในด้านอัธยาศัย ความรู้ ความสามารถและคุณธรรม เป็นต้น เพื่อปฏิบัติต่อผู้นั้นโดยถูกต้องเช่นว่า ควรจะคบหรือไม่จะเข้าไปเกี่ยวข้องในลักษณะอย่างไร หรือควรที่จะแนะนำสั่งสอนอย่างไรจึงจะได้ผลดี เป็นต้น

2) คุณสมบัติที่แสดงออกภายนอก คือ คุณสมบัติในแง่ทำหน้าที่ต่อผู้อื่นหรือคุณสมบัติที่ปรากฏต่อสายตาของบุคคลอื่นหรือต่อสังคม เรียกว่า กัลยาณมิตรธรรม หรือธรรมของผู้ที่เป็นกัลยาณมิตร 7 ประการ คือ

- ปิโยเป็นคนน่ารัก คือ เข้าถึงจิตใจ สร้างความรู้สึกสนิทสนม เป็นกันเอง ชวนใจผู้เรียนให้อยากเข้าไปปรึกษาได้ถาม
- ครุ เป็นคนน่าเคารพ คือ มีความประพฤติสมควรแก่ฐานะ ทำให้เกิดความรู้สึกขอบุญใจเป็นที่พึงได้และปลอดภัย
- ภาวนีโย เป็นคนน่าเจริญใจ คือ มีความรู้จริง ทรงภูมิปัญญาแท้จริงและเป็นผู้ฝึกฝนปรับปรุงอยู่เสมอ เป็นที่น่ายกย่อง ควรเอาอย่าง ทำให้ศิษย์เอ๋ยอ้างและรำลึกถึงความซาบซึ้ง มั่นใจ และภาคภูมิใจ
- วัตตา เป็นคนฉลาดในการพูด คือ พูดเป็น รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้จักจังหวะและเวลาที่ควรพูดและไม่ควรพูด คอยให้คำแนะนำว่ากล่าว ตักเตือน และเป็นທີ່ปรึกษาที่ดี

- วรณิกขโม อุดทนต่อถ้อยคำได้ คือ พร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษา คำซักถาม แม้จุกจิก ตลอดจนคำกล่าวล่วงเกินและคำตักเตือนวิพากษ์วิจารณ์ต่าง ๆ สามารถอดทนฟังได้ด้วยจิตที่เปี่ยมด้วยเมตตา ไม่เบื่อหน่าย และไม่เสียอารมณ์
- คัมภีร์ธรรมา จะ กะถัง กัตตา แถลงเรื่องล้ำลึกได้ คือ กล่าวชี้แจงเรื่องต่าง ๆ ที่ลึกซึ้งซับซ้อนให้เข้าใจได้ และสอนศิษย์ให้ได้เรียนรู้เรื่องราวที่ลึกซึ้งยิ่ง ๆ ขึ้นไป
- โน จัญญาเน นิโยชะเย ไม่ชักนำในฐานะที่ไม่ควร คือ ไม่ชักจูงไปในทางเสื่อมเสียหรือเรื่องเหลวไหลไม่สมควร ชักนำแต่เรื่องที่อยู่ในทำนองคลองธรรม เป็นประโยชน์แก่กุลแก่การพัฒนาชีวิตในระดับที่สูงขึ้นไป

อย่างไรก็ตาม แม้ปรโตโฆสะจะสามารถเป็นปัจจัยให้เกิดสัมมาทิฐิได้ แต่ก็ยังเป็นสัมมาทิฐิที่อยู่ในขั้นของศรัทธา คือ มีศรัทธาคอยหนุนหลังอยู่ ไปได้ไกลสุดเพียงแค่ว่าโลกิยสัมมาทิฐิเท่านั้น โดยไม่มีปัจจัยภายในเข้ามาเสริมหรือมารับช่วงต่อ กระบวนการศึกษาก็ไม่ตลอดรอดฝั่ง ไม่ถึงจุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนาเพราะเมื่ออยู่เพียงแค่นี้ขั้นศรัทธา ตัวผู้มีศรัทธานั้นก็ยังขึ้นต่อกัลยาณมิตร คอยฟังอาศัยครูอาจารย์ พฤติกรรมก็ยังอยู่ในลักษณะของการทำตามหรือเลียนแบบ ทางแก้คือ ต้องพยายามหาทางเชื่อมโยงให้ก้าวเข้าสู่องค์ประกอบภายในให้ได้ นั่นคือโดยนิโสมนสิการ

4.1.1.2 โยนิโสมนสิการ โยนิโสมนสิการ คือ การใช้ความคิดอย่างถูกวิธี การทำให้ใจให้แยกคายในแง่ต่างๆ ดังต่อไปนี้

4.1.1.2.1 อุบายมนสิการ แปลว่า คิดหรือพิจารณาโดยอุบาย คือ คิดอย่างมีวิธี หรือคิดถูกวิธี หมายถึง คิดถูกวิธีที่จะให้เข้าถึงความจริงสอดคล้องเข้าแนวกบัสัจจะ ทำให้หยั่งรู้สภาวะลักษณะและสามัญลักษณะของสิ่งทั้งหลาย

4.1.1.2.2 ปถมนสิการ แปลว่าคิดเป็นทางหรือคิดถูกทาง คิดได้ต่อเนื่องเป็นลำดับ จัดลำดับได้หรือมีลำดับ มีขั้นตอน หมายถึงความคิดเป็นระเบียบตามแนวเหตุผลเป็นต้นไม่สับสน ทั้งนี้รวมถึงความสามารถที่จะชักชวนนึกคิดเข้าสู่แนวทางที่ถูกต้อง

4.1.1.2.3 การณมนสิการ แปลว่า คิดตามเหตุ คิดค้นเหตุ คิดตามเหตุผล หรือคิดอย่างมีเหตุผล หมายถึง การคิดสืบค้นตามแนวความสัมพันธ์สืบทอดกันแห่งเหตุปัจจัย พิจารณาสืบสาวหาสาเหตุให้เข้าถึงต้นเค้า หรือแหล่งที่มาซึ่งส่งผลต่อเนื่องมาตามลำดับ

4.1.1.2.4 อุปาทกมนสิการ แปลว่า คิดให้เกิดผล คือใช้ความคิดให้เกิดผลที่พึงประสงค์ เล็งถึงการคิดอย่างมีเป้าหมาย ท่าน หมายถึง การคิดการพิจารณาที่ทำให้มีสติหรือทำให้จิตใจเข้มแข็งมั่นคงพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต),

ฉะนั้นโยนิโสมนสิการ คือ การคิดอย่างมีระบบ โดยใช้เหตุและผล คิดเป็นแนวทางไปตลอดสาย เป็นการแก้ปัญหาอย่างตรงจุด เป็นการแก้ปัญหาในการแก้ปัญหาซึ่งมีหลายวิธีตามสถานการณ์ที่

แตกต่างกันไป การคิดแบบใช้เหตุและผล คือวิธีคิดแบบอริยสัจ หรือกิจในอริยสัจ หมายถึง หน้าที่อันพึงกระทำต่ออริยสัจ 4 แต่ละอย่าง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต)

4.1.2 ปัญญา 3 ระดับ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช ได้ทรงอธิบายว่าปัญญามีอยู่ 3ระดับ(สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช(เจริญ สุวฑฺฒโน) กล่าวว่า

4.1.2.1 ปริยัติปัญญา เป็นความรู้ที่เกิดจากการเรียนต่าง ๆ เป็นศิลปวิทยา

4.1.2.2 ปฏิบัติปัญญา เมื่อเรียนรู้แล้วก็นำมาปฏิบัติ เช่น เมื่อเรียนรู้เรื่องศีล รู้จักสมาธิ รู้จักปัญญา ก็นำมาปฏิบัติให้เป็นศีล เป็นสมาธิ เป็นปัญญาขึ้นที่ตนเอง ก็จะได้ปัญญาที่เกิดจากการปฏิบัติ

4.1.2.3 ปฏิเวธปัญญา เมื่อปฏิบัติไปจนถึงที่สุด คือ ชำระจิตใจให้บริสุทธิ์หมดจดได้ บางส่วนหรือสิ้นเชิง ที่เรียกว่าเป็นมรรค เป็นผล เป็นนิพพาน ตั้งแต่โสดาปัตติมรรค โสดาปัตติผล จนถึงอรหัตตมรรคอรหัตตผล เป็นการทำลายกิเลสที่หุ้มห่อจิตใจให้หลุดไปได้หมดสิ้น

4.1.3 วิธีเจริญปัญญา ความรู้ที่เป็นตัวปัญญาที่พัฒนามาโดยลำดับนี้ ก็อาศัยความรู้ทางอายตนะมาประกอบกระทำการปฏิบัติปลูกปัญญาต่างๆด้วยวิธีที่ทางพระพุทธศาสนาได้ย่อลงเป็น 3 วิธี (สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน) คือ

4.1.3.1 สุตะคือ ทางฟัง หมายถึงทั้งการอ่าน และหมายรวมทั้งการที่ทราบอายตนะอย่างอื่น อันการฟังนั้นได้ทางหู อ่านได้ทางตา การทราบนอกจากนี้ก็ได้ทางจมูกทางลิ้นทางกาย อาศัยทางทั้ง5 นี้เสริมความรู้ให้มากขึ้น แต่ว่าทางเสริมความรู้เหล่านี้ครั้งโบราณไม่มีตัวหนังสือ ก็ต้องอาศัยหู อาศัยฟังทางหู เป็นข้อสำคัญ จึงได้ยกเอาสุตะ คือ การสดับฟังขึ้นมาเป็นทางให้เกิดปัญญา และปัญญาที่ได้จากการฟัง อันรวมทั้งการอ่านและทราบทางจมูกทางลิ้นทางกายเหล่านี้ ก็รวมเรียกว่าสุตมัยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการสดับ

4.1.3.2 จินตา คือ ความคิด คิดค้นพิจารณาจับเหตุจับผลที่ถูกต้อง เรียกว่า จินตา ก็เป็นทางให้เกิดปัญญา เรียกว่าจินตปัญญา ปัญญาที่เกิดทางจินตา คือความคิดพิจารณาและยังต้องอาศัยการประกอบกระทำ ทำให้มีขึ้นให้เป็นขึ้น อันเรียกว่า จินตมัยปัญญา

4.1.3.3 ภาวนา แปลว่า การกระทำให้มีขึ้นให้เป็นขึ้น ได้แก่ ภาคปฏิบัติ ปัญญาที่ได้ทางนี้เรียกว่า ภาวนามัยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากภาวนา การปฏิบัติทำให้มีขึ้นให้เป็นขึ้น

ทางพุทธศาสนาได้ตรัสแสดงปัญญาไว้ 3 ทาง คือ สุตะ การสดับฟัง จินตา ตัวความพินิจพิจารณา กับภาวนา การปฏิบัติอบรมให้มีขึ้นให้เป็นขึ้นนั้น เป็นทางให้เกิดปัญญาแต่ไม่ใช่ตัวปัญญาสรุปหลักปัญญาในพระพุทธศาสนา ดังนี้

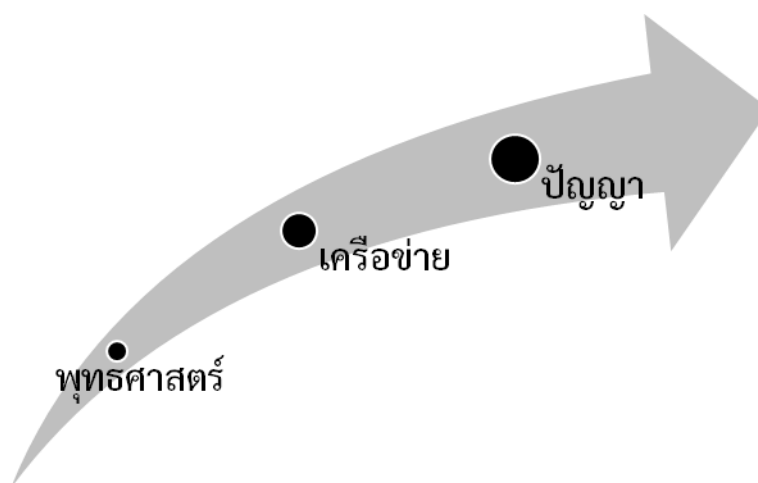
- 1) มุ่งให้รู้จักบาปบุญคุณโทษ อะไรที่เป็นประโยชน์ อะไรไม่ใช่ประโยชน์
- 2) มุ่งให้รู้คติ คือความดำเนินไปของธรรมดา
- 3) มุ่งให้รู้จักความจริงตามเหตุผล หรือรู้เหตุผลตามเป็นจริง ที่เรียกว่ารู้สัจจะ คือความจริง

4) มุ่งให้มีความเห็นชอบถูกต้องตามทำนองคลองธรรม เป็นต้นว่า ให้ทานรักษาศีลมีผลดีจริง ทำดีได้ผลดีจริง ทำชั่วได้ผลชั่วจริง โลกนี้โลกอื่นมีจริง มารดาบิดามีคุณจริง สัตว์ที่ผูกเกิดตามกรรมมีจริง สมณะที่ประพฤติปฏิบัติชอบจนถึงรู้แจ้งเห็นจริง

ปัญญาในธรรมต้องอาศัยจิตที่บริสุทธิ์ โดยมีศีลเป็นพื้นรองรับ ลักษณะสำคัญของผู้ที่มีปัญญาสูงสุดในพระพุทธศาสนา มีดังนี้

- 1) มองสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง หรือเห็นตามความเป็นจริง
- 2) รู้เท่าทันสังขาร รู้สามัญลักษณะที่เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา รู้เท่าทันสมมติบัญญัติ
- 3) ไม่ต้องเชื่อ ไม่ต้องมีศรัทธา หรือไม่ต้องอาศัยศรัทธา เรียกว่า อัสนัทธิ เพราะรู้เห็นสิ่งนั้น ๆ แจ่มด้วยตนเอง ไม่ต้องรู้เห็นผ่านคนอื่น ไม่ต้องอาศัยความรู้ของคนอื่น

ดังนั้น การศึกษาพุทธศาสนาเพื่อการพัฒนาชุมชนในสังคมไทย ก็คือ การสร้างปัญญาให้ชุมชนสังคมไทยมีปัญญา หมายความว่า รูปแบบเครือข่ายต้องประกอบด้วยปัญญาโดยการศึกษาพุทธศาสตร์ก็คือ วิธีการสร้างปัญญาให้ชุมชนดังแสดงภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 4.4 การศึกษาพุทธศาสนาเพื่อสร้างเครือข่ายทางปัญญา

4.2 บทวิเคราะห์คำให้สัมภาษณ์ของผู้ทรงคุณวุฒิ

4.2.1 คุณสมบัติของผู้ทรงคุณวุฒิ

ผู้ทรงคุณวุฒิที่ผู้วิจัยได้ทำการขอสัมภาษณ์เชิงลึกนั้น มี 12 รูป/คน ดังนี้

- 4.2.1.1. ดร.สกล เหลืองไพฑูริย์
- 4.2.1.2. ดร.เสน่ห์ เดชะวงศ์
- 4.2.1.3. พ.ต.อ. ดร.วนิชย์ วัลลา

- 4.2.1.4 คุณเสาวนีย์ รุ่งศิริอนันต์
- 4.2.1.5 คุณสุภารัตน์ ขาวสะอาด
- 4.2.1.6 นายเกษร ทรัพย์อุภัย
- 4.2.1.7 นางกิตติยา นัยพร
- 4.2.1.8 คุณเรณู หาบุบผา
- 4.2.1.9 นางนิภา ศรีกุล
- 4.2.1.10 นายมาโนช หาบุบผา
- 4.2.1.11 รศ.ดร.อำพล บุตดาสาร
- 4.2.1.12 ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.ยงสยาม สนามพล

การพิจารณาเลือกผู้ทรงคุณวุฒินี้ ผู้วิจัยพิจารณาจากคุณสมบัติของการเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ด้านพระพุทธศาสนาที่มีความรู้และผลงานทางวิชาการในการศึกษาพระพุทธศาสนา มีประสบการณ์ในการทำงานระบบเครือข่ายในการพัฒนาชุมชน โดยมีผลงานทางธรรมะ ผลงานทางวิชาการทั้งด้านการสอน การบรรยาย และเขียนหนังสือ บทความที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา เครือข่ายในการพัฒนาชุมชน

4.2.2 คำถามเพื่อการสัมภาษณ์

ผู้วิจัยมีความประสงค์ที่จะทราบถึงแนวคิดและรูปแบบการสร้างเครือข่าย ระบบการจัดการศึกษา แนวทางการสร้างรูปแบบเครือข่ายการศึกษาพุทธศาสตร์เพื่อชุมชนในสังคมไทย ดังนั้น คำถามในการสัมภาษณ์มีทั้งหมด 12 ข้อและข้อเสนอแนะเพื่อให้สัมภาษณ์ ได้เสนอแนวคิดอย่างเปิดกว้าง ซึ่งรายละเอียดมีดังต่อไปนี้

- 4.2.2.1 ท่านคิดว่าแนวคิดเรื่องระบบเครือข่ายเป็นอย่างไร?
- 4.2.2.2 ท่านคิดว่าเครือข่ายการเรียนรู้มีความจำเป็นต่อสังคมอย่างไร?
- 4.2.2.3 ท่านคิดว่ารูปแบบเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกันควรมีลักษณะอย่างไร?
- 4.2.2.4 ท่านคิดว่าการศึกษาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาหรือพุทธศาสนศึกษา มีความสำคัญอย่างไร?
- 4.2.2.5 ท่านคิดว่ารูปแบบเครือข่ายการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาในปัจจุบันเป็นอย่างไร?
- 4.2.2.6 ท่านคิดว่าสร้างเครือข่ายการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาที่มีความจำเป็นอย่างไร?
- 4.2.2.7 ท่านคิดว่าแนวการสร้างเครือข่ายพุทธศาสนศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชนในสังคมไทย ควรจะมีลักษณะอย่างไร?
- 4.2.2.8 ท่านคิดว่าชุมชนควรมีส่วนร่วมในการพัฒนาเครือข่ายพุทธศาสนศึกษาอย่างไร?
- 4.2.2.9 ท่านคิดว่าเครือข่ายพุทธศาสนศึกษาจะช่วยพัฒนาชุมชนได้อย่างไร?

4.2.2.10 ท่านคิดว่ารูปแบบเครือข่ายพุทธศาสนศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชน ควรจะมีลักษณะอย่างไร?

4.2.2.11 ท่านคิดว่าในปัจจุบันเครือข่ายพุทธศาสนศึกษา ควรจะมีลักษณะอย่างไร?

4.2.2.12 ท่านคิดว่ามีปัจจัยอะไรบ้างที่จะช่วยพัฒนาเครือข่ายพุทธศาสนศึกษาให้มีความเจริญมั่นคงและยั่งยืนต่อไป?

4.2.2.13 ข้อเสนอแนะ

4.2.3 เครือข่ายและการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกัน

คำถามข้อที่ 1 ท่านคิดว่าแนวคิดเรื่องระบบเครือข่าย ดังผู้ให้สัมภาษณ์ คือ **ดร.สกล เหลืองไพฑูรย์** เห็นว่า ระบบเครือข่าย คือ ระบบที่มีการเชื่อมโยงองค์กร ระบบการสื่อสารข้อมูลเข้าด้วยกัน เพื่อประโยชน์ในการแลกเปลี่ยนข้อมูลสนับสนุนการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างให้บรรลุผลสำเร็จ หรือการเชื่อมประสาน และใช้ประโยชน์ของข้อมูลร่วมกัน สอดคล้องกับ **ดร.เสนห์ เตชะวงค์** เห็นว่า ระบบเครือข่ายเป็นเรื่องดีที่จะช่วยกันพัฒนาและก้าวหน้าไปด้วยกัน การมีเครือข่ายที่ดีก็เหมือนมีกัลยาณมิตรสอดคล้องกับ **พ.ต.อ. ดร.วินัย วัลลา** เห็นว่า ระบบเครือข่ายคือการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม แลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลระหว่างกัน หรือการทำกิจกรรมร่วมกันในลักษณะบุคคลหรือองค์กรที่สมาชิกยังคงมีความเป็นอิสระในการดำเนินการกิจกรรมของตน หรือขององค์กร เป็นการสร้างความสัมพันธ์ และการเชื่อมโยงแลกเปลี่ยนความรู้ช่วยเหลือพึ่งพา ความสัมพันธ์สร้างพลัง และอำนาจต่อรองสอดคล้องกับ **คุณเสาวนีย์ รุ่งศิริอนันต์** เห็นว่า เป็นการรวมตัวกันทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการแชร์ประสบการณ์กันในความสำเร็จของแต่ละคน แล้วนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน **คุณสุภารัตน์ ขาวสะอาด** เห็นว่า นำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน สอดคล้องกับ **นายเกษร ทรัพย์อุภัย** เห็นว่า เป็นการรวมตัวกัน และแชร์ประสบการณ์ แลกเปลี่ยนกัน สอดคล้องกับ **นางกิตติยา นัยพร** เห็นว่า แลกเปลี่ยนเรียนรู้, ช่วยเหลือ นำพา, ความสัมพันธ์สร้างพลัง และอำนาจ, ความร่วมมือ ผู้เข้ามีส่วนร่วม มีความเข้าใจกันและกัน ระดมทรัพยากรความรู้ สอดคล้องกับ **คุณเรณู หาบุบผา** เห็นว่า สร้างสื่อและกิจกรรมให้ประชาชนเข้าใจแก่นแท้ของหลักธรรมทางพุทธศาสนา อันนำไปสู่สังคมที่ดีงามและสงบสุขสอดคล้องกับ **นางนิภา ศรีภู** เห็นว่า มีสื่อที่ทันสมัย จัดกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาที่น่าสนใจ มีวิทยากรที่ให้ความรู้ที่แม่นยำในเรื่องพระพุทธศาสนา สอดคล้องกับ **นายมาโนช หาบุบผา** เห็นว่า เพื่อเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อให้มีเครือข่ายหรือสาขา ในอันที่จะร่วมกันเผยแผ่พระพุทธศาสนา และพุทธธรรมสอดคล้องกับ **รศ.ดร.อำพล บุตดาสาร** เห็นว่า เครือข่ายการเรียนรู้ หมายถึง การแลกเปลี่ยนความรู้ ทัศนคติ ประสบการณ์ด้านต่างๆ ทางการศึกษาที่มีความแตกต่างกันทางศาสตร์นั้น ๆ

สรุปแนวคิดเรื่องระบบเครือข่าย ระบบเครือข่ายเป็นเรื่องดีที่จะช่วยกันพัฒนาและก้าวหน้าไปด้วยกัน การมีเครือข่ายที่ดีก็เหมือนมีกัลยาณมิตร เป็นการเชื่อมโยงองค์กร ระบบการสื่อสารข้อมูล

เข้าด้วยกัน เพื่อประโยชน์ในการแลกเปลี่ยนข้อมูลสนับสนุนการดำเนินการอย่างไรอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างให้บรรลุผลสำเร็จ หรือการเชื่อมประสาน และใช้ประโยชน์ของข้อมูลร่วมกัน เป็นการสร้างความสัมพันธ์ และการเชื่อมโยงแลกเปลี่ยนความรู้ช่วยเหลือพึ่งพา ความสัมพันธ์สร้างพลัง และอำนาจต่อรอง เครือข่ายทำหน้าที่เป็นองค์กรที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อให้มีเครือข่ายหรือสาขา ในอันที่จะร่วมกันเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ด้านเครือข่ายการเรียนรู้มีความจำเป็นต่อสังคม ผู้ให้สัมภาษณ์ คือ **ดร.สกล เหลืองไพฑูริย์** เห็นว่า มีความจำเป็นมาก เพราะสังคมเป็นระบบของคนที่มาวมกัน และในโลกนี้มีความรู้หลากหลายมากมายจนคนใดคนหนึ่งไม่สามารถจะค้นคว้าหาข้อมูลได้ด้วยตนเองอย่างสมบูรณ์ ดังนั้น เครือข่ายการเรียนรู้จึงช่วยสังคมให้เรียนรู้ซึ่งกันและกัน เห็นจุดดี จุดด้อย และนำไปประยุกต์ใช้ความรู้ได้ดีต่อไปสอดคล้องกับ **ดร.เสน่ห์ เดชะวงศ์** เห็นว่า มีความจำเป็นอย่างมากเพราะการเรียนรู้ของเครือข่ายมีระดับที่ต่างต่างกัน เมื่อมีการเรียนรู้แบบพึ่งพิงอาศัยกันเป็นสังคม หรือเป็นเครือข่ายก็จะทำให้เกิดความรู้ และความเข้าใจไปในทิศทางเดียวกันสอดคล้องกับ **พ.ต.อ. ดร.วินัย วัลลา** เห็นว่า เครือข่ายเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์กับบุคคลหรือองค์กร ลดความซับซ้อนในการทำงาน ให้ความร่วมมือ และเอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกันเป็นการปูทางไปสู่ประตูโลกภายนอก และนำไปแก้ปัญหาคความเลื่อมล้ำในทางสังคมได้สอดคล้องกับ **คุณเสาวนีย์ รุ่งศิริอนันต์** เห็นว่า ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน มีอิสระในความคิดความสามารถของตนเอง ช่วยเหลืออาหารต่อกัน มีความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงานสอดคล้องกับ **คุณสุภารัตน์ ขาวสะอาด** เห็นว่า มีอิสระในความคิด ในความสามารถของตนสอดคล้องกับ **นายเกษร ทรัพย์อุภัย** เห็นว่า มีการช่วยเหลือกัน และเอื้อเพื่อซึ่งกันและกันสอดคล้องกับ **นางกิตติยา นัยพร** เห็นว่า เป็นการกระตุ้นความคิดความใฝ่แสวงหาความรู้จิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นเพื่อพัฒนาชุมชนการสร้างองค์กรใหม่ ๆ และแลกเปลี่ยนข่าวสารกับหน่วยงานต่าง ๆ สอดคล้องกับ **คุณเรณู หาบุบผา** เห็นว่า มีความจำเป็นเพราะพื้นที่พบทบาทพระสงฆ์ในสังคม, ส่งเสริมบทบาทพุทธบริษัทในสังคมไทย, เป็นองค์การประสานงานภาคประชาชนในการฟื้นฟูพระพุทธศาสนา, สร้างจิตอาสาให้เกิดขึ้นกับสังคมไทย สอดคล้องกับ **นางนิภา ศรีกุล** เห็นว่า เครือข่ายการเรียนรู้มีความจำเป็นต่อสังคม เพื่อพื้นที่พบทบาทของพระสงฆ์ สร้างความสุขให้เกิดขึ้นในสังคมสอดคล้องกับ **นายมานอช หาบุบผา** เห็นว่า ขยายแนวคิด และอุดมการณ์พัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้สร้างแนวร่วมกัลยาณมิตร ประสานผลประโยชน์โดยไม่สูญเสียเอกลักษณ์สอดคล้องกับ **รศ.ดร.อำพล บุคตาสาร** เห็นว่า เครือข่ายการเรียนรู้ถือว่ามีความจำเป็นและสำคัญต่อสังคมในศตวรรษที่ 21 เพราะองค์ความรู้ทั้งโลกได้เชื่อมโยงต่อกันแบบไม่ได้แยกส่วนในเหมือนในอดีตแล้ว

สรุปเครือข่ายการเรียนรู้มีความจำเป็นต่อสังคมเป็นอย่างยิ่งเพราะมีความจำเป็นอย่างมากเพราะการเรียนรู้ของเครือข่ายมีระดับที่แตกต่างกัน เมื่อมีการเรียนรู้แบบพึ่งพิงอาศัยกันเป็นสังคม

หรือเป็นเครือข่ายก็จะทำให้เกิดความรู้ และความเข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน ลดความซับซ้อนในการทำงาน ให้ความร่วมมือ และเอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกันเป็นการปูทางไปสู่ประตูโลกภายนอก และนำไปแก้ปัญหาคความเลื่อมล้ำในทางสังคมได้

ด้านรูปแบบเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกันควรมีลักษณะคือ ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า **ดร.สกล เหลืองไพฑูริย์** เห็นว่า ควรมีลักษณะอย่างน้อย 3 ประการคือ 1) มีข้อตกลงร่วมกัน (MOU) 2) มีความเชื่อมโยงระบบข้อมูล แลกเปลี่ยนข้อมูลที่ดี 3) มีการรวบรวมข้อมูลของสิ่งที่ประสบความสำเร็จไว้เป็นฐานเพื่อการเรียนรู้ร่วมกัน และการขยายผลสู่สังคมสอดคล้องกับ **ดร.เสน่ห์ เตชะวงศ์** เห็นว่า รูปแบบการเรียนรู้ แบบเครือข่ายควรจะเริ่มจากห้องเรียนในรูปของ Team Learning แล้วขยายออกเป็นระดับชั้นเรียน คณะ สถาบัน ชุมชน ในรูปของ Mono – Disciplinary or Inter – Disciplinary Learning สอดคล้องกับ **พ.ต.อ. ดร.วินิชย์ วัลลา** เห็นว่า รูปแบบเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกัน คือ เกิดจากการประสบปัญหาภาวะวิกฤติ หรือเหตุการณ์ที่เป็นจุดพลิกผันรุนแรง เป็นประเด็นที่บุคคลในเครือข่ายเห็นความสำคัญ และได้รวมตัวกันเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการที่ประสบความสำเร็จและที่ทุกคนสามารถนำมาปรับใช้เพื่อประสบความสำเร็จสอดคล้องกับ **คุณเสาวนีย์ รุ่งศิริอนันต์** เห็นว่า รูปแบบเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกันควรมีลักษณะคือ - การรวมเครือข่ายแบบเครือข่ายที่พี่น้องชอบในเรื่องเดียวกันหรือคนในภูมิลำเนาถิ่นกำเนิดเดียวกัน ช่วยกันร่วมแก้ปัญหา และมีกิจกรรมทำร่วมกัน - ระบบแบบเป็นทางการเป็นองค์กรจะต้องมีคนคอยกระตุ้นปลุกจิตสำนึกให้ร่วมกันและช่วยแก้ปัญหาและสอดคล้องกับ **คุณสุภารัตน์ ชาวสะอาด** เห็นว่าช่วยกันร่วมแก้ไขปัญหาคสอดคล้องกับ **นายเกษร ทรัพย์อุทัย** เห็นว่า แบบญาติพี่น้อง ชอบในสิ่งเดียวกันสอดคล้องกับ **นางกิตติยา นัยพร** เห็นว่า ควรมีการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด ข้อมูลข่าวสารประสบการณ์ และการเรียนรู้ระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคลองค์กร และแหล่งความรู้ที่มีส่วนร่วมในการขยายการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง จนเป็นแบบตีเชื่อมโยงกัน ส่งผลให้เกิดการเผยแพร่ และการประยุกต์ความรู้ต่าง ๆ เพิ่มประสบการณ์ทางวิชาการสอดคล้องกับ **คุณเรณู หาบุบผา** เห็นว่า ศูนย์กลางเครือข่ายพุทธบริษัทโดยมีเจ้าหน้าที่ประจำ, ผลิตสื่อและริเริ่มกิจกรรมที่สอดรับด้วยหลักธรรมใหม่ ๆ ที่ตอบสนองต่อสถานการณ์, ประชุมร่วมกันขององค์กรเพื่อกำหนดพุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนสอดคล้องกับ **นางนิภา ศรีภู** เห็นว่า มีเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ความสามารถในการสร้างสรรค์ผลิตสื่อ กิจกรรมที่สอดคล้องกับธรรมะ มีการกำหนดยุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนรายปีสอดคล้องกับ **นายมานิช หาบุบผา** เห็นว่า เพื่อเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยยึดหลักพระธรรมวินัย มุ่งส่งเสริมการศึกษาของพุทธธรรม การปฏิบัติธรรมเพื่อพัฒนาเยาวชน สอดคล้องกับ **รศ.ดร.อำพล บุคตาสาร** เห็นว่า รูปแบบเครือข่ายการเรียนรู้ควรมีลักษณะเป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูลสถานที่ การวิจัย นักศึกษา เพื่อสร้างองค์ความรู้และประสบการณ์ให้แก่กันและกัน

สรุปได้ว่ารูปแบบเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกันควรมีลักษณะคือ

- 1) รูปแบบเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกัน คือ เกิดจากการประสบปัญหาภาวะวิกฤติ หรือ เหตุการณ์ที่เป็นจุดพลิกผันรุนแรง เป็นประเด็นที่บุคคลในเครือข่ายเห็นความสำคัญ และได้รวมตัวกันเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ที่เป็นทางการ และไม่ใช่วิธีการที่ประสบความสำเร็จและที่ทุกคนสามารถนำมาปรับใช้เพื่อประสบความสำเร็จ
- 2) ควรมีการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด ข้อมูลข่าวสารประสบการณ์ และการเรียนรู้ระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคลองค์กร และแหล่งความรู้ที่มีส่วนร่วมในการขยายการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง จนเป็นแบบตีเชื่อมโยงกัน ส่งผลให้เกิดการเผยแพร่ และการประยุกต์ความรู้ต่าง ๆ เพิ่มประสบการณ์ทางวิชาการ
- 3) ระบบแบบเป็นทางการเป็นองค์กรจะต้องมีคนคอยกระตุ้นปลุกจิตสำนึกให้ร่วมกัน และช่วยแก้ปัญหา

ด้านการศึกษาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาหรือพุทธศาสนศึกษามีความสำคัญนั้น ผู้ให้สัมภาษณ์เห็นว่า **ดร.สกล เหลืองไพฑูริย์** เห็นว่า สำคัญอย่างมาก เพราะผู้ที่ศึกษาและปฏิบัติตามศาสน์ของพระพุทธศาสนาจะช่วยแก้ปัญหาของชีวิตได้ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม สุขภาพของปัจเจกบุคคล และสังคมสอดคล้องกับ **ดร.เสนห์ เดชะวงศ์** เห็นว่า พุทธศาสนศึกษาเป็นเรื่องของการเรียนรู้เพื่อการใช้ชีวิตที่เหมาะสมและถูกต้อง ทรัพย์รวมนิติเป็นรูปภาพที่ให้ความสะดวกสบายในระดับหนึ่ง แต่ มีความจำเป็นต่อสภาพของจิตใจอย่างยิ่งสอดคล้องกับ **พ.ต.อ. ดร.วนิชย์ วัลลา** เห็นว่า การศึกษาในทางพระพุทธศาสนา เป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาคนให้เป็นผู้มีชีวิตที่ดีงาม ดำเนินชีวิตได้ถูกต้องและเกื้อกูลต่อสังคม เป็นการพัฒนาในมนุษย์ให้เจริญขึ้น ส่วนมนุษย์ที่ยังไม่ได้รับการพัฒนาจะต้องอาศัยค้นหาในการดำเนินชีวิต เพื่อสนองความต้องการตามอายตนะทั้งหลายสอดคล้องกับ **คุณเสาวนีย์ รุ่งศิริอนันต์** เห็นว่า เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้าน มีวัดเป็นศูนย์กลาง ในการอบรมสั่งสอนจริยธรรมของคนในสังคม เรียนรู้พุทธประวัติของพระพุทธเจ้า คำสั่งสอนของพระศาสดาที่มุ่งให้มนุษย์ละเว้นความชั่ว ทำความดี รู้จักควบคุมดูแลตัวเองให้มีสติเห็นว่ามีวัดเป็นศูนย์กลางในการอบรมสั่งสอนสอดคล้องกับ **นายเกษร ทรัพย์อุทัย** เห็นว่า ทำให้คนเป็นคนที่ไม่เอาเปรียบกันสอดคล้องกับ **นางกิตติยา นัยพร** เห็นว่า ทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เป็นบ่อเกิดแห่งจริยธรรม เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตสอดคล้องกับ **คุณเรณู หาบุบผา** เห็นว่า การส่งเสริมสุขภาวะทางจิตวิญญาณให้เกิดขึ้นกับคนในสังคม, ปรับเปลี่ยนทัศนคติและแนวทางในการดูแลช่วยเหลือที่เอื้อให้ประชาชนเข้าถึงสุขภาวะทางจิตวิญญาณสอดคล้องกับ **นางนิภา ศรีกุล** เห็นว่า มีความสำคัญในด้านพัฒนาด้านคุณธรรม จริยธรรม พัฒนาจิตของบุคคลให้มีความสุขรอบคอบ และใจเย็นมากขึ้นสอดคล้องกับ **นายมานิช หาบุบผา** เห็นว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่สำคัญศาสนาหนึ่งของโลก ช่วยให้บุคคลมีชีวิตที่ราบรื่นและสงบสุขสอดคล้องกับ **รศ.ดร.อำพล บุคตาสาร** เห็นว่า สังคมไทย

ยอมรับนับถือพระพุทธศาสนาที่ตั้งก่อร่างสร้างประเทศ พระพุทธศาสนามีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตทั้งสิ้น ดังนั้นการศึกษาเรียนรู้ด้านพระพุทธศาสนาให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ย่อมนำมาสู่ความมั่นคงทางวัฒนธรรมของประเทศไทยด้วย

สรุปการศึกษาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาหรือพุทธศาสนศึกษามีความสำคัญคือเป็นการส่งเสริมสุขภาพทางจิตวิญญาณให้เกิดขึ้นกับคนในสังคม, ปรับเปลี่ยนทัศนคติและแนวทางในการดูแลช่วยเหลือที่เอื้อให้ประชาชนเข้าถึงสุขภาพทางจิตวิญญาณ พุทธศาสนศึกษาเป็นเรื่องของการเรียนรู้เพื่อการใช้ชีวิตที่เหมาะสมและถูกต้องพุทธศาสนศึกษาเป็นเรื่องของการเรียนรู้เพื่อการใช้ชีวิตที่เหมาะสมและถูกต้อง

ด้านรูปแบบเครือข่ายการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาในปัจจุบันนี้ ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า **ดร.สกล เหลืองไพฑูริย์** เห็นว่า ยังไม่สามารถเข้ากับคนส่วนใหญ่ในสังคม วัดยังให้ทำหน้าที่เป็นหน่วยงานหลักในการให้ความรู้แก่สังคมสอดคล้องกับ **ดร.เสนห์ เดชะวงศ์** เห็นว่า รูปแบบการเรียนการสอนมีการพัฒนาได้ แต่สมัยนี้ยังติดยึดกับรูปแบบเดิม ๆ เมื่อเทียบกับวิธีการสอนของสถาบันอื่น ๆ สอดคล้องกับ **พ.ต.อ. ดร.วนิชย์ วัลลา** เห็นว่า การสอนในปัจจุบันเน้นการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ซึ่งเป็นพุทธวิสัยสูงสุดในทฤษฎีของบลูม หรือปฏิรูปใหม่ การเรียนการสอนในพุทธศาสนา นั้น ต้องเน้นการฝึกทักษะการคิดสร้างสรรค์ให้มากที่สุด ให้เวลาการสอนเท่ากับกับวิชาพื้นฐานทั่วไป สอดคล้องกับ **คุณเสาวนีย์ รุ่งศิริอนันต์** เห็นว่า ให้สื่อด้านเทคโนโลยีมาช่วยเยอะขึ้น โซเชียลทางโทรศัพท์ FB, LINE สอดคล้องกับ **คุณสุภารัตน์ ชาวสะอาด** เห็นว่า ทางโทรศัพท์สอดคล้องกับ **นายเกษร ทรัพย์อุทัย** เห็นว่า ใช้สื่อสารทางเทคโนโลยีทุกชนิดที่สามารถทำให้ประชาชนเข้าใจ **นางกิตติยา นัยพร** เห็นว่า สอนวิธีคิดสอนกระบวนการที่เปรียบเทียบทางพุทธศาสนา วิทยาศาสตร์ และวิชาคิดแบบอื่น ๆ อย่างมีความหลากหลายสอดคล้องกับ **คุณเรณู หาบุบผา** เห็นว่า เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, มีหลักการตอบสนอง และแบบสนับสนุนโดยรูปแบบการตอบสนองเป็นระดับระบบสอดคล้องกับ **นางนิภา ศรีกุล** เห็นว่า เสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงสอดคล้องกับ **นายมานิช หาบุบผา** เห็นว่า วัฒนธรรมการสอนวิชาพระพุทธศาสนาเราฝึกมีค่านิยมความเชื่อว่า พระพุทธศาสนาเป็นการสอนบูชาแบบมุขปาฐะ หรือการสอนว่าแบบท่องจำปากต่อปากมาตั้งแต่สมัยอดีต แต่ทว่าในปัจจุบันเรากำลังก้าวสู่พัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นการพัฒนาให้ผู้เรียนมีทักษะการเรียนรู้ การสอนพุทธศาสนา สอดคล้องกับ **รศ.ดร.อำพล บุตดาสาร** เห็นว่า รูปแบบการเรียนการสอนพระพุทธศาสนายังไม่เป็นที่แพร่หลายในหลักสูตรต่างๆของมหาวิทยาลัย ยังอยู่ในวงจำกัดมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งเท่านั้น

สรุปรูปแบบเครือข่ายการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาในปัจจุบันยังไม่สามารถเข้ากับคนส่วนใหญ่ในสังคม วัดยังทำหน้าที่เป็นหน่วยงานหลักในการให้ความรู้แก่สังคม รูปแบบการเรียนการสอนมีการพัฒนาได้ แต่สมัยนี้ยังติดยึดกับรูปแบบเดิม ๆ เมื่อเทียบกับวิธีการสอนของสถาบันอื่น ๆ

วัฒนธรรมการสอนวิชาพระพุทธศาสนาเราฝึกรู้จักมีค่านิยมความเชื่อว่า พระพุทธศาสนาเป็นการสอนบูชาแบบมุขปาฐะ หรือการสอนว่าแบบท่องจำปากต่อปากมาตั้งแต่สมัยอดีต แต่ทว่าในปัจจุบันเรากำลังก้าวสู่พัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นการพัฒนาให้ผู้เรียนมีทักษะการเรียนรู้ การสอนพุทธศาสนา มีการใช้สื่อสารทางเทคโนโลยีทุกชนิดที่สามารถทำให้ประชาชนเข้าใจ

4.2.4 รูปแบบเครือข่ายพุทธศาสนศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชนในสังคมไทย

ด้านการสร้างเครือข่ายการเรียนการสอนพระพุทธศาสนามีความจำเป็น ดัง **ดร.สกล เหลืองไพฑูริย์** เห็นว่า จำเป็นมากเพราะต้องมีการบูรณาการองค์กรที่เกี่ยวข้องให้สามารถทำงาน และเสริมบทบาทซึ่งกันและกัน เช่น ระบบ “บวร” หรือ บ้าน วัด โรงเรียน เป็นต้น และสอดคล้องกับสอดคล้องกับ **ดร.เสน่ห์ เดชะวงศ์** เห็นว่า มีความจำเป็นมาก แต่ต้องมองออกไปถึงสถาบัน องค์กร และพนักงานอื่น ๆ ที่สามารถรับความร่วมมือด้วยกันได้ และสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิคือ **พ.ต.อ. ดร.วินิชย์ วัลลา** เห็นว่า การสร้างเครือข่ายการเรียนการสอนพระพุทธศาสนามีความจำเป็นแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน เป็นการสร้างความสัมพันธ์และการเชื่อมโยง และแลกเปลี่ยนความรู้ช่วยเหลือซึ่งกันและกันสอดคล้องกับ **คุณเสาวนีย์ รุ่งศิริอนันต์** เห็นว่า มีความจำเป็นมากสังคมไทยในทุกวันนี้เริ่มห่างจากวัด ห่างที่จะรับรู้เรื่องพระพุทธเจ้า ก็เลยเอะอะไปต้องมีเครือข่ายการเรียนการสอนเพื่อให้มีการกระตุ้นปลุกจิตให้หันมาเรียนรู้เรื่องของพระพุทธศาสนาสอดคล้องกับ **คุณสุภารัตน์ ชาวสะอาด** เห็นว่า มีเครือข่ายในการสอนเพื่อให้มีการกระตุ้นในการสอน **นายเกษม ทรัพย์อุภัย** เห็นว่า มีความจำเป็นมาก เพื่อให้คนได้รับรู้และเอามาปฏิบัติใช้และสอดคล้องกับ **นางกิตติยา นัยพร** เห็นว่า ทำให้เกิดการ ทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม และสามารถทำงานพร้อมกันทำให้สามารถใช้ข้อมูลต่าง ๆ ร่วมกันสอดคล้องกับ **คุณเรณู หาบุบผา** เห็นว่า ทำให้ชุมชนมีความรู้และนำพุทธศาสนาหลักธรรมนำไปปรับใช้กับชีวิตประจำวัน และสร้างเสริมคุณภาพชีวิตให้อยู่เป็นสุขสอดคล้องกับ **นางนิภา ศรีกุล** เห็นว่า บุคคลสามารถนำไปประกอบการเรียนนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้สอดคล้องกับ **นายมานอช หาบุบผา** เห็นว่า ประชาชนทั้งจิตใจ และสังคม ทางวัดรูปแบบต่าง ๆ หาสิ่งกระตุ้นที่จะทำให้สังคมทำงานได้ไกลทางพุทธศาสนาในการพัฒนาชุมชนสืบไปสอดคล้องกับ **รศ.ดร.อำพล บุตดาสาร** เห็นว่า มีความจำเป็นในแง่ของการขยายหลักสูตร แนวคิดแนวปฏิบัติต่าง ๆ ทางด้านพระพุทธศาสนาสู่สถาบันการศึกษาทั้งโรงเรียนและมหาวิทยาลัยทั้งของรัฐและเอกชนให้มากขึ้น

สรุปการสร้างเครือข่ายการเรียนการสอนพระพุทธศาสนามีความจำเป็นทำให้ชุมชนมีความรู้และนำพุทธศาสนาหลักธรรมนำไปปรับใช้กับชีวิตประจำวัน และสร้างเสริมคุณภาพชีวิตให้อยู่เป็นสุขการสร้างเครือข่ายการเรียนการสอนพระพุทธศาสนามีการสร้างเครือข่ายการเรียนการสอนพระพุทธศาสนามีความจำเป็นมาก เพื่อให้คนได้รับรู้และเอามาปฏิบัติใช้ในชีวิตประจำวัน การสร้าง

เครือข่ายการเรียนการสอนพระพุทธศาสนามีความจำเป็นเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน เป็นการสร้างความสัมพันธ์และการเชื่อมโยง และแลกเปลี่ยนความรู้ช่วยเหลือพึ่งพิงซึ่งกันและกัน

ด้านแนวการสร้างเครือข่ายพุทธศาสนศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชนในสังคมไทยควรมีลักษณะนั้น คือ **ดร.สกล เหลืองไพฑูริย์** เห็นว่า ควรมีลักษณะเด่นคือ การให้คำปรึกษาปัญหาการดำเนินชีวิต และการให้หลักการที่ถูกต้องในการดำเนินชีวิต และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขสอดคล้องกับ **ดร.เสนห์ เดชะวงศ์** เห็นว่า การสร้างเครือข่ายพุทธศาสนานั้น ถ้าจะให้มีความมั่นคงควรเข้าถึง อบต. และอบจ. ยังเป็นองค์กรสอนในท้องถิ่น เป็นการร่วมพัฒนาท้องถิ่นคู่ขนานกันไปสอดคล้องกับ **พ.ต.อ. ดร.วินิชย์ วัลลา** เห็นว่า ควรมีลักษณะในการสร้างความสัมพันธ์ให้แน่นอนโดยให้มีความสอดคล้องกับรูปแบบชุมชน รวมทั้งมีกิจกรรมในการติดต่อ และมีการพัฒนาจิตใจที่มีคุณภาพสอดคล้องกับ **คุณเสาวนีย์ รุ่งศิริอนันต์** เห็นว่าแบบเป็นทางการหรือระบบราชการเพื่อมีคนคอยกระตุ้นปลุกจิตสำนึก, แบบญาติพี่น้อง หรือคนในภูมิภาคเดียวกัน ชอบในเรื่องเดียวกัน พร้อมทั้งจะแก้ปัญหาร่วมกันสอดคล้องกับ **คุณสุภารัตน์ ชาวสะอาด** เห็นว่าปลุกจิตสำนึกแบบญาติพี่น้องสอดคล้องกับ **นายเกษม ทรัพย์อุทัย** เห็นว่าเข้าถึงทุกระดับเริ่มตั้งแต่เด็กสอดคล้องกับ **นางกิตติยา นัยพร** เห็นว่า มีหลักในการดำเนินชีวิต เพราะคนไทยนำหลักธรรมมาประพฤติปฏิบัติในการใช้ในชีวิตประจำวันสอดคล้องกับ **คุณเรณู หาบุบผา** เห็นว่า สร้างหลักการดำเนินชีวิตตามหลักธรรมที่กำหนดไว้ในพุทธศาสนา เพื่อนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันสอดคล้องกับ **นางนิภา ศรีกุล** เห็นว่า นำหลักธรรมมาปฏิบัติได้จริงในชีวิตประจำวันสอดคล้องกับ **นายมานอช หาบุบผา** เห็นว่า การพัฒนาชุมชนด้วยหลักธรรมทางพุทธศาสนาสอดคล้องกับ **รศ.ดร.อำพล บุตดาสาร** เห็นว่า 1) ทุกจังหวัดควรจัดตั้งชมรมพุทธศาสนศึกษาเพื่อการเรียนรู้ทางวิชาการและเผยแผ่พุทธศาสนาในด้านต่างๆ 2) ทุกองค์การบริหารส่วนตำบลจัดทำห้องสมุดพระพุทธศาสนาและจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติธรรมประจำตำบล

สรุป แนวการสร้างเครือข่ายพุทธศาสนศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชนในสังคมไทยควรมีลักษณะในการสร้างความสัมพันธ์ให้แน่นอนโดยให้มีความสอดคล้องกับรูปแบบชุมชน รวมทั้งมีกิจกรรมในการติดต่อ และมีการพัฒนาจิตใจที่มีคุณภาพ สร้างจิตสำนึกให้ร่วมแก้ปัญหาด้วยกัน

ด้านชุมชนควรมีส่วนร่วมในการพัฒนาเครือข่ายพุทธศาสนศึกษานั้น ผู้ให้สัมภาษณ์โดย **ดร.สกล เหลืองไพฑูริย์** เห็นว่า ควรเน้นบทบาทของพุทธบริษัท ที่การศึกษา ปฏิบัติปกป้อง และแก้ไขความเข้าใจผิดได้สอดคล้องกับ **ดร.เสนห์ เดชะวงศ์** เห็นว่า สิ่งที่ชุมชนจะได้ควรรับมือได้ในเบื้องต้นเพื่อสนับสนุนค่าใช้จ่าย และอาหารตามความสามารถ ในระดับสูงนั้นคือ ช่วยกระจายความรู้ที่ถูกต้องของพุทธศาสนาแก่บุคคลอื่นสอดคล้องกับ **พ.ต.อ. ดร.วินิชย์ วัลลา** เห็นว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาเครือข่ายพุทธศาสนศึกษาคือให้ชุมชนทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน มีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนนั้นโดยชุมชนสร้างความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับชุมชนให้แน่นแฟ้น เช่น มาร่วมงานทอดกฐิน

ทอดผ้าป่าเป็นต้นสอดคล้องกับ **คุณเสาวนีย์ รุ่งศิริอนันต์** เห็นว่า ร่วมปลุกจิตสำนึก รวมกลุ่ม ร่วมแก้ปัญหา มีกิจกรรมช่วยกันในกลุ่มชนสอดคล้องกับ **คุณสุภารัตน์ ชาวสะอาด** เห็นว่า มีกิจกรรมร่วมกันในกลุ่มชนสอดคล้องกับ **นายเกษร ทรัพย์อุภัย** เห็นว่า เริ่มตั้งแต่ผู้นำชุมชน และผู้นำครอบครัว สอดคล้องกับ **นางกิตติยา นัยพร** เห็นว่า ได้ความสำคัญ และร่วมมือกันพัฒนาเครือข่ายสอดคล้องกับ **คุณเรณู หาบุบผา** เห็นว่า สร้างผู้นำที่มีความรู้พุทธศาสนา เอนำมาเพื่อสร้างเครือข่ายพุทธศาสนา ชุมชนได้มีศรัทธาพัฒนาพุทธศาสนาให้ยั่งยืนสอดคล้องกับ **นางนิภา ศรีกุล** เห็นว่า ให้ความร่วมมือในการพัฒนาเครือข่ายพุทธศาสน์สอดคล้องกับ **นายมานิช หาบุบผา** เห็นว่า เสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาการพัฒนาชุมชนด้วยหลักธรรมทางพุทธศาสนาสอดคล้องกับ **รศ.ดร.อำพล บุตดาสาร** เห็นว่า 1) ทุกจังหวัดควรจัดตั้งชมรมพุทธศาสน์ศึกษาเพื่อการเรียนรู้ทางวิชาการและเผยแผ่พุทธศาสนาในด้านต่างๆ 2) ทุกองค์การบริหารส่วนตำบลจัดทำห้องสมุดพระพุทธรูปและจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติธรรมประจำตำบล

สรุปชุมชนควรมีส่วนร่วมในการพัฒนาเครือข่ายพุทธศาสน์ศึกษาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาเครือข่ายพุทธศาสน์ศึกษาคือให้ชุมชนทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน มีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนนั้นโดยชุมชนสร้างความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับชุมชน ให้ความร่วมมือในการพัฒนาเครือข่ายพุทธศาสน์เสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาการพัฒนาชุมชนด้วยหลักธรรมทางพุทธศาสนา

ด้านเครือข่ายพุทธศาสน์ศึกษาจะช่วยพัฒนาชุมชนได้โดย ผู้ให้สัมภาษณ์ ดร.สกล เหลืองไพฑูรย์ เห็นว่า จะช่วยได้เพราะมีหลักตามแนวทางของพุทธศาสนาในการพัฒนาชุมชนอยู่แล้ว เช่น สาระเพื่อธรรม ที่ทำมาสร้างโมเดล หรือประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากมีองค์ความรู้ที่ชัดเจนสอดคล้องกับ **ดร.เสน่ห์ เดชะวงศ์** เห็นว่า 1) พัฒนาชีวิตของผู้สูงวัยให้ดำรงชีพอย่างมีความสุข 2) พัฒนาชีวิตของเด็กเยาวชนให้ห่างไกลอบายมุขและยาเสพติด 3) เป็นแกนนำในการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมของชุมชน 4) พัฒนาชุมชนให้เป็นศูนย์เรียนรู้ทางพุทธศาสนาสอดคล้องกับ **พ.ต.อ. ดร.วินิชย์วัลลา** เห็นว่า เครือข่ายพุทธศาสน์ศึกษามีส่วนอย่างมากในการช่วยพัฒนาชุมชนเนื่องจากพุทธศาสนาเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ และเป็นศูนย์กลางในการทำกิจกรรม หรือการสื่อสารติดต่อโดยมีส่วนร่วมในการระดมความคิดเพื่อการพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนศีลธรรม ดำเนินชีวิตในกรอบของศีล 5 สอดคล้องกับ **คุณเสาวนีย์ รุ่งศิริอนันต์** เห็นว่า ช่วยให้คนในชุมชนมีจิตใจเย็นลง สงบ มีความรัก ความสามัคคี เป็นทั้งผู้ให้และผู้รับที่ดี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่สอดคล้องกับ **คุณสุภารัตน์ ชาวสะอาด** เห็นว่า มีความรัก และสามัคคีในชุมชนเดียวกันทั้งผู้ให้และผู้รับ สอดคล้องกับ **นายเกษม ทรัพย์อุภัย** เห็นว่า ทำให้คนรู้จักการดำเนินชีวิตไปในทางที่ดี สอดคล้องกับ **นางกิตติยา นัยพร** เห็นว่า ทำให้ชุมชน และบุคคลในชุมชนเห็นความสำคัญของพุทธศาสนา สอดคล้องกับ **คุณเรณู หาบุบผา** เห็นว่า ทำให้บุคคลประชาชนเห็นความสำคัญทางศาสนาเพื่อนำมาพัฒนาชุมชนให้ยั่งยืน สอดคล้องกับ **นางนิภา ศรีกุล** เห็นว่า ช่วยพัฒนาชุมชนให้มีความสงบสุข สอดคล้องกับ **นายมานิช**

หาบุบผา เห็นว่า ให้สังคมชุมชน เยาวชนพ้นจากอบายมุข และยาเสพติดช่วยขัดเกลาจิตใจของเยาวชนไทยให้มีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์สอดคล้องกับ **รศ.ดร.อำพล บุคดาสาร** เห็นว่า หากมีการจัดตั้งเครือข่ายพุทธศาสนศึกษาขึ้นมาได้จะช่วยในการเป็นองค์กรในการประสานความร่วมมือต่างๆ ในการเรียนการสอนหรือการจัดกิจกรรมต่างๆ ได้สะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้น

สรุปเครือข่ายพุทธศาสนศึกษาจะช่วยพัฒนาชุมชนได้เพราะมีหลักตามแนวทางของพุทธศาสนาในการพัฒนาชุมชนอยู่แล้ว เช่น สารเพื่อธรรม ที่ทำมาสร้างโมเดล หรือประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากมีองค์ความรู้ที่ชัดเจน ทำให้คนรู้จักการดำเนินชีวิตไปในทางที่ดีสังคมชุมชนเยาวชนพ้นจากอบายมุข และยาเสพติดช่วยขัดเกลาจิตใจของเยาวชนไทยให้มีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

ด้านรูปแบบเครือข่ายพุทธศาสนศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชน ควรจะมีลักษณะอย่างไรนั้น ดร.สกล เหลืองไพฑูริย์ เห็นว่า ควรเน้นการวิจัยชุมชนโดยมีศาสนของพุทธศาสนาในการแก้ปัญหาเป็นเรื่องหลักสอดคล้องกับ **ดร.เสนห์ เดชะวงศ์** เห็นว่า 1) ควรเป็นเครือข่ายหลักขององค์กร เช่น บวร มจร กับ อบต. อบจ. เทศบาลฯ เพื่อจะได้แบบทิศทางพัฒนาของท้องถิ่นนั้น ๆ 2) มีการประเมินผลการดำเนินงานเป็นระยะ ๆ สอดคล้องกับ **พ.ต.อ.ดร.วินิชย์ วัลลา** เห็นว่า รูปแบบเครือข่ายพุทธศาสนศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชน ควรเน้นที่รูปแบบของการสร้างการมีส่วนร่วมเพื่อให้ชุมชนเกิดความเข้าใจในทิศทางเดียวกัน และยอมรับในกิจกรรมที่ส่วนร่วมทำด้วยกัน สอดคล้องกับ **คุณเสาวนีย์ รุ่งศิริอนันต์** เห็นว่า จัดรวมกลุ่ม พบปะแบบสังสรรค์ นันทนาการแบบมีประโยชน์ และสนุกสนานได้ความรู้และมีรายได้สอดคล้องกับ **คุณสุภารัตน์ ชาวสะอาด** เห็นว่า สนุกสนานมีความรู้มีรายได้ **นายเกษร ทรัพย์อุทัย** เห็นว่า อบรมโดยใช้วิธีการที่ชาวบ้านเข้าใจง่ายสอดคล้องกับ **นางกิตติยา นัยพร** เห็นว่า ได้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเครือข่ายพุทธศาสนสอดคล้องกับ **คุณเรณู หาบุบผา** เห็นว่า สร้างศูนย์เรียนรู้และทำความเข้าใจกับชุมชนให้มีจุดศูนย์กลางทางพุทธศาสนาสอดคล้องกับ **นางนิภา ศรีกุล** เห็นว่า สร้างศูนย์การเรียนรู้ และทำความเข้าใจกับชุมชนเพื่อให้ชุมชนมีความเข้าใจในพุทธศาสนา และนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้สอดคล้องกับ **นายมานิช หาบุบผา** เห็นว่า เผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นประจำ เป็นระยะแล้วแต่ความเหมาะสมของชุมชนด้วยสอดคล้องกับ **รศ.ดร.อำพล บุคดาสาร** เห็นว่า หากมีการจัดตั้งเครือข่ายพุทธศาสนศึกษาขึ้นมาได้จะช่วยในการเป็นองค์กรในการประสานความร่วมมือต่างๆ ในการเรียนการสอนหรือการจัดกิจกรรมต่างๆ ได้สะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้น

สรุปรูปแบบเครือข่ายพุทธศาสนศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชนควรเน้นที่รูปแบบของการสร้างการมีส่วนร่วมเพื่อให้ชุมชนเกิดความเข้าใจในทิศทางเดียวกัน และยอมรับในกิจกรรมที่ส่วนร่วมทำด้วยกัน สร้างศูนย์การเรียนรู้ และทำความเข้าใจกับชุมชนเพื่อให้ชุมชนมีความเข้าใจในพุทธศาสนา และนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นประจำ เป็นระยะแล้วแต่ความเหมาะสมของชุมชนด้วย

ด้านในปัจจุบันเครือข่ายพุทธศาสนศึกษา ควรมีลักษณะอย่างไรนั้น โดยผู้ให้สัมภาษณ์ **ดร.สกล เหลืองไพฑูรย์** เห็นว่า ควรมีลักษณะที่ทันสมัย ใช้ประโยชน์ของเทคโนโลยีที่สามารถเข้าถึงทุกคนได้ง่าย ใช้การสื่อสารสามารถเข้าใจได้ง่ายสอดคล้องกับ **ดร.เสนห์ เดชะวงศ์** เห็นว่า 1) เป็นรูปของการศึกษาในสถาบันการศึกษา และสร้างเพื่อให้ได้อาศัยเดียวกัน 2) เป็นรูปของศูนย์ฝึกอบรมแบบต่าง ๆ ให้พระภิกษุหรือชาวบ้านเป็นผู้นำ และสมาชิก หรือ Fan club เป็นแบบเฉพาะสอดคล้องกับ **พ.ต.อ. ดร.วณิชย์ วัลลา** เห็นว่า เครือข่ายพุทธศาสนศึกษาในปัจจุบันควรมีลักษณะที่เน้นในด้านการพัฒนาทางด้านจิตใจให้ควบคู่ไปกับทางร่างกายฝึกให้มีการคิดบวก เพื่อพัฒนาทางด้านความคิดและส่งเสริมให้สังคมในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นอีกด้วยสอดคล้องกับ **คุณเสาวนีย์ รุ่งศิริอนันต์** เห็นว่า พบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แก้ปัญหาร่วมกัน แשרประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจริงให้เห็นชัดเจน และนำมาปรับใช้ได้ในชีวิตประจำวันได้สอดคล้องกับ **คุณสุภารัตน์ ชาวสะอาด** เห็นว่า ประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจริงให้เห็นชัดเจนสอดคล้องกับ **นายเกษร ทรัพย์อุภัย** เห็นว่า พบปะแลกเปลี่ยน แก้ไขปัญหาซึ่งกันและกันสอดคล้องกับ **นางกิตติยา นัยพร** เห็นว่า ควรได้คำแนะนำความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเครือข่ายสอดคล้องกับ **คุณเรณู หาบุบผา** เห็นว่า ควรให้คำแนะนำความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเครือข่าย สามารถนำมาปรับใช้กับชีวิตประจำวันสอดคล้องกับ **นางนิภา ศรีกุล** เห็นว่ามีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในด้านพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง **นายมาโนช หาบุบผา** เห็นว่า ต้องช่วยบรรณรังคีให้ชุมชนมีส่วนร่วมทางการเรียนการสอนให้มากขึ้นกว่าเดิมสอดคล้องกับ **รศ.ดร.อำพล บุคตาสาร** เห็นว่า ควรมีการร่วมมือ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งในเชิงข้อมูล สถานที่ และนักศึกษาด้านพระพุทธศาสนาทั้งหมดทุกภาคส่วน

สรุป ในปัจจุบันเครือข่ายพุทธศาสนศึกษา ควรมีลักษณะที่ทันสมัย ใช้ประโยชน์ของเทคโนโลยีที่สามารถเข้าถึงทุกคนได้ง่าย ใช้การสื่อสารสามารถเข้าใจได้ง่าย พบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แก้ปัญหาร่วมกัน แשרประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจริงให้เห็นชัดเจน และนำมาปรับใช้ได้ในชีวิตประจำวันได้ มีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในด้านพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง และต้องช่วยบรรณรังคีให้ชุมชนมีส่วนร่วมทางการเรียนการสอนให้มากขึ้นกว่าเดิม

ด้านการมีปัจจัยอะไรบ้างที่จะช่วยพัฒนาเครือข่ายพุทธศาสนศึกษาให้มีความเจริญ ความมั่นคงและยั่งยืน **ดร.สกล เหลืองไพฑูรย์** เห็นว่า รัฐบาลควรมีนโยบายสนับสนุนในเรื่องนี้อย่างชัดเจน และให้องค์กรชุมชน หรือท้องถิ่นเป็นตัวขับเคลื่อนสอดคล้องกับ **ดร.เสนห์ เดชะวงศ์** เห็นว่า 1) บุคลากรที่จะเป็นผู้นำชุมชนต้องมีความพร้อมในด้านคุณวุฒิและวัยวุฒิ 2) มีจิตสาธารณะ และพร้อมอุปการะการทำงานให้กับสังคม 3) มีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาองค์กรสอดคล้องกับ **พ.ต.อ. ดร.วณิชย์ วัลลา** เห็นว่า ปัจจัยในการช่วยพัฒนาเครือข่ายพุทธศาสนศึกษา 1) รูปแบบของชุมชนมีความเข้มแข็ง 2) จิตใจของคนในชุมชนคิดบวกก่อให้เกิดสิ่งดี 3) กิจกรรมร่วมกันทำให้มีส่วนร่วมและเกิดความศรัทธาต่อเครือข่าย 4) หลักธรรมคำสอนใช้ในการประกอบการพัฒนามีความเหมาะสมเข้าใจ

สอดคล้องกับ **คุณเสาวนีย์ รุ่งศิริอนันต์** เห็นว่า ตัวเราคือคนทุกคน มีความรัก ความสามัคคีทุกคน ยินดีมองโลกสวย ไม่มีความโลภความอิจฉาริษยา, ช่วยกันกระตุ้นปลุกจิตสำนึกให้เรียนรู้พระพุทธประวัติให้มาก ๆ สอดคล้องกับ **คุณสุภารัตน์ ชาวสะอาด** เห็นว่า ปลุกจิตสำนึกให้เรียนรู้ในพุทธประวัติสอดคล้องกับ **นายเกษม ทรัพย์อุภัย** เห็นว่า ทุกคนมีความเข้าใจ และนำสิ่งที่ได้รับความรู้มาปฏิบัติ และสานต่อสอดคล้องกับ **นางกิตติยา นัยพร** เห็นว่า กำลังศรัทธาของบุคคลในชุมชน และการร่วมมือกันในการพัฒนาเครือข่ายสอดคล้องกับ **คุณเรณู หาบุบผา** เห็นว่า สร้างศูนย์เรียนรู้ทางพุทธศาสนา เพื่อกำหนดหลักธรรมตามเครือข่ายพุทธศาสนากำหนด เพื่อนำสู่จุดมุ่งหมายให้พุทธศาสนามีความเจริญความมั่นคงและยั่งยืนสอดคล้องกับ **นางนิภา ศรีกุล** เห็นว่า สร้างศูนย์การเรียนรู้เครือข่ายพุทธศาสนา เชิญวิทยากรที่มีความรู้ความสามารถเข้าใจในเรื่องพระพุทธศาสนาทำให้ความรู้แก่สมาชิก มีสื่อกิจกรรมที่น่าสนใจสอดคล้องกับ **นายมานิช หาบุบผา** เห็นว่า องค์กรท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่นมีส่วนสำคัญเป็นอย่างมากที่จะช่วยให้ชุมชนพัฒนาพุทธศาสนาสอดคล้องกับ **รศ.ดร.อำพล บุคตาสาร** เห็นว่า 1) บุคลากร 2) งบประมาณ 3) ยุทธศาสตร์ 4) การบริหารจัดการ

สรุป ปัจจัยที่จะช่วยพัฒนาเครือข่ายพุทธศาสนศึกษาให้มีความเจริญ ความมั่นคงและยั่งยืนต่อไปได้แก่

- 1) องค์กรท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่นมีส่วนสำคัญเป็นอย่างมากที่จะช่วยให้ชุมชนพัฒนาพุทธศาสนา
- 2) ศูนย์การเรียนรู้เครือข่ายพุทธศาสนา เชิญวิทยากรที่มีความรู้ความสามารถเข้าใจในเรื่องพระพุทธศาสนาทำให้ความรู้แก่สมาชิก มีสื่อกิจกรรมที่น่าสนใจ
- 3) รัฐบาลควรมีนโยบายสนับสนุนในเรื่องนี้อย่างชัดเจน และให้องค์กรชุมชน หรือท้องถิ่นเป็นตัวขับเคลื่อน
- 4) บุคคลในชุมชน ให้การร่วมมือกันในการพัฒนาเครือข่าย
- 5) ทุกคนมีความเข้าใจ และนำสิ่งที่ได้รับความรู้มาปฏิบัติ และสานต่อไป

ด้านข้อเสนอแนะให้ผู้ให้สัมภาษณ์ คุณสุภารัตน์ ชาวสะอาด เห็นว่า สุดโต อยู่ก็มีความสุข เมื่อเรามีปัญหา เราต้องเสียสละ แล้วมันก็จะมีความสุขสอดคล้องกับ **คุณเรณู หาบุบผา** เห็นว่า ควรนำหลักธรรมปรับใช้ในชีวิตประจำวันให้กับชุมชน และประชาชนทั่วไป รู้ถึงแหล่งธรรมะ เพื่อสภาพจิตใจจะได้ร่มเย็นอยู่อย่างสงบสุขสอดคล้องกับ **นางนิภา ศรีกุล** เห็นว่า การจัดการเรียนรู้ต้องต่อเนื่อง ติดตามผลการจัดเครือข่ายพุทธศาสนา

สรุปข้อเสนอแนะ ควรนำหลักธรรมปรับใช้ในชีวิตประจำวันให้กับชุมชน และประชาชนทั่วไป รู้ถึงแหล่งธรรมะ เพื่อสภาพจิตใจจะได้ร่มเย็นอยู่อย่างสงบสุข การจัดการเรียนรู้ต้องต่อเนื่อง ติดตามผลการจัดเครือข่ายพุทธศาสนา

4.3 การสร้างรูปแบบเครือข่ายศึกษาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาชุมชนในสังคมไทย

การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการซึ่งดำเนินไปด้วยความร่วมมือเพื่อปรับปรุงสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมชุมชนนั้น ๆ ให้เจริญยิ่งขึ้นและผสมผสานชุมชนเพื่อความก้าวหน้า การมีส่วนร่วมเกิดจากแนวความคิดในการพัฒนาชุมชน กล่าวคือ กระบวนการที่มีผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง หรือผู้มีส่วนได้เสียมีโอกาสได้แสดงทัศนะและเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีผลต่อชีวิตของประชาชน รวมทั้งการนำความคิดเห็นนั้นไปประกอบการพิจารณา กำหนดนโยบายและการตัดสินใจของรัฐ ประกอบการให้ข้อมูลข่าวสารต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้องการเปิดรับความคิดเห็นจากประชาชน (ประชาพิจารณ์) การวางแผนร่วมกันและการพัฒนาศักยภาพของประชาชนให้สามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้โดยมีหลักการ เป้าหมาย และวิธีการ เป็นขั้นตอนทั้งนี้การพัฒนา เป็นการสร้างความเข้มแข็ง (Empowerment) คือการเพิ่มขีดความสามารถในการเลือกทางและทางเลือกที่มีผลกระทบต่อชีวิต ความร่วมมือ (Co - operation) ผู้คนสัมพันธ์กันช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีความเท่าเทียมกัน (Equity) โอกาสเข้าถึงทรัพยากร การศึกษา การดูแลสุขภาพ การจัดการชีวิต ทรัพยากร ชุมชนของตนเอง มีความยั่งยืน (Sustainability) การสร้างหลักประกันให้คนในอนาคตเป็นอิสระจากความยากจนและได้ใช้ความสามารถขั้นพื้นฐานของตนเอง และมีความมั่นคงปลอดภัย (Security) ในทรัพย์สินการคุกคาม จากโรคและภัยอันตราย

จากการศึกษาจะเห็นได้ว่า เครือข่ายการเรียนรู้หมายถึงกลุ่มคน องค์กร ชุมชน หน่วยงานที่มีความสัมพันธ์กันอย่างอิสระเท่าเทียมกัน เป็นการโยงใยเชื่อมกันทำกิจกรรม เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ด้วยความเกื้อกูล อาศัยกัน เพื่อภารกิจไปสู่เป้าหมายและแผนงานเดียวกัน ซึ่งก่อเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของกลุ่มไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) กล่าวได้ว่าเครือข่ายการเรียนรู้ คือ เครือข่ายจากการประสบปัญหา ภาวะวิกฤติหรือเหตุการณ์ที่เป็นจุดพลิกผัน ทำให้เกิดประเด็นการรวมตัวเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ มีความสัมพันธ์กันในลักษณะที่เท่าเทียมกันและมีอิสระต่อกัน ในรูปโยงใยเชื่อมกัน เพื่อทำกิจการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเปลี่ยนประสบการณ์เฉพาะตน (Personal experience) ข้อมูลข่าวสาร ประสบการณ์ และการเรียนรู้ระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคล องค์กรตลอดจนแหล่งความรู้ที่มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องส่งผลให้เกิดการเผยแพร่และประยุกต์ความรู้ใหม่ๆ เพื่อวัตถุประสงค์ ทางสังคมหรือทางวิชาชีพ โดยผลที่ได้สามารถแก้ปัญหาร่วมกันในเครือข่าย อันไปสู่การพัฒนาเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่เป็นระบบที่เชื่อมโยงกันในที่สุดดังนั้น การดำเนินงานเกี่ยวกับเครือข่ายชุมชนจะมีประสิทธิภาพหรือไม่นั้นก็ขึ้นอยู่กับส่งเสริมและสนับสนุนในด้านต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว การส่งเสริมและสนับสนุนโดยการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมองค์กรชุมชน เป็นเรื่องที่ต้องตระหนักว่าไม่ใช่เป็นเพียงเรื่องเทคนิคแต่เป็นเรื่องของกระบวนการทัศน ที่ทุกคนต้องเรียนรู้และปรับวิถีชีวิตปฏิบัติให้ได้ มีความเข้าใจ

และปฏิบัติวัฒนธรรมเครือข่ายมากน้อยเพียงใดทั้งบรรยากาศการยอมรับ ความไว้วางใจกันและความร่วมมือกันภายในเครือข่ายของตน

จะเห็นได้ว่าการคงอยู่และการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้นั้นไม่สามารถกระทำได้เพียงบุคคลคนเดียวสมาชิกเครือข่ายในสังคมทุกคนจะต้องมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันเป็นวงจรที่จะมาบรรจบกันเป็นรูปแบบตาข่ายที่ผ่านความสัมพันธ์กันที่แนบแน่นและมีความร่วมมือสนับสนุนกันมีการจัดระบบภายในเครือข่ายที่ดีเป็นแนวทางทำให้สายใยไม่แตกเป็นเส้นและง่ายต่อการควบคุมซึ่งกันและกัน อีกประการหนึ่งคือการทำที่เครือข่ายรู้จักการปรับตัวให้เข้ากับสังคมในปัจจุบัน โดยการเรียนรู้และเข้าใจสังคมร่วมกันจะทำให้เครือข่ายนั้นมีความเคลื่อนไหวและมีโอกาสน้อยที่จะทำให้เครือข่ายนั้นสูญหายไปควรนำหลักธรรมปรับใช้ในชีวิตประจำวันให้กับชุมชน และประชาชนทั่วไป รู้ถึงแหล่งธรรมะเพื่อสภาพจิตใจจะได้ร่มเย็นอยู่อย่างสงบสุข การจัดการเรียนรู้ต้องต่อเนื่อง ติดตามผลการจัดเครือข่ายพุทธศาสนา

จากบทสัมภาษณ์ได้มีประเด็นความสำคัญว่าระบบเครือข่ายจะช่วยให้เกิดการพัฒนาและก้าวหน้าไปด้วยกัน การมีเครือข่ายที่ดีก็เหมือนมีกัลยาณมิตร เป็นการเชื่อมโยงองค์กร ระบบการสื่อสารข้อมูลเข้าด้วยกัน เพื่อประโยชน์ในการแลกเปลี่ยนข้อมูลสนับสนุนการดำเนินการอย่างไรอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างให้บรรลุผลสำเร็จ หรือการเชื่อมประสาน และใช้ประโยชน์ของข้อมูลร่วมกัน เป็นการสร้างความสัมพันธ์ และการเชื่อมโยงแลกเปลี่ยนความรู้ช่วยเหลือพึ่งพา ความสัมพันธ์สร้างพลัง และอำนาจต่อรอง เครือข่ายทำหน้าที่เป็นองค์กรที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อให้มีเครือข่ายหรือสาขา ในอันที่จะร่วมกันเผยแผ่พระพุทธศาสนา จะเห็นได้ว่าเครือข่ายการเรียนรู้มีความจำเป็นต่อสังคมเป็นอย่างยิ่ง ลดความซับซ้อนในการทำงาน ให้ความร่วมมือ และเอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกันเป็นการปูทางไปสู่ประตูโลกภายนอก และนำไปแก้ปัญหาความเลื่อมล้ำในทางสังคมได้รูปแบบเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกันควรมีลักษณะคือมีการเรียนรู้ร่วมกัน บุคคลในเครือข่ายเห็นความสำคัญ และได้รวมตัวกันเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ ควรมีการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด ข้อมูลข่าวสาร ประสบการณ์ และการเรียนรู้ระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคลองค์กร และแหล่งความรู้ที่มีส่วนร่วมในการขยายการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เชื่อมโยงกัน ส่งผลให้เกิดการเผยแพร่ และการประยุกต์ความรู้ต่าง ๆ เพิ่มประสบการณ์ทางวิชาการและระบบแบบเป็นทางการเป็นองค์กรจะต้องมีคนคอยกระตุ้นปลุกจิตสำนึกให้ร่วมกันและช่วยแก้ปัญหา

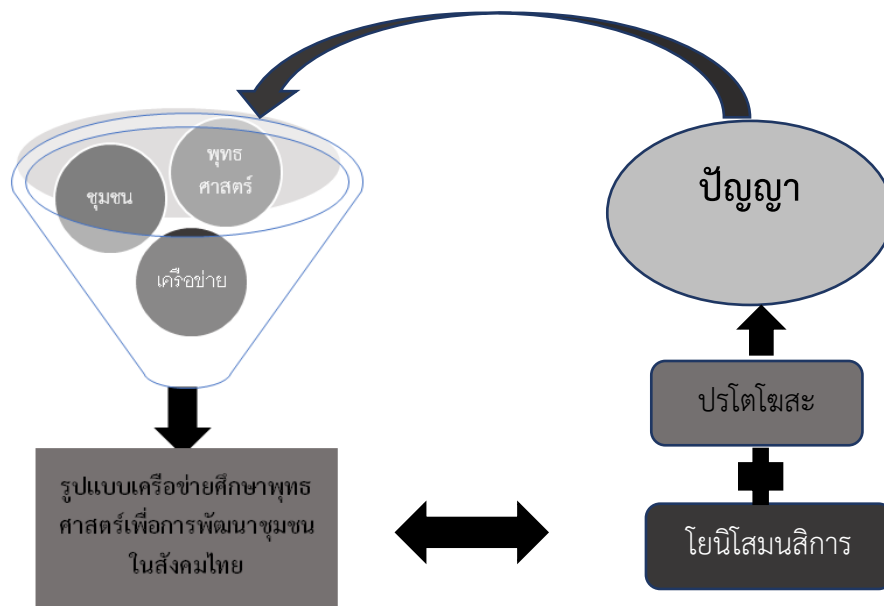
การศึกษาเกี่ยวกับ พระพุทธศาสนาหรือพุทธศาสนศึกษาที่มีความสำคัญคือ เป็นการส่งเสริมสุขภาพทางจิตวิญญาณให้เกิดขึ้นกับคนในสังคม ปรับเปลี่ยนทัศนคติและแนวทางในการดูแลช่วยเหลือที่เอื้อให้ประชาชนเข้าถึงสุขภาพทางจิตวิญญาณ พุทธศาสนศึกษาเป็นเรื่องของการเรียนรู้เพื่อการใช้ชีวิตที่เหมาะสมและถูกต้องพุทธศาสนศึกษาเป็นเรื่องของการเรียนรู้เพื่อการใช้ชีวิตที่เหมาะสมและถูกต้องทั้งนี้รูปแบบเครือข่ายการเรียนรู้การสอนพระพุทธศาสนาในปัจจุบันยังไม่สามารถเข้ากับคนส่วน

ใหญ่ในสังคม เป็นการพัฒนาให้ผู้เรียนมีทักษะการเรียนรู้ การสอนพุทธศาสนา มีการใช้สื่อสารทางเทคโนโลยีทุกชนิดที่สามารถทำให้ประชาชนเข้าใจ ดังนั้นการสร้างเครือข่ายการเรียนการสอนพระพุทธศาสนามีความจำเป็นทำให้ชุมชนเพราะหลักธรรมนำไปปรับใช้กับชีวิตประจำวัน และสร้างเสริมคุณภาพชีวิตให้อยู่เป็นสุข การสร้างเครือข่ายการเรียนการสอนพระพุทธศาสนามีการสร้างเครือข่ายการเรียนการสอนพระพุทธศาสนามีความจำเป็นมาก เพื่อให้คนได้รับรู้และเอาไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน การสร้างเครือข่ายการเรียนการสอนพระพุทธศาสนามีความจำเป็นเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน เป็นการสร้างความสัมพันธ์และการเชื่อมโยง และแลกเปลี่ยนความรู้ช่วยเหลือพึ่งพิงซึ่งกันและกัน

แนวการสร้างเครือข่ายพุทธศาสนศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชนในสังคมไทยควรมีลักษณะในการสร้างความสัมพันธ์ให้แน่นอนโดยให้มีความสอดคล้องกับรูปแบบชุมชน รวมทั้งมีกิจกรรมในการติดต่อ และมีการพัฒนาจิตใจที่มีคุณภาพ สร้างจิตสำนึกให้ร่วมแก้ปัญหาด้วยกันชุมชนควรมีส่วนร่วมในการพัฒนาเครือข่ายพุทธศาสนศึกษาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาเครือข่ายพุทธศาสนศึกษาคือให้ชุมชนทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน มีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนนั้นโดยชุมชนสร้างความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับชุมชน ให้ความร่วมมือในการพัฒนาเครือข่ายพุทธศาสนศึกษาเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาการพัฒนาชุมชนด้วยหลักธรรมทางพุทธศาสนา

กล่าวได้ว่า เครือข่ายพุทธศาสนศึกษาจะช่วยพัฒนาชุมชนได้เพราะมีหลักตามแนวทางของพุทธศาสนาในการพัฒนาชุมชนอยู่แล้ว รูปแบบเครือข่ายพุทธศาสนศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชนควรเน้นที่รูปแบบของการสร้างการมีส่วนร่วมเพื่อให้ชุมชนเกิดความเข้าใจในทิศทางเดียวกัน และยอมรับในกิจกรรมที่ส่วนร่วมทำด้วยกัน สร้างศูนย์การเรียนรู้ และทำความเข้าใจกับชุมชนเพื่อให้ชุมชนมีความเข้าใจในพุทธศาสนา และนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นประจำ เป็นระยะแล้วแต่ความเหมาะสมของชุมชนด้วยในปัจจุบันเครือข่ายพุทธศาสนศึกษา ควรมีลักษณะที่ทันสมัย ใช้ประโยชน์ของเทคโนโลยีที่สามารถเข้าถึงทุกคนได้ง่าย ใช้การสื่อสารสามารถเข้าใจได้ง่าย พบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แก้ปัญหาร่วมกัน แชร่ประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจริงให้เห็นชัดเจน และนำมาปรับใช้ได้ในชีวิตประจำวันได้ มีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในด้านพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง และต้องช่วยรณรงค์ให้ชุมชนมีส่วนร่วมทางการเรียนการสอนให้มากขึ้นกว่าเดิม

ปัจจัยที่จะช่วยพัฒนาเครือข่ายพุทธศาสนศึกษาให้มีความเจริญ ความมั่นคงและยั่งยืนต่อไปได้แก่ องค์กรท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่นมีส่วนสำคัญเป็นอย่างมากที่จะช่วยให้ชุมชนพัฒนาพุทธศาสนาศูนย์การเรียนรู้เครือข่ายพุทธศาสนา วิทยุวิทยากรที่มีความรู้ความสามารถเข้าใจในเรื่องพระพุทธศาสนา มาให้ความรู้แก่สมาชิก มีสื่อกิจกรรมที่น่าสนใจรัฐบาลควรมีนโยบายสนับสนุนในเรื่องนี้อย่างชัดเจน และให้องค์กรชุมชน หรือท้องถิ่นเป็นตัวขับเคลื่อนบุคคลในชุมชน ให้การร่วมมือกันในการพัฒนาเครือข่ายทุกคนมีความเข้าใจ และนำสิ่งที่ได้รับความรู้มาปฏิบัติ และสานต่อไปสรุปได้ว่าการสร้างรูปแบบเครือข่ายศึกษาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาชุมชนในสังคมไทยแสดงตามภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 4.5 รูปแบบเครือข่ายศึกษาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาชุมชนในสังคมไทย

4.4 บทสรุป

แนวทางการสร้างเครือข่ายการศึกษาพุทธศาสตร์ เพื่อการพัฒนาชุมชนในสังคมไทยนั้น มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาชุมชนโดยพยายามให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุก ๆ ด้านในการดำเนินงานของเครือข่าย โดยมีจุดร่วมเป็นไปในทิศทางเดียวกัน คือ 1) มีจุดมุ่งหมายการดำเนินงานเป็นไปในทิศทางเดียวกัน 2) บุคลากรดำเนินงานมีชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม 3) มีเครือข่ายเชื่อมโยงช่วยเหลือซึ่งกันและกัน 4) มีความรับผิดชอบร่วมกัน สร้างความรักความสามัคคีในองค์กร และ 5) การทำงานที่เป็นระบบ โปร่งใส สามารถตรวจสอบได้

เครือข่ายในสังคมไทยที่เป็นระบบเครือข่ายยังมีไม่มาก แต่เป็นแบบต่างคนต่างทำมากกว่าที่จะเป็นเครือข่ายที่ให้ความร่วมมือช่วยเหลือกันอย่างจริงจัง การสร้างระบบเครือข่ายเพื่อร่วมกันพัฒนาชุมชนและสังคมไทยจึงมีความจำเป็นและร่วมมือกันอย่างเร่งด่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างเครือข่ายทางด้านพระพุทธศาสนา โดยมีหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักในการดำเนินงานก็จะช่วยทำให้เครือข่ายพัฒนาและขยายตัวได้มากยิ่งขึ้น จากการศึกษาวิจัยสามารถสรุปได้เป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบเครือข่ายพุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาชุมชนในสังคมไทยได้มีองค์ประกอบคือ 1) ต้องมีความมุ่งมั่นศรัทธาในการทำงานเพื่อองค์กร 2) มีความสนใจใฝ่รู้ในการพัฒนาตนเองให้มีความรู้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม 3) มีการทำงานเป็นทีม ได้รับความร่วมมือจากชุมชนสังคมเป็นอย่างดี 4) การบริหารจัดการองค์กรหรือหน่วยงานให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันด้วยความรักความสามัคคี เพื่อพัฒนาความเจริญก้าวหน้าของชุมชนและสังคม 5) การทำงานด้วยองค์กรเครือข่ายที่ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์คือความสงบสุขของชุมชน และสังคมโดยรวม ซึ่งจะได้อธิบายรายละเอียดและแนวทางปฏิบัติในบทต่อไป

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้เป็นรูปแบบการสร้างเครือข่ายพุทธศาสน์เพื่อการพัฒนาชุมชนในสังคมไทย โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวคิดและรูปแบบการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ 2) เพื่อศึกษาระบบการจัดการศึกษา การดำเนินงานและโครงสร้างหลักสูตรพุทธศาสน์ 3) เพื่อแสวงหาแนวทางการสร้างรูปแบบเครือข่ายการศึกษาพุทธศาสน์เพื่อการพัฒนาชุมชนในสังคมไทย และ 4) เพื่อนำเสนอรูปแบบการสร้างเครือข่ายพุทธศาสน์ศึกษาเพื่อการพัฒนาชุมชนในสังคมไทยปัจจุบัน

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสำรวจเอกสาร (Review Literature) ซึ่งศึกษาจากตำราและเอกสารทางพระพุทธศาสนา คือ พระไตรปิฎก ตำราเอกสารทางพระพุทธศาสนาที่ใช้ในการพัฒนาปัญญาและเสริมสร้างการศึกษาวิเคราะห์แนวคิดและรูปแบบการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In - depth Interview) ผู้ทรงคุณวุฒิ 12 รูป/คนที่เกี่ยวข้องกับระบบการศึกษา การดำเนินงานและโครงสร้างหลักสูตรพุทธศาสน์ศึกษา

5.1 สรุปผลการวิจัย

คำสอนในพระพุทธศาสนาเป็นคำสอนที่ทรงคุณค่าสามารถนำมาแก้ไขปัญหาด้านการพัฒนาปัญญาได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะพระพุทธศาสนาเป็นสัจจธรรมความจริงของชีวิต การแก้ปัญหาจึงแก้ได้อย่างถูกต้องตรงจุดที่สุด มีความลุ่มลึกเหมาะสมกับปัญหาเฉพาะเรื่องที่แตกต่างกัน เมื่อนำหลักธรรมที่เกี่ยวข้องมาสังเคราะห์ทำให้เกิดแนวทางในการปฏิบัติที่ได้ผลดียิ่งขึ้นไป ทั้งนี้ หลักธรรมมุ่งเน้นในเรื่องทำให้เกิดปัญญา ตั้งแต่ปัญญาระดับล่างจนถึงปัญญาสูงสุดที่กำจัดกิเลสได้อย่างสิ้นเชิง ดังนั้น การกระทำสิ่งใดที่ประกอบด้วยปัญญาย่อมบรรลุเป้าหมายผู้วิจัยได้นำเสนอรูปแบบการสร้างเครือข่ายการศึกษาพุทธศาสน์เพื่อการพัฒนาชุมชนในสังคมไทยและนำข้อมูลมาสังเคราะห์เป็นแนวทางเพื่อนำมาใช้ในการสร้างเครือข่ายพุทธศาสน์ศึกษาเพื่อการพัฒนาชุมชนในสังคมไทยปัจจุบัน การวิจัยครั้งนี้ สามารถสรุปผลการวิจัยโดยเรียงลำดับตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ดังนี้

5.1.1 แนวคิดและรูปแบบการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้

เครือข่ายการเรียนรู้มีจุดเริ่มต้น คือ การมีเวทีที่จะเชื่อมโยงคนเข้าสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เครือข่ายการเรียนรู้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืน โดยก่อให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และแก้ปัญหาร่วมกัน ทำให้คนในชุมชนมีโอกาสคิด วิเคราะห์หาสาเหตุและแนวทางแก้ไข ทดลองปฏิบัติ และสรุปบทเรียนร่วมกัน ซึ่งจะช่วยให้ชุมชนสามารถยกระดับการ

เรียนรู้ในการจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ให้สูงขึ้นได้ แนวคิดเรื่องเครือข่าย เป็นระบบที่มีการเชื่อมโยงองค์กร ระบบการสื่อสารข้อมูลเข้าด้วยกัน เพื่อประโยชน์ในการแลกเปลี่ยนข้อมูลสนับสนุนการดำเนินการอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างให้บรรลุผลสำเร็จ หรือการประสานและใช้ประโยชน์ของข้อมูลร่วมกันสอดคล้องกับ ดร.สกล เหลืองไพฑูริย์ การมีเครือข่ายที่ดีเหมือนมีกัลยาณมิตรที่ช่วยกันพัฒนา และทำให้ก้าวหน้าไปด้วยกันสอดคล้องกับ ดร.เสนห์ เดชะวงศ์ แนวคิดและรูปแบบการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ช่วยเหลือนำพา ความสัมพันธ์สร้างพลังและอำนาจความร่วมมือ มีส่วนร่วม มีความเข้าใจกันและกัน ระดมทรัพยากรความรู้สอดคล้องกับนางกิตติยา นัยพร กล่าวสรุปได้ว่าปัจจุบันเครือข่ายการเรียนรู้ได้แพร่หลายในทุกวงการ โดยนำทฤษฎีของการจัดการสมัยใหม่ ที่จะต้องหาวิธีการจัดการที่ดี โดยมองลักษณะของพันธมิตร(Alliance) ที่มีหลายๆส่วนมาทำงานร่วมกันมากขึ้น ดังนั้น แนวคิดและรูปแบบการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ประกอบด้วย องค์ประกอบของเครือข่าย ได้แก่ การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน การมีผลประโยชน์และความสนใจร่วมกัน การมีส่วนร่วมของสมาชิก กระบวนการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน และความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน โครงสร้างของเครือข่ายได้แก่ขนาดของเครือข่าย ความหนาแน่นภายในเครือข่าย ตำแหน่งและสถานภาพของบุคคลในเครือข่าย กลุ่มของความสัมพันธ์ของบุคคลในเครือข่าย การจัดระบบบริหารเครือข่ายได้แก่การจัดผังกลุ่มเครือข่าย การจัดบทบาทหน้าที่ของสมาชิก การจัดระบบติดต่อสื่อสาร การจัดระบบติดต่อสื่อสาร การจัดระบบเรียนรู้ร่วมกัน การจัดระบบสารสนเทศและผลสัมฤทธิ์ของความเป็นเครือข่าย ได้แก่ เกิดความสามัคคี เกิดกระบวนการเรียนรู้ มีการเพิ่มโอกาสในการแก้ไขปัญหา เกิดการพึ่งพาตนเอง เกิดการจัดการทรัพยากรท้องถิ่น เกิดกระบวนการผลักดันเชิงนโยบาย และเกิดอำนาจหรือพลัง

5.1.2 ระบบการจัดการศึกษา การดำเนินงานและโครงสร้างหลักสูตรพุทธศาสนศึกษา

การสร้างเครือข่ายการศึกษาเพื่อให้เห็นการทำงานร่วมกันของกลุ่มบุคคลหรือองค์กรในทางการศึกษากับเครือข่ายที่เป็นรูปธรรมชัดเจนมากยิ่งขึ้น การเตรียมการและแสวงหาผู้ร่วมพัฒนาเป็นการสร้างความตระหนักให้บุคลากรหลักและผู้เกี่ยวข้องหลักการของสถานศึกษาในการแสวงหาเครือข่ายที่มีความเข้าใจ เหมาะสม สอดคล้อง นำไปสู่ความสัมพันธ์ในความร่วมมือที่ดี กล่าวคือมีเป้าหมายร่วมกันเป็นเครือข่าย มีระบบบริหารจัดการที่ดี มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน การสนับสนุนทรัพยากร การติดต่อสื่อสารผลประโยชน์ร่วมกันในลักษณะ win – win มีนวัตกรรมที่เกิดจากการทำงานเครือข่าย ทั้งนี้ โครงสร้างหลักสูตรพุทธศาสนศึกษา โดยมีหลักสูตรพุทธศาสนศึกษาดังนี้

5.1.2.1 พัฒนาด้านบุคลิกภาพ การเข้าสังคม เทคนิคการเจรจา สื่อสาร การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี และการวางตัวในการทำงาน

5.1.2.2 ด้านภาวะผู้นำและความรับผิดชอบ การกำหนดหัวหน้ากลุ่มในการทำ รายงานตลอดจนกำหนดให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการนำเสนอรายงาน เพื่อการฝึกให้เป็นผู้นำและการ เป็นสมาชิกกลุ่มที่ดี

5.1.2.3 ด้านวินัยในตนเองมีกติกาค่าที่จะสร้างวินัยในตนเอง เช่น การเข้าเรียนตรง เวลาเข้าเรียนอย่างสม่ำเสมอ การมีส่วนร่วมในชั้นเรียน เสริมสร้างความกล้าในการแสดงความคิดเห็น

5.1.2.4 จริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพมีการให้ความรู้ในการนำเอาความรู้ไป ใช้ในการทำงานที่จะทำอยู่ร่วมกับคนอื่นและคนในสังคมได้

5.1.2.5 พัฒนาผลการเรียนในด้าน ดังนี้

5.5.1 ด้านคุณธรรม จริยธรรมมีศีลธรรม และศรัทธาศีลธรรม และศรัทธาอุทิศ ตนเพื่อพระพุทธศาสนา มีจิตสาธารณะและเสียสละเพื่อส่วนรวม เคารพสิทธิ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เคารพสิทธิ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เห็นคุณค่าศิลปวัฒนธรรมและภูมิ ปัญญาท้องถิ่น ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีต่อสังคม ชชาติ ศาสนา การสอดแทรกเรื่องศีลธรรม ศรัทธา จิตสาธารณะและการเสียสละเพื่อส่วนรวมในการเรียนการสอน เรียนรู้จากสถานการณ์จริง และจัดกิจกรรมในชั้นเรียนหรือนอกชั้นเรียน

5.5.2 ด้านความรู้ มีความรู้ ความเข้าใจหลักการ ทฤษฎีและเนื้อหา ใช้ความรู้มา อธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างมีเหตุผล สามารถนำความรู้มาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตได้ มีความรอบรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลก รู้จักแสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

5.5.3 ด้านทักษะทางปัญญาสามารถค้นหาข้อมูล ทำความเข้าใจและประเมิน ข้อมูลจากหลักฐาน สามารถวิเคราะห์และสังเคราะห์อย่างเป็นระบบและมีเหตุผล สามารถประยุกต์ ความรู้และทักษะเพื่อแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม การสอนแบบบรรยายโดยใช้ภาพประกอบ สอนโดย ใช้กรณีศึกษาเรียนรู้โดยการปฏิบัติ เรียนรู้แบบร่วมมือ การศึกษาดูงาน

5.5.4 ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับความรับผิดชอบ ผลการเรียนรู้ ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ สามารถทำงานเป็นทีม เป็นสมาชิกที่ดี ของกลุ่มทั้งในฐานะผู้นำและผู้ตาม มีมนุษยสัมพันธ์ รู้จักควบคุมอารมณ์และยอมรับความแตกต่าง ระหว่างบุคคล มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม

การศึกษาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนศึกษาที่มีความสำคัญอย่างมาก เพราะผู้ที่ศึกษาและปฏิบัติ ตามจะช่วยแก้ปัญหาของชีวิตได้ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม สุขภาพของปัจเจกบุคคลและสังคมสอดคล้องกับ ดร.สกล เหลืองไพฑูริย์ พุทธศาสนศึกษาเป็นเรื่องของการเรียนรู้เพื่อการใช้ชีวิตที่เหมาะสมและถูกต้อง มีความจำเป็นต่อสภาพของจิตใจอย่างยิ่งสอดคล้องกับ ดร.เสนห์ เดชะวงศ์ การศึกษาในทาง พระพุทธศาสนาเป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาคนให้เป็นผู้มีชีวิตที่ดีงาม ดำเนินชีวิตได้ถูกต้องและเกื้อกูลต่อ

สังคม เป็นการพัฒนาในมนุษย์ให้เจริญขึ้น ส่วนมนุษย์ที่ยังไม่ได้รับการพัฒนาจะต้องอาศัยค้นหาในการดำเนินชีวิต เพื่อสนองความต้องการตามอายตนะทั้งหลาย สอดคล้องกับ พ.ต.อ.ดร.วินัย วัลลา เครือข่ายพุทธศาสนศึกษามีส่วนอย่างมากในการช่วยพัฒนาชุมชนเนื่องจากพุทธศาสนาเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจและเป็นศูนย์กลางในการติดต่อโดยส่วนร่วมในการระดมความคิดเพื่อการพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนศีลธรรม ดำเนินชีวิตในกรอบของศีล 5

ประโยชน์ของการบริหารเครือข่ายการศึกษาการพัฒนาในปัจจุบันมักจะดำเนินการในรูปแบบเครือข่ายและเป็นไปไม่ได้ที่องค์กรหนึ่งจะทำงานให้ประสบผลสำเร็จได้ด้วยตนเอง จำเป็นต้องมีความร่วมมือระหว่างองค์กรหรือเครือข่ายในการทำงานร่วมกันและเป็นที่ชัดเจนว่า การดำเนินงานในรูปแบบเครือข่ายจะเกิดประโยชน์ต่อสมาชิกและองค์กรเครือข่ายอย่างมาก ซึ่งมีประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับบุคลากรและหน่วยงานทางการศึกษา ได้แก่ การเป็นเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสบการณ์ ข้อมูลข่าวสารและความรู้ใหม่ ๆ ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกและองค์กรเครือข่าย เพื่อนำไปสู่การพัฒนาเครือข่ายตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นการแลกเปลี่ยนทรัพยากรและการจัดการทรัพยากรร่วมกันเพื่อความพร้อมในการช่วยเหลือผู้ที่มีความพร้อมน้อยกว่า การระดมสรรพกำลังเพื่อร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหา ที่เกิดขึ้นร่วมกัน ซึ่งนำไปสู่ความสามัคคีของสมาชิกเครือข่าย เป็นต้น

เครือข่ายการเรียนรู้จึงช่วยสังคมให้เรียนรู้ซึ่งกันและกัน เห็นจุดดีจุดด้อยและนำไปประยุกต์ใช้ความรู้ได้ต่อไปสอดคล้องกับ ดร.สกล เหลืองไพฑูริย์ กล่าวว่า เครือข่ายการเรียนรู้มีความจำเป็นต่อสังคม มีความจำเป็นอย่างมากเพราะการเรียนรู้ของเครือข่ายมีระดับที่แตกต่างกัน ต้องมีการเรียนรู้แบบพึ่งพิงอาศัยกันเป็นสังคม หรือเป็นเครือข่ายก็จะทำให้เกิดความรู้และความเข้าใจไปในทิศทางเดียวกันสอดคล้องกับ ดร.เสนห์ เตชะวงค์ กล่าวว่า เครือข่ายการเรียนรู้เป็นการกระตุ้นความคิดความใฝ่แสวงหาความรู้จิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น เพื่อพัฒนาชุมชนการสร้างองค์กรใหม่ ๆ และแลกเปลี่ยนข่าวสารกับหน่วยงานต่าง ๆ

ผลสัมฤทธิ์ของการจัดการศึกษา เน้นที่คุณภาพของผลผลิตของกระบวนการศึกษาเป็นหลัก ส่วนปริมาณเป็นปัจจัยรอง การจัดการศึกษาต้องมุ่งถึงเป้าหมายที่ตั้งไว้เชิงคุณภาพเป็นเกณฑ์ โยเน้นคุณภาพของผู้เรียน ถือเป็นผลจากการจัดการศึกษา คุณภาพของผู้เรียนครอบคลุมด้านความสามารถ คุณธรรม จริยธรรม ทักษะและพฤติกรรม คุณภาพของการจัดการเรียนการสอน ขึ้นกับปัจจัยหลายประการ เช่น คุณภาพครู สภาพแวดล้อม รูปแบบและระบบการสอน สื่อและเทคโนโลยี กระบวนการเรียนรู้ ความคุ้มค่าในการจัดการศึกษา หมายถึงการประหยัดงบประมาณ ผลการลงทุนการศึกษา ความต่อเนื่องของการศึกษา หมายถึง ผลต่อเนื่องที่เกิดจากการจัดการศึกษา

สิ่งสำคัญหลักการมีส่วนร่วมของบุคคลทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเป็นพลังส่งเสริมให้การจัดการศึกษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้ที่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาประกอบด้วยผู้จัดการศึกษา

โดยตรง ผู้สนับสนุนการจัดการศึกษา ผู้รับผลจากการจัดการศึกษา บุคคลเหล่านี้ล้วนมีบทบาทเกี่ยวข้องกับทั้งสิ้นความมุ่งหมายของการจัดการศึกษาซึ่งได้รับการพัฒนาให้เป็นคนดี มีประโยชน์ มีความครบถ้วนทุกด้านคือทางกาย คือ มีสุขภาพดี สมบูรณ์ แข็งแรง หมายความว่า การจัดการศึกษาต้องครอบคลุมถึงกิจกรรมที่ส่งเสริมสุขภาพอนามัย ทางจิตใจ คือ มีจิตใจที่อดทนเข้มแข็ง สามารถเผชิญกับปัญหาหลากหลายที่เกิดขึ้นได้อย่างมีสติ มีความรับผิดชอบ มีระเบียบวินัยในตัวเอง สามารถอดทนอดกลั้นต่อแรงกดดันต่าง ๆ ทางสติปัญญา คือ การใช้ความคิดและเหตุผล ความรู้ คือ การมุ่งให้ผู้เรียนได้รับความรู้ที่เหมาะสมกับสภาพความต้องการของสังคมปัจจุบัน ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ความรู้และทักษะด้านทักษะด้านพระพุทธศาสนา คุณธรรมและจริยธรรม ผู้ได้รับการศึกษาจะเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น มีความสัมพันธ์กับผู้อื่น และดำเนินบทบาทของตนเองได้อย่างเหมาะสม

5.1.3 แนวทางการสร้างรูปแบบเครือข่ายศึกษาพุทธศาสน์เพื่อการพัฒนาชุมชนในสังคมไทย

โลกยุคเทคโนโลยีที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดการปรับตัวในการทำงานมากขึ้น มีการแข่งขันมากขึ้น การปลุกฝังแนวทางการทำงานแบบเครือข่ายให้เป็นวัฒนธรรม ผลงานที่ดีมาจากความร่วมมือและยึดหยุ่นจุดมุ่งหมายร่วมกัน ผู้บริหารต้องมีคุณสมบัติเป็นผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลงไปสู่คุณภาพการศึกษา ผู้บริหารจะต้องมีศักยภาพ ต้องมีผู้นำที่ดี เอื้ออำนวยด้านสารสนเทศมากขึ้น ต้องสร้างเครือข่ายพันธมิตรกับสถานศึกษาอื่นตลอดจนหน่วยงานอื่นทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อประโยชน์ของความร่วมมือ การใช้ทรัพยากรร่วมกัน รวมทั้งการเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการสถานศึกษามากขึ้น ให้ความสำคัญกับผู้มีส่วนได้เสีย เช่น ผู้ปกครองและชุมชน ที่ต้องการเข้ามามีบทบาทต่อการดำเนินงานและการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ ควรมีการส่งเสริมมากกว่าการแข่งขัน โดยมีทักษะที่สำคัญคือการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานการศึกษาและหน่วยงานภายนอกอื่น ๆ เพื่อร่วมกันทำงานในลักษณะของเครือข่ายศึกษามากขึ้น ทำให้เกิดพลังในการทำงานและสามารถบรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ต่อไป

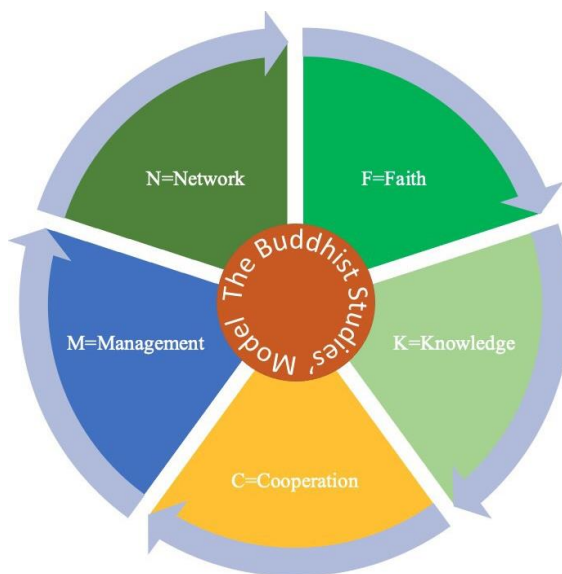
แนวการสร้างเครือข่ายพุทธศาสน์ศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชนในสังคมไทยมีลักษณะเด่นคือ การให้คำปรึกษาปัญหาการดำเนินชีวิต และการให้หลักการที่ถูกต้องในการดำเนินชีวิต และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขสอดคล้องกับ ดร.สกล เหลืองไพฑูริย์ กล่าวว่า การสร้างเครือข่ายควรมีลักษณะในการสร้างความสัมพันธ์ให้แน่นนอนโดยให้มีความสอดคล้องกับรูปแบบชุมชนรวมทั้งมีกิจกรรมในการติดต่อและมีการพัฒนาจิตใจที่มีคุณภาพสอดคล้องกับ พ.ต.อ.ดร.วินิชย์ วัลลา กล่าวว่า สำหรับชุมชนควรมีส่วนร่วมในการพัฒนาเครือข่ายพุทธศาสน์ศึกษาคือการร่วมปลุกจิตสำนึก รวมกลุ่ม ร่วมแก้ปัญหา มีกิจกรรมช่วยกันพัฒนาชุมชนสอดคล้องกับคุณเสาวนีย์ รุ่งศิริอนันต์ ส่วนเครือข่ายพุทธศาสน์ศึกษามีส่วนอย่างมากในการช่วยพัฒนาชุมชนเนื่องจากพุทธศาสนาเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ และเป็นศูนย์กลางใน

การทำกิจกรรม หรือสอดคล้องกับดร.ยงสยาม สนามพล ที่กล่าวว่า การสื่อสารติดต่อโดยมีส่วนร่วมในการระดมความคิดเพื่อการพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนศีลธรรมดำเนินชีวิตในกรอบของศีล 5

รูปแบบเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกันมีลักษณะ 3 ประการคือ มีข้อตกลงร่วมกัน (MOU) มีความเชื่อมโยงระบบข้อมูลแลกเปลี่ยนข้อมูลที่ดี และมีการรวบรวมข้อมูลของสิ่งที่ประสบความสำเร็จไว้เป็นหลักฐานเพื่อการเรียนรู้ร่วมกัน และการขยายผลสู่สังคม รูปแบบการเรียนรู้ แบบเครือข่ายควร จะเริ่มจากห้องเรียนในรูปของ Team Learning แล้วขยายออกเป็นระดับชั้นเรียน คณะ สถาบัน ชุมชน ปัจจัยในการพัฒนาเครือข่ายพุทธศาสนศึกษา คือ 1) รูปแบบของชุมชนมีความเข้มแข็ง 2) จิตใจของคนในชุมชนคิดบวกก่อให้เกิดสิ่งดี 3) กิจกรรมร่วมกันทำให้มีส่วนร่วมและเกิดความศรัทธาต่อเครือข่าย และ 4) หลักธรรมคำสอนใช้ในการประกอบการพัฒนาที่มีความเหมาะสม ดังนั้น การสร้างรูปแบบเครือข่ายศึกษาพุทธศาสนศึกษาเพื่อการพัฒนาชุมชนในสังคมไทย เริ่มต้นจากลักษณะพื้นฐานของชุมชนซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยที่องค์กรควบคุมไม่ได้ หรือเป็นปัจจัยภายนอก ถ้าลักษณะชุมชนเอื้อแล้วเครือข่ายจะประสบความสำเร็จ แม้เงื่อนไขชุมชนไม่เอื้ออำนวย เครือข่ายก็อาจจะเจริญก้าวหน้าได้ทั้งนี้ เป็นผลจากการทำงานของปัจจัยตัวอื่นๆ ส่วนปัจจัยภายในคือระบบการจัดการ เมื่อมีคน เงินทุนและทรัพยากรอื่นๆแล้ว การที่เครือข่ายจะทำงานให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้จำเป็น อย่างยิ่งที่จะต้องมีการจัดการ หากจัดการมีประสิทธิภาพแล้วจะทำให้เกิดการประหยัดการใช้ ทรัพยากรในการดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายรูปแบบของเครือข่ายดังกล่าวประกอบด้วย สถาบันการศึกษา ชุมชน หน่วยงานสนับสนุน เพื่อจัดตั้งเครือข่ายให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ โดยมี กระบวนการขั้นตอนการสร้างเครือข่าย การจัดการเครือข่าย และผลที่เกิดจากการดำเนินกิจกรรม เครือข่าย

5.2 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากการศึกษาการสร้างเครือข่ายพุทธศาสนศึกษาเพื่อการพัฒนาชุมชนในสังคมไทยปัจจุบัน ซึ่งงานวิจัยนี้เครือข่ายพุทธศาสนศึกษามุ่งเน้นให้เกิดปัญญา อันเกิดจากสัมมาทิฐิ ได้แก่ ปรัตโยสยะ และโยนิโสมนสิการเป้าหมายและกระบวนการของเครือข่ายสามารถมาสังเคราะห์เป็นรูปแบบการสร้างเครือข่ายพุทธศาสนศึกษาเพื่อการพัฒนาชุมชนในสังคมไทยปัจจุบัน ซึ่งสามารถ สรุปองค์ความรู้ ที่ได้คือ FKCMN Model รายละเอียด ดังนี้

ภาพที่ 5.1 FKCMN Model

F = Faith หมายถึง มีความเชื่อ ความมุ่งมั่นในการดำเนินงานเพื่อสังคม ชุมชน อย่างมีเป้าหมายเพื่อให้สังคม ชุมชน ได้รับการพัฒนาขึ้นทั้งสภาพแวดล้อมภายนอก และด้านจิตใจ ให้มีคุณภาพ มีคุณธรรม นำมาซึ่งความสงบสุขและความเจริญ ทำให้คุณภาพชีวิตของคนในสังคม ชุมชนดีขึ้น

K = Knowledge หมายถึง มีความสนใจใฝ่รู้ มุ่งมั่นพัฒนาตนเองให้เกิดสติ ปัญญาที่รู้ชัด รู้แจ้ง รู้ทั่ว สามารถแยกแยะดีชั่วรู้จักบาปบุญคุณโทษ รู้จักประโยชน์ที่เกิดขึ้น ปัญญาเริ่มที่การฝึกฝนจิตใจให้มีความเห็นและความคิดที่ถูกต้อง เรียกว่า สัมมาทิฐิ ปัจจุบันเกิดขึ้นแห่งสัมมาทิฐิคือปรโตโฆสะ เสียงที่ดังกาม เสียงที่ถูกต้อง มีเหตุผล เป็นประโยชน์ และโยนิโสมนสิการ ความรู้จักคิด การคิดตามแนวทางของปัญญา จึงเกิดการพัฒนาทั้งทางกาย วาจาและจิตใจ ให้สะอาด สว่าง สงบ มีจิตสาธารณะเพื่อร่วมกันพัฒนาสังคม ชุมชน ให้เป็นคนดีมีคุณธรรมนำสังคมให้มีความสุข

C = Cooperation หมายถึง ความร่วมมือร่วมใจของคนในสังคมชุมชน เครือข่าย โดยมีแนวทาง ความคิดเห็น และเป้าหมาย เป็นไปในทิศทางเดียวกันโดยมุ่งเน้นเพื่อสร้างความเข้มแข็ง ความสามัคคีปรองดองให้แก่ชุมชน สังคม โดยมีกิจกรรม หรือการสร้างองค์ความรู้ต่างๆ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้กับคนในชุมชน สังคมให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

M = Management หมายถึง การบริหารจัดการ ให้เครือข่าย หรือชุมชน สังคมให้มีความก้าวหน้า เป็นไปในแนวทางเดียวกันอันจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ชุมชน สังคมและประเทศชาติ โดยมีแนวทางการบริหาร 5 ด้าน คือ 1) จุดหมายร่วมกัน คือ การแบ่งหน้าที่การรับผิดชอบของงานตามความรู้ความสามารถแต่ละรูป แต่ละบุคคลให้เข้ากับงานนั้นๆ 2) บุคคลมีการวางแผนงานในการทำแต่ละครั้งเพื่อให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย 3) การเชื่อมโยง ความร่วมมือได้

ติดต่อเพื่อนร่วมมือได้ติดต่อเพื่อนร่วมงานแต่ละวัดที่รู้จักสนิทคุ้นเคยกัน 4) การสร้างความรู้สึกร่วม โดยการปฏิบัติตามแผนงานที่ประชุมกัน ตามหลักพุทธศาสนา สติ สมาธิ ปัญญา 5) การพัฒนาระบบที่โปร่งใสตรวจสอบได้ เครือข่ายมีการพัฒนาระบบโดยมีการจัดทำบัญชีรายรับ รายจ่าย ของแต่ละครั้ง การจัดระบบข้อมูลข่าวสารมีการประชาสัมพันธ์ ข่าวสารที่ชาวบ้านรับรู้ รับทราบถึงกิจกรรมที่ทําส่วนเป้าหมายของการบริหารเครือข่ายคือ การทําให้มีการติดต่อ สนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสารและการร่วมมือกันด้วยความสมัครใจ การสร้างเครือข่ายควรสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้สมาชิกในเครือข่ายมีความสัมพันธ์กันฉันท์เพื่อนที่ต่างก็มีความเป็นอิสระมากกว่าการคบค้าสมาคมแบบพืงพืง การสร้างเครือข่ายต้องไม่ใช่การสร้างระบบติดต่อด้วยการเผยแพร่ ข่าวสารแบบทางเดียว แต่จะต้องมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกันด้วย

N = Network หมายถึง เครือข่ายหรือแนวทางการดำเนินงานของเครือข่ายเพื่อให้บรรลุเป้าหมายและก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งต่อตนเอง ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ซึ่งประโยชน์หรือเป้าหมายของเครือข่ายการเป็นไปตามหลักพระพุทธศาสนา มี 3 ระดับ คือ

1. ประโยชน์ปัจจุบันหรือประโยชน์เฉพาะหน้า เรียกว่า ทิฏฐิธัมมิกัตถะ มุ่งใช้ชีวิตดำเนินไปได้ในสังคมอย่างสะดวกสบาย มี 2 ลักษณะ คือ 1) เกี่ยวกับวัตถุคือ วิธีแสวงหาวัตถุ วิธีบริหารวัตถุ วิธีใช้สอยวัตถุ คุณและโทษของวัตถุ 2) เกี่ยวกับบุคคล คือลักษณะของบุคคล หน้าที่ของบุคคล ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

2. ประโยชน์ชั้นกลาง เรียกว่า สัมปรายิกัตถะ เน้นเรื่องคุณธรรม ศีลธรรม การพัฒนาตนให้สูงขึ้น ปัญหาด้านจิตใจเมื่อแก้ปัญหาได้จึงก่อให้เกิดผลดีในระยะยาว คือปัจจุบันได้รับผลดีจากการแก้ปัญหาดังกล่าวได้ด้วยแล้วส่งผลต่อไปถึงกาลข้างหน้าด้วย ประโยชน์ระดับนี้สรุปลง 4 หลักการสำคัญคือ

- ปรับหรือพัฒนาความคิดเห็นให้ถูกต้องตามหลักศีลธรรม คุณธรรม
- ปรับหรือพัฒนาพฤติกรรมทางกายให้เรียบร้อยงดงาม ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายทั้งต่อตนเองและผู้อื่น รวมอยู่ในหลักศีล
- ปรับหรือพัฒนาความสำนึกให้เป็นไปในทางที่ดีงาม เพื่อการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นได้อย่างผาสุก คือให้รู้จักละเว้นสิ่งชั่วร้ายและเสียสละเพื่อผู้อื่นบ้าง รวมอยู่ในหลักจาคะ
- พัฒนาปัญญา ความรู้ความสามารถในด้านต่างๆให้พร้อม ทั้งปัญญาในด้านศีลธรรม คุณธรรม อันจะทำให้รู้จักผิดชอบชั่วดี และปัญญาทางศิลปวิทยาต่างๆเพื่อการอาชีพที่ดีที่ถูกต้อง รวมอยู่ในหลักปัญญา

การพัฒนาชีวิตขึ้นมาได้ถึงระดับนี้ ก็จะสามารถมีความสุขมากกว่าความสุขที่ได้รับจากวัตถุ เป็นความสุขที่มั่นคงถาวรมากยิ่งขึ้น

3. ประโยชน์สูงสุด เรียกว่า ประมัตถะ เป็นการแก้ปัญหาของชีวิตได้เด็ดขาด
สิ้นเชิง ถือเป็นการพัฒนาศีล สมาธิ ปัญญาที่สมบูรณ์

รูปแบบเครือข่ายพุทธศาสนศึกษาที่ได้จากการวิจัยนี้ ได้ผ่านการรับรองจากผู้เชี่ยวชาญได้
ตรวจสอบแล้วว่ามีคุณภาพถูกต้อง มีความเป็นไปได้ และสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ซึ่งถ้าหน่วยงานหรือ
องค์กรใดสามารถพัฒนาเครือข่ายตามขั้นตอนและตามองค์ประกอบที่กล่าวมานั้น ก็จะทำให้มี
เครือข่ายการเรียนรู้ที่สามารถพัฒนาทั้งทางกายและจิตใจของคนในชุมชนและสังคมให้เกิดปัญญา
ความรอบรู้ได้ สามารถพัฒนาตนเองและสังคมให้อยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุขและยั่งยืนได้

5.3 ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายควรมีการประชุมเพื่อกำหนดเป้าหมายร่วมกันของทุกภาคส่วนที่
เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในทุกมิติโดยยึดหลักการทำงานเครือข่ายพุทธศาสน์ ควร
กำหนดเป็นแนวนโยบายพร้อมมีหน่วยตรวจสอบการทำงาน กำหนดตัวชี้วัด รวมถึงการประเมินผล
โดยมีการจัดทำเครื่องมือให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีการจูงใจและเป็นธรรม

5.3.1 ข้อเสนอแนะในการปฏิบัติ

แนวทางที่ได้จากการวิจัยนี้ เป็นแนวทางในการทำงานด้านเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกโดยนำ
ประโยชน์เครือข่ายไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และผู้บริหารองค์กร สถาบันหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควร
นำแนวปฏิบัติที่ดีของกระบวนการสร้างเครือข่ายพุทธศาสนศึกษาไปพัฒนาการบริหารจัดการและ
ปรับปรุงการสร้างเครือข่ายของตนเองให้เหมาะสมก้าวหน้าต่อไป ควรมีการทำคู่มือการเผยแผ่
พระพุทธศาสนาอย่างชัดเจนในลักษณะเครือข่ายให้เหมาะกับขนาดของเครือข่ายขนาดเล็ก กลาง
ใหญ่ และควรมีการกำหนดกลยุทธ์การเผยแผ่ในลักษณะเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง

5.3.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

5.3.2.1 ศึกษากรณีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านระบบเครือข่ายชุมชนที่
ประสบผลสำเร็จ

5.3.2.2 ศึกษาเปรียบเทียบการพัฒนาเครือข่ายพุทธศาสนศึกษาระหว่างประเทศ
ไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน

5.3.2.3 ศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาเครือข่ายแหล่งเรียนรู้ใน
ชุมชนให้ยั่งยืน

5.3.2.4 ศึกษาบทบาทของผู้นำเครือข่ายชุมชนที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต
ในสังคมไทย

บรรณานุกรม

- กรมการศาสนา. *พระไตรปิฎกภาษาไทย*. เล่มที่ 11,20,23. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2514.
- เกษมศานต์ ชัยศิลป์. (2548). *การพัฒนาเครือข่ายการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชน*. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ชินสัคค สุวรรณอัจฉริย. (2549). *เครือข่ายทางสังคม*. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- นายนรา ตรีธัญญา. (2558). *การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวพุทธศาสตร์เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย*. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน ภาควิชาหลักสูตรและวิธีสอน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. (2527). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหิดล.
- นิภาพร รัตนปริยานุช. (2556). *ความต้องการในการพัฒนาชุมชนของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลเสม็ด อำเภอเมืองชลบุรี*. หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารทั่วไป วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- นฤมล นิราทร. (2543). *การสร้างเครือข่ายการทำงาน: ข้อควรพิจารณาบางประการ*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ประชาสรรค์ แสนภักดี. (2549). *การจัดการความรู้ของเครือข่ายทางสังคมเพื่อการคุ้มครองผู้บริโภคด้านสุขภาพ*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ประยูร ศรีประสารณ์. (2542). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของคณะกรรมการการศึกษาประจำ โรงเรียนประถมศึกษา*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2538). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์* (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), (2552). *พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ*. (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระราชวรมณี (ประยูร ธรรมจิตโต). (2543). *กระบวนการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ : กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.
- พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ (อบอู่่น) . (2547). *เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้และการจัดการ*. กรุงเทพฯ : โครงการ เสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.

- พระไพศาล วิสาโล. (2544). *กระบวนการเรียนรู้แบบพุทธ*. วารสารเสขิยธรรม.
- พระดาวเหนือ บุตรสีทา. (2557). *การสร้างเครือข่ายและการจัดการเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของชุมชนบ้านพบธรรมนำสุข อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย*. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการพัฒนาสังคม) คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- พุทธทาสภิกขุ. (2537). *การสังเคราะห์ส่วนที่ยังขาดอยู่*. นนทบุรี: พิมพ์ดี.
- ไพศาล สรรสรวิสุทธิ. (2550). *การพัฒนาชุมชน*. <https://www.gotoknow.org/posts/295403>.
- พจนา เอื้องไพบูลย์. (2546). *การพัฒนารูปแบบกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน : การศึกษาแบบพหุกรณี*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร.
- มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. *ประวัติมหาวิทยาลัย*. [https://www.mbu.ac.th/about/post-416/\(15/03/2563\)](https://www.mbu.ac.th/about/post-416/(15/03/2563)).
- วารุณี ชินวินิจกุล. (2549). *กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาชุมชนไม้เรียงกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาชุมชนไม้เรียง อำเภอดวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช*. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ กรุงเทพมหานคร.
- ศิริเพ็ญ เนื่องจำนงค์. (2542). *การมีส่วนร่วมของพนักงานในการพัฒนาวัฒนธรรมขององค์กร : ศึกษาเฉพาะกรณีโรงไฟฟ้าบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา*. สถาบันพัฒนบริหารศาสตร์.
- สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน). (2553). *ปัญหาในพระพุทธศาสนา*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร.
- สนธยา พลศรี. (2550). *เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- สนธยา พลศรี. (2545). *ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- สุเทพ เชาวลิท. (2524). *หลักการพัฒนาชุมชน*. พิมพ์ลักษณ์, กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- สุนน อมรวิวัฒน์. (2544). *หลักบูรณาการทางการศึกษาตามแนวพุทธธรรม*. นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2525). *การพัฒนาชุมชน*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช.
- _____. (2540). *ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2538). *เครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน : รายงานการประชุมระดับชาติระหว่างวันที่ 30 มีนาคม – 1 เมษายน 2538*. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.

- สมจิต สวธน์ไพบูลย์ และคณะ. (2550). *รายงานการวิจัยและพัฒนารูปแบบการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาแบบเครือข่ายสถานศึกษา (School Cluster)*. กรุงเทพฯ: สำนักเลขาธิการสภาการศึกษากระทรวงศึกษาธิการ.
- เสรี พงศ์พิศ. (2548). *เครือข่าย ยุทธวิธีเพื่อประชาคมเข้มแข็ง ชุมชนเข้มแข็ง*. กรุงเทพฯ: สถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน.
- อภิชัย พันธเสน. (2539). *พัฒนาชนบทไทย สมุทัยและมรรค: แนวคิด ทฤษฎีและภาพรวมของการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิภูมิปัญญา.
- อรพินท์ สฟโชคชัย. *หลักการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมในกิจกรรม Home Office Day*. วันที่ 30 เมษายน 2550 ณ ห้องประชุม ก.พ.ร. ชั้น 5 สำนักงานเลขาธิการ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2550.
- เอกกมล อ่อนศรี. (2544). *ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์การชุมชน*. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ กรุงเทพมหานคร.
- _____. (2546). *พจนานุกรมศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2549). *สุขภาพของครอบครัวแนวพุทธ*. นนทบุรี : กองการแพทย์ทางเลือกกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข.
- _____. (2560). *การพัฒนาชุมชน*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชย์.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัย

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัย

1. พระมหาบุญไทย ปุณฺณมโน, ดร.

ตำแหน่ง

อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

2. พระศรีวินยาภรณ์, ดร.

ตำแหน่ง

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

3. รองศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร.สุกิจ ชัยมุสิก

ตำแหน่ง

อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาการปกครอง
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

4. รองศาสตราจารย์ ดร.สุวิญ รักส์ตย์

ตำแหน่ง

อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

5. ดร.กฤตสุขชิน พลเสน

ตำแหน่ง

อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ภาคผนวก ข

หนังสือขอความอนุเคราะห์ตรวจเครื่องมือ

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตวิทยาลัย โทร ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ ต่อ ๑๐๕๙

ที่ อว ๗๙๐๕/ว ๗๙๐

วันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขออนุญาตเป็นผู้นิเทศการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เรียน พระมหาบุญไทย ปุณณมโน, ดร.

ด้วย พระมหาบุญศรี ญาณวุฑฺฒ, ผศ.ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตรศาสนศาสตร์ดุสิตบัณฑิต และหลักสูตรศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา (BUDDHIST STUDIES) ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้ดำเนินการวิจัยในหัวข้อเรื่อง “รูปแบบการสร้างเครือข่ายพุทธศาสนศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชนในสังคมไทย (Model of Buddhist Studies’ Network Building for Community Development in Thai Society)” มีความประสงค์ขอให้ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัยในฐานะที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา เพื่อเก็บข้อมูลเขียนงานวิจัยต่อไป

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย จึงเรียนมายังท่านเพื่อขออนุญาตในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัยดังกล่าว จึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้ด้วย

จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาต

พระศรีวินยาภรณ์

พระศรีวินยาภรณ์

(พระศรีวินยาภรณ์, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

พระมหาบุญไทย

๒๒ ต.ค. ๖๓

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ..บัณฑิตวิทยาลัย โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ ต่อ ๑๐๕๙

ที่ อว ๗๙๐๕/ว ๗๙๐ วันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เรียน พระศรีวินยาภรณ์, ดร.

ด้วย พระมหาบุญศรี ญาณวุฑฺโฒ, ผศ.ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตรศาสนศาสตร์ดุขฎิบัณฑิต และหลักสูตรศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา (BUDDHIST STUDIES) ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้ดำเนินการวิจัยในหัวข้อเรื่อง “รูปแบบการสร้างเครือข่ายพุทธศาสนศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชนในสังคมไทย (Model of Buddhist Studies’ Network Building for Community Development in Thai Society)” มีความประสงค์ขอให้ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัยในฐานะที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา เพื่อเก็บข้อมูลเขียนงานวิจัยต่อไป

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย จึงเรียนมายังท่านเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัยดังกล่าว จึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้ด้วย

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

(พระศรีวินยาภรณ์, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

นางจรรยา
พระศรีวินยาภรณ์
๒๓ ๑๐. ๖๓

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตวิทยาลัย โทร ๐๒-๕๕๔-๖๐๐๐ ต่อ ๑๐๕๙

ที่ อว ๗๙๐๕/ว ๗๙๐ วันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เจริญพร รองศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร.สุกิจ ชัยมุสิก

ด้วย พระมหาบุญศรี ญาณวุฑฺโฒ, ผศ.ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตรศาสนศาสตร์ดุขฎิบัณฑิต และหลักสูตรศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา (BUDDHIST STUDIES) ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้ดำเนินการวิจัยในหัวข้อเรื่อง “รูปแบบการสร้างเครือข่ายพุทธศาสนศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชนในสังคมไทย (Model of Buddhist Studies’ Network Building for Community Development in Thai Society)” มีความประสงค์ขอให้ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัยในฐานะที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา เพื่อเก็บข้อมูลเขียนงานวิจัยต่อไป

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย จึงเจริญพรมายังท่านเพื่อขอความอนุเคราะห์ตรวจสอบเครื่องมือวิจัยดังกล่าว จึงขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้ด้วย

จึงเจริญพรมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

ดร.สุกิจ ชัยมุสิก
อธิการบดีบัณฑิตวิทยาลัย
ก. ๘/๓๓๓
๒๘ ต.ค. ๖๓

พระศรีวินยาภรณ์
(พระศรีวินยาภรณ์, ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตวิทยาลัย โทร ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ ต่อ ๑๐๕๕

ที่ อว ๗๙๐๕/ว ๗๙๐

วันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขออนุมัติเป็นผู้นิเทศน์ตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เจริญพร รองศาสตราจารย์ ดร. สุวิญ รักสัตย์

ด้วย พระมหาบุญศรี ญาณวฑฺฒโน, ผศ.ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตรศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต และหลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา (BUDDHIST STUDIES) ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้ดำเนินการวิจัยในหัวข้อเรื่อง “รูปแบบการสร้างเครือข่ายพุทธศาสนศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชนในสังคมไทย (Model of Buddhist Studies’ Network Building for Community Development in Thai Society)” มีความประสงค์ขอให้ท่านเป็นผู้นิเทศน์ตรวจสอบเครื่องมือวิจัยในฐานะที่เป็นผู้นิเทศน์ด้านพระพุทธศาสนา เพื่อเก็บข้อมูลเขียนงานวิจัยต่อไป

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย จึงเจริญพรมายังท่านเพื่อขออนุมัติตรวจสอบเครื่องมือวิจัยดังกล่าว จึงขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้ด้วย

จึงเจริญพรมาเพื่อขออนุมัติ

พระพรหมบัณฑิต
รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร

พระศรีวินยาภรณ์

(พระศรีวินยาภรณ์, ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๓

บันทึกข้อความ

สำนักงาน บัณฑิตวิทยาลัย โทร ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ ต่อ ๑๐๕๙

ที่ อว ๗๙๐๕/ว ๗๙๐

วันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขออนุมัติคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เจริญพร ดร.กฤตสุชิน พลเสน

ด้วย พระมหาบุญศรี ญาณวุฑฺโฒ, ผศ.ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตรศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต และหลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา (BUDDHIST STUDIES) ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้ดำเนินการวิจัยในหัวข้อเรื่อง “รูปแบบการสร้างเครือข่ายพุทธศาสนศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชนในสังคมไทย (Model of Buddhist Studies' Network Building for Community Development in Thai Society)” มีความประสงค์ขอให้ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัยในฐานะที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา เพื่อเก็บข้อมูลเขียนงานวิจัยต่อไป

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย จึงเจริญพรมายังท่านเพื่อขออนุมัติคราะห์ตรวจสอบเครื่องมือวิจัยดังกล่าว จึงขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้ด้วย

จึงเจริญพรมาเพื่อขออนุมัติคราะห์

ตรวจ/ตรา/ลงชื่อ/ลงมือ
ดร.กฤตสุชิน พลเสน

(พระศรีวินยาภรณ์, ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

๒๒-๑๐-๖๓

ภาคผนวก ค
รายนามผู้ทรงคุณวุฒิให้สัมภาษณ์

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิให้สัมภาษณ์

1. ดร.สกล เหลืองไพฑูรย์
วันสัมภาษณ์ 12 ธันวาคม พ.ศ.2563
2. ดร.เสน่ห์ เตชะวงศ์
วันสัมภาษณ์ 13 พฤศจิกายน พ.ศ.2563
3. พ.ต.อ. ดร.วินิชย์ วัลลา
วันสัมภาษณ์ 29 พฤศจิกายน พ.ศ.2563
4. คุณเสาวนีย์ รุ่งศิริอนันต์
วันสัมภาษณ์ 28 พฤศจิกายน พ.ศ.2563
5. คุณสุภารัตน์ ชาวสะอาด
วันสัมภาษณ์ 29 พฤศจิกายน พ.ศ.2563
6. นายเกษร ทรัพย์อุภัย
วันสัมภาษณ์ 29 พฤศจิกายน พ.ศ.2563
7. นางกิตติยา นัยพร
วันสัมภาษณ์ 28 พฤศจิกายน พ.ศ.2563
8. คุณเรณู หาบุบผา
วันสัมภาษณ์ 28 พฤศจิกายน พ.ศ.2563
9. นางนิภา ศรีกุล
วันสัมภาษณ์ 28 พฤศจิกายน พ.ศ.2563
10. นายมานิช หาบุบผา
วันสัมภาษณ์ 28 พฤศจิกายน พ.ศ.2563
11. รองศาสตราจารย์ ดร.อำพล บุคดาสาร
วันสัมภาษณ์ 21 ธันวาคม พ.ศ.2563
12. ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.ยงสยาม สนามพล
วันสัมภาษณ์ 1 ธันวาคม พ.ศ.2563

ภาคผนวก ง

หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิให้สัมภาษณ์

ที่ อว ๗๙๐๕/ว ๘๓๗

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
๒๔๘ หมู่ที่ ๑ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี
ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๕๕๕-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๕๕๕-๖๐๖๐

๓ ธันวาคม ๒๕๖๓

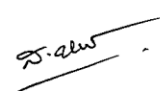
เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์
เจริญพร นายสกล เนื้ออโฬพรชัย
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

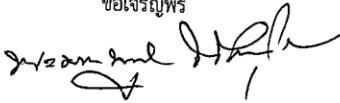
ด้วยบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้มอบหมายให้อาจารย์ประจำหลักสูตรได้พัฒนางานวิจัย ซึ่งอาตมภาพในฐานะอาจารย์ประจำหลักสูตรศาสนศาสตร์คหกรรมศึกษาบัณฑิตและหลักสูตรศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา(BUDDHIST STUDIES)บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการวิจัยเรื่อง“รูปแบบการสร้างเครือข่ายพุทธศาสนศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชนในสังคมไทย (Model of Buddhist Studies’ Network Building for Community Development in Thai Society)” มีความประสงค์จะขอให้ท่านอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์ เพื่อเป็นข้อมูลเขียนงานวิจัยต่อไป

ดังนั้นอาตมภาพจึงใคร่ขอความเมตตาอนุเคราะห์จากท่านในการให้สัมภาษณ์ดังกล่าว สำหรับวัน เวลานั้น จะได้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง จึงขออโนโมนาขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้ด้วย

จึงเจริญพรมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

นี้ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๖๓ ๑๕.๑.๖๓

(นายสกล เนื้ออโฬพรชัย)

ขอเจริญพร

(พระมหาบุญศรี ญาณวฑฺฒโน, ผศ.ดร.)

หัวหน้าโครงการวิจัย

อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ที่ อว ๗๙๐๕/ว ๘๓๗

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
๒๔๔ หมู่ที่ ๑ ถนนศาลายา-นครชัยศรี
ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๖๐

๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๓

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์
เจริญพร ดร.เสน่ห์ เดชะวงศ์
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วยบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้มอบหมายให้อาจารย์ประจำหลักสูตรได้พัฒนางานวิจัย ซึ่งอาตมภาพในฐานะอาจารย์ประจำหลักสูตรศาสนศาสตร์ดุขฎิบัณฑิตและหลักสูตรศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา(BUDDHIST STUDIES)บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการวิจัยเรื่อง“รูปแบบการสร้างเครือข่ายพุทธศาสนศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชนในสังคมไทย (Model of Buddhist Studies’ Network Building for Community Development in Thai Society)” มีความประสงค์จะขอให้ท่านอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์ เพื่อเป็นข้อมูลเขียนงานวิจัยต่อไป

ดังนั้น อาตมภาพจึงใคร่ขอความเมตตาอนุเคราะห์จากท่านในการให้สัมภาษณ์ดังกล่าว สำหรับวัน เวลานั้น จะได้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง จึงขออนุโมทนาขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้ด้วย

จึงเจริญพรมมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

๑๓ ส.ค. ๒๕๖๓
วันที่ 13 สิงหาคม ๒๕๖๓
[Signature]

ขอเจริญพร

(พระมหาบุญศรี ญาณวฑฺฒโน, ผศ.ดร.)

หัวหน้าโครงการวิจัย

อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ที่ อว ๗๙๐๕/ว ๘๓๗

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
๒๔๘ หมู่ที่ ๑ ถนนสาย-นครชัยศรี
ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๖๐

อว พฤศกิจายน ๒๕๖๓

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์

เจริญพร ๒.ศ.เสาวนีย์ ฐิติวัฒน์

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วยบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้มอบหมายให้อาจารย์ประจำหลักสูตรได้พัฒนางานวิจัย ซึ่งอาตมภาพในฐานะอาจารย์ประจำหลักสูตรศาสนศาสตร์คหกรรมศึกษาบัณฑิตและหลักสูตรศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา(BUDDHIST STUDIES)บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการสร้างเครือข่ายพุทธศาสนศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชนในสังคมไทย (Model of Buddhist Studies’ Network Building for Community Development in Thai Society)” มีความประสงค์จะขอให้ท่านอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์ เพื่อเป็นข้อมูลเขียนงานวิจัยต่อไป

ดังนั้น อาตมภาพจึงใคร่ขอความเมตตาอนุเคราะห์จากท่านในการให้สัมภาษณ์ดังกล่าว สำหรับวัน เวลานั้น จะได้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง จึงขออนุโมทนาขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้ด้วย

จึงเจริญพรมมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

ขอเจริญพร

(พระมหาบุญศรี ญาณวฑฺฒโน, ผศ.ดร.)

หัวหน้าโครงการวิจัย

อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ที่ อว ๗๙๐๕/ว ๘๓๗

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
๒๔๘ หมู่ที่ ๑ ถนนศาลายา-นครชัยศรี
ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๕๕๕-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๕๕๕-๖๐๖๐

พฤษภาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์

เรียน *สุภกรัตน์ ชาวพลา*

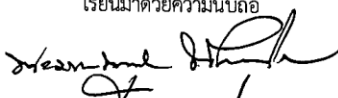
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วยบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้มอบหมายให้อาจารย์ประจำหลักสูตรได้พัฒนางานวิจัย ซึ่งกระผมในฐานะอาจารย์ประจำหลักสูตรศาสนศาสตร์ดุสิตและหลักสูตรศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา(BUDDHIST STUDIES)บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการวิจัยเรื่อง“รูปแบบการสร้างเครือข่ายพุทธศาสนศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชนในสังคมไทย (Model of Buddhist Studies' Network Building for Community Development in Thai Society)” มีความประสงค์จะขอให้ท่านอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์ฯ เพื่อเป็นข้อมูลเขียนงานวิจัยต่อไป

ดังนั้น กระผมจึงใคร่ขอความเมตตาอนุเคราะห์จากท่านในการให้สัมภาษณ์ดังกล่าว สำหรับวันเวลานั้นจะได้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง จึงขอขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้ด้วย

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระมหาบุญศรี ญาณวุฑฒ, ผศ.ดร.)

หัวหน้าโครงการวิจัย

อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ที่ อว ๗๙๐๕/ว ๘๓๗

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
๒๔๘ หมู่ที่ ๑ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี
ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๕๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๕๔๔-๖๐๖๐

๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๓

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์

เจริญพร เกษร ทรัพย์สุรีย์

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วยบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้มอบหมายให้อาจารย์ประจำหลักสูตรได้พัฒนางานวิจัย ซึ่งอาตมภาพในฐานะอาจารย์ประจำหลักสูตรศาสนศาสตร์คหกรรมศึกษาบัณฑิตและหลักสูตรศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา(BUDDHIST STUDIES)บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการสร้างเครือข่ายพุทธศาสนศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชนในสังคมไทย (Model of Buddhist Studies’ Network Building for Community Development in Thai Society)” มีความประสงค์จะขอให้ท่านอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์ เพื่อเป็นข้อมูลเขียนงานวิจัยต่อไป

ดังนั้น อาตมภาพจึงใคร่ขอความเมตตาอนุเคราะห์จากท่านในการให้สัมภาษณ์ดังกล่าว สำหรับวัน เวลานั้น จะได้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง จึงขออนุโมทนาขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้ด้วย

จึงเจริญพรมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

ขอเจริญพร

(พระมหาบุญศรี ญาณวฑฺฒโน, ผศ.ดร.)

หัวหน้าโครงการวิจัย

อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ที่ อว ๗๙๐๕/ว ๘๓๗

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
๒๔๘ หมู่ที่ ๑ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี
ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๕๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๕๔๔-๖๐๖๐

๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๓

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์

เจริญพร. นาง กิษติยา นัยพร

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วยบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้มอบหมายให้อาจารย์ประจำหลักสูตรได้พัฒนางานวิจัย ซึ่งอาตมภาพในฐานะอาจารย์ประจำหลักสูตรศาสนศาสตร์ดุขฎิบัณฑิตและหลักสูตรศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา(BUDDHIST STUDIES)บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการสร้างเครือข่ายพุทธศาสนศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชนในสังคมไทย (Model of Buddhist Studies’ Network Building for Community Development in Thai Society)” มีความประสงค์จะขอให้ท่านอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์ เพื่อเป็นข้อมูลเขียนงานวิจัยต่อไป

ดังนั้น อาตมภาพจึงใคร่ขอความเมตตาอนุเคราะห์จากท่านในการให้สัมภาษณ์ดังกล่าว สำหรับวัน เวลานั้น จะได้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง จึงขออนุโมทนาขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้ด้วย

จึงเจริญพรมมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

ขอเจริญพร

(พระมหาบุญศรี ภาณวุฒโฒ, ผศ.ดร.)

หัวหน้าโครงการวิจัย

อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ที่ อว ๗๔๐๕/ว ๘๓๗

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
๒๔๘ หมู่ที่ ๑ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี
ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๕๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๕๔๔-๖๐๖๐

๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๓

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์

เจริญพร. คุณเรณู นางนุบ ญา

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วยบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้มอบหมายให้อาจารย์ประจำหลักสูตรได้พัฒนางานวิจัย ซึ่งอาตมภาพในฐานะอาจารย์ประจำหลักสูตรศาสนศาสตร์ดุขปฏิบัติและหลักสูตรศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา(BUDDHIST STUDIES)บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการวิจัยเรื่อง“รูปแบบการสร้างเครือข่ายพุทธศาสนศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชนในสังคมไทย (Model of Buddhist Studies' Network Building for Community Development in Thai Society)” มีความประสงค์จะขอให้ท่านอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์ เพื่อเป็นข้อมูลเขียนงานวิจัยต่อไป

ดังนั้น อาตมภาพจึงใคร่ขอความเมตตาอนุเคราะห์จากท่านในการให้สัมภาษณ์ดังกล่าว สำหรับวัน เวลานั้น จะได้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง จึงขออโนทนาขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้ด้วย

จึงเจริญพรมมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

ขอเจริญพร

(พระมหาบุญศรี ภาณวุฒโฒ, ผศ.ดร.)

หัวหน้าโครงการวิจัย

อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ที่ อว ๗๙๐๕/ว ๘๓๗

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
๒๔๘ หมู่ที่ ๑ ถนนศาลายา-นครชัยศรี
ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๕๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๕๔๔-๖๐๖๐

๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๓

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์

เจริญพร. นางนันทา ศรีกุล

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วยบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้มอบหมายให้อาจารย์ประจำหลักสูตรได้พัฒนางานวิจัย ซึ่งอาตมภาพในฐานะอาจารย์ประจำหลักสูตรศาสนศาสตร์ดุขฎิบัณฑิตและหลักสูตรศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา(BUDDHIST STUDIES)บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการวิจัยเรื่อง"รูปแบบการสร้างเครือข่ายพุทธศาสนศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชนในสังคมไทย (Model of Buddhist Studies' Network Building for Community Development in Thai Society)" มีความประสงค์จะขอให้ท่านอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์ เพื่อเป็นข้อมูลเขียนงานวิจัยต่อไป

ดังนั้น อาตมภาพจึงใคร่ขอความเมตตาอนุเคราะห์จากท่านในการให้สัมภาษณ์ดังกล่าว สำหรับวัน เวลานั้น จะได้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง จึงขออนุโมทนาขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้ด้วย

จึงเจริญพรมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

ขอเจริญพร

(พระมหาบุญศรี ญาณวฑฺฒโน, ผศ.ดร.)

หัวหน้าโครงการวิจัย

อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ที่ อว ๗๙๐๕/ว ๘๓๗

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
๒๔๘ หมู่ที่ ๑ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี
ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๕๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๕๔๔-๖๐๖๐

๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๓

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์

เจริญพร. พระมหาไพโรจน์ ฐานุปยุตฺตา

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วยบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้มอบหมายให้อาจารย์ประจำหลักสูตรได้พัฒนางานวิจัย ซึ่งอาตมภาพในฐานะอาจารย์ประจำหลักสูตรศาสนศาสตร์ดุขฎิบัณฑิตและหลักสูตรศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา(BUDDHIST STUDIES)บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการวิจัยเรื่อง“รูปแบบการสร้างเครือข่ายพุทธศาสนศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชนในสังคมไทย (Model of Buddhist Studies’ Network Building for Community Development in Thai Society)” มีความประสงค์จะขอให้ท่านอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์ เพื่อเป็นข้อมูลเขียนงานวิจัยต่อไป

ดังนั้น อาตมภาพจึงใคร่ขอความเมตตาอนุเคราะห์จากท่านในการให้สัมภาษณ์ดังกล่าว สำหรับวัน เวลานั้น จะได้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง จึงขออนุโมทนาขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้ด้วย

จึงเจริญพรมหาเพื่อขอความอนุเคราะห์

ขอเจริญพร

(พระมหาบุญศรี ญาณวฑฺฒโน, ผศ.ดร.)

หัวหน้าโครงการวิจัย

อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ที่ อว ๗๙๐๕/ว ๘๓๗

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
๒๔๘ หมู่ที่ ๑ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี
ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๖๐

๓ ธันวาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์
เจริญพร รองศาสตราจารย์ ดร. อำพล บุคตาสาร
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วยบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้มอบหมายให้อาจารย์ประจำหลักสูตรได้พัฒนางานวิจัย ซึ่งอาตมภาพในฐานะอาจารย์ประจำหลักสูตรศาสนศาสตร์ดุสิตและหลักสูตรศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา(BUDDHIST STUDIES)บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการวิจัยเรื่อง“รูปแบบการสร้างเครือข่ายพุทธศาสนศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชนในสังคมไทย (Model of Buddhist Studies’ Network Building for Community Development in Thai Society)” มีความประสงค์จะขอให้ท่านอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์ เพื่อเป็นข้อมูลเขียนงานวิจัยต่อไป

ดังนั้นอาตมภาพจึงใคร่ขอความเมตตาอนุเคราะห์จากท่านในการให้สัมภาษณ์ดังกล่าว สำหรับวัน เวลานั้น จะได้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง จึงขออนุโมทนาขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้ด้วย

จึงเจริญพรมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

๒๓ ธันวาคม ๒๕๖๓

ดร. อำพล บุคตาสาร

(ดร.อำพล บุคตาสาร)

๒๓ ธ.ค. ๒๕๖๓

ขอเจริญพร

(พระมหาบุญศรี ญาณวฑฺฒ, ผศ.ดร.)

หัวหน้าโครงการวิจัย

อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ที่ อว ๗๙๐๕/ว ๘๓๗

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
๒๔๘ หมู่ที่ ๑ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี
ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๖๐

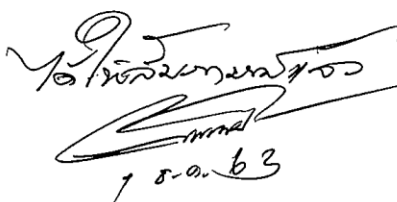
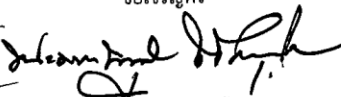
๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๓

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์
เจริญพร ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.ยงสยาม สนามพล
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วยบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้มอบหมายให้อาจารย์ประจำหลักสูตรได้พัฒนางานวิจัย ซึ่งอาตมภาพในฐานะอาจารย์ประจำหลักสูตรศาสนศาสตร์ดุสิตและหลักสูตรศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา(BUDDHIST STUDIES)บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการสร้างเครือข่ายพุทธศาสนศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชนในสังคมไทย (Model of Buddhist Studies’ Network Building for Community Development in Thai Society)” มีความประสงค์จะขอให้ท่านอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์ เพื่อเป็นข้อมูลเขียนงานวิจัยต่อไป

ดังนั้น อาตมภาพจึงใคร่ขอความเมตตาอนุเคราะห์จากท่านในการให้สัมภาษณ์ดังกล่าว สำหรับวัน เวลานั้น จะได้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง จึงขออนุโมทนาขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้ด้วย

จึงเจริญพรมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

ขอเจริญพร

 (พระมหาบุญศรี ญาณวฑฺฒโน, ผศ.ดร.)
 หัวหน้าโครงการวิจัย

อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ภาคผนวก จ
แบบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

แบบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

วิจัยเรื่อง

“รูปแบบการสร้างเครือข่ายพุทธศาสนศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชนในสังคมไทย”

“Model of Buddhist Studies’ Network Building for Community

Development in Thai Society”

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์ชุดนี้เพื่อใช้สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ได้แก่ผู้บริหารสถาบันการศึกษา ผู้บริหารองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน อาจารย์ผู้สอน นักศึกษาและชุมชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบการทำวิจัยดังกล่าว เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ โดยแบ่งแบบสัมภาษณ์ออกเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 เครือข่ายและการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกัน

ตอนที่ 3 รูปแบบเครือข่ายพุทธศาสนศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชนในสังคมไทย

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

ตอนที่ 1 ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ : ฉายา...../นามสกุล.....
 ที่อยู่ปัจจุบัน วัด.....บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....ตำบล.....
 อำเภอ.....จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์.....
 วันและเวลาที่ให้สัมภาษณ์ วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....เวลา.....น.

ตอนที่ 2 เครือข่ายและการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกัน

2.1 ท่านคิดว่าแนวคิดเรื่องระบบเครือข่ายเป็นอย่างไร?

.....

2.2. ท่านคิดว่าเครือข่ายการเรียนรู้มีความจำเป็นต่อสังคมอย่างไร?

.....

.....

.....

2.3 ท่านคิดว่ารูปแบบเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกันควรมีลักษณะอย่างไร?

.....

.....

.....

.....

2.4 ท่านคิดว่าการศึกษาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาหรือพุทธศาสนศึกษามีความสำคัญอย่างไร?

.....

.....

.....

.....

2.5 ท่านคิดว่ารูปแบบการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาในปัจจุบันเป็นอย่างไร?

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ 3 รูปแบบเครือข่ายพุทธศาสนศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชนในสังคมไทย

3.1 ท่านคิดว่า การสร้างเครือข่ายการเรียนการสอนพระพุทธศาสนา มีความจำเป็นอย่างไร?

.....

.....

.....

.....

3.2 ท่านคิดว่าแนวทางการสร้างเครือข่ายพุทธศาสนศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชนในสังคมไทยควรจะมีลักษณะอย่างไร?

.....

.....

.....

.....

3.3 ท่านคิดว่าชุมชนควรมีส่วนร่วมในการพัฒนาเครือข่ายพุทธศาสนศึกษาได้อย่างไร?

.....

.....

.....

.....

3.4 ท่านคิดว่าเครือข่ายพุทธศาสนศึกษาจะช่วยพัฒนาชุมชนได้อย่างไร?

.....

.....

.....

.....

3.5 ท่านคิดว่ารูปแบบเครือข่ายพุทธศาสนศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชน ควรจะมีลักษณะอย่างไร?

.....

.....

.....

.....

3.6 ท่านคิดว่าในปัจจุบันเครือข่ายพุทธศาสนศึกษา ควรมีลักษณะอย่างไร?

.....

.....

.....

.....

3.7 ท่านคิดว่ามีปัจจัยอะไรบ้างที่จะช่วยพัฒนาเครือข่ายพุทธศาสนศึกษาให้มีความเจริญ
ความมั่นคงและยั่งยืนต่อไป?

.....
.....
.....

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

.....
.....
.....
.....
.....

ขออนุโมทนา/ขอบคุณที่กรุณาให้คำสัมภาษณ์
พระมหาบุญศรี ญาณวุฑฺโฒ, ผศ.ดร. หัวหน้าโครงการวิจัย
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ภาคผนวก จ
รูปภาพผู้ทรงคุณวุฒิให้สัมภาษณ์

รูปภาพผู้ทรงคุณวุฒิให้สัมภาษณ์

สัมภาษณ์ รศ.ดร.สุวิญ รักษัตย์

สัมภาษณ์ ศ.กิตติคุณ ดร.ยงสยาม สนามพล

สัมภาษณ์ รศ.ดร.สุกิจ ชัยมุสิก

สัมภาษณ์ ดร.เสน่ห์ เดชะวงศ์

สัมภาษณ์ รศ.ดร. อำพล บุคดาสาร

ผู้ให้สัมภาษณ์ จากศูนย์การเรียนรู้พุทธศาสนา

รูปภาพผู้ทรงคุณวุฒิให้สัมภาษณ์
จากศูนย์การเรียนรู้พุทธศาสนาเพื่อพัฒนาชุมชน อ.ปรางค์ชัย จ.นครราชสีมา

รูปภาพผู้ทรงคุณวุฒิให้สัมภาษณ์ (ต่อ)
จากศูนย์การเรียนรู้พุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาชุมชน อ.ปรางค์ชัย จ.นครราชสีมา

ภาคผนวก ช

ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

ที่ บวจ. ๐๐๔/๒๕๖๓

ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ข้อเสนอการวิจัยนี้ได้รับการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในการประชุมครั้งที่ ๒/๒๕๖๓ เมื่อวันที่ ๒๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๓ คณะกรรมการพิจารณาเห็นว่า ข้อเสนอการวิจัยที่จะดำเนินการวิจัยมีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากลและเป็นไปตามหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการวิจัยในมนุษย์ ไม่ทำให้เกิดความเสียหายต่อผู้เข้าร่วมในโครงการวิจัย

- ชื่อหัวข้อวิจัย : รูปแบบการสร้างเครือข่ายพุทธศาสนศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชนในสังคมไทย
(A Model of Buddhist Study Networking for Community Development in Thai Society)
- รหัสการอนุมัติวิจัย : อว ๗๔๐๕/๓๖๔ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย อนุมัติการจัดทำวิจัยตามแผนงบประมาณรายจ่าย เงินงบรายได้ ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๓ โครงการอุดหนุนทุนวิจัยพัฒนาการเรียนการสอนบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ลงวันที่ ๒๘ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓ หมายเลขข้อเสนออนุมัติวิจัย ๐๐๒/๒๕๖๓
- สถาบันที่สังกัด : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา
- ผู้วิจัย : พระมหาบุญศรี ญาณวฑฺฒ, ผศ.ดร. หัวหน้าโครงการ ดร.สุมานพ ศิวารัตน์ ผู้ร่วมวิจัย

ออกให้ ณ วันที่ ๒ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๖๓

(พระศรีวินยาภรณ์, ดร.)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมวิจัยในมนุษย์

หมายเลขใบรับรอง : บวจ. ๐๐๔/๒๕๖๓
วันที่ให้การรับรอง : ๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๓
วันหมดอายุใบรับรอง : ๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๔

ภาคผนวก ซ
ใบรับรองการตีพิมพ์บทความวิจัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
๒๕๘ หมู่ที่ ๑ บ้านวัดสุวรรณ ต.ศาลายา-นครชัยศรี
ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๒๐
โทร. ๐๒-๕๕๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๕๕๔-๖๐๖๐

ที่ อว ๗๙๐๕/๐๐๗๕

๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๔

เรื่อง รับรองการลงบทความวิชาการเพื่อตีพิมพ์ในหนังสือรวมบทความวิจัยในโครงการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๑๙ และระดับนานาชาติ ครั้งที่ ๓

เรียน พระมหาบุญศรี ภาณวุฑฒ (วงศ์แก้ว), ผศ.ดร., ดร.สุมานพ ศิวารัตน์, พระสมชาย สิกขาสโก (บัวแก้ว), นางสาวนิชญา ชัยยา

ตามที่ พระมหาบุญศรี ภาณวุฑฒ (วงศ์แก้ว), ผศ.ดร., ดร.สุมานพ ศิวารัตน์, พระสมชาย สิกขาสโก (บัวแก้ว), นางสาวนิชญา ชัยยา ได้ส่งบทความวิชาการ เรื่อง รูปแบบการสร้างเครือข่ายพุทธศาสนศึกษาเพื่อการพัฒนาชุมชนในสังคมไทย (The Model of Buddhist Studies' Network Building for Community Development in Thai Society) มาให้กองบรรณาธิการ หนังสือรวมบทความวิจัยฯ บัดนี้ กองบรรณาธิการได้รับบทความวิชาการไว้เรียบร้อยแล้ว และได้ดำเนินการส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิอ่านประเมินกลั่นกรองบทความวิชาการแล้ว

ดังนั้น กองบรรณาธิการบทความวิจัยและบทความวิชาการ ขอรับรองและแจ้งให้ทราบว่า บทความวิชาการของท่านจะได้รับการพิจารณาตีพิมพ์ลงในหนังสือรวมบทความวิจัยในโครงการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๑๙ และระดับนานาชาติ ครั้งที่ ๓ "The 19th National and the 3rd International Symposium 2021 (GMNIS 2021)" หมายเลข ISBN : 978-616-2021 หลังจากตีพิมพ์แล้ว ท่านสามารถดาวน์โหลดบทความได้ที่ <https://gs.mbu.ac.th> เพื่อประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อทราบ

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระศรีวินยาภรณ์, ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย
โทร. ๐-๒๕๕๔-๖๐๐๐ ต่อ ๑๐๕๗-๑๐๖๒
โทรสาร ๐-๒๕๕๔-๖๐๕๑

ประวัติหัวหน้าโครงการวิจัย

1. ชื่อ/นามสกุล พระมหาบุญศรี ญาณวฑฺฒโฒ (วงศ์แก้ว), ผศ.ดร.
2. ตำแหน่งทางวิชาการ ผู้ช่วยศาสตราจารย์
3. สาขาที่เชี่ยวชาญ พระพุทธศาสนา
4. สังกัด – สถานที่ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม 73170
5. การศึกษา
พ.ศ. 2553 ศาสตราจารย์บัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พ.ศ. 2539 M.A. (Linguistics) Banaras Hindu University, India
พ.ศ. 2532 ศาสตราจารย์บัณฑิต (ภาษาอังกฤษ) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
6. ผลงานทางวิชาการ
 - 6.1 งานวิจัย
พระมหาบุญศรี ญาณวฑฺฒโฒ. “การศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาพุทธศาสนทายาทให้ยั่งยืน” วารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน 2555 หน้า 21-32 ISSN: 2228-8376.
พระมหาบุญศรี ญาณวฑฺฒโฒ, ผศ.ดร.และคณะ “สภาพการเป็นอยู่ของผู้สูงอายุหมู่บ้านท่าทุ่งนา ต.ไทรโยค อ.ไทรโยค จ.กาญจนบุรี” วารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2560. ISSN: 2228-8376.
พระมหาบุญศรี ญาณวฑฺฒโฒ, ผศ.ดร.และคณะ “การเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมด้วยเบญจธรรมแก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษา โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร”, วารสารสถาบันวิทยาการจัดการแห่งแปซิฟิก (สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์) ปีที่ 5 ฉบับที่ 1 มกราคม-เมษายน 2562.
พระมหาบุญศรี ญาณวฑฺฒโฒ, ผศ.ดร. และ ดร.สุมานพ ศิวารัตน์ “การเสริมสร้างรูปแบบการพึ่งตนเองตามแนวทางสัมมาทิฐิในชุมชนเมืองจิ่ง อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน”, นำเสนองานการประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 17 และระดับนานาชาติครั้งที่ 1 บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2562.

6.2 บทความวิชาการ

พระมหาบุญศรี ญาณวฑฺฒโฒ “รอยร้าว รอยรัก” วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ฉบับที่ 6 เดือนพฤษภาคม 2557 หน้า 51-61 ISSN: 1686-8892.

พระมหาบุญศรี ญาณวฑฺฒโฒ, ผศ.ดร., สุภา ศรีสวัสดิ์ สุขเขาวนั พลอยชุม, “การจัดการความโกรธในชีวิตประจำวันตามแนวพุทธธรรม”, วารสารรามคำแหง ฉบับมนุษยศาสตร์, ปีที่ 35 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2559. หน้า 205-220 ISSN: 0125-300x.

พระมหาบุญศรี ญาณวฑฺฒโฒ, ผศ.ดร. และธเนศ เกษศิลป์ “การบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่โดยหลักบริหารเชิงพุทธศาสตร์”, วารสารบัณฑิตศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ปีที่ 15 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2560. หน้า 1-12 ISSN : 1685-1063.

พระมหาบุญศรี ญาณวฑฺฒโฒ, ผศ.ดร., และคณะ “การบริหารจัดการความโกรธตามแนวพุทธธรรม”, วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ปีที่ 13 ฉบับที่ 1 มกราคม-เมษายน 2560. หน้า 111-123 ISSN: 1905-1603.

PhramahaBoonsriNyanavuddho, SinghanartPrasartsin “The Happy Way of Life of Retired Civil Servants According to the Integrative Buddhist Principles”, PSAKU International Journal of Interdisciplinary Research Vol.5 No.2 (July – December 2016). pp 63-68.

PhramahaBoonsriNyanavuddho, PreyananSteenopkao, SuchaoPloychum “An International of Buddhama in Duty Performance of Thai Lawyers”, PSAKU International Journal of Interdisciplinary Research Vol.5 No.2 (July – December 2016). pp 69 -75.

พระมหาบุญศรี ญาณวฑฺฒโฒ, ผศ.ดร. และคณะ “การสร้างภูมิคุ้มกันเพื่อป้องกันการติดยาเสพติดในเยาวชนด้วยหลักพุทธธรรม”, วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ ISSN : 1905 – 1603 (Print) ISSN : 2697 – 4215 (Online) ปีที่ 15 ฉบับเพิ่มเติม (Supplemental issues) ประจำเดือนธันวาคม 2562 ตีพิมพ์เผยแพร่ผลงานวิชาการและวิจัยในงานสัมมนาระดับชาติและนานาชาติ ประจำปีการศึกษา 2562.

พระมหาบุญศรี ญาณวฑฺฒโฒ, ผศ.ดร. และคณะ, “การบวชในพระพุทธศาสนา”, นำเสนองานการประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 17 และระดับนานาชาติครั้งที่ 1 บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2562.

พระมหาบุญศรี ญาณวฑฺฒโฒ, ผศ.ดร. “ความเชื่อที่ถูกต้องของพุทธศาสนิกชน ในศตวรรษที่ 21”, นำเสนองานการประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 18 และระดับนานาชาติครั้งที่ 2 บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, เมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน 2563.

6.3 ตำรา/หนังสือ

พระมหาบุญศรี ญาณวฑฺฒโน, ผศ.ดร “เอ็มเบ็ดก้าร์ กับพระพุทธศาสนา”, MBU Academic Pilgrimage, กรุงเทพฯ: หจก.บางกอกก๊อกล็อก. 2556 ISBN : 978-616-208-071-5.

พระมหาบุญศรี ญาณวฑฺฒโน (วงศ์แก้ว), ผศ.ดร. “English Gramma”. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สหมิตรพรีนติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง. 2555. INBN : 974-399-490-4.

พระมหาบุญศรี ญาณวฑฺฒโน, “สามเณร: หน่อเนื้อพุทธางกูร”. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: หจก. บางกอกก๊อกล็อก. 2556. ISBN: 978-974-753-916-5.

ประวัตินักวิจัย

1. ชื่อ/นามสกุล นายสุมานพ ศิวรัตน์
2. ลี้กััด - สถานที่ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม 73170
3. การศึกษา

Ph.D (ศาสนศาสตร์ดุขฎฐิบัณฑิต) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อการ
พัฒนาชนบทมหาวิทยาลัยมหิดล
ครุศาสตรบัณฑิต วิทยาลัยครูพระนคร
ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง วิทยาลัยครูพระนคร
ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา วิทยาลัยครูเพชรบุรีวิทยาลัย
ประกาศนียบัตรนักรรรมชั้นเอก สำนักเรียนวัดนรนาถสุนทริการาม
พระนคร การศึกษาพิเศษ
ประกาศนียบัตรเจ้าหน้าที่รายการวิทยุกระจายเสียง สถาบันการ
ประชาสัมพันธ์ กรมประชาสัมพันธ์
ประกาศนียบัตรกลยุทธ์การจัดการชั้นสูง Loyola College
Maryland U.S.A
4. ผลงานทางวิชาการ
 - 4.1 บทความงานวิจัย

สุมานพ ศิวรัตน์. การศึกษาผ้าทอพื้นบ้านกับวิถีชีวิตของชาวชนบท; กรณีศึกษาบ้านศิลาทองและ
บ้านห้วยหิน ตำบลห้วยหิน อำเภอหนองหงส์ จังหวัดบุรีรัมย์. สถาบันวิจัยภาษาและ
วัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชนบท, มหาวิทยาลัยมหิดล. 2541

สุมานพ ศิวรัตน์. (วิจัยร่วมผู้ช่วยศาสตราจารย์ภัศราภรณ์ เทศธรรม หัวหน้าผู้วิจัย). รูปแบบและ
ปัจจัยที่ส่งเสริมกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้สู่ความสำเร็จของธุรกิจชุมชน เขตสายไหม.
รับทุนจากสำนักงานสภาพัฒนาการศานา, 2545

สุมานพ ศิวารัตน์ (ผู้วิจัยร่วม) การฟื้นฟูสภาพแวดล้อมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนหมู่บ้าน
 สระลงเรือ อำเภอยะรังระเจา จังหวัดกาญจนบุรี คณะศานาและปรัชญา มหาวิทยาลัย
 มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2559

สุมานพ ศิวารัตน์. เรื่อง “การสร้างควมสามัคคีในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบด้วยหลักพุทธธรรม”.
 วารสารสมาคมนักวิจัย. ปีที่ 22 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม – สิงหาคม 2560.

สุมานพ ศิวารัตน์. “การเสริมสร้างรูปแบบการพึ่งตนเองตามแนวทางสัมมาทิฐิ ในชุมชนเมืองจ้ง
 อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน”. เอกสารรวมบทความในโครงการประชุมวิชาการระดับชาติ
 ครั้งที่ 17 และระดับนานาชาติ ครั้งที่ 1 (Proceeding Report) ประจำปี 2562 The
 17th National and the 1st International Symposium 20 October 2019.

สุมานพ ศิวารัตน์. การบูรณาการพุทธธรรมในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารวารสาร มจร.
 สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 ประจำเดือน มกราคม – มีนาคม 2561.

เรื่อง การสร้างควมมั่นคงของมนุษย์ด้านสิ่งแวดล้อมเชิงบูรณาการแนวพุทธ วารสารสถาบันวิชาการ
 ป้องกันประเทศ ปีที่ 9 ฉบับที่ 1 ประจำเดือน มกราคม – เมษายน 2561.

เรื่อง “การสร้างภูมิคุ้มกันเพื่อป้องกันการติดยาเสพติดในเยาวชนด้วยหลักพุทธธรรม” วารสาร
 บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ ISSN : 1905 – 1603 (Print) ISSN : 2697 – 4215 (Online) ปีที่
 15 ฉบับเพิ่มเติม (Supplemental issues) ประจำเดือนธันวาคม 2562 ตีพิมพ์เผยแพร่
 ผลงานวิชาการและวิจัยในงานสัมมนาระดับชาติและนานาชาติ ประจำปีการศึกษา 2562

สุมานพ ศิวารัตน์. เรื่อง “การเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมด้วยเบญจธรรม แก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษา
 โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร”, วารสารสถาบันวิทยาการจัดการแห่ง
 แปซิฟิก. (สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์). ปีที่5 ฉบับที่ 1 มกราคม-เมษายน 2562

เรื่อง “การสร้างสันติประชาคม ตามแนวพุทธ” วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ ISSN:1905 – 1603 ปีที่ 15
 ฉบับที่ 3 กันยายน – ธันวาคม 2562.

สุมานพ ศิวารัตน์. เรื่อง “การเสริมสร้างรูปแบบการเรียนรู้ด้วยกระบวนการธรรมสากัจฉาของ
 นักศึกษาสาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย”,
 วารสารบัณฑิตศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย,ปีที่18 ฉบับที่1 มกราคม –
 มิถุนายน 2563.

4.2 บทความวิชาการ

- สุมานพ ศิวารัตน์. เรื่อง การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยไตรสิกขา วารสารสถาบันวิชาการป้องกันประเทศ ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 ประจำเดือนมกราคม – เมษายน 2560
- สุมานพ ศิวารัตน์. เรื่อง ความเชื่อ ความศรัทธา : ปัญญาทางพระพุทธศาสนา บทความวิชาการ 30 ปี บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พิมพ์ครั้งที่ 1, 25 ธันวาคม 2560.
- สุมานพ ศิวารัตน์. เรื่อง “สังคมสันติสุขตามแนวพระพุทธศาสนา” หนังสือรวมบทความวิจัย โครงการประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๑๘ และระดับนานาชาติครั้งที่ ๒ (GMNIS 2020). ภายใต้แนวคิด “กระบวนกระบวนทัศน์ใหม่ในสถานการณ์ covid -19 บนฐานพระพุทธศาสนา”. วันที่ 1 พฤศจิกายน 2563.

ประวัตินักวิจัย

ชื่อ สกุล	(ภาษาไทย) นางสาววนิชญา ชัยยา (ภาษาอังกฤษ) MISS WANITCHAYA CHAIYA
ตำแหน่งปัจจุบัน	นักวิชาการศึกษา
หน่วยงานที่สังกัด	สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย 248 หมู่ 1 ถนนศาลายา-นครชัยศรี ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม รหัสไปรษณีย์ 73130 โทร 02-444-6000 ต่อ 1060 โทรสาร 02-444-6060 อีเมล Wanitchaya.c26@gmail.com
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2552 ปริญญาตรี: หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต (การพัฒนาชุมชน) มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ พ.ศ. 2555 ปริญญาโท: รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัย รามคำแหง พ.ศ. 2561 ธรรมศึกษาชั้นเอก แม่กองธรรมสนามหลวง พ.ศ. 2564 กำลังศึกษาต่อหลักสูตรศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา พุทธศาสนาและปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราช วิทยาลัย

ประสบการณ์ด้านวิชาการ

นำเสนอบทความวิชาการเรื่อง พระพุทธศาสนาคืออะไร นำเสนอ GMNIS 2019 The 17th National and the 1st International Symposium Mahamakut Buddhist University, Thailand